

ตัวแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน

นางสาวรุ่งทิพย์ ลุยเล่า

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CHULALONGKORN UNIVERSITY

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)

เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR) are the thesis authors' files submitted through the University Graduate School.

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาธุรกิจเทคโนโลยีและการจัดการนวัตกรรม (สหสาขาวิชา)

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2559

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

INNOVATIVE MODEL FOR TEXTILE COMMUNITY SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Miss Roongtip Luilao

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Doctor of Philosophy Program in Technopreneurship and

Innovation Management

(Interdisciplinary Program)

Graduate School

Chulalongkorn University

Academic Year 2016

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์	ตัวแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน
โดย	นางสาวรุ่งทิพย์ ลุยเลา
สาขาวิชา	ธุรกิจเทคโนโลยีและการจัดการนวัตกรรม
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	ดร. วันชัย มงคลประดิษฐ์
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม	ศาสตราจารย์ กิตติคุณ ดร. อัจฉรา จันทร์ฉาย

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาตรีบัณฑิต

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร. สุเนตร ชุตินธรานนท์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พงศ์พันธ์ อนันต์วรณิชย์)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(ดร. วันชัย มงคลประดิษฐ์)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม
(ศาสตราจารย์ กิตติคุณ ดร. อัจฉรา จันทร์ฉาย)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ธาตรี ใต้ฟ้าพูล)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชัชวาล ใจเชื้อกุล)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร. พักตร์ผจง วัฒนสินธุ์)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(ดร. เอนก นาคะบุตร)

5487801520 : MAJOR TECHNOPRENEURSHIP AND INNOVATION MANAGEMENT

KEYWORDS: TEXTILE COMMUNITY DEVELOPMENT / COMMUNITY DEVELOPMENT / SUSTAINABLE
TEXTILE COMMUNITY

ROONGTIP LUILAO: INNOVATIVE MODEL FOR TEXTILE COMMUNITY SUSTAINABLE
DEVELOPMENT. ADVISOR: DR. WONCHAI MONGKOLPRADIT, CO-ADVISOR: PROF. DR.
ACHARA CHANDRACHAI, 279 pp.

The purpose of this research was to analyze the contexts of the textile community that still possess local and cultural identity, presented the conceptual framework for textile community development, develop the innovative model of sustainable textile community development and applied the innovative model of sustainable textile community development to the textile community. The study used the case study of textile community in Mae Chaem district, Chiangmai province. The research methodology was a mixed methods research. The data collected by the survey, observation and in-depth interviews. The questionnaire has been reviewed by the relevant experts.

The results of the study found that the satisfaction with the way of life and the respect and adherence to the teachings of Buddhism and living in harmony with the sufficiency economy were the basic contexts of livelihood and working of the people in the textile community of Mae Chaem district in Chiangmai province. This had an effected on the potential of self- efficiency, ability to save environment and sufficiency in the economy. The conceptual framework derived from the study found that the textile community in Mae Chaem district Chiangmai province had potential in self-supported of living peacefully and adequately amidst the changes in the current way of life. There were two components involved internal and external. Four uncontrollable external factors: 1) physical characteristics of the community 2) characteristics of the settlement 3) the environment of the area and 4) the economic conditions. There were four internal factors that can be controlled or changed include 1) social aspects related to culture and traditions, 2) attitudes/ beliefs, 3) grouping integration and 4) the personal characteristics. The innovation conceptual model for sustainable textile community development was a guideline for measuring the characteristics of the textile community that can be developed to bring about sustainability included with 30 Indicators. The model can support the community developers and those interested in developing their own communities.

Field of Study: Technopreneurship and
Innovation Management

Academic Year: 2016

Student's Signature

Advisor's Signature

Co-Advisor's Signature

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลงได้ด้วยความกรุณาอย่างสูงสุดของ อาจารย์ ดร.วันชัย มงคลประดิษฐ์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษา แนะนำและให้แนวทางในการทำวิทยานิพนธ์เป็นอย่างดีและศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.อัฉรา จันทรฉาย อาจารย์ที่ปรึกษาร่วมที่กรุณาให้คำปรึกษา แนะนำ ตรวจสอบแก้ไขและให้ข้อคิดและกำลังใจในเรื่องต่าง ๆ เป็นอย่างดียิ่ง รองศาสตราจารย์.ดร.พัทธ์ผจง วัฒนสินธุ์และดร.เอนก นาคะบุตร ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก ที่ให้คำแนะนำ ชี้แนะแนวทางและกำลังใจในการทำวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์.ดร.ชัชวาล ใจสี้อกุล และผู้ช่วยศาสตราจารย์.ดร.ธาดรี ใต้ฟ้าพล ที่กรุณาให้คำแนะนำเพิ่มเติม และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พงศ์พันธ์ อนันต์วรณิษฐ์ที่กรุณาเป็นประธานกรรมการดำเนินการสอบพร้อมให้ข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ผู้วิจัยขอกราบของพระคุณเป็นอย่างสูง

ขอกราบขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ขจีจรัส ภิรมย์ธรรมศิริ และ รองศาสตราจารย์ ดร. ธันวา จิตต์สงวน ผู้ทรงคุณวุฒิมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ที่ให้คำปรึกษาและแนะนำแนวทางในการเก็บข้อมูลงานวิจัยและชี้แนะแนวทางและขอขอบคุณผู้เชี่ยวชาญจากกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทยและกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทุกท่านที่ทำให้การเก็บข้อมูลมีความสมบูรณ์และสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

ขอขอบคุณชาวชุมชนสิ่งทอในอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ และอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ พร้อมทั้งผู้เกี่ยวข้องทุกท่านที่สละเวลาอันมีค่าเพื่อให้การต้อนรับ ให้ข้อมูลและความรู้ที่มีคุณค่า พร้อมทั้งคำแนะนำที่เป็นประโยชน์ในการทำการวิจัยครั้งนี้

คุณค่าและประโยชน์อันเกิดจากวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยขอมอบตอบแทนบูชาพระคุณแต่ครูอาจารย์ทุกท่านที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ที่มีคุณค่ายิ่งให้แก่ผู้วิจัย และมอบตอบแทนคุณแต่บิดา มารดา พี่สาวและครอบครัว เพื่อน ๆ ทุกท่านที่ให้กำลังใจและสนับสนุนอยู่เคียงข้างตลอดมา หวังเป็นอย่างยิ่งว่างานวิจัยฉบับนี้จะมีประโยชน์ต่อการพัฒนาองค์ความรู้ให้แก่ผู้สนใจทั้งในด้านวิชาการและในการนำไปปรับใช้ไม่มากก็น้อย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฅ
สารบัญรูป.....	ฉ
บทที่ 1	1
บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของชุมชนสิ่งทอของไทย	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	11
1.3 ขอบเขตของการวิจัย	12
1.4 คำจำกัดความ.....	13
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	14
บทที่ 2	15
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	15
2.1 ภาพรวมของชุมชนสิ่งทอในประเทศไทย	15
2.2 แนวคิดของการพัฒนาชุมชนด้านสิ่งทออย่างยั่งยืนในปัจจุบัน	22
2.3 แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืนในปัจจุบัน	31
2.4 พุทธศาสนากับการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน.....	38
2.5 พุทธศาสนา เศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาอย่างยั่งยืน	53
2.6 การพัฒนาชุมชน ทฤษฎี หลักการและการปฏิบัติ.....	59
2.7 นวัตกรรมทางสังคมกับการพัฒนาชุมชน	74

2.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน.....	77
2.9 กรอบแนวคิดของงานวิจัย	81
บทที่ 3	95
วิธีดำเนินการวิจัย	95
3.1 แนวทางการดำเนินการวิจัย.....	97
3.2 พื้นที่ในการวิจัย.....	98
3.3 ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย.....	98
3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	101
บทที่ 4	103
กระบวนการพัฒนาชุมชนสิ่งทอ: กรณีศึกษาชุมชนสิ่งทอในอำเภอแม่แจ่ม จังหวัด	
เชียงใหม่.....	103
4.1 ลักษณะทางกายภาพของชุมชน.....	103
4.2 ลักษณะการตั้งถิ่นฐานของชุมชน	104
4.3 ลักษณะสภาพทางเศรษฐกิจ	105
4.4 วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี	105
4.5 ศาสนา	106
4.6 ทักษะคติ/ความเชื่อ.....	107
4.7 ความสามารถในการพึ่งพาตนเอง	111
4.8 การนำแนวคิดเกี่ยวกับพุทธศาสนา และเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการ	
ดำรงชีวิตและการทำงานของชุมชนสิ่งทอ	118
4.9 สรุปผลการศึกษาข้อมูลของชุมชนสิ่งทอ	123
บทที่ 5	127
การพัฒนาตัวแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน	127

5.1	การเชื่อมโยงแนวคิดในพุทธศาสนา แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาอย่างยั่งยืนเข้ากับการพัฒนาชุมชนสิ่งทอ	127
5.2	การพัฒนาตัวแบบในการประเมินชุมชนสิ่งทอเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน	128
5.3	องค์ประกอบหลักของตัวแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน	131
5.4	รายละเอียดของแต่ละองค์ประกอบตัวชี้วัดการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน	132
5.5	วิธีการประเมินและการให้คะแนน	139
5.6	การนำผลคะแนนไปใช้ในการพิจารณาเพื่อวางแผนการพัฒนา	166
5.7	การวิเคราะห์ผลการประเมิน	169
5.8	คำอธิบายรายละเอียดของเกณฑ์ประเมิน	170
บทที่ 6	185
	การนำตัวแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืนไปสู่การใช้งาน	185
6.1	การตรวจสอบตัวแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืนในพื้นที่ตัวอย่าง ...	185
6.2	ความเป็นไปได้ในการนำตัวแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทอไปใช้	190
6.3	การประเมินการยอมรับตัวแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน	192
6.4	การนำตัวแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืนไปสู่การใช้งานเชิงพาณิชย์	198
6.5	ค่าใช้จ่ายในการพัฒนาตัวแบบและผลตอบแทนทางการเงิน	200
บทที่ 7	204
	สรุปผลและข้อเสนอแนะในการนำผลการศึกษาไปใช้ประโยชน์	204
7.1	สรุปและอภิปรายผลการศึกษา	204
7.2	การนำผลการศึกษาไปใช้ประโยชน์และข้อเสนอแนะ	209
	รายการอ้างอิง	213
	ภาคผนวก	224
	ภาคผนวก ก	225

คู่มือตัวแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนส่งต่ออย่างยั่งยืน.....	225
ภาคผนวก ข แบบสังเกต	264
ภาคผนวก ค แบบสอบถาม	267
ภาคผนวก ง แบบสัมภาษณ์.....	272
ภาคผนวก จ แบบสอบถามเรื่องการยอมรับคู่มือ	275
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	279

สารบัญตาราง

ตารางที่ 2.1	แสดงประเด็นสำคัญขององค์ประกอบการพัฒนาในแต่ละทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	53
ตารางที่ 2.2	แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับกรอบแนวคิดในการวิจัย	91
ตารางที่ 3.1	การวางแผนดำเนินการวิจัย.....	95
ตารางที่ 4.1	ความสอดคล้องของประเพณีกับพุทธศาสนา แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาอย่างยั่งยืน.....	111
ตารางที่ 4.2	ระดับความคิดเห็นของสมาชิกกลุ่มทอผ้าที่มีต่อกิจกรรมและความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการทอผ้า.....	112
ตารางที่ 4.3	สรุปผลการวิเคราะห์หลักคิดของเพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชนสิ่งทอที่ยั่งยืน	124
ตารางที่ 5.1	องค์ประกอบของตัวแบบการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนที่มีความสัมพันธ์และผลกระทบต่อชีวิตของคนในชุมชนสิ่งทอ	131
ตารางที่ 5.2	องค์ประกอบตัวชี้วัดการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน	133
ตารางที่ 5.3	ระดับคะแนนของแต่ละองค์ประกอบ	139
ตารางที่ 5.4	รายละเอียดคะแนนถ่วงน้ำหนัก	142
ตารางที่ 5.5	คะแนนถ่วงน้ำหนักเกณฑ์การประเมิน	165
ตารางที่ 5.6	ตัวอย่างการคำนวณคะแนนจากการประเมินของกรรมการ	166
ตารางที่ 5.7	ระดับค่าคะแนนแนวโน้มความเบียดเบียนของชุมชนสิ่งทอ.....	167
ตารางที่ 5.8	ระดับค่าคะแนนแนวโน้มความเกื้อกูลของชุมชนสิ่งทอ	168
ตารางที่ 5.9	คำอธิบายรายละเอียดเกณฑ์ประเมิน	170
ตารางที่ 6.1	ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม.....	194
ตารางที่ 6.2	ความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำคู่มือไปใช้งาน.....	196
ตารางที่ 7.1	สรุปองค์ประกอบและดัชนีของตัวแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน .	207

สารบัญรูป

รูปที่ 2.1 ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบที่เกี่ยวกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน.....	24
รูปที่ 2.2 กรอบแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง.....	34
รูปที่ 2.3 ความสัมพันธ์ของหลักสัทธิธรรม 3	39
รูปที่ 2.4 แสดงแผนภาพสรุปพระธรรมเพื่อการดับทุกข์	44
รูปที่ 2.5 กรอบแนวคิดของหลักการในพุทธศาสนา.....	45
รูปที่ 2.6 กรอบแนวคิดของการอยู่ร่วมกันของชุมชนตามแนวพุทธศาสนา.....	50
รูปที่ 2.7 กรอบแนวคิดของหลักการและลักษณะการพัฒนาชุมชนสิ่งทอจากการผสมผสาน แนวคิดทางพุทธศาสนา เศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาอย่างยั่งยืน	59
รูปที่ 2.8 วิสัยทัศน์และคุณลักษณะของนวัตกรรมทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน	77
รูปที่ 2.9 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	90
รูปที่ 4.1 เครื่องแต่งกายในงานประเพณีสำคัญทางพุทธศาสนา	119
รูปที่ 4.2 ผ้าตีนจกที่เป็นมรดกจากบรรพบุรุษ.....	119
รูปที่ 4.3 ผ้าที่ใช้ในชีวิตประจำวัน.....	120
รูปที่ 4.4 ผ้าทอตีนจกตกแต่งหน้าหมอนสำหรับถวายพระในงานบุญสำคัญ	121
รูปที่ 4.5 การนุ่งผ้าขึ้นตีนจกในวันสำคัญทางพุทธศาสนา	121
รูปที่ 4.6 ตุ่งที่แขวนอยู่หน้าวัดและตามจุดต่าง ๆ ของวัด.....	122
รูปที่ 4.7 กรอบแนวคิดจากการเก็บข้อมูล	125
รูปที่ 5.1 กรอบแนวคิดในการพัฒนาองค์ประกอบของการประเมินชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน	129
รูปที่ 5.2 ตัวอย่างการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน	130
รูปที่ 5.4 ตัวอย่างแผนภูมิเรดาร์ (Radar Chart) แสดงผลการประเมินชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน ด้านความเบียดเบียน.....	168
รูปที่ 5.5 ตัวอย่างแผนภูมิเรดาร์ (Radar Chart) แสดงผลการประเมินชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน ด้านความเกื้อกูล	169

รูปที่ 6.1 แผนภูมิเรดาร์ (Radar Chart) แสดงผลการประเมินชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืนใน อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่ ด้านความเปิดเผย.....	185
รูปที่ 6.2 แผนภูมิเรดาร์ (Radar Chart) แสดงผลการประเมินชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืนใน อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่ ด้านความเกื้อกูล.....	186
รูปที่ 6.3 แผนภูมิเรดาร์ (Radar Chart) แสดงผลการประเมินชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืนใน อ.ลับแล จ.อุตรดิตถ์ ด้านความเปิดเผย.....	187
รูปที่ 6.4 แผนภูมิเรดาร์ (Radar Chart) แสดงผลการประเมินชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืนใน อ.ลับแล จ.อุตรดิตถ์ ด้านความเกื้อกูล.....	188
รูปที่ 6.5 แบบจำลองการยอมรับเทคโนโลยี TAM (Technology Acceptance Model : TAM)	193
รูปที่ 7.1 กรอบแนวคิดเรื่องการพัฒนาชุมชนสิ่งทอที่เหมาะสมกับบริบทพื้นฐานของประเทศไทย .	204
รูปที่ 7.2 กรอบแนวคิดปัจจัยที่เหมาะสมกับการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน	205
รูปที่ 7.3 ปัจจัยที่เหมาะสมกับการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน	206
รูปที่ 7.4 การนำตัวแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืนไปประยุกต์ใช้	211
รูปที่ 7.5 หลักการแก้ปัญหาเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนของพระพุทธศาสนา	212

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของชุมชนสิ่งทอของไทย

ประเทศไทยมีกลุ่มชุมชนที่กระจายอยู่ตามภูมิภาคต่าง ๆ ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มชุมชนย่อย ๆ ระดับท้องถิ่นแล้วขยายไปสู่ชุมชนเมือง โดยมีลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นตัวกำหนดร่วมกันอย่างหลวม ๆ จากลักษณะของเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา ความเชื่อ ขนบธรรมเนียม และประเพณี มีการตั้งถิ่นฐานรวมกันเป็นชุมชน หรือหมู่บ้านที่มีระบบสังคมและวัฒนธรรมของตนเอง รูปแบบการทอผ้าของแต่ละชุมชนจึงมีความแตกต่างกันไปตามความเชื่อ และขนบธรรมเนียม ประเพณีของกลุ่ม มีการกำหนดรูปแบบผ้าทอที่มีความเฉพาะและเป็นอัตลักษณ์ของตนขึ้นเพื่อให้แตกต่างจากชุมชนอื่น นอกจากนี้ กลุ่มชนเชื้อสายเดียวกันก็อาจมีรูปแบบและรายละเอียดที่แตกต่างกันตามวิถีชีวิต การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่ได้รับมาจากภายนอก ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงลักษณะหรือเอกลักษณ์ของท้องถิ่น

มรดกทางวัฒนธรรมด้านสิ่งทอ เป็นงานฝีมือและการออกแบบที่มีความสำคัญ การผลิตสิ่งทอมักจะมีผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมในทุกยุคสมัย ศิลปะด้านสิ่งทอในแต่ละท้องถิ่นมีมูลค่าที่น่าสนใจ นอกจากนี้จะเป็นสิ่งที่รวบรวมประวัติศาสตร์การใช้ชีวิต ประเพณีที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษและส่งผ่านไปยังลูกหลานแล้ว ยังเป็นแหล่งที่ให้ความรู้และทักษะในการผลิตงานฝีมือแบบดั้งเดิม โดยถ่ายทอดผ่าน ภาษา คำศัพท์ที่ใช้ในการอธิบาย กิจกรรมที่เกิดขึ้นทั้งในกระบวนการผลิตและผลงานที่ปรากฏออกมา นอกจากนี้ เทคโนโลยีด้านสิ่งทอยังมีการใช้กระบวนการ เครื่องมือ อุปกรณ์ และวิธีการทอผ้าแบบดั้งเดิมให้เห็นอยู่ในทุกชุมชนท้องถิ่น มีการถ่ายทอดความรู้ รวมถึงการประยุกต์ใช้เครื่องมือและการผลิตจากสังคมยุคโบราณในหลายพันปี ให้ยังคงมีเทคนิคและได้ผลลัพธ์ออกมาเหมือนเดิม ถึงแม้ว่าอุปกรณ์และวิธีการจะมีความแตกต่างกันออกไปบ้าง นวัตกรรมในงานออกแบบสิ่งทอถือว่าเป็นนวัตกรรมด้านงานฝีมือ (Craft Innovation) ที่สร้างสรรค์โดยช่างฝีมือหรือช่างทอผ้าที่คิดค้นและค้นคว้าพัฒนาผลงานของตนเองตามยุคสมัยโดยใช้องค์ความรู้ที่ได้รับมาจากประเพณีท้องถิ่นและมรดกทางวัฒนธรรมทั้งในด้านทฤษฎีและปฏิบัติ หรือเทคโนโลยีดั้งเดิม (Vintage technology) ซึ่งเป็นมรดกทางภูมิปัญญา กระบวนการนี้ทำให้งานฝีมือด้านสิ่งทอมีความโดดเด่นแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่

สิ่งทอพื้นเมืองในประเทศไทยนอกจากจะเป็นปัจจัยในการดำรงชีวิตของคนไทยมาตั้งแต่อดีตแล้ว ยังเป็นมรดกทางภูมิปัญญาที่แสดงอัตลักษณ์ของชาติ โดยทั่วไป สิ่งทอพื้นเมืองมีลักษณะเฉพาะที่

เป็นเอกลักษณ์แตกต่างกันในท้องถิ่นต่าง ๆ ตามลักษณะของกลุ่มในแต่ละท้องถิ่น การทอผ้าเป็นงานศิลปหัตถกรรมที่มีความสัมพันธ์กับสภาพภูมิศาสตร์ ลักษณะการตั้งถิ่นฐานและเชื้อชาติ รวมไปถึงความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมและศาสนา ซึ่งเป็นพื้นฐานของการดำรงชีวิตของแต่ละชุมชน นำมาซึ่งองค์ประกอบและข้อกำหนดในการเลือกวัสดุ ออกแบบลวดลายและการใช้สีสันทนของผ้าทอ นอกจากนี้ ยังเกี่ยวข้องกับการกำหนดชนิดของผ้าที่ใช้เพื่อให้เหมาะสมกับคติความเชื่อพื้นฐานในการดำรงชีวิตของกลุ่มชนชนแต่ละกลุ่ม

จากข้อมูลของกรมการพัฒนาชุมชน ปี 2555 (The Community Development Department, 2012) พบว่า กลุ่มชุมชนที่รวมกันเพื่อผลิตและพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งทอในชุมชนต่าง ๆ ทั่วประเทศของประเทศไทยมีมากกว่า 3,000 กลุ่ม และสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจให้กับประเทศเฉลี่ยไม่น้อยกว่าปีละ 20,000 ล้านบาท ดังนั้น ชุมชนสิ่งทอพื้นเมืองของไทยจึงมีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจระดับพื้นฐานของประเทศ รวมถึงเป็นแหล่งภูมิปัญญาและมรดกทางวัฒนธรรมที่นำไปสู่การพัฒนาชาติให้มีความเอกลักษณ์ที่แตกต่างจากประเทศอื่น ๆ

ภูมิปัญญาด้านสิ่งทอพื้นเมืองและการผลิตสิ่งทอพื้นเมืองไทยเป็นกระบวนการที่เกิดจากการสั่งสมทางภูมิปัญญา ที่เกิดจากการเรียนรู้ การทดลอง และพัฒนาการด้านต่าง ๆ ทั้งการแปรรูปวัตถุดิบธรรมชาติ เช่น ฝ้าย ป่าน และปอ หรือวัตถุดิบจากการสังเคราะห์มาเป็นผืนผ้า การประดิษฐ์อุปกรณ์ในการทอผ้า รวมถึงการย้อมสี ซึ่งดั้งเดิมจะย้อมด้วยสีธรรมชาติ และการสร้างสรรค์ลวดลายต่าง ๆ บนผืนผ้า เหล่านี้เป็นที่มาขององค์ความรู้ในการผลิตสิ่งทอพื้นเมืองที่ตอบสนองความต้องการของคนในสังคม มีการถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง รวมถึงการพัฒนาและปรับปรุงให้เหมาะสมกับความต้องการของสังคมที่เปลี่ยนไป (กรมศิลปากร, 2542) ซึ่งในปัจจุบันภูมิปัญญาด้านสิ่งทอของไทยถือเป็นวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์ประจำถิ่นอย่างชัดเจน การที่คนรุ่นใหม่จะได้สัมผัสถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีมูลค่าได้คนปัจจุบันต้องช่วยกันอนุรักษ์และต่อยอดอย่างสร้างสรรค์เพื่อให้ปรับใช้ได้ด้วยวิถีชีวิตของคนในอนาคต Maraña (2010) กล่าวว่า ทุกคนมีสิทธิและหน้าที่ปกป้องและรักษามรดกทางวัฒนธรรมของตน

อย่างไรก็ตาม พบว่า ปัจจุบันกระแสการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและรูปแบบการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนไปในชุมชน ทำให้แนวคิดของการรวมกลุ่มเปลี่ยนไป แต่เดิมการรวมกลุ่มกันจะเป็นไปในลักษณะของกลุ่มผู้ผลิตชุมชนที่มีรวมตัวกันเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลด้านองค์ความรู้ แต่การสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาตนเองด้านการแข่งขันทางเศรษฐกิจของภาครัฐ ทำให้มีการพัฒนาชุมชนในลักษณะของการก่อตั้งกลุ่มผู้ผลิตสิ่งทอแบบที่เป็นเจ้าของรายเดียวและผู้ผลิตที่เป็นวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ขึ้นมาภายในชุมชนดั้งเดิมจำนวนมากแม้ว่าข้อกำหนดของการพัฒนาผลิตภัณฑ์จะ

ส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการผลิต เช่น การใช้แรงงานในชุมชนหรือภายในจังหวัดที่ขอลงทะเบียน มีการใช้วัตถุดิบ การผลิตในชุมชน เป็นต้น ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ รวมถึงชุมชนได้รับประโยชน์ (กรมการพัฒนาชุมชน, 2016a) ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีการผลิตสิ่งทอแบบดั้งเดิม ไปจนเกือบสูญสิ้นอัตลักษณ์ท้องถิ่นแบบเดิม ใช้ระบบการค้าแบบทุนนิยม สร้างสถานะการแข่งขัน เน้นการส่งออก พึ่งพาดตลาดภายในชุมชนหรือภายในประเทศน้อย ทำให้เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจอย่างมาก เมื่อเศรษฐกิจภายนอกตกต่ำผู้บริโภคซื้อของลดลง ผลกระทบที่ตามมาภายในชุมชนคือการขาดเสถียรภาพด้านเศรษฐกิจและไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้ ไม่สามารถรักษาอัตลักษณ์ที่มีมูลค่าของท้องถิ่นที่แสดงความแตกต่างจากกลุ่มอื่น ๆ แสดงให้เห็นถึงปัญหาของการพัฒนาชุมชนที่ไม่สามารถไปถึงจุดที่พึ่งพาตนเองและมีความยั่งยืนได้ในระยะยาว

นอกจากนี้ จากการส่งเสริมให้มีการเปลี่ยนแปลงการผลิต จากภาคเกษตรกรรมเป็นภาคอุตสาหกรรมเพื่อการพัฒนาประเทศไทย ได้ส่งผลกระทบต่อโครงสร้างวิถีชีวิต ค่านิยมและภูมิปัญญาที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของคนไทย ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านสังคม สิ่งแวดล้อม และเอกลักษณ์วัฒนธรรม ประกอบด้วยองค์ความรู้ ประสบการณ์ จากระบบคิด ความเชื่อที่สืบทอดกันมา ทำให้ภูมิปัญญาไทยถูกทำลายและสูญหายไปตามกาลเวลา

เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปในปัจจุบันว่ามิติทางวัฒนธรรมเริ่มมีความสำคัญและรวมอยู่ในนโยบายและการดำเนินการพัฒนา จากการจัดลำดับความสำคัญของการพัฒนามนุษย์อย่างยั่งยืนที่เน้นการพัฒนาในมิติทางเศรษฐกิจและด้านอื่น ๆ จากการศึกษาพบว่า วัฒนธรรมเป็นองค์ประกอบที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาอย่างมากของผู้คนและชุมชน การพัฒนาชุมชนเพื่อที่จะเอาชนะความยากจนได้เลือกใช้การพัฒนามิติทางวัฒนธรรมเข้ามาใช้มากขึ้นและเข้าถึงปัญหาได้มากขึ้น (Barillet, Joffroy, & Longuet, 2006; Marañón, 2010) คุณค่าทางวัฒนธรรมมีความเป็นเอกลักษณ์ (culture identity) ไม่สามารถถูกแทนที่ได้ด้วยวัฒนธรรมอื่น และ เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมเป็นส่วนสำคัญในการแสดงออกทางเสรีภาพของประชาชน ถือได้ว่าเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมเป็นความมั่งคั่ง ส่งเสริมความสัมพันธ์ของมนุษย์ (Marañón, 2010)

จากปัญหาที่พบของการพัฒนาชุมชนสิ่งทอและความสำคัญของมรดกทางภูมิปัญญาในชุมชนซึ่งมีมูลค่าทางวัฒนธรรมและความเป็นอัตลักษณ์ของชาติจะช่วยสร้างความมั่นคงและเข้มแข็งให้กับสังคมและเศรษฐกิจได้ จำเป็นต้องเร่งฟื้นฟู ส่งเสริมและสนับสนุนให้คนภายในชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของการรักษาไว้ซึ่งคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมที่ดงามแต่ยังต้องสามารถพึ่งพาตนเองต่อสู้กับกระแสสังคมที่ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ด้านต่าง ๆ ในชุมชนและเผชิญหน้ากับการเปลี่ยนแปลงของโลกปัจจุบันได้อย่างเข้มแข็ง พร้อมทั้งสามารถส่งต่อความดีงามเหล่านี้ไปยังลูกหลานรุ่นต่อไปเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง ซึ่งการจะพัฒนาชุมชนสิ่งทอให้มีความสามารถดังที่

กล่าวมานี้จำเป็นต้องมีกระบวนการทัศน์ของการพัฒนาชุมชนที่เหมาะสมและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน เพื่อวางรากฐานในการพัฒนาชุมชนตามวัฒนธรรมและประเพณีโดยเข้าใจจากความเป็นมาของชุมชนอย่างถูกต้อง ให้สามารถรักษาไว้ซึ่งมรดกภูมิปัญญาและสามารถดำรงอยู่ได้ในวิถีชีวิตปัจจุบัน ซึ่งมีความจำเป็นและสำคัญต่อชุมชนอย่างมาก นอกจากชุมชนจะยังคงรักษาอัตลักษณ์ของตนเองไว้ได้แล้ว ยังสามารถสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้กับตนเองและสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนอย่างยั่งยืน เปรียบเสมือนมรดกตกทอดที่จะส่งต่อไปให้กับลูกหลานรุ่นต่อไป ซึ่งกระบวนการทัศน์ในการพัฒนาชุมชนสิ่งที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนจะมีประสิทธิผลในระยะยาวมากกว่าการพัฒนาชุมชนที่มุ่งเน้นการพัฒนาความต้องการพื้นฐานแค่เพียงผิวเผินแต่ชุมชนไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้ในระยะยาวหรือทำให้เกิดการสร้างรายได้ที่ยั่งยืนจนนำไปสู่ความมั่นคงทางเศรษฐกิจของชุมชนและทำให้ชุมชนพึ่งพาตนเองได้

1.1.1 ชุมชนสิ่งทอไทยกับนวัตกรรมทางสังคม

กระบวนการทัศน์ในการพัฒนาชุมชนสิ่งทอที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนเป็นนวัตกรรมของการพัฒนาทางสังคม (Social innovation) คือมุ่งเน้นเกี่ยวกับการแก้ปัญหาทางสังคม นวัตกรรมทางสังคมเป็นสิ่งสำคัญซึ่งควรได้รับการพัฒนาให้เพิ่มมากขึ้น เพื่อให้องค์กรที่เกี่ยวข้องสมาคมและผู้ประกอบการทางสังคม หาวิธีการใหม่ที่เหมาะสมในการตอบสนองความต้องการของสังคมที่ไม่เคยถูกค้นพบมาก่อนทั้งจากภาครัฐหรือเอกชน (Pisano, Lange, & Berger, 2015c) นอกจากนี้ยังสามารถนำกระบวนการพัฒนาเดียวกันนี้สร้างความเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมที่จำเป็นเพื่อจัดการกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่สำคัญ เช่น การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ พร้อม ๆ กับสามารถตอบสนองความต้องการของสังคมและการแก้ปัญหาทางสังคมได้ นวัตกรรมทางสังคมจะช่วยให้คนในชุมชนสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมและทำงานร่วมกันในรูปแบบใหม่ ๆ สามารถสร้างผลผลิตหรือรูปแบบบริการที่ตอบสนองความต้องการที่จำเป็นได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น (Osburg & Schmidpeter, 2013; Union, 2014) ในขณะที่กระบวนการทัศน์ของการพัฒนาแบบเดิมจะมุ่งเน้นด้านเทคโนโลยีและการปฏิรูปทางสังคมทำให้เกิดความแตกแยกอย่างมากระหว่างโครงสร้างทางสังคมเดิมกับองค์กรหรือสถาบันที่มีอยู่ (Franz, Hochgerner, & Howaldt, 2012; Murray, Caulier-Grice, & Mulgan, 2010) และสอดคล้องกับแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ดังความตอนหนึ่งของพระราชดำรัส ดังนี้

“...เราไม่เป็นประเทศร่ำรวย เรามีพอสมควร พออยู่ได้ แต่ไม่เป็นประเทศที่ก้าวหน้าอย่างมาก เราไม่อยากจะเป็นประเทศก้าวหน้าอย่างมาก เพราะถ้าเราเป็นประเทศก้าวหน้าอย่างมากก็จะมีแต่ถอยกลับประเทศเหล่านั้นที่เป็นประเทศอุตสาหกรรมก้าวหน้า จะมีแต่ถอยหลังและถอยหลังอย่างน่ากลัว แต่ถ้าเรามีการบริหารแบบเรียกว่าแบบคนจน แบบที่ไม่ติดกับตำรามากเกินไป ทำอย่างมีสามัคคีนี้แหละ

คือเมตตากัน จะอยู่ได้ตลอดไป...” พระราชดำรัส เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย วันที่ 4 ธันวาคม 2534 (นิรินาม, 2007)

นวัตกรรมทางสังคม (Social innovation) นำมาใช้เพื่ออ้างถึงการวิจัยทางสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ในการศึกษาวัตกรรมการรวมกลุ่มและประกอบกิจกรรมร่วมกันที่ก่อให้เกิดผลประโยชน์ทางสังคม ความรับผิดชอบต่อสังคมและเกิดนวัตกรรมแบบเปิด (Open Innovation) คือทำให้เกิดการสร้างสรรค่นวัตกรรมโดยรับเอาแนวคิดใหม่ ๆ จากบุคคลหรือหน่วยงานภายนอก เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้และความคิดใหม่ ๆ จากบุคคลากรภายนอกอยู่ตลอดเวลา เป็นแหล่งของแนวคิดหลักในการสร้างวิธีแก้ปัญหาใหม่ ๆ เนื่องจากเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสำคัญ ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการทำงาน (Osburg & Schmidpeter, 2013) นวัตกรรมทางสังคมนำมาใช้เพื่ออธิบายกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเปลี่ยนแปลงของสังคมโดยรวม รวมถึงบทบาทของคนในชุมชนในการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและบทบาทของเศรษฐกิจสังคมและผู้ประกอบการทางสังคมในการสร้างการเติบโตทางเศรษฐกิจและการรวมตัวทางสังคม นอกจากนี้ยังรวมถึงบทบาทขององค์กรธุรกิจในการเปลี่ยนแปลงและรับผิดชอบต่อสังคม ให้ความสำคัญต่อความต้องการด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมมากขึ้นไม่ใช่แค่ผลกำไรที่เป็นตัวเงินเท่านั้น (Murray et al., 2010)

กระบวนการทัศน์ของการพัฒนาชุมชนในประเทศไทยมีความพิเศษแตกต่างจากประเทศอื่น ๆ เนื่องจากมีพื้นฐานมาจากแนวความคิดหลักที่สำคัญ 2 แนวคิดคือ หลักคิดทางพุทธศาสนาและหลักเศรษฐกิจพอเพียง พื้นฐานการนับถือศาสนาของคนไทยทั่วประเทศมากกว่าร้อยละ 94 นับถือศาสนาพุทธ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2016) กระบวนการคิดและหลักปฏิบัติจึงได้รับอิทธิพลมาจากคำสอนในพุทธศาสนาเป็นสำคัญ ในขณะเดียวกันการหลักเศรษฐกิจพอเพียงได้เข้ามามีบทบาทต่อการพัฒนาชุมชนมากกว่า 35 ปีที่ผ่านมาซึ่งเป็นโครงการตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ที่เมื่อนำไปปฏิบัติจะสามารถนำความเจริญมาสู่ประเทศได้ (นิรินาม, 2007) (ภูมิพลอดุลยเดช, 2008) โดยหลักการของเศรษฐกิจพอเพียงก็มีพื้นฐานจากหลักคิดในพุทธศาสนาเช่นกัน ซึ่งทั้งสองหลักคิดนี้ทำให้วัฒนธรรมและรูปแบบสังคมของประเทศไทยไม่เหมือนกับชนชาติอื่น (Hasegawa & Noronha, 2014) ชุมชนสิ่งทอในประเทศไทยก็ได้รับหลักคิดทั้งสองแบบนี้เป็นพื้นฐานของการกำหนดนโยบาย หลักปฏิบัติและแนวคิดในการดำรงชีวิตเช่นกัน นอกจากนี้ จากการสนับสนุนให้ประชาชนมีอาชีพหัตถกรรมเป็นอาชีพเสริมของมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพ ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2519 (นิรินาม, 1990; อาริยา สันธจุรวิวัตร, กลุ่มสตรีไทย, & ชมรมนักข่าว, 2005) ชุมชนสิ่งทอของประเทศไทยจึงมีลักษณะพิเศษเมื่อผสมผสานกับภูมิปัญญาและมรดกทางวัฒนธรรมจึงทำให้เกิดวัฒนธรรมของชุมชนที่มีความเป็นเอกลักษณ์ มีคุณค่าและมีมูลค่าในฐานะ

เป็นมรดกของชาติ อาจกล่าวได้ว่าเป็นแหล่งเกิดนวัตกรรมแบบเปิด (Open Innovation) ระดับชุมชนของประเทศไทย

1.1.2 สถานการณ์ในปัจจุบันกับการพัฒนาชุมชนสิ่งทอไทย

การเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ต่าง ๆ ในปัจจุบันทั้งด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม รวมถึงแนวโน้มที่ส่งผลต่อเนื่องมาจากสถานการณ์ต่าง ๆ ได้สร้างความเปลี่ยนแปลงและส่งผลกระทบต่อดำรงชีวิตของคนชุมชนสิ่งทอไทยด้วยกัน การแข่งขันทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรงทำให้ชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตความเป็นอยู่หลายด้าน รวมถึงการให้ความสำคัญกับการรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นและมรดกทางวัฒนธรรมเริ่มลดน้อยลง ความจำเป็นทางด้านเศรษฐกิจทำให้คนท้องถิ่นเข้าสู่ภาวะการณ่ดินรน

1. สถานการณ์ด้านสิ่งแวดล้อม

กระบวนการผลิตสิ่งทอพื้นเมืองของไทยเกี่ยวข้องกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ตั้งแต่กระบวนการปลูกพืชเพื่อผลิตวัตถุดิบที่จะนำมาใช้ในกระบวนการผลิตไปจนถึงกระบวนการขนส่งไปยังผู้บริโภค สถานการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการหมดสิ้นไปของแหล่งทรัพยากรสำคัญ และการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศน้อยอย่างมากมายในปัจจุบันย่อมส่งผลกระทบต่อชุมชนสิ่งทอ ดังนั้นชุมชนสิ่งทอจำเป็นต้องหาแนวทางในการแก้ไขและป้องกันปัญหาผลกระทบนี้ โดยแนวทางการพัฒนาชุมชนสิ่งทอเพื่อลดปัญหาผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมนั้นเป็นกระบวนการที่ชุมชนต้องมีส่วนร่วมเพื่อสร้างมาตรฐานการดำรงชีพด้วยตนเอง กระบวนการเหล่านี้ประกอบไปด้วยการจัดหาบริการขั้นพื้นฐานที่จำเป็นในสังคม เช่น สุวีถีการด้านสังคม สุขภาพ การศึกษา การปรับปรุงด้านการเกษตร และการพัฒนาอุตสาหกรรมขนาดเล็ก เป็นต้น (The United Nations Educational, 1956) ประเด็นสำคัญคือการสร้างความร่วมมือกันของคนในท้องถิ่นและการพยายามแสวงหาวิธีการที่ทำให้คนในท้องถิ่นยอมเข้ามามีส่วนร่วม ช่วยให้คนในชุมชนค้นหาวิธีการในการจัดการชุมชนของตนด้วยตนเอง โดยการสร้างความร่วมมือ วางแผนและพัฒนาตามสภาพการณ์ของชุมชน (Bhattacharyya, 1972) โดยการจัดลำดับความสำคัญของกิจกรรมในชุมชนและแนวคิดของคนในชุมชนที่มีต่อนโยบายการพัฒนา แล้วพยายามเพิ่มศักยภาพของท้องถิ่นทั้งทางด้านภูมิศาสตร์ ความสนใจหรือตัวตนของชุมชนท้องถิ่น รวมถึงศักยภาพภายในสังคม ชุมชน และองค์กรหรือเครือข่ายทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อร่วมกันทำงานตามแนวทางที่ประชาชนกำหนดและตรวจสอบการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในชุมชนของตนเอง ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนให้เกิดความเสมอภาคขึ้นโดยการส่งเสริมให้ชุมชนมีความคิดอย่างเป็นอิสระในการเลือกหรือปฏิเสธสิ่งที่ตนไม่ต้องการ ซึ่งเป็นหลักการทางสังคม

ในการให้มนุษย์มีสิทธิเสมอภาค เคารพความแตกต่าง และมีทักษะและฐานความรู้ที่มีความเฉพาะเจาะจง (The Budapest Declaration, 2004)

2. สถานการณ์ด้านเศรษฐกิจ

เป็นที่ยอมรับในสังคมโลกว่าระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่เน้นการผูกขาดไม่มีประสิทธิภาพในการแก้ปัญหา เป็นระบอบที่ไม่มีความเป็นธรรม เห็นแก่ตัว ปกป้องตนเอง เกิดการมองโลกในแง่ร้าย ทำให้การแก้ปัญหาตามทฤษฎีไม่ได้ผลอย่างแท้จริง คนรวยไม่เสียสละมากพอที่จะช่วยคนส่วนใหญ่ โครงสร้างของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่เน้นการผูกขาด แข่งขันในด้านการผลิตเพื่อให้ได้กำไรสูงสุด เป็นการพัฒนาแบบไม่สมดุล ความมั่งคั่งจะกระจุกตัวอยู่ที่นายทุนแต่ประชากรส่วนใหญ่ยังคงยากจน เมื่อเกิดปัญหาการบริหารจัดการของสถาบันการเงิน การเกิดปัญหาหนี้เสีย การล้มละลาย เกิดความเสียหายของธุรกิจตามมาและผลกระทบจะยังคงเกิดกับประชากรส่วนใหญ่ สำหรับเศรษฐกิจไทยที่เดินตามแนวทางเศรษฐกิจทุนนิยมเมื่อเกิดวิกฤตเศรษฐกิจก็ได้รับผลกระทบในรูปแบบเดียวกัน ซึ่งในความเป็นจริงประเทศไทยมีขนาดของเศรษฐกิจขนาดเล็ก คนส่วนใหญ่ยังคงยากไร้ ขาดอำนาจในการซื้อ การพัฒนาที่เหมาะสมจำเป็นต้องรู้จักพัฒนาทรัพยากร และต้นทุนต่าง ๆ ที่มีมาใช้ให้เกิดประโยชน์ เพื่อสร้างงาน สร้างรายได้ให้คนส่วนใหญ่สามารถดำรงอยู่ได้ ทำให้เศรษฐกิจของชาติพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นธรรมและมีความยั่งยืน (ผู้จัดการ 360° รายสัปดาห์, 2551) ซึ่งแนวคิดนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงมีแนวพระราชดำริมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517 โดยเป็นจุดเริ่มต้นของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ มีพระราชดำริครั้งแรก ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่นิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วันที่ 18 กรกฎาคม 2517 (นिरนาม, 2007) ความดังนี้

"...การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐาน คือ ความพอมีพอกินพอใช้ ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัด แต่ถูกต้องตามหลักวิชา เมื่อได้พื้นฐานมั่นคง พร้อมพอควร และปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญ และฐานะเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไป..."

นอกจากนี้ ยังได้ทรงเน้นย้ำและขยายความเข้าใจในแนวคิดพื้นฐานทางเศรษฐกิจของประเทศไทยเพิ่มเติม ดังพระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย วันที่ 4 ธันวาคม 2517 (นिरนาม, 2007) ความดังต่อไปนี้

"...คนอื่นจะว่าอย่างไรก็ช่างเขา จะว่าเมืองไทยล้าสมัย ว่าเมืองไทยเชย ว่าเมืองไทยไม่มีสิ่งทันสมัยใหม่ แต่เราอยู่ พอมี พอกิน และขอให้ทุกคน มีความปรารถนาที่จะให้เมืองไทย พออยู่ พอกิน มี

ความสงบ และทำงานตั้งจิตอธิษฐาน ตั้งปณิธาน ในทางนี้ที่ จะให้เมืองไทยอยู่แบบพอยู่พอกิน ไม่ใช่ว่าจะรุ่งเรืองอย่างยอด แต่ว่ามีความพอยู่พอกิน มีความสงบ เปรียบเทียบกับประเทศ อื่น ๆ ถ้าเรา รักษาความพอยู่พอกินนี้ได้ เราก็จะยอดยิ่งยวดได้..."

ดังนั้น โครงสร้างทางเศรษฐกิจที่สมดุลจึงควรมาจากแนวคิดพื้นฐานของการเกื้อกูลกัน ผู้มีฐานะให้ความช่วยเหลือผู้ยากไร้ ทุกคนมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เพื่อช่วยคนจนเพิ่มมากขึ้น เมื่อเศรษฐกิจดี ทุกคนย่อมจะได้ประโยชน์อย่างเหมาะสม ในระยะยาวความเสียหายที่เกิดขึ้นย่อมน้อยลง เมื่อคนมีเงินมีการลงทุน ผู้มีรายได้น้อยมีงานทำ คนจนซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ย่อมมีรายได้ เกิดการหมุนเวียน เศรษฐกิจภายในประเทศ เน้นโครงสร้างการจ้างงานคนในประเทศ ใช้ทรัพยากรภายในให้เกิดประโยชน์ ใช้แรงงานคนลดการใช้พลังงานที่ต้องนำเข้า ก็จะช่วยแบ่งเบาปัญหาเศรษฐกิจได้ (ผู้จัดการ 360° รายสัปดาห์, 2551)

จากแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า เป็นระบบเศรษฐกิจที่มีประสิทธิภาพสูงในการ แก้ปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำได้ ซึ่งแนวคิดสำคัญคือคนรวยต้องรู้จักแบ่งปัน ช่วยคนจนให้มีรายได้มีกินมีใช้เท่าที่จำเป็นและพอเพียง เศรษฐกิจพอเพียงเป็นระบบเศรษฐกิจที่ต้องนำมาใช้ร่วมกันในสังคม มีความเหมาะสมกับสภาพความเป็นอยู่ พื้นฐานหลักคิดและการดำรงชีวิตของชุมชนในประเทศไทย เพื่อให้การพึ่งพาตนเองเกิดขึ้นในระดับประเทศ ชุมชนสิ่งทอไทยก็สามารถที่จะนำเศรษฐกิจพอเพียง มาปรับใช้ได้เหมาะสม

3. สถานการณ์ด้านสังคม

สถานการณ์ด้านสังคมในปัจจุบัน นอกจากการเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากร ลักษณะพื้นฐานทางวัฒนธรรมและโยกย้ายถิ่นฐานของประชากรในชุมชนสิ่งทอ ปัญหาสำคัญอีก ประการคือคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนสิ่งทอส่วนใหญ่ไม่ได้พัฒนาขึ้น คนส่วนใหญ่ยังคงยากจน ขาด รายได้ นอกจากนี้ ความขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญและมีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิต ทำให้เกิดการแสวงหาแหล่งทรัพยากรทดแทนพร้อม ๆ กับต้องการในการปกป้องความหลากหลายทาง ชีวภาพและสภาพภูมิอากาศในท้องถิ่นไปด้วย อย่างไรก็ตาม การเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว และการพัฒนาสังคมเมืองในท้องถิ่นต่าง ๆ ของประเทศไทย รวมถึงการเปลี่ยนแปลงประชากรและ จำนวนประชากรสูงอายุ มีการนำเทคโนโลยีทันสมัยมาใช้ ทำให้รูปแบบการใช้ชีวิตของชุมชนสิ่งทอใน ประเทศไทยเริ่มเปลี่ยนแปลงไปและยากจะรักษาเอกลักษณ์และมรดกทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไว้ ได้

จากผลกระทบทางสังคมดังกล่าว การพัฒนาชุมชนสิ่งทอให้มีความสมดุลของการพัฒนาต่าง ๆ ไปพร้อม ๆ กันมากกว่าการเน้นส่งเสริมด้านใดด้านหนึ่ง การเลือกประยุกต์ใช้เทคโนโลยี

เฉพาะที่จำเป็นและพัฒนานวัตกรรมเพื่อยังคงรักษาไว้ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่น การเลือกใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นอย่างเหมาะสมและให้เกิดความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และการบรรเทาความยากจนด้วยความพอเพียง ร่วมกับการมีคุณธรรมและความสุขจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้ ดังพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสวันขึ้นปีใหม่ วันที่ 30 ธันวาคม 2521 ความว่า

"...วิถีทางดำเนินของบ้านเมืองและประชาชนโดยทั่วไป มีความเปลี่ยนแปลงมาตลอดเนื่องมาจากความวิปริตผันแปรของวิถีแห่งเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และอื่น ๆ ของโลก ยากยิ่งที่เราหลีกเลี่ยงให้พ้นได้ จึงต้องระมัดระวัง ประคับ ประคองตัวมากขึ้น โดยเฉพาะในเรื่องการเป็นอยู่โดยประหยัด เพื่อที่จะอยู่ให้รอด และก้าวหน้าต่อไปได้โดยสวัสดิ...."

นอกจากนี้ การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันระหว่างคนในชุมชนและท้องถิ่นภายนอก จะนำไปสู่แนวโน้มการพัฒนาสิ่งทอพื้นเมืองให้เหมาะสมกับการใช้ชีวิตในอนาคตที่เปลี่ยนแปลงไป การออกแบบการพัฒนาผลิตภัณฑ์และการบริการจำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนให้มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป แต่ยังคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ที่มีคุณค่าและมูลค่าของชุมชนได้

1.1.3 ปัญหาและอุปสรรคของการพัฒนาอย่างยั่งยืนในชุมชนสิ่งทอไทย

จากสถานการณ์ของการพัฒนาชุมชนสิ่งทอ 3 มิติ คือ สังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม ดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าปัญหาสำคัญของระบบการพัฒนาจากภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในปัจจุบันคือการพัฒนาที่กระจุกตัวอยู่เพียงพื้นที่ส่วนน้อย การกระจายตัวของผลประโยชน์ที่ได้จากระบบการพัฒนาไม่มีความสมดุล ขาดความเท่าเทียมกันของผู้เกี่ยวข้องหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมด ในชุมชนที่ล้วนเป็นผู้มีสิทธิในทรัพยากรและมรดกของบรรพบุรุษร่วมกัน สาเหตุของการกระจุกตัวของพัฒนาและความไม่สมดุลของการกระจายผลประโยชน์คือการขาดความเอื้อเพื่อเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ระบบของการพัฒนาอยู่ในสถานะตึงเครียดและกดดันให้คนในชุมชนต้องการหลุดพ้นจากสภาพที่เป็นอยู่ แต่ยากที่จะหาทางออกได้อย่างเหมาะสมและเป็นไปได้จริง นอกจากนี้ องค์กรความรู้ใหม่ ๆ พร้อมกับเทคโนโลยีที่จะนำมาใช้แก้ปัญหาอย่างไม่เป็นที่ชัดเจน ทางเลือกในการพัฒนาหลายวิธีที่นำมาใช้ยังมีความคลุมเครือ ยากลำบาก และไม่มั่นใจว่าจะเป็นแนวทางที่ดีที่สุด สถานะเช่นนี้ทำให้การพัฒนา ยังคงชะงักงัน และใช้รูปแบบเดิมประคองสังคมไปอย่างไม่แน่ใจ

นอกจากนี้ การพัฒนาอย่างยั่งยืนจำเป็นต้องวิเคราะห์ข้อมูลด้านต่าง ๆ อย่างครบถ้วน รอบคอบและให้ความสำคัญเป็นพิเศษในประเด็นของความต้องการของสังคม ซึ่งคนส่วนใหญ่ยังคงมีความยากจนและการสร้างความสมดุลที่คนในสังคมต่างยอมรับได้ว่าเหมาะสมเป็นปัญหาที่เปราะบางที่สุด กลยุทธ์ที่จะนำมาใช้จึงต้องมีความชัดเจนในทางปฏิบัติเพื่อมุ่งเน้นให้เกิดการทำงานร่วมกันและสามารถทำให้สังคมที่มีความเหลื่อมล้ำกันมากปรับตัวเข้ากันได้ที่เหมาะสม และการที่คนในสังคม

ต้องมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบใช้ชีวิต การบริโภคและการผลิต เพื่อให้นำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงในด้านเศรษฐกิจที่เหมาะสม การรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ลดความไม่เท่าเทียมกัน และเสริมสร้างธรรมาภิบาลในระบบเศรษฐกิจก็เป็นปัจจัยที่ละเอียดอ่อนและยากที่จะทำให้เกิดความชัดเจนในทางปฏิบัติ

Bridger and Luloff (1999) กล่าวว่า แนวคิดของการพัฒนาอย่างยั่งยืนเป็นวิธีการที่นิยมในการแก้ไขปัญหาและลดความเสียหายด้านสิ่งแวดล้อมให้น้อยลงเมื่อความต้องการทรัพยากรเพิ่มขึ้นจากจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว แต่อย่างไรก็ตาม Roseland (2000) กล่าวว่า การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นไม่ง่าย จำเป็นต้องอาศัยปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ เข้ามาเกี่ยวข้อง การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญคือโครงสร้างของชุมชน ทศนคติและค่านิยมภายในชุมชน การพัฒนาที่ยั่งยืนมีความเกี่ยวข้องกับบุคคล องค์กร และประเทศ ซึ่งส่งผลต่อการใช้ทรัพยากรที่ตนเองมีสิทธิในการใช้ และได้รับการส่งเสริมให้ใช้ภายใต้กฎหมายและการจัดการด้านเศรษฐกิจ แม้ว่าชุมชนส่วนใหญ่จะตระหนักถึงความจำเป็นที่ต้องพัฒนา แต่ก็มีเพียงเล็กน้อยที่ยอมรับการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้นำไปสู่สังคมที่ยั่งยืน และต้องการการปรับเปลี่ยนเล็กน้อยจากการปฏิบัติแบบเดิมที่เป็นอยู่ ซึ่ง Lai and Nepal (2006) กล่าวว่า ทศนคติของชุมชนและความตั้งใจที่มีต่อการพัฒนาเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาชุมชน

1.1.4 พุทธศาสนา เศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน

ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ว่าการพัฒนาในระบบทุนนิยมส่วนมากจะกระจุกตัวอย่างหนาแน่นในเมืองใหญ่ โครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นในสังคมกระจายตัวไม่ทั่วถึง คุณภาพชีวิตและรายได้ของประชาชนในภาพรวมยังมีปัญหาอยู่มาก ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ทรงชี้แนะแนวทางการใช้ชีวิตและประพฤติปฏิบัติตนในทางที่เหมาะสมโดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตรูปแบบเก่าของสังคมไทย สามารถนำมาปรับใช้ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตในปัจจุบันได้ตลอดเวลา และเป็นการพิจารณาสังคมในลักษณะที่เป็นระบบ ซึ่งเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง เพื่อการพัฒนาที่เท่าเทียมและเป็นไปอย่างต่อเนื่อง สามารถรองรับการเปลี่ยนแปลงในทุกวิถีทางได้ ไม่ว่าจะเป็นสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม ความรู้และวิทยาการ โดยที่สามารถนำองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจากการวิเคราะห์ สังเคราะห์องค์ความรู้และประสบการณ์ความเชี่ยวชาญของผู้นำ ไปใช้ประโยชน์ทั้งในแง่วิชาการ ความคิดและการลงมือกระทำ ดังนั้นการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคและท้องถิ่นจึงมีความจำเป็น โดยเฉพาะการพัฒนาให้สังคมและชุมชนของตนเองมีศักยภาพในการพึ่งพาตนเอง อีกทั้งยังควรรักษาภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของตนไว้เพื่อการสนับสนุนและค้ำจุนให้สังคม ชุมชนและคนในชุมชนมีความความเข้มแข็งในระยะยาวและยั่งยืน (มูลนิธิชัยพัฒนา, 2557)

ลักษณะเด่นของประเทศไทย 2 ประการคือ การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเข้าไปปฏิบัติในทุก ๆ ภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในชีวิตและทุกระดับของสังคม อีกทั้งประเทศไทยเป็นประเทศที่นับถือพุทธศาสนาเป็นหลัก ดังนั้น พุทธศาสนาจึงมีอิทธิพลต่อคนไทยอย่างมากไม่ว่าจะเป็นความเกื้อกูล การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มิมีตรสัมพันธ์ เปิดเผย เอื้อเพื่อเผื่อแผ่ (femininity) และหลีกเลี่ยงต่อความเสี่ยง (uncertainty avoidance) (Hasegawa & Noronha, 2014)

เนื่องจากประเทศไทยเป็นประเทศที่ให้ความสำคัญในการนับถือศาสนา คนไทยเลือกนับถือศาสนาต่าง ๆ ได้ตามความสมัครใจ ประชากรส่วนมากนับถือศาสนาพุทธ และมีการยอมรับนับถือสืบทอดกันมาเป็นเวลานาน จนกลายเป็นรากฐานของความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณีส่วนใหญ่ตั้งแต่เกิดจนตาย และเป็นเอกลักษณ์ของชาติในปัจจุบัน สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2016) ระบุว่า ประชากรไทยประมาณร้อยละ 94 นับถือศาสนาพุทธ โดยส่วนใหญ่เป็นนิกายเถรวาท จากการที่พุทธศาสนาได้ฝังรากในจิตใจของคนไทย ทำให้การแสดงออกทางวัฒนธรรมและศิลปะต่าง ๆ มักจะเป็นเรื่องราวที่มีความเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา แนวคิดของพุทธศาสนิกชนที่แสดงออกมามีลักษณะเอื้อเกื้อกัน ประองตองกัน พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และทำให้พอใจในการดำรงชีวิตอย่างสงบสุข

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. วิเคราะห์บริบทพื้นฐานของชุมชนสิ่งทอที่ยังคงมีอัตลักษณ์ด้านภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น
2. นำเสนอกรอบแนวคิดการพัฒนาชุมชนสิ่งทอ
3. พัฒนาตัวแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน
4. นำตัวแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืนไปใช้พัฒนาชุมชนสิ่งทอ

จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นในประเด็นที่เกี่ยวกับสถานการณ์ในประเทศไทย ความต้องการในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน เศรษฐกิจพอเพียง และการเชื่อมโยงทางพุทธศาสนา จะเห็นได้ว่ามีผลกระทบต่อดำรงชีวิตของคนทั้งในปัจจุบันและอนาคต การวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งเน้นที่การสำรวจเพื่อแสวงหาวิธีการ ความเชื่อ การปฏิบัติและเครื่องมือการเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวข้องที่สามารถนำมาใช้ในการปฏิบัติเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนผ่านมุมมองของพุทธศาสนา เชื่อมโยงเข้ากับการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนและระบบเศรษฐกิจพอเพียง โดยการวิจัยนี้ จะได้สำรวจกระบวนการที่จำเป็นในการช่วยให้ชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้อย่างกลมกลืนกับสภาพเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปของโลกปัจจุบัน โดยศึกษาประเด็นของชุมชนสิ่งทอในประเทศไทย เพื่อหาแนวทาง

ในการพัฒนากระบวนการพัฒนาชุมชนสิ่งทอที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ของสังคมในปัจจุบัน จะเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนสิ่งทอและช่วยสร้างความยั่งยืนให้กับชุมชนสิ่งทอซึ่งถือได้ว่ามีบทบาทที่สำคัญต่อประเทศไทยทั้งในฐานะที่เป็นแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่มีมูลค่าของประเทศและเป็นรากฐานของการสร้างความเข้มแข็งในภาคเศรษฐกิจ โดยนำหลักคิดด้านนวัตกรรมทางสังคม (Social innovation) ซึ่งเป็นนวัตกรรมเปิด (Open innovation) ที่จะเป็แหล่งสำหรับการสร้างวิสัยทัศน์ ปัญหาที่ยังไม่ได้ถูกแก้ไขจากหน่วยงานใดมาก่อน โดยการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่สำคัญเพื่อให้เกิดนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนที่สร้างความเข้มแข็ง เน้นกระบวนการที่สมาชิกในชุมชนสร้างความร่วมมือกันในการดำเนินกิจกรรมเพื่อนำไปสู่การพัฒนาและการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชนด้วยตนเอง โดยมุ่งเน้นให้คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ทั้งด้านการสร้างรายได้ ความเป็นอยู่ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม โดยพิจารณาใน 2 มิติหลักร่วมกันคือ 1) กระบวนการและผลลัพธ์ที่ได้จากการพัฒนามีผลต่อคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน และ 2) ความมีส่วนร่วมของคนในชุมชน โดยเน้นให้คนในชุมชนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา สามารถทำให้ชุมชนพึ่งพาตนเองได้ สร้างความยั่งยืนได้ในอนาคต

การวิจัยเพื่อสร้างตัวแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน โดยนำหลักคิดสำคัญซึ่งมีผลต่อวิถีชีวิตคนไทยและทำให้วัฒนธรรมของไทยแตกต่างจากชาติอื่นอย่างเด่นชัด คือการใช้หลักคิดทางพุทธศาสนา เชื่อมโยงเข้ากับการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนและระบบเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชนสิ่งทอที่ยั่งยืน ที่มีการใช้ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นผสมผสานกับความคิดสร้างสรรค์ พัฒนาเป็นตัวแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืนให้สามารถต่อยอดองค์ความรู้ทางภูมิปัญญาภายในชุมชนของตนเองและพัฒนาไปสู่การสร้างชุมชนที่ยั่งยืน และสามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อให้องค์กรที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนได้นำไปใช้เพื่อวางแผน กำหนดนโยบาย และนำไปสู่การปฏิบัติต่อไป

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัย แบ่งเป็น 2 ลักษณะคือ ขอบเขตด้านเนื้อหาและขอบเขตด้านพื้นที่ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1.3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาตัวแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน เป็นการศึกษาเพื่อวิเคราะห์หาปัจจัยและองค์ประกอบที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชนด้านสิ่งทออย่างยั่งยืน โดยแบ่งประเด็นเนื้อหาที่ต้องการศึกษา 5 ประเด็นหลัก คือ

1. สภาพภูมิศาสตร์ของชุมชนสิ่งทอ
2. บริบทที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ

3. ประเด็นทางสังคม หลักคิด ทศนคติในการดำรงชีวิต ภูมิปัญญาและวัฒนธรรม
4. สิ่งแวดล้อมและผลกระทบ
5. นวัตกรรมชุมชน

การศึกษาตัวแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืนมุ่งศึกษาประเด็นสำคัญคือ ความสามารถของคนในชุมชนในการพัฒนาชุมชนโดยใช้ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมด้านการทอผ้าพื้นเมือง

1.3.2 ขอบเขตด้านพื้นที่

การเลือกชุมชนสิ่งทอที่ใช้เป็นกรณีศึกษาจะเลือกชุมชนต้นแบบที่มีความสามารถในการใช้ภูมิปัญญาด้านสิ่งทอเป็นตัวขับเคลื่อนและพัฒนาชุมชน โดยการพิจารณากรณีศึกษาใช้วิธีการให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณา ร่วมกับการใช้ตัวชี้วัดเบื้องต้นในการกำหนดชุมชนที่ได้รับการยอมรับและเป็นที่ยอมรับ

ชุมชนสิ่งทอที่จะใช้ในการวิจัยภาคสนาม ในการศึกษาครั้งนี้ เป็นการศึกษากรณีเฉพาะชุมชนสิ่งทอที่มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการผลิต รักษาวัฒนธรรมและประเพณีดั้งเดิมและยังคงสืบสานการใช้สิ่งทอพื้นเมืองในชีวิตประจำวันอย่างต่อเนื่อง

1.4 คำจำกัดความ

การวิจัยเพื่อสร้างตัวแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน ได้กำหนดคำจำกัดความเฉพาะที่ใช้ในอธิบายการวิจัยครั้งนี้เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกัน ประกอบด้วย

1.4.1 นวัตกรรมแบบเปิด (Open innovation) คือ แหล่งที่มาของนวัตกรรมที่เกิดจากการเปิดรับ แลกเปลี่ยนหรือนำความรู้จากภายนอกเข้ามาประยุกต์ใช้ในองค์กรทำให้เกิดการสร้างสรรค นวัตกรรม โดยรับเอาแนวคิดใหม่ ๆ จากบุคคลหรือหน่วยงานภายนอก มีการแลกเปลี่ยนความรู้และความคิดใหม่ ๆ จากบุคคลากรภายนอกอยู่ตลอดเวลา เป็นแหล่งของแนวคิดหลักในการสร้างวิธีแก้ปัญหาใหม่ ๆ เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสำคัญ ๆ เข้ามามีส่วนร่วม

1.4.2 นวัตกรรมทางสังคม (Social innovation) คือ การพัฒนาแนวคิด บริการและต้นแบบใหม่ ๆ ของระบบต่าง ๆ เพื่อตอบสนองประเด็นทางสังคมให้ดียิ่งขึ้น โดยเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากภาครัฐและเอกชนรวมถึงประชาสังคมเข้ามามีส่วนร่วม

1.4.3 ชุมชนสิ่งทอ (Textile community) คือกลุ่มสังคมที่อยู่ร่วมกันโดยมีวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับการทอผ้า และใช้การทอผ้าเข้ามาเป็นปัจจัยในการดำรงชีวิต ทั้งในรูปแบบของการทอเพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวันและการทอเพื่อนำไปสู่การสร้างรายได้และกลายเป็นอาชีพ

1.4.4 การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน (Sustainable community development) คือรูปแบบการพัฒนาชุมชนที่มีความสมดุลระหว่างการใช้ทรัพยากร การสร้างรายได้และการตอบสนองต่อสังคมโดยการสร้างมูลค่าจากการใช้นวัตกรรมเพื่อปรับตัวให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงของโลก และยังรักษาคุณค่าทางวัฒนธรรมของชุมชนไว้ได้

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ประโยชน์ด้านวิชาการ ผลของการวิจัยจะทำให้ได้นวัตกรรมตัวแบบการพัฒนาชุมชนสิ่งทอที่เหมาะสมกับชุมชนที่ยังคงมีการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสิ่งทออยู่
2. ประโยชน์ด้านการนำไปใช้ แนวทางการพัฒนาที่ศึกษาและวิเคราะห์ได้สามารถนำไปเป็นต้นแบบให้กับการพัฒนาหัตถกรรมที่ใช้ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นด้านอื่น ๆ ให้สามารถปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนของตนต่อไป

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 ภาพรวมของชุมชนสิ่งทอในประเทศไทย

ชุมชนสิ่งทอในประเทศไทย กระจายอยู่ทั่วภูมิภาคของประเทศไทยมีความหลากหลายทางเชื้อชาติ วัฒนธรรม และชนบประเพณี มีลักษณะเป็นกลุ่มสังคมที่อยู่ร่วมกันโดยมีวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับการทอผ้า และใช้การทอผ้าเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของปัจจัยในการดำรงชีวิต ทั้งในรูปแบบของการทอเพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวันและการทอเพื่อนำไปสู่การสร้างรายได้และกลายเป็นอาชีพ การทอผ้าพื้นเมืองของไทยแต่เดิมเป็นการทอเพื่อใช้เฉพาะในครัวเรือนเป็นส่วนใหญ่ และมีประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการทอผ้ายาวนานมาหลายร้อยปี แต่ปัจจุบันวิธีการทอผ้าได้ค่อย ๆ ลดบทบาทลงและหายไปจากสังคมทั้ง ๆ ที่ผ้ายังคงเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิตแต่แนวคิดในการผลิตและการนำไปใช้ได้มีบริบทแตกต่างออกไปจากอดีตอย่างมาก ทำให้สิ่งที่หายไปด้วยคือวัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาของบรรพบุรุษซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่สามารถสร้างความมั่นคงและแสดงให้เห็นถึงนวัตกรรมสร้างสรรค์ที่แสดงออกมาในวิถีของสิ่งทอ

ข้อมูลของกรมการพัฒนาชุมชน ปี 2555 (The Community Development Department, 2012) กล่าวว่า ผู้ผลิตสินค้าหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ที่ขึ้นทะเบียนกับกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย จากข้อมูลล่าสุด ปี 2555 คัดแยกเฉพาะกลุ่มชุมชนที่รวมกันเพื่อผลิตและพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งทอ ในชุมชนต่าง ๆ ทั่วภูมิภาคของประเทศไทยมีจำนวนมากกว่า 3,000 กลุ่ม (ไม่นับผู้ผลิตที่เป็นเจ้าของคนเดียวและผู้ประกอบการ SMEs) และมีมูลค่าทางเศรษฐกิจให้กับประเทศเฉลี่ยไม่น้อยกว่าปีละ 20,000 ล้านบาท ดังนั้น ชุมชนสิ่งทอพื้นเมืองของไทยจึงมีบทบาทสำคัญทั้งในด้านสังคมและระบบเศรษฐกิจพื้นฐาน รวมถึงเป็นแหล่งภูมิปัญญาและมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญ การศึกษาข้อมูลเบื้องต้นและวิเคราะห์สถานการณ์ของชุมชนสิ่งทอในมิติต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการวิจัยศึกษาข้อมูลดังต่อไปนี้

2.1.1 สถานการณ์และลักษณะของชุมชนสิ่งทอในประเทศไทย

เนื่องจากปัจจุบันหน่วยงานราชการที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ พยายามส่งเสริมการรวมกลุ่มของผู้คนในชุมชนในลักษณะของกลุ่มอาชีพ เช่น กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย มีการจัดการในการส่งเสริมอาชีพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อสนับสนุนการรวมกลุ่มอาชีพ (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย, 2549) และการดำเนินงานกลุ่มส่งเสริมอาชีพการเกษตรของกรมส่งเสริมการเกษตร เป็นต้น ดังนั้น

ชุมชนสิ่งทอในปัจจุบันส่วนใหญ่จึงมีลักษณะของชุมชนที่มีการรวมกลุ่มเป็นกลุ่มย่อย ๆ ตามทักษะ ความรู้ ความสามารถ

2.1.1.1 ลักษณะการรวมกลุ่มชุมชนสิ่งทอในประเทศไทย

การรวมกลุ่มกันของผู้ผลิตสิ่งทอพื้นเมืองในประเทศไทยมีรูปแบบที่หลากหลายและกระจายตัวอยู่ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ ส่วนใหญ่มักเป็นการรวมกลุ่มกันของสตรีภายในชุมชนเพื่อสร้างอาชีพเสริม การจัดตั้งกลุ่มมีแนวทางแตกต่างกัน (วิภาวี กฤษณะภูติ, 2556) สามารถสรุปได้ดังนี้

1 การจัดตั้งกลุ่มจากการแนะนำจากหน่วยงานภาครัฐต่าง ๆ อาทิ สำนักงานพัฒนาชุมชน อำเภอ สำนักงานเกษตรอำเภอ องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น (อปท.) โดยเฉพาะ องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ซึ่งได้อธิบายถึงผลประโยชน์ต่าง ๆ ที่กลุ่มจะได้ รับหากมีการรวมกลุ่มกันเป็นกลุ่มอาชีพเกิดขึ้น

2 การเชิญชวนจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) โดยการส่งเสริมการรวมกลุ่มอาชีพเพื่อต้องการหาอาชีพเสริมให้กับ “กลุ่มพักชำระหนี้ ธกส.” ซึ่งเป็นกลุ่มชาวบ้านที่ เป็นลูกหนี้กับธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร

3 การส่งเสริมจากองค์กรพัฒนาเอกชน (Non-Governmental Organizations: NGOs) เช่น องค์กรแพลน (PLAN) ได้เข้ามาให้การส่งเสริม ในการจัดตั้งกลุ่มอาชีพ โดยเฉพาะในเขตอำเภอหนองนาคำด้วยเหตุผลที่ต้องการ จะช่วยให้มีรายได้เสริมที่จะนำไปสู่การ แก้ปัญหาความยากจนในพื้นที่

4 การเป็นกลุ่มอาชีพที่ได้ก่อตั้งขึ้นมาก่อนที่จะมี “โครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” ซึ่งเป็นการรวมตัวกันอย่างไม่เป็นทางการและต่อมาได้รับ การแนะนำให้มีลักษณะ การบริหารจัดการกลุ่มอย่างเป็นทางการ รวมทั้งมี การจดทะเบียนกลุ่มจากพัฒนากรประจำอำเภอซึ่ง ได้แนะนำให้เห็นความสำคัญของการจดทะเบียนเป็นกลุ่มภายใต้โครงการดังกล่าว และกลุ่มเหล่านี้ มักจะมีชื่อขึ้นต้นด้วย “กลุ่มสตรีสหกรณ์” หรือ “กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร” เป็นต้น

5 การรวมกลุ่มกันขึ้นมาเอง เนื่องจากได้เห็นข้อดีของการจัดตั้งกลุ่มจาก หมู่บ้านอื่น ๆ การเป็นกลุ่มที่ได้แยกตัวออกมาจากกลุ่มอาชีพทอผ้าหรือกลุ่มโอท็อปแล้วมาจัดตั้งกลุ่ม ขึ้นใหม่กันเอง เนื่องจากกลุ่มเดิมมีสมาชิกจำนวนมากอีกทั้งเริ่มมีความคิดที่แตกต่างกันและมีความ ต้องการที่จะขยายกลุ่มอีกด้วย

2.1.1.2 ลักษณะกลุ่มหัตถกรรมสิ่งทอแบ่งตามลักษณะกลุ่มตลาด

โครงสร้างและลักษณะกลุ่มหัตถกรรมด้านสิ่งทอและเครื่องนุ่งห่มตามลักษณะของกลุ่มตลาด วิเคราะห์โดยสถาบันพัฒนาอุตสาหกรรมสิ่งทอ (2556) พบว่า กลุ่มหัตถกรรมที่เกี่ยวข้องกับการผลิตสิ่งทอสามารถแบ่งออกเป็นระดับตามลักษณะของกลุ่มตลาดที่แตกต่างกัน 3 รูปแบบคือ วิสาหกิจชุมชน ธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) และระดับอุตสาหกรรม โดยมีลักษณะดังนี้

1. กลุ่มหัตถกรรมสิ่งทอท้องถิ่น (Ethnic/Traditional handcrafts) ได้แก่ กลุ่มผู้ผลิตสิ่งทอพื้นเมือง เป็นกลุ่มที่มีจำนวนมากที่สุดกระจายอยู่ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ มีลักษณะการผลิตเป็นแบบหัตถกรรม โดยรูปแบบการทำงานเป็นการผลิตสิ่งทอที่เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต ปัจจุบันการผลิตลักษณะนี้ส่วนใหญ่เป็นการรวมตัวกันแบบหลวม ๆ ของชาวบ้านซึ่งมีงานหลักอยู่แล้วแต่รวมตัวกันเพื่อประกอบเป็นอาชีพเสริม อย่างไรก็ตาม ลักษณะของกลุ่มหัตถกรรมสิ่งทอท้องถิ่นมักประสบปัญหาด้านการบริหารจัดการธุรกิจเนื่องจากเป็นการรวมตัวอย่างหลวม ๆ ไม่มีการทำแผนธุรกิจและการจัดการอย่างเป็นระบบ ขาดเงินทุนหมุนเวียนในการผลิตสินค้ารวมถึงขาดวัตถุดิบในการผลิต วัตถุดิบในชุมชนมีจำกัดทำให้ต้องซื้อจากแหล่งอื่นโดยเฉพาะไหม ทำให้เกิดปัญหาด้านต้นทุน นอกจากนี้ ด้านการตลาดยังอยู่ในวงจำกัด กลุ่มผู้บริโภคหรือผู้ที่ต้องการสินค้าลักษณะนี้เป็นกลุ่มเฉพาะ (Niche) ซึ่งความความต้องการอาจไม่แน่นอน ยากต่อการควบคุมปริมาณการผลิต ส่งผลต่อรายได้ และไม่มีช่องทางจำหน่ายผลิตภัณฑ์ นอกจากนี้ยัง ลักษณะของกลุ่มมักขาดความรู้และทักษะในการออกแบบ ผลิตภัณฑ์ที่ได้จึงไม่เป็นที่น่าสนใจและขายได้ในราคาไม่สูง

2. กลุ่มผู้ประกอบการขนาดกลางและขนาดย่อมที่ไม่มีตราสินค้าเป็นของตนเอง (Basic Craft Design SMEs) เป็นกลุ่มที่มีการแปรรูปผลิตภัณฑ์แต่ไม่มีการออกแบบมาก และไม่มีการสร้างตราสินค้าที่เป็นระบบ ผู้ประกอบการกลุ่มนี้มีปัญหาใกล้เคียงกับกลุ่มหัตถกรรมสิ่งทอท้องถิ่น คือขาดแคลนเงินทุนหมุนเวียนในการผลิตสินค้า ขาดตลาดรองรับสินค้าและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีความโดดเด่น นอกจากนี้ยังประสบปัญหากำลังการผลิต เนื่องจากเป็นการผลิตสินค้าด้วยมือ ทำให้ข้อจำกัดในการผลิตปริมาณมาก

3. กลุ่มผู้ประกอบการขนาดกลางและขนาดย่อมที่มีแบรนด์ (Branded Craft Design SMEs) เป็นกลุ่มที่ส่วนใหญ่เป็นผู้ผลิตผลิตภัณฑ์ โดยนำความคิดสร้างสรรค์มาใช้ในการแปรรูปสิ่งทอพื้นเมืองเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ผู้ประกอบการกลุ่มนี้ประสบปัญหาเรื่องตลาดรองรับสินค้าที่ยังอยู่ในวงจำกัด ขาดช่องทางในการจำหน่ายสินค้า นอกจากนี้ ผลิตภัณฑ์ส่วนใหญ่ใช้งานฝีมือจึงทำให้มีข้อจำกัดด้านกำลังการผลิตและแรงงาน รวมถึงปัญหาในการพัฒนาผลิตภัณฑ์เนื่องจากมักเป็นการ

ว่าจ้างกลุ่มแม่บ้านในชุมชนเป็นแรงงานในการผลิต ทำให้ควบคุมมาตรฐานผลิตภัณฑ์ลำบาก นอกจากนี้ ยังประสบปัญหาการผลิตภัณฑ์ถูกลอกเลียนแบบอย่างรวดเร็ว และทำให้เกิดการแข่งขันด้านราคาจากสินค้าลอกเลียนแบบ

4. กลุ่มผู้ประกอบการที่มีตราสินค้าเป็นของตนเองและเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีการออกแบบหรือตรา (Heritage Pioneer) เป็นกลุ่มที่มีการผลิต หรือออกแบบผลิตภัณฑ์จากสิ่งทอพื้นเมืองที่เน้นความหรูหราและคุณค่าทางวัฒนธรรม โดยตัวอย่างของผู้ประกอบการกลุ่มนี้ เช่น ผู้ประกอบการ Jim Thompson ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมภายใต้โครงการพระราชดำริและและศูนย์ศิลปาชีพต่าง ๆ เช่น ผลิตภัณฑ์ตราสัญลักษณ์ดอยตุงและภูฟ้า เป็นต้น ผู้ประกอบการกลุ่มนี้ได้รับการยอมรับในเรื่องเอกลักษณ์ความเป็นไทย การผลิตและการตัดเย็บที่ประณีต มีการควบคุมผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพมาตรฐาน กลุ่มลูกค้าประกอบด้วยทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ และลูกค้าชาวไทยส่วนใหญ่เป็นกลุ่มลูกค้าในระดับบน ขณะที่ลูกค้าต่างประเทศส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยวที่นิยมสินค้าที่มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและนิยมซื้อเพื่อเป็นของฝาก นอกจากนี้ ยังมีกลุ่มลูกค้าที่เป็นผู้ประกอบการด้านโรงแรมและที่พักที่นิยมนำสินค้าหัตถกรรมไปใช้ในการประดับตกแต่ง แต่อย่างไรก็ตาม ผู้ประกอบการกลุ่มนี้ประสบปัญหาในเรื่องของตลาดรองรับสินค้าที่ยังจำกัด และการแข่งขันกับผลิตภัณฑ์ต่างประเทศ เช่น ไหมจากประเทศจีนและอินเดีย ซึ่งเป็นคู่แข่งสำคัญในตลาดต่างประเทศ ตลอดจนปัญหาเรื่องวัตถุดิบที่ไม่เพียงพอ และวัตถุดิบไม่มีมาตรฐาน ผู้ประกอบการบางรายในกลุ่มนี้ยังเป็นผู้ผลิตเพื่อสังคม เช่น ภูฟ้าและดอยตุง ดังนั้นจึงมีค่าใช้จ่ายเชิงสังคมมาก เช่น ค่าจ้างแรงงานในชุมชน และกิจกรรมเพื่อสังคมต่าง ๆ ทำให้ขาดแหล่งเงินทุนในการพัฒนาธุรกิจและการตลาด

5. การรวมกลุ่มสิ่งทอในลักษณะของคลัสเตอร์ (Cluster) สิ่งทอ หรือเครือข่ายวิสาหกิจ หมายถึง กลุ่มของผู้ประกอบการที่มีการกระจุกตัวกันอยู่อย่างหนาแน่นในสถานที่หรือท้องถิ่นเดียวกัน และมีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกันในอุตสาหกรรมการผลิตหรือบริการหนึ่งๆ ซึ่งเป็นแกนหลักทางเศรษฐกิจในท้องถิ่นที่ผลิตและจำหน่ายสินค้าหรือบริการนั้น ๆ มีการใช้ทรัพยากรร่วมกัน มีการแข่งขันกันทางธุรกิจ เผชิญปัญหาหรือความท้าทายต่าง ๆ คล้ายกัน มารวมกลุ่มกันโดยมีวัตถุประสงค์ร่วมที่สำคัญคือเพื่อเพิ่มผลผลิตการผลิตของบรรดาผู้ประกอบการทั้งหลายที่เกี่ยวข้องอยู่ในคลัสเตอร์นั้น ด้วยการประสานประโยชน์ระหว่างกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน แลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสาร ความคิด และประสบการณ์ระหว่างกัน รวมทั้งมีการเชื่อมโยงกับ หน่วยงานหรือองค์กรสนับสนุนต่าง ๆ เช่น สมาคมการค้า สถาบันการศึกษา สถาบันวิจัยและพัฒนา สถาบันที่ปรึกษา ตลอดจนหน่วยงานภาครัฐ อันจะมีผลทำให้คลัสเตอร์นั้นเกิดองค์ความรู้ใหม่ ๆ และพัฒนาไปสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมการสร้างนวัตกรรมและนำไปสู่การยกระดับความสามารถในการแข่งขันโดยรวมของคลัสเตอร์ในที่สุด เนื่องจากการรวมกลุ่มเป็นคลัส

เตอร์จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเริ่มจากการที่สมาชิกได้พบปะพูดคุยกันอยู่เสมอ บอกเล่าปัญหาของกันและกันและร่วมกันแก้ไขปัญหาดังกล่าว ทำให้เกิดความสนิทสนมคุ้นเคย ยอมรับ และไว้วางใจกันมากขึ้น จนสามารถที่จะร่วมกันดำเนินกิจกรรมเพื่อให้เกิดการลดต้นทุนบางอย่าง ร่วมกันได้ เช่น ต้นทุนด้านวัตถุดิบ ด้านการพัฒนาบุคลากร การพัฒนาตลาด การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกทางธุรกิจเพื่อใช้ประโยชน์ร่วมกัน การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ระหว่างกันจนสามารถต่อยอดไปสู่การสร้างนวัตกรรมใหม่ๆ และการมีธุรกิจต่อเนื่องต่าง ๆ เกิดขึ้นมาใหม่ในคลัสเตอร์ ซึ่งจะเป็นการกระตุ้นให้ผู้ประกอบการทั้งหลายต้องพยายามปรับปรุงประสิทธิภาพและคุณภาพธุรกิจของตนอย่างต่อเนื่องเพื่อให้สามารถแข่งขันและอยู่รอดได้อย่างยั่งยืน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2549)

จากลักษณะการรวมกลุ่มของชุมชนสิ่งทอในปัจจุบันจะเห็นได้ว่ามีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งทางด้านเศรษฐกิจเป็นสำคัญ ถึงแม้จะมีความพยายามในการทำให้เกิดการอนุรักษ์ทางวัฒนธรรมอยู่บ้างก็ตาม

2.1.2 การดำเนินกิจกรรมในกลุ่มของชุมชนสิ่งทอในประเทศไทย

2.2.2.1 รูปแบบการบริหารจัดการ

จากการจัดตั้งกลุ่มที่มีลักษณะหลากหลายและการขาดความเข้าใจในการทำงานอย่างเป็นระบบทำให้กลุ่มหรือชุมชนด้านสิ่งทอประสบปัญหาด้านการบริหารจัดการหลายประการ สำหรับการจัดการกลุ่ม วิภาวี กฤษณะภู่ติ (2556) พบว่า กลุ่มอาชีพทอผ้าจะมีการจัดการด้านต่าง ๆ ได้แก่ การจัดการด้านการบริหารกลุ่ม การจัดการด้านการวางแผนการผลิต การจัดการด้านการผลิต การจัดการด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ การจัดการด้านการตลาด การจัดการด้านการประชาสัมพันธ์ การจัดการด้านการเงิน และการจัดการด้านการทำบัญชี

สถาบันพัฒนาอุตสาหกรรมสิ่งทอ (2556) ได้สรุปประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการกลุ่มที่คล้ายคลึงกัน ได้แก่ เงินทุน การพัฒนาและการออกแบบผลิตภัณฑ์ มาตรฐานสินค้าและการตลาด โดยได้เรียงลำดับความสำคัญของประเด็นต่าง ๆ ต่างตามระดับของปัญหาไว้ ดังนี้

1. ผลิตภัณฑ์และกระบวนการผลิต (Product and Process)
 - 1) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ไม่ตรงกับความต้องการของตลาด
 - 2) ช่องทางการเข้าถึงนักออกแบบหรือศูนย์พัฒนาการออกแบบมีจำกัด
 - 3) คุณภาพงานฝีมือไม่สม่ำเสมอและผลิตได้ในจำนวนน้อย

4) วัตถุดิบในการผลิต เช่น เส้นไหมและฝ้ายในประเทศขาดแคลน การนำเข้าวัตถุดิบจากต่างประเทศทำให้ต้นทุนสูง

5) ขาดระบบควบคุมและรับประกันคุณภาพที่เหมาะสม

2. การบริหารจัดการและการตลาด (Management and Marketing)

1) ขาดฐานข้อมูลด้านตลาด ทำให้ตลาดกระจุกตัว

2) ช่องทางในการจำหน่ายสินค้ามีจำกัด

3) ผู้ประกอบการส่วนใหญ่เป็น SMEs และวิสาหกิจชุมชนขาดทักษะทางธุรกิจ

4) ผู้ประกอบการรายย่อยขาดแคลนแหล่งทุน

5) ผู้บริโภคในประเทศคำนึงเรื่องราคามากกว่าความพึงพิถันด้านคุณภาพ

6) ผู้บริโภคต่างประเทศไม่สามารถจำแนกความแตกต่างไม่ออกระหว่างผลิตภัณฑ์ของไทยกับประเทศอื่น (ไม่มีเอกลักษณ์ที่ชัดเจน)

7) ในต่างประเทศมีมาตรฐานในการนำเข้าสิ่งทอโดยคำนึงถึงเรื่องสิ่งแวดล้อมและแรงงานมากขึ้น

8) การบริโภคงานหัตถกรรมยังจำกัดอยู่ในกลุ่มลูกค้าเฉพาะ การขยายตัวอยู่ในวงจำกัด

3. การสร้างความร่วมมือภายในประเทศ (Domestic Cooperation)

1) การรวมกลุ่มหัตถกรรมสิ่งทอและเครื่องนุ่งห่มยังเป็นไปอย่างหลวม ๆ และไม่จริงจัง

2) การรวมกลุ่มยังจำกัดอยู่ในระดับภูมิภาคและระดับชุมชนในรูปของกลุ่มหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP)

4. การสร้างความร่วมมือกับต่างประเทศ (International Cooperation)

1) ขาดการสร้างพันธมิตรทั้งด้านการซื้อวัตถุดิบ และการลงทุนร่วมกับต่างชาติ

2) ขาดความสัมพันธ์ด้านการค้ากับประเทศที่มีศักยภาพและมีความต้องการสูง

จากข้อมูลปัญหา พบว่า เมื่อการรวมกลุ่มชุมชนสิ่งทอในประเทศไทยเน้นถึงการรวมตัวกันเพื่อสร้างความเข้มแข็งในด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก ปัญหาที่พบจึงเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจและปัจจัยภายนอกชุมชนซึ่งมีเพียงส่วนน้อยที่สามารถควบคุมหรือจัดการได้ภายในชุมชนเอง

2.1.3 การพัฒนาชุมชนด้านสิ่งทอในประเทศไทย

การทอผ้าพื้นเมืองของไทยในอดีตการทอผ้าเป็นงานสำคัญสำหรับการใช้สอยภายในครอบครัว และมีการถ่ายทอดกรรมวิธีการทอจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง จนสั่งสมเป็นภูมิปัญญาและมรดกทางวัฒนธรรม การทอผ้าพื้นเมืองของไทยมีการทอกระจายอยู่ตามกลุ่มชนต่าง ๆ ในทุกภาคของประเทศ มีลวดลายและรูปแบบแตกต่างกันตามภูมิปัญญาของบรรพบุรุษแต่ละท้องถิ่น นอกจากนี้ ผ้าทอพื้นเมืองยังมีกระบวนการและกรรมวิธีประณีตแตกต่างกันตามวัฒนธรรมการทอผ้า คือ มีรูปแบบลวดลาย สัญลักษณ์ที่แสดงเอกลักษณ์ของกลุ่มชน ซึ่งต้องอาศัยความขยัน ความอดทน ความละเอียดอ่อนประณีตและความพยายามในการทอมาก

อย่างไรก็ตาม จากข้อมูลรูปแบบและวัตถุประสงค์ของการรวมกลุ่มชุมชนสิ่งทอในประเทศไทยในปัจจุบันพบว่า มีความแตกต่างจากในอดีตเป็นอย่างมาก เนื่องจากชุมชนหัตถกรรมท้องถิ่นในประเทศไทยปัจจุบันเปรียบเสมือนหน่วยธุรกิจขนาดเล็กที่ฝังตัวอยู่ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ จึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศและเป็นกลไกสำคัญในการเชื่อมโยงกิจกรรมทางเศรษฐกิจระหว่างธุรกิจประเภทต่าง ๆ นอกจากนี้ ยังมีบทบาทสำคัญในเชิงสังคม เป็นแหล่งจ้างงานและสร้างรายได้ให้แก่ประชาชนและชุมชนในทุกพื้นที่ทั่วประเทศ และเป็นกลไกที่สามารถเชื่อมโยงมรดกทางวัฒนธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมของชาติ เข้ากับระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่

อย่างไรก็ตาม จากลักษณะการพัฒนารวมกลุ่มของสมาชิกในชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานด้านสิ่งทอของชุมชนทั่วประเทศไทย พบว่า นโยบายของการพัฒนาจะเน้นการจัดตั้งกลุ่มที่มุ่งประโยชน์ด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก ให้ความสำคัญกับการสร้างความมั่นคงในการพัฒนาประเทศโดยสร้างความมั่นคงให้กับเศรษฐกิจพื้นฐานของชุมชนด้วยวิธีผสมผสานกิจกรรมหรืออาชีพของคนในชุมชนตามระดับของศักยภาพ และความเข้มแข็ง แม้ว่าจะมีการเน้นการผลิตเพื่อการบริโภคอย่างพอเพียงและสนับสนุนการรวมกลุ่มในรูปแบบต่าง ๆ ที่ส่งเสริมให้มีการนำภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นมาใช้สร้างสรรค์ คุณค่าและเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าและบริการ โดยสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน แต่ก็เป็นการส่งเสริมการพัฒนาที่มุ่งประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจเป็นสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับ Robinson and Green (2011) ที่กล่าวว่า การพัฒนาชุมชนมักสับสนกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจ นักพัฒนาจำนวนไม่น้อยกำหนดแนวทางการพัฒนาชุมชนโดยจัดกิจกรรมที่ก่อให้เกิดผลทางเศรษฐกิจเป็นหลัก ทำให้ชุมชนต้องเตรียมความพร้อมและโครงสร้างพื้นฐานเพื่อสนับสนุนความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจเป็นหลัก

การพัฒนาชุมชนสิ่งทอในประเทศไทยจึงเป็นการสร้างความร่วมมือของคนในชุมชนสิ่งทอที่อยู่ในอาณาเขตเดียวกัน มีพื้นฐานเชื่อมโยงมาจากวัฒนธรรม ภูมิปัญญาที่มีส่วนสัมพันธ์กับศาสนา

ร่วมกัน อีกทั้งยังมีความเกี่ยวข้องกับหลักการพัฒนาชุมชนที่มีแนวคิดมาจากเศรษฐกิจพอเพียงที่ได้รับ การส่งเสริมอย่างต่อเนื่อง รวมไปถึงการส่งเสริมให้เกิดความยั่งยืนด้วย ข้อมูลต่อไปนี้จึงเน้นความ เกี่ยวข้องของพุทธศาสนา เศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่เกี่ยวข้องกับชุมชนสิ่งทอ เพื่อ นำมาใช้เป็นข้อมูลในการวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อหารูปแบบของการพัฒนาชุมชนสิ่งทอไทยต่อไป

2.2 แนวคิดของการพัฒนาชุมชนด้านสิ่งทออย่างยั่งยืนในปัจจุบัน

2.2.1 แนวคิดของการพัฒนาอย่างยั่งยืน

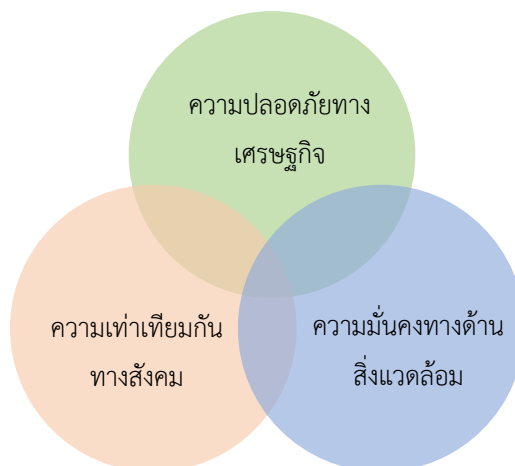
การพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development Theory) เป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นมา ตั้งแต่ช่วงทศวรรษที่ 1970s ที่ผ่านมา เนื่องจากมีการยอมรับกันว่าแนวทางการพัฒนาที่มีการปฏิบัติ กันมายาวนานในระบบเศรษฐกิจทุนนิยมเป็นการพัฒนาที่ผิดพลาดและไม่สามารถก่อให้เกิดความ ยั่งยืนให้กับมนุษย์และสังคมได้ (พระพรหมคุณาภรณ์, 2005) ซึ่ง ธนาคารโลก (World Bank) ได้ นิยามความหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development: SD) ไว้ในรายงานเรื่อง อนาคตร่วมของเรา (Our Common Future) หรือ รายงานบรุนด์ท์แลนด์ (the Brundtland Reportจากการประชุม (the United Nations World Commission on Environment and Development: WCED) ในปี 1987 ไว้ว่า “Development that meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs.” (Pezzey, 1992) คือ การพัฒนาที่ตรงกับความต้องการของคนในปัจจุบันโดยไม่สูญเสีย ความสามารถของคนรุ่นต่อไปในการตอบสนองความต้องการของตนเอง

ต่อมา แนวคิดของการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้ถูกนำไปตีความในรูปแบบที่แตกต่างกันมากมาย โดยเน้นให้ตระหนักถึงข้อจำกัด ด้านสิ่งแวดล้อม สังคมและเศรษฐกิจที่เผชิญอยู่ นอกจากนี้ มีผู้ศึกษา และให้จำกัดความของการพัฒนาอย่างยั่งยืนตามแนวคิดของตนไว้อีกมากมาย แต่โดยภาพรวมคือการ ทำคุณภาพชีวิตของประชาชนดีขึ้น โดยมุ่งเน้นความจำเป็นในการเชื่อมโยงระบบธรรมชาติ เศรษฐกิจ และสังคม บูรณาการเข้าด้วยกัน ดังเช่น Larson (2007) กล่าวว่า คำนิยามแนวคิดของการพัฒนา อย่างยั่งยืนเป็นตามความคิดเห็นของคณะกรรมการ Brundtland ระบุว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนคือ การ พัฒนาที่ตามความต้องการในปัจจุบัน ที่ไม่ได้ทำให้เกิดผลเสียต่อความต้องการของคนในอนาคต โดย การพัฒนาอย่างยั่งยืนจะมีความเกี่ยวข้องกับประเด็นการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ระบบนิเวศทางและ สังคม ในขณะเดียวกัน McKeown, Hopkins, Rizi, and Chrystalbridge (2002) กล่าวว่า การ พัฒนาที่ยั่งยืนส่วนมากมีองค์ประกอบสำคัญสามส่วน คือ สภาพแวดล้อม สังคมและเศรษฐกิจ ซึ่งมีความสัมพันธ์ที่แยกไม่ออก แต่ส่งผลให้เกิดความเป็นอยู่ที่ดีของชุมชน

สำหรับประเทศไทย มีผู้ที่นิยามแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาอย่างยั่งยืนไว้เช่นกัน ตัวอย่างเช่น แนวคิดของ พระพรหมคุณาภรณ์ (2000) ได้อธิบายการพัฒนาอย่างยั่งยืนว่า เป็นการพัฒนาที่มีลักษณะของการบูรณาการสิ่งต่าง ๆ ให้เกิดเป็นองค์รวมอย่างมีสมดุล และข้อมูลของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2546) อธิบายถึงการพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทไทยมีพื้นฐานแนวคิดมาจาก "เศรษฐกิจพอเพียง" ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยเน้นความสำคัญกับการพัฒนาที่สมดุลกัน ระหว่างสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม โดยที่ตั้งสามส่วนนี้ ต้องสนับสนุนซึ่งกันและกัน ไม่เกิดความขัดแย้ง โดยการพัฒนาเศรษฐกิจให้ขยายตัวอย่างมีคุณภาพ และแข่งขันได้ คำนึงถึงขีดจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงยังสามารถรักษาไว้ใช้ประโยชน์ได้ในอนาคต โดยใช้อย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพสูงสุด ไม่ส่งผลเสียต่อความต้องการของคนทั้งในปัจจุบันและในอนาคต

สรุปจากนิยามที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน การพัฒนาอย่างยั่งยืนจึงหมายถึง การพัฒนาที่ให้ความสำคัญต่อผลกระทบที่เกิดกับเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม โดยพิจารณาทั้งสภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบันและในอนาคต ซึ่งการชี้วัดความยั่งยืนเป็นกรอบของระยะเวลาที่มีความแตกต่างกัน และเป้าหมายของการพัฒนาอย่างยั่งยืน คือการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยไม่สร้างผลกระทบต่อใช้ทรัพยากรธรรมชาติจนเกินกว่าที่ธรรมชาติจะสามารถผลิตได้ นอกจากนี้ การพัฒนาอย่างยั่งยืนยังเป็นการแสวงหาแนวทางใหม่ ๆ ในการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจ สังคม รวมถึงวิถีการปฏิบัติของคนในชุมชน ดังนั้น การพัฒนาอย่างยั่งยืนจึงเป็นแนวคิดที่เกี่ยวกับ สังคม สิ่งแวดล้อม และความมั่นคงทางเศรษฐกิจ โดยมีประเด็นสำคัญคือการพัฒนาในข้อจำกัดด้านทรัพยากรที่มีอยู่ การพัฒนาอย่างยั่งยืนเป็นกระบวนการที่มีความสัมพันธ์กับพื้นที่ เวลา และคุณภาพชีวิตของประชาชน

จากข้อมูลเบื้องต้นสรุปได้ว่า การพัฒนาอย่างยั่งยืนเป็นการพัฒนาความสัมพันธ์และการอยู่ร่วมกันระหว่าง สังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม เพื่อสนองความต้องการด้านต่าง ๆ ของมนุษย์ให้อยู่ร่วมกันได้อย่างเหมาะสมในปัจจุบันโดยไม่ส่งผลกระทบต่อไปในอนาคต ภาพมาตรฐานอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาอย่างยั่งยืนแสดงในรูปภาพที่ 1

รูปที่ 2.1 ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบที่เกี่ยวกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน
ที่มา: ประยุกต์จาก Flint (2012)

รูปแบบมาตรฐานนี้ได้รับการยอมรับและนำไปปรับใช้กันอย่างกว้างขวาง ยึดองค์ประกอบของการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่ประกอบด้วยแนวคิดหลักอย่างน้อย 3 ประการ ที่เป็นการต้องการพื้นฐานในการดำรงชีวิตของมนุษย์และความต้องการที่จะมีคุณภาพชีวิตที่ดีกว่าเดิม โดยแสดงให้เห็นถึงความจำกัดด้านสิ่งแวดล้อม คือ สภาพแวดล้อม การใช้ทรัพยากรและการจัดการของเสีย และการพิจารณาความเกี่ยวข้องด้านเศรษฐกิจ คือ เศรษฐกิจควรได้รับการพัฒนาและเติบโตอย่างเหมาะสมไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมและความสมดุลในระบบนิเวศ เป็นต้น การพัฒนาอย่างยั่งยืนเป็นรูปแบบของการพัฒนาชุมชนที่มีความเฉพาะและมีความสำคัญต่อการใช้ทรัพยากรและสภาพแวดล้อม อีกทั้งยังต้องมีการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดความพัฒนาไปสู่คนรุ่นหน้า

การพัฒนาชุมชนเป็นแนวคิดที่ต้องการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคและท้องถิ่นเพื่อให้สังคมและชุมชนมีศักยภาพในการพึ่งพาตนเอง และเพื่อให้การพัฒนานั้นเป็นไปได้อย่างยั่งยืน จำเป็นต้องรักษาภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของชุมชนไว้เพื่อสนับสนุนและค้ำจุนให้สังคม ชุมชนและคนในชุมชนมีความความเข้มแข็งในระยะยาวและยั่งยืน (มูลนิธิชัยพัฒนา, 2557) ในขณะเดียวกันแนวทางของการพัฒนาอย่างยั่งยืนกำหนดให้การพัฒนาต้องสามารถตอบสนองความต้องการในปัจจุบันโดยไม่สูญเสียความสามารถในการตอบสนองความต้องการของคนรุ่นอนาคต (Hinrichsen, 1987) โดยแนวคิดสำคัญประการหนึ่ง คือ การพัฒนาชุมชนเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการป้องกันความยากจนอย่างยั่งยืน และเป็นการพัฒนาในรูปแบบวิถีปฏิบัติทางสังคม

นอกจากนี้ Hinrichsen (1987) และ Väyrynen (1991) กล่าวว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนไม่ได้เป็นสิ่งที่ยึดติดกับรูปแบบคงที่ตายตัว แต่เป็นกระบวนการที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ โดยเกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร แนวทางการลงทุน การวางแผนในการพัฒนาเทคโนโลยี และการ

เปลี่ยนแปลงองค์กรทั้งหมด ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือและการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนทั้งในปัจจุบันและอนาคตเพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์

การพัฒนาอย่างยั่งยืนมุ่งผลสัมฤทธิ์ในระยะยาวและต่อเนื่อง ครอบคลุมและส่งผลกระทบต่อทุกด้านของชีวิตทั้งในด้าน เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและสถาบันสำหรับประชากรทุกระดับ การพัฒนาอย่างยั่งยืนจึงเน้นรูปแบบการพัฒนาที่ให้การตอบสนองที่มีคุณภาพ และสามารถตอบสนองความต้องการทางสังคม เศรษฐกิจ ผลประโยชน์ของประชาชน และยังสามารถจัดหรือลดผลกระทบที่เป็นภัยคุกคามหรือความเสียหายต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีนัยสำคัญ โดยแนวความคิดในระยะยาวของการพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง ทั้งในด้านประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี รวมถึงนวัตกรรมในสังคมโดยรวมและองค์กร ที่จะช่วยลดปัญหาความยากจน การใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ การมีสุขภาพที่ดีและคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และช่วยลดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม อีกทั้งยังต้องสามารถป้องกันมลพิษในอนาคตและการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพไว้ได้อีกด้วย (the National Sustainable Development Strategy, 2007) ในขณะเดียวกัน Vonkeman (2013) เพิ่มเติมว่า การพัฒนาอย่างยั่งยืน ประกอบด้วยแนวคิดสำคัญ 2 ส่วน คือ แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับความต้องการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความต้องการพื้นฐานที่สำคัญที่จำเป็นสำหรับคนยากจนควรจะได้รับ และอีกส่วนหนึ่ง ได้แก่ แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับข้อจำกัดด้านเทคโนโลยี องค์กรทางสังคม และความสามารถของสภาพแวดล้อมที่จะตอบสนองความต้องการในปัจจุบันและอนาคต

อย่างไรก็ตาม ความก้าวหน้าของการพัฒนาที่ยั่งยืนในอนาคตทั่วโลกเป็นลักษณะที่เกิดขึ้นอย่างเชื่องช้าและขาดความเร่งด่วนทั้งในระดับประเทศและระดับสากล เนื่องมาจากปัจจัยของสถานการณ์ทางเศรษฐกิจและแรงกระตุ้นของรัฐบาลที่มีไม่เพียงพอ แม้ว่าเทคโนโลยีและความรู้ที่มีอยู่จะสามารถทำได้ก็ตาม (Bass & Dalal-Clayton, 2012)

จะเห็นได้ว่า การพัฒนาอย่างยั่งยืนเป็นแนวคิดที่มีความซับซ้อนและยากที่จะเจาะจงลงไปให้ชัดเจนถึงแนวทางในการปฏิบัติที่เหมาะสม เนื่องจาก การพัฒนาในแต่ละที่มีองค์ประกอบและปัจจัยเกี่ยวข้องที่มีความแตกต่างกันมากมาย การพัฒนาชุมชนสามารถกำหนดเป็นกระบวนการให้สำหรับผู้ที่แตกต่างกัน จากภูมิหลังที่ต่างกัน มีความสนใจที่แตกต่างหรือสอดคล้องมาร่วมกันเพื่อแก้ไขปัญหาและสามารถอยู่ร่วมกันได้ โดยรูปแบบของการพัฒนามีวัตถุประสงค์ให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองและปรับปรุงคุณภาพชีวิต ด้วยความซับซ้อนของการพัฒนานี้เองทำให้การพิจารณาปัจจัยที่เกี่ยวข้องที่จะทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนในแบบองค์รวมเป็นสิ่งสำคัญและมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องกำหนดให้เห็นถึงภาพและแนวทางในการปฏิบัติเพื่อนำมาใช้ในชีวิตจริงได้อย่างถูกต้องเหมาะสมและสามารถก่อให้เกิดความยั่งยืนกับวิถีชีวิตของผู้เกี่ยวข้องทั้งในปัจจุบันและอนาคตได้

นอกจากนี้ การพัฒนาอย่างยั่งยืนยังเป็นหลักศีลธรรมและแนวคิดทางวิทยาศาสตร์มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกับสันติภาพ สิทธิมนุษยชนและความสมดุลของระบบนิเวศ มีความสัมพันธ์ทั้งในด้านวิทยาศาสตร์ ธรรมชาติ เศรษฐศาสตร์และการเมือง รวมถึงวัฒนธรรมซึ่งขึ้นอยู่กับค่านิยม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพึ่งพาซึ่งกันและกันในระหว่างสังคมหนึ่งหรืออีกสังคมหนึ่ง เนื่องมาจากความซับซ้อนของความต้องการของมนุษย์และสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และเป็นเป้าหมายของการพัฒนาที่ไม่เพียงแต่ต้องการให้เกิดขึ้นในระดับชาติเท่านั้น แต่ยังเป็นวิสัยทัศน์ในระดับโลกหรือมีความเป็นสากลนั่นเอง (Unesco, 2001)

2.2.2 ตัวชี้วัดการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

ตัวชี้วัดการพัฒนาอย่างยั่งยืนเป็นเครื่องมือที่ดีประการหนึ่งสำหรับช่วยในการรวบรวมข้อมูล ตัดสินใจและเลือกแนวทางปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพและชัดเจนขึ้น ตัวชี้วัดที่เหมาะสมมีบทบาทสำคัญต่อการกำหนดแนวทางในการพัฒนาอย่างยั่งยืนให้กับชุมชน และสามารถกำหนดขอบเขตในการพัฒนาที่มีความน่าเชื่อถือและความถูกต้องเหมาะสมได้ ในการออกแบบรูปแบบของการพัฒนาชุมชนเพื่อรักษาอัตลักษณ์และวัฒนธรรมให้เป็นสินทรัพย์ที่แท้จริงของชุมชนและยังสามารถก่อให้เกิดประโยชน์สำหรับทุกชุมชน จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องกำหนดตัวชี้วัดตั้งแต่เริ่มต้น ไม่ว่าจะเป็นการมีส่วนร่วมของชุมชน รูปแบบการพัฒนาและรูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้มีเกี่ยวข้องซึ่งมีความแตกต่างกัน และส่งผลให้การออกแบบรูปแบบของการพัฒนาแตกต่างกันด้วย

วิมล อังสุนนทวิวัฒน์ (2557) ได้จัดทำโครงการพัฒนาตัวชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Indicator) และได้ให้ความหมายของตัวชี้วัดอย่างยั่งยืนไว้ว่าเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการบอกทิศทางและตรวจสอบการเปลี่ยนแปลง หรือบ่งชี้ความสำเร็จหรือสะท้อนผลการพัฒนา ประเทศว่าประสบความสำเร็จหรือบรรลุเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนซึ่งมุ่งก่อให้เกิดการพัฒนาที่สมดุลทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างน้อยเพียงใด เมื่อเทียบกับช่วงระยะตามเป้าหมายที่กำหนด โดยใช้องค์ประกอบของความยั่งยืน 3 ด้านเป็นกรอบในการกำหนดตัวชี้วัดดังนี้

1. มิติด้านเศรษฐกิจ ประกอบไปด้วยดัชนีที่เกี่ยวกับการพัฒนาอย่างมีคุณภาพ การพัฒนาอย่างมีเสถียรภาพ และการกระจายความมั่นคง
2. มิติด้านสังคม ประกอบไปด้วยดัชนีที่เกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพและการปรับตัวบนฐานความรู้ การพัฒนาคุณภาพชีวิต และความมั่นคงในการดำรงชีวิต การพัฒนาชุมชนมีความเข้มแข็ง ภูมิคุ้มกันทางวัฒนธรรม ความเสมอภาคและความมีส่วนร่วม

3. มิติด้านสิ่งแวดล้อม ประกอบไปด้วยดัชนีที่เกี่ยวกับการสงวนรักษาสิ่งแวดล้อม คุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดี การมีส่วนร่วมและการกระจายการใช้ทรัพยากร

วิชิต หล่อจี้ระชุนท์กุล และจิราวัลย์ จิตรถเวช (2555) กล่าวว่า การพัฒนาตัวชี้วัดความยั่งยืนมีความหลากหลาย แต่ใกล้เคียงในประเด็นการวัด สำหรับประเทศไทยมุ่งเน้นในมิติเศรษฐกิจที่ชัดเจน แต่ในต่างประเทศมิติด้านเศรษฐกิจมักแฝงอยู่ในมิติอื่น เช่น ในประเทศอังกฤษ ตัวชี้วัดทางเศรษฐกิจจะแฝงอยู่ในมิติการบริโภคและการผลิตที่ยั่งยืน และมิติโลกที่มีความเป็นธรรมมากขึ้น

สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย สถาบันคีนันแห่งเอเชีย และสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2547) ได้เสนอแนะแนวทางการพัฒนาตัวชี้วัดที่ยั่งยืนไว้ดังนี้

1. ตัวชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืนที่มีลักษณะเป็นนามธรรมที่วัดได้ยากหรือไม่มีฐานข้อมูลเพียงพอสำหรับใช้ประเมินผลการพัฒนา เช่น ตัวชี้วัดด้านวัฒนธรรม การละเมิดสิทธิมนุษยชนโดยภาครัฐ และโครงการสาธารณะที่ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ต้องอาศัยระยะเวลาสำหรับพัฒนาวิธีการวัดผลที่เหมาะสมและชัดเจน

2. การพัฒนาที่ยั่งยืนต้องส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ค่านิยมและวิถีชีวิตของคนในสังคม ดังนั้น ในการวัดผลการพัฒนาควรขยายขอบเขตให้ครอบคลุมในเชิงคุณภาพด้วย ได้แก่ การให้อำนาจแก่ประชาชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ความยั่งยืน ความเท่าเทียม และสันติภาพ นอกจากนี้ ยังสามารถสร้างตัวชี้วัดขึ้นในกรอบแนวคิดใหม่ เช่น การปรับเปลี่ยนวิธีการวัดผลการพัฒนาโดยเปรียบเทียบกับ GDP เป็นการเปรียบเทียบจาก GDP ที่ได้หักลบมูลค่าทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมออกไป เพื่อแสดงให้เห็นรูปแบบการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจที่เป็นการสงวนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไปพร้อม ๆ กัน

3. ควรเพิ่มเติมตัวชี้วัดให้ครอบคลุมในมิติต่าง ๆ ให้หลากหลาย เช่น ตัวชี้วัดในมิติทางการเมือง มิติประชาธิปไตย ตัวชี้วัดที่เป็นสัญญาณเตือนภัยถึงความเสี่ยงหรืออันตรายที่อาจเกิดขึ้น อาทิ ตัวชี้วัดเตือนภัยในเรื่องเศรษฐกิจ เช่น มูลค่าทรัพย์สินหรือที่ดินที่ถูกทำให้สูงเกินมูลค่าจริง ตัวชี้วัดด้านแบบแผนการบริโภค เช่น ตัวชี้วัดการบริโภคนิยมที่สะท้อนวัฒนธรรมในเรื่องระบบคุณค่า วิถีคิด และภูมิปัญญาท้องถิ่น

4. ตัวชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืนต้องสามารถสะท้อนให้เห็นถึงนโยบายหรือมาตรการของภาครัฐที่ดำเนินการว่าจะส่งผลให้ประเทศมีการพัฒนาไปในทิศทางที่ดีขึ้นหรือเลวลง เพื่อเป็นกลไกไปสู่การแก้ไขปรับปรุงนโยบายให้สอดคล้องกับทิศทางของการพัฒนาที่ยั่งยืน

5. ตัวชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืนต้องที่มีการเคลื่อนไหวไม่หยุดนิ่ง ควรมีการทบทวนและพัฒนาปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการกำหนดเป้าหมายสำหรับใช้วัดผลให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป

6. การพัฒนาตัวชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยการให้น้ำหนักตัวชี้วัดของแต่ละมิติเท่าเทียมกัน ทำให้ได้ผลลัพธ์ที่สามารถเข้าใจได้ง่าย แต่เนื่องจากตัวชี้วัดแต่ละตัวมีระดับความสำคัญที่ต่างกัน การให้น้ำหนักความสำคัญของตัวชี้วัดแต่ละมิติจึงมีความสำคัญมาก เพื่อให้การแปลความหมายถูกต้องที่สุด ควรเป็นกระบวนการทำความเข้าใจและเห็นพ้องต้องกันในการให้น้ำหนักความสำคัญของตัวชี้วัดอย่างเหมาะสม

7. ควรมีระบบการติดตามผลและรายงานผลอย่างต่อเนื่อง รวมถึงพัฒนาและปรับปรุงตัวชี้วัดอย่างสม่ำเสมอตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป

8. ควรมีการจัดทำตัวชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับภูมิภาคหรือระดับจังหวัดเพื่อให้สามารถสะท้อนสภาพปัญหาในเชิงพื้นที่ที่มีความหลากหลายแตกต่างกันในแต่ละภาคและแต่ละจังหวัดได้

9. เงื่อนไขความสำเร็จของการพัฒนาตัวชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืนคือต้องมีการนำเอาไปใช้ประโยชน์อย่างจริงจัง ดังนั้น จึงต้องมีการสื่อสารขยายความให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเกิดความเข้าใจที่ถูกต้องและเห็นความสำคัญ ตลอดจนมีการนำเอาไปใช้เพื่อนำไปสู่การจัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบสามารถใช้ติดตามประเมินผลการพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากข้อมูลตัวชี้วัดเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่ผ่านมาจะพบว่า บริบทที่มักไม่ได้รับการนำไปใช้ในการออกแบบตัวชี้วัดคือปัจจัยภายในชุมชนและสังคม วัฒนธรรมที่อยู่ภายในชุมชนซึ่งเป็นพื้นฐานของชีวิตของคนในชนบทของประเทศไทยและมีบทบาทสำคัญที่ส่งผลต่อความรู้สึกนึกคิดและทัศนคติของคนในชุมชนที่จะสะท้อนถึงหลักคิดของการพัฒนา การมุ่งเน้นมุมมองจากภายนอกอาจส่งผลให้การพัฒนาชุมชนไม่สอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของคนในชุมชน

2.2.3 ลักษณะและรูปแบบการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืนในประเทศไทย

เนื่องจากการพัฒนาชุมชนสิ่งทอในประเทศไทยเป็นการพัฒนาโดยใช้หลักเกณฑ์ทั่วไปของการพัฒนาชุมชนที่ส่งเสริมและนำมาปรับใช้ตามนโยบายของภาครัฐในหลายหน่วยงาน ไม่ได้มีการเจาะจงเฉพาะกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเป็นพิเศษ นอกจากจะเป็นการพัฒนาที่เน้นด้านเศรษฐกิจ เช่น การส่งเสริมอาชีพขององค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย และการดำเนินงานกลุ่มส่งเสริมอาชีพเกษตรกรของกรมส่งเสริมการเกษตร เป็นต้น ดังนั้นลักษณะและรูปแบบการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืนในปัจจุบันจึงเป็นลักษณะที่ไม่ได้มีนโยบายเจาะจงอย่างเด่นชัด

จากข้อมูลแนวคิดสำคัญในการพัฒนาชุมชนที่ถูกนำมาเป็นข้อกำหนดของการพัฒนา คือการพัฒนาที่จำเป็นต้องสามารถตอบสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ และนักพัฒนาจำนวนไม่น้อยเน้นไปที่ความเกี่ยวข้องกับการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจซึ่งเชื่อว่าเป็นสิ่งจำเป็นต่อการดำรงชีวิตพื้นฐานของประชากรในชุมชน ซึ่ง พระพรหมคุณาภรณ์ (2005) กล่าวว่า กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจเป็นกิจกรรมที่ใช้เวลาในชีวิตของมนุษย์เป็นส่วนใหญ่ แต่อย่างไรก็ตาม การสร้างรูปแบบของการพัฒนาจำเป็นต้องสอดคล้องกับวัฒนธรรม สังคม เศรษฐกิจและปรัชญาของรัฐบาลและประชาชนในท้องถิ่นด้วย ดังนั้น รูปแบบในการพัฒนาชุมชนที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน จึงมุ่งเน้นให้เห็นความสำคัญของการรักษาไว้ซึ่งวิถีชีวิตที่คนในชุมชนยอมรับและปฏิบัติได้ และสามารถเห็นผลลัพธ์จากการปฏิบัติตามแนวทางของการพัฒนาได้อย่างชัดเจน สอดคล้องกับแนวคิดของ Wilson (2015) ซึ่งกล่าวว่า อัตลักษณ์และวัฒนธรรมมีความสำคัญและเกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนในเกือบทุกสังคม จึงเป็นเรื่องสำคัญที่ผู้ปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนต้องศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับประเด็นเหล่านี้ และเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งในทางการเมือง โดยเฉพาะระบบที่มีการผสมผสาน วัฒนธรรม ค่านิยมทางวัฒนธรรมและประเพณีเข้ามาเกี่ยวข้องในการพัฒนาชุมชน

Beaulieu and Jordan (2014) กล่าวว่า การพัฒนาอย่างยั่งยืนจะมีประสิทธิภาพอย่างมากในระยะยาว หากคนในชุมชนซึ่งเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญมีการสร้างความร่วมมือและสามารถพัฒนาเครือข่ายของคนที่มีความหลากหลายให้มีความสัมพันธ์ที่แข็งแกร่ง และต้องเป็นผู้ที่มีความเต็มใจที่จะทำงานร่วมกันในการตอบสนองทางเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และสังคมที่มีเป้าหมายเดียวกัน ความสามารถของคนในท้องถิ่นมีส่วนสำคัญที่จะทำหน้าที่ในการจัดการ การใช้และการเสริมสร้างทรัพยากรในท้องถิ่น ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาที่ยั่งยืนสำหรับชุมชนต่อไปในอนาคต

มรดกทางวัฒนธรรมด้านสิ่งทอเป็นมรดกด้านสิ่งประดิษฐ์คิดค้นของบรรพบุรุษที่ได้รับการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น โดยผ่านการรักษาและอนุรักษ์ในรูปแบบต่าง ๆ ให้อยู่จนถึงปัจจุบันและได้ทิ้งไว้เป็นประโยชน์ต่อคนรุ่นหลังสืบมา งานทอผ้าพื้นเมืองของไทยเป็นงานฝีมือและมีการออกแบบที่มีความสำคัญ มีผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมในทุกยุคสมัย ศิลปะด้านสิ่งทอในแต่ละท้องถิ่นมีคุณค่าที่สำคัญ เป็นสิ่งที่รวบรวมประวัติศาสตร์ บอกเล่าความเป็นมาและวิถีการใช้ชีวิต ประเพณีที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษและส่งผ่านไปยังลูกหลาน และยังเป็นแหล่งที่ให้ความรู้ ภูมิปัญญา จากทักษะที่เกิดขึ้นจากกระบวนการผลิตและนวัตกรรมที่เกี่ยวข้องกับงานฝีมือแบบดั้งเดิม โดยถ่ายทอดผ่านแนวคิด ลวดลาย ภาษา คำศัพท์ที่ใช้ในการอธิบาย กิจกรรมที่เกิดขึ้นทั้งในกระบวนการผลิตและผลงานที่ปรากฏออกมา

ชุมชนสิ่งทอในประเทศไทยคือกลุ่มสังคมที่อยู่ร่วมกันโดยมีวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับการทอผ้า และใช้การทอผ้าเข้ามาเป็นปัจจัยในการดำรงชีวิต ทั้งในรูปแบบของการทอเพื่อนำไปใช้ใน

ชีวิตประจำวันและการทอเพื่อนำไปสู่การสร้างรายได้และกลายเป็นอาชีพ การทอผ้าพื้นเมืองของไทย แต่เดิมเป็นการทอเพื่อใช้เฉพาะในครัวเรือนเป็นส่วนใหญ่ และมีประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการทอผ้า ยาวนานมาหลายร้อยปี แต่ปัจจุบันวิธีการทอผ้าได้ค่อย ๆ ลดบทบาทลงและหายไปจากสังคมทั้ง ๆ ที่ ผ้ายังคงเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิตแต่แนวคิดในการผลิตและการนำไปใช้ได้มีบริบทแตกต่าง ออกไปจากอดีตอย่างมาก ส่งผลให้สิ่งที่หายไปด้วยคือมรดกทางวัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญา ของบรรพบุรุษซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่สามารถสร้างความมั่นคงและแสดงให้เห็นถึงนวัตกรรม การสร้างสรรค์ที่แสดงออกมาในวิถีของสิ่งทอ ความสำคัญขององค์ความรู้และวิทยาการที่สร้างสรรค์ได้ด้วยตนเองเหล่านี้คือการแสดงให้เห็นถึงศักยภาพในการพึ่งพาตนเองได้ของชุมชน และการพึ่งพาตนเองได้นี้เองจะสามารถเป็นที่พึ่งพาให้แก่ผู้อื่นรวมถึงประเทศชาติซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งต่อการพัฒนา อย่างยั่งยืนที่แท้จริง

อุไรวรรณ เลิศศรีสันทัด, เขมทัต วิศวโยธิน, and สรจักร เกษมสุวรรณ (1992) กล่าวว่า การส่งเสริมชุมชนสิ่งทอในประเทศไทยปัจจุบันได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถอย่างมาก จากการที่พระองค์ฯ ได้โดยเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ไปทรงเยี่ยมพสกนิกรทั่วทุกภาคของประเทศมาเป็นระยะเวลายาวนาน ทรงพบว่าประชาชนในหลายท้องถิ่นมีฝีมือในด้านหัตถกรรมหลายที่เป็นมรดกทางภูมิปัญญาและควรค่าต่อการอนุรักษ์เป็นสมบัติชาติ พระองค์จึงทรงส่งเสริมงานหัตถกรรมแก่ราษฎร โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อหาอาชีพเสริมเป็นการเพิ่มรายได้ให้แก่ประชาชนที่ประสบปัญหาในการเกษตรหรือว่างจากฤดูเพาะปลูกให้ได้มีงานทำอยู่กับบ้าน อีกประการคือเพื่อรักษาและฟื้นฟูหัตถกรรมไทยโบราณให้กลับมาแพร่หลาย เช่น การทอผ้า การจักสานย่านลิเภา การทำเครื่องถมเงินและถมทอง การคร่ำ เป็นต้น เมื่อประชาชนมีรายได้เสริมก็ไม่ต้องละทิ้งถิ่นฐานเข้าไปทำงานรับจ้างในเมือง ซึ่งอาจก่อให้เกิดปัญหาชุมชนแออัดในอนาคต และยังเป็น การช่วยรักษากรมสิทธิ์ในที่ดินของประชาชนผู้มีรายได้น้อยอีกทางหนึ่ง นอกจากนี้ ชาวไทยภูเขาที่เคยถูกผัดผ่อน ก็ทรงส่งเสริมให้ทำงานฝีมือที่มีความชำนาญอยู่แล้วเป็นอาชีพแทนลดปัญหา ด้านยาเสพติด

ดังนั้น การพัฒนาชุมชนสิ่งทอในประเทศไทยจึงได้รับการพัฒนาและอนุรักษ์มรดกทางภูมิปัญญาไปพร้อม ๆ กันด้วยพระมหากรุณาธิคุณของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ซึ่งนอกจากจะเป็นการขจัดปัญหาพื้นฐานของประชาชน เช่น ความยากจน การละทิ้งถิ่นฐานและการทำลายป่าไม้เพื่อปลูกฝิ่น ยังเป็นการสืบสานมรดกทางภูมิปัญญาให้คงอยู่สืบต่อไป และเนื่องจากงานหัตถกรรมที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมเหล่านี้เป็นงานที่ต้องใช้ฝีมือและเวลา รวมทั้งความอดทนอย่างมาก ผู้ที่สนใจสืบทอดวิชาเป็นอาชีพในปัจจุบันจึงมีน้อย สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เปิดสอนหัตถกรรมแทบทุกประเภทแก่บุตรหลานของผู้ยากไร้ โดย

จัดการเรียนการสอนขึ้นในเขตพระตำหนักสวนจิตรลดา และในบริเวณพระตำหนักทั่วทุกภาคของประเทศ และยังทรงรับเด็กยากจนและผู้มีการศึกษาน้อยที่ไม่มีประสบการณ์ด้านงานหัตถกรรมใด ๆ เข้ามาเป็นนักเรียน จัดหาครูที่เป็นผู้มีฝีมือในประเทศมาถ่ายทอดวิชา อีกทั้งยังทรงโปรดใช้สอยผลิตภัณฑ์ศิลปาชีพและผ้าไทยเพื่อเป็นตัวอย่างแก่คนทั่วไป ดังปรากฏให้เห็นอยู่ตลอดเวลา

เพื่อไม่ให้สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถต้องทรงใช้จ่ายพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์เพื่อโครงการศิลปาชีพเป็นจำนวนมาก จึงมีผู้กราบบังคมทูลขอให้ทรงจัดตั้งขึ้นเป็นมูลนิธิและทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพ ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถขึ้นวันที่ 21 กรกฎาคม พ.ศ. 2519 มีชื่อภาษาอังกฤษว่า “The Foundation for the Promotion of Supplementary Occupations and Related Technique of Her Majesty Queen Sirikit of Thailand” หรือชื่อย่อว่า “The SUPPORT Foundation” โดยพระองค์ทรงดำรงตำแหน่งประธานกรรมการบริหารของมูลนิธิ ต่อมาปี พ.ศ. 2538 รัฐบาลได้รับเป็นหน่วยงานหนึ่งของรัฐ และจัดตั้งเป็นกองศิลปาชีพขึ้นในสำนักราชเลขาธิการ (มูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพ ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ, 2560)

จึงอาจกล่าวได้ว่า การพัฒนาชุมชนสิ่งทอตามแนวทางของสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ในรัชกาลที่ 9 เป็นรูปแบบของการพัฒนาชุมชนสิ่งทอในประเทศไทยที่แตกต่างจากประเทศอื่น ๆ ในโลกอีกประการหนึ่ง และสามารถทำให้เกิดความยั่งยืนได้ เนื่องจากรูปแบบของการพัฒนามีความเกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม รวมไปถึงการสืบสานมรดกทางภูมิปัญญาที่มีคุณค่าให้ส่งต่อไปยังคนรุ่นลูกหลานต่อไปอีกด้วย

2.3 แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืนในปัจจุบัน

2.3.1 แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

จากข้อมูลของ มูลนิธิชัยพัฒนา (2557) กล่าวว่า เศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ได้พระราชทานพระราชดำริชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตที่สามารถเป็นแนวทางป้องกันและแก้ปัญหาวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในปัจจุบัน จุดเริ่มต้นแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาจากการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ ทรงเห็นผลของการพัฒนาประเทศที่มุ่งเน้นความทันสมัย ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแก่สังคมไทยหลายด้าน ทั้งเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและการเมืองอย่างมากซึ่งการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้มีปัจจัยเชื่อมโยงกันและกันทำให้มีความซับซ้อนจนยากต่อการอธิบายเหตุและผลที่เกิดขึ้น แม้ว่าสิ่งเหล่านี้จะส่งผลดีในหลายด้าน เช่น การเติบโตทางเศรษฐกิจ ความเจริญด้านวัตถุ มีความทันสมัยของระบบสาธารณูปโภคและการสื่อสาร

การกระจายการศึกษามีความกว้างไกล แต่สิ่งเหล่านี้กลับกระจุกตัวอยู่ในสังคมเมืองไม่สามารถเข้าถึงผู้คนในสังคมชนบทได้ ส่วนผลเสียจากการเปลี่ยนแปลงนี้คือการเกิดความอ่อนแอของสังคมชนบทเพิ่มขึ้น เมื่อประชาชนไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้จากการที่ระบบเศรษฐกิจเน้นการตลาดและการพึ่งพาพ่อค้าคนกลาง ทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรม ความสัมพันธ์ในหมู่บ้าน้องเครือญาติแบบวัฒนธรรมเดิมลดน้อยลง ประเพณีแบบดั้งเดิมเริ่มเสื่อมสลาย และองค์ความรู้ ภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษที่เคยใช้แก้ปัญหาในการดำรงชีวิตก็ถูกละเลยและสูญหายไป ยิ่งไปกว่านั้น ความพอเพียงในการดำรงชีวิต ซึ่งเป็นพื้นฐานของความสามารถในการพึ่งพาตนเอง มีอิสระและสามารถควบคุมวิถีชีวิตและจัดการปัญหาต่าง ๆ ของตนเองได้ของคนไทยก็ได้รับผลกระทบอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเกิดวิกฤตเศรษฐกิจและปัญหาความอ่อนแอของคนในสังคมชนบทเป็นเครื่องพิสูจน์ความไม่เหมาะสมของระบบการพัฒนาที่มุ่งเน้นรูปแบบทุนนิยมกับวิถีชีวิตของคนไทย

ดังนั้นในปี พ.ศ. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงมีแนวพระราชดำริเกี่ยวกับ 2517 เศรษฐกิจพอเพียงครั้งแรก ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่นิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วันที่ 18 กรกฎาคม 2517 (นิรนาม, 2007) ความดังนี้

"...การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐาน คือ ความพอมีพอกินพอใช้ ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัด แต่ถูกต้องตามหลักวิชา เมื่อได้พื้นฐานมั่นคง พร้อมพอควร และปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญ และฐานะเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไป..."

แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นการแนะแนวทางการใช้ชีวิตและประพฤติปฏิบัติตนในทางที่เหมาะสมโดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตรูปแบบเก่าของสังคมไทย สามารถนำมาปรับใช้ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตในปัจจุบันได้ และเป็นการพิจารณาสังคมในลักษณะที่เป็นระบบ ซึ่งเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง เพื่อการพัฒนาที่เท่าเทียมและเป็นไปอย่างต่อเนื่อง สามารถรองรับการเปลี่ยนแปลงในทุกวิถีทางได้ ไม่ว่าจะเป็นสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม ความรู้และวิทยาการ โดยที่สามารถนำองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจากการวิเคราะห์ สังเคราะห์ องค์ความรู้และประสบการณ์ความเชี่ยวชาญของผู้ นำ ไปใช้ประโยชน์ทั้งในแง่วิชาการ ความคิดและการลงมือกระทำ ดังนั้นการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคและท้องถิ่นจึงมีความจำเป็น โดยเฉพาะการพัฒนาให้สังคมและชุมชนของตนเองมีศักยภาพในการพึ่งพาตนเอง อีกทั้งยังคงรักษาภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของตนไว้เพื่อการสนับสนุนและค้ำจุนให้สังคม ชุมชนและคนในชุมชนมีความความเข้มแข็งในระยะยาวและยั่งยืน

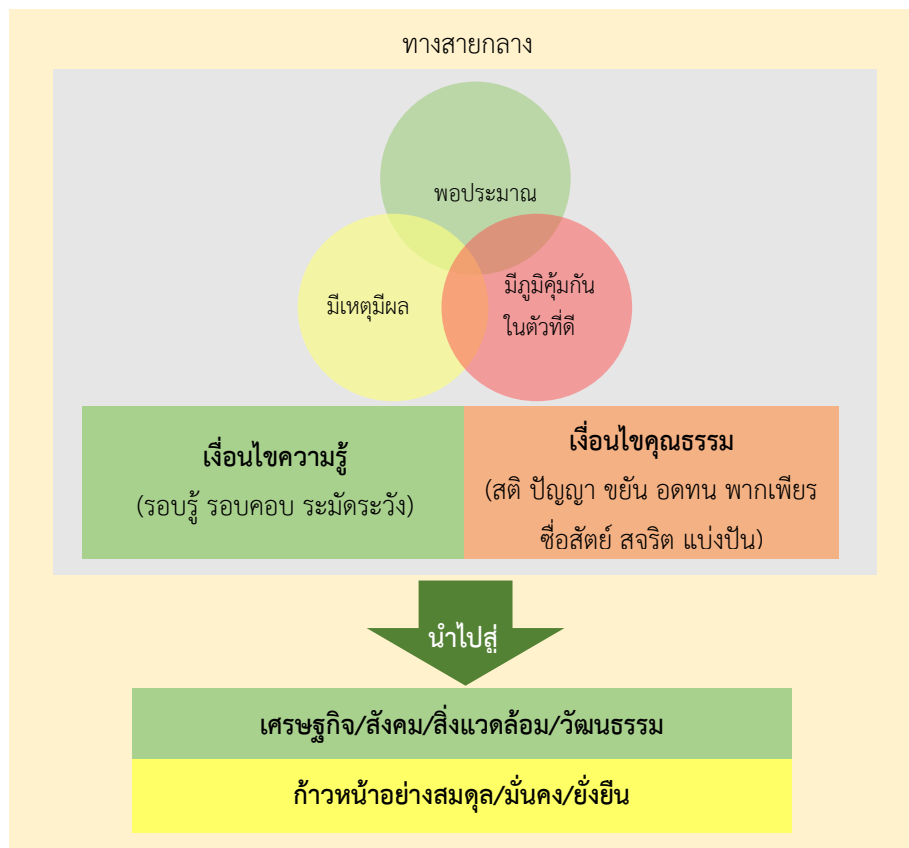
แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงได้แสดงให้เห็นถึงแนวการใช้ชีวิตและการปฏิบัติตัวของคนในทุกสังคมและระดับฐานะ ตั้งแต่ส่วนตนไปจนถึงระดับประเทศ ซึ่งการใช้หลักทางสายกลางสามารถปรับใช้ได้ทั้งในการบริหารจัดการและพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจให้สามารถทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลก หลักคิดของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบไปด้วย ความพอเพียง ซึ่งหมายถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล โดยที่จำเป็นต้องมีระบบภูมิคุ้มกันที่ดีภายในตนเอง เพื่อป้องกันผลกระทบต่าง ๆ ที่มีสาเหตุมาจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในตนเองและสังคมภายนอก ทั้งนี้ต้องอาศัยการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการ ซึ่งจัดเป็นความรู้รอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังในทุกขั้นตอนของการดำเนินชีวิต อีกทั้งยังจำเป็นต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะคนในหน่วยงานภาครัฐ นักวิชาการ และผู้ประกอบการธุรกิจในทุกภาคส่วน ให้มีคุณธรรมจริยธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีหลักวิชาการเพื่อนำความรู้ไปใช้ได้ อย่างถูกต้องเหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความบากบั่น อดทน มีความเพียร มีสติ ปัญญา และความระมัดระวัง เพื่อเตรียมพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและกระจายตัวอย่างกว้างขวาง ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากสังคมภายนอกได้เป็นอย่างดี ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย

1. ความพอประมาณ คือ รู้จักพอดี ไม่น้อยหรือมากจนเกินไป การทำสิ่งใดหรือบริโภคสิ่งใดต้องไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ
2. ความมีเหตุผล คือ การตัดสินใจเรื่องใดก็ตาม จะต้องเป็นไปอย่างมีหลักการที่สมควร มีเหตุผลรองรับอย่างถูกต้องและรอบคอบ โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง อีกทั้งยังต้องคำนึงถึงผลที่อาจจะตามมาอย่างระมัดระวัง
3. ภูมิคุ้มกัน คือ ความพร้อมในด้านต่าง ๆ ที่จะรับผลกระทบอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น คือการวางแผนรองรับผลกระทบในด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตนั่นเอง

โดย เงื่อนไขของการตัดสินใจและดำเนินการเรื่องใด ๆ ก็ตาม เพื่อให้เกิดความพอเพียงมีเงื่อนไขสำคัญ 2 ประการคือ

1. ความรู้ คือ หลักวิชาการต่าง ๆ ที่จะนำมาใช้ในการดำเนินงานหรือกิจกรรมใด ๆ นั้น ต้องมีความเชื่อมโยง ถูกต้องและสามารถนำมาใช้ได้เหมาะสม เป็นเหตุผลช่วยรองรับการตัดสินใจและรอบคอบในการดำเนินการหรือการลงมือปฏิบัติได้อย่างระมัดระวัง ถูกต้อง
2. คุณธรรม ที่จำเป็นในการดำรงชีวิต ต้องมีความตระหนักในเรื่องจริยธรรม คุณธรรมทุกช่วงชีวิต มีความซื่อสัตย์และบากบั่น พากเพียร ใช้สติปัญญาที่ถูกต้องในการปฏิบัติและดำรงชีวิต

กรอบแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่ภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระราชทานไว้ แสดงในรูปที่ 2.2

รูปที่ 2.2 กรอบแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

ที่มา: (คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550)

2.3.2 ลักษณะและรูปแบบของเศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวคิดที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระราชดำริชี้แนะแนวทาง การดำเนินชีวิตแก่ชาวไทยโดยทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขปัญหาดัง ใด ในการดำรงชีวิตและสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน ไม่ว่าโลกจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร (พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช, 2007) ดังนั้น จากหลักการพัฒนาชุมชนอย่าง ยั่งยืนที่เน้นเรื่องของการการพัฒนาที่ต้องการให้คนในชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองและปรับปรุง คุณภาพชีวิตให้ดียิ่งขึ้น อีกทั้งยังสามารถรักษาทรัพยากรให้คงอยู่สืบต่อไปยังคนรุ่นต่อไปได้ เศรษฐกิจ พอเพียงจึงเป็นแนวคิดที่ก่อให้เกิดความยั่งยืนต่อประชาชน สังคมและสิ่งแวดล้อมได้ นอกจากนี้

เศรษฐกิจพอเพียง แนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ยังมีแนวคิดเรื่อง “ทฤษฎีใหม่” ผสมเข้ากับความรู้เพื่อพัฒนาชุมชนให้เกิดความยั่งยืน

ประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม แต่ปัญหาหลักของเกษตรกรที่สำคัญลำดับต้น ๆ คือ การขาดแคลนน้ำเพื่อทำการเกษตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณพื้นที่ที่อาศัยแหล่งน้ำธรรมชาติ เช่น น้ำฝน เป็นแหล่งน้ำหลักมักเป็นพื้นที่เพาะปลูกข้าวและพืชไร่ส่วนใหญ่อยู่ในเขตที่มีปริมาณน้ำฝนค่อนข้างน้อย เกษตรกรทำการเพาะปลูกได้เฉพาะในช่วงหน้าฝน มีโอกาสที่จะเกิดความเสียหายจากความผันผวนทางธรรมชาติ การเตรียมพื้นที่หรือแหล่งเก็บน้ำไว้ใช้ไม่เพียงพอ หรือมีปัญหาขาดแคลนน้ำในการอุปโภคบริโภค รวมทั้งระบบการทำการเกษตรหลักวิชาที่เหมาะสม และเกษตรกรมักทำการปลูกพืชชนิดเดียว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชจึงพระราชทานพระราชดำริให้ความช่วยเหลือเกษตรกรในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยทรงพระราชทานแนวทางที่เรียกว่า “ทฤษฎีใหม่” หรือ “หลักการในการบริหารจัดการที่ดินและน้ำ” เพื่อการเกษตรในที่ดินขนาดเล็กให้เกิดประโยชน์สูงสุด

หลักการของ “ทฤษฎีใหม่” เป็นการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นหลักคิด โดยมีวัตถุประสงค์ (พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช, 2007) ดังนี้

1. เกษตรกรที่มีที่ดินขนาดเล็กรู้จักการบริหารและจัดแบ่งที่ดินเป็นสัดส่วนที่ชัดเจน เพื่อใช้ประโยชน์สูงสุดในการกสิกรรม ซึ่งเป็นแนวคิดใหม่ที่ไม่เคยมีมาก่อน
2. นำหลักวิชาการมาใช้คำนวณเกี่ยวกับปริมาณน้ำกักเก็บเพื่อให้พอเพียงต่อการเพาะปลูกตลอดปี
3. เกษตรกรรายย่อยสามารถวางแผนที่สมบูรณ์แบบได้

ทฤษฎีใหม่สามารถสรุปเป็นแนวทาง ดังนี้ การแบ่งพื้นที่ออกเป็น 4 ส่วน ตามอัตราส่วน 30:30:30:10 คือ พื้นที่สำหรับเก็บน้ำ: พื้นที่เพาะปลูกข้าว: พื้นที่ปลูกไม้ผล พืชผักที่เป็นอาหารประจำวัน: พื้นที่สำหรับอยู่อาศัย เลี้ยงสัตว์ฯ หลักการและแนวทางสำคัญ คือ ระบบนี้เป็นระบบการผลิตแบบพอเพียง เกษตรกรสามารถเลี้ยงตัวเองได้ในระดับที่ประหยัด และชุมชนต้องมีความสามัคคีร่วมมือ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เช่น การนำวัฒนธรรมดั้งเดิม เช่น ประเพณี “ลงแขก” ฟื้นฟูกลับมาใช้เพื่อลดค่าใช้จ่ายในการจ้างแรงงาน ข้าวเป็นอาหารหลักของคนไทย สัดส่วนสำหรับปลูกข้าวจึงจำเป็นต่อการดำรงชีวิตตามวิถีของคนไทย เป็นปัจจัยหลักที่ทุกครัวเรือนจะต้องบริโภค ดังนั้น การคำนวณพื้นที่สำหรับปลูกข้าวจึงต้องพิจารณาให้สามารถปลูกข้าวแล้วทำให้มีข้าวพอกินตลอดปีโดยไม่ต้องซื้อถือเป็นภาระพึ่งตนเองได้อย่างมีอิสรภาพ สัดส่วนของพื้นที่ในการเตรียมสำรองน้ำไว้ใช้เพื่อการ

เพาะปลูกเมื่อปริมาณน้ำฝนไม่เพียงพอจำเป็นต้องจัดสรรพื้นที่ส่วนหนึ่งไว้เป็นพื้นที่เก็บน้ำ โดยต้องมีการคำนวณปริมาณให้เหมาะสมตามความต้องการที่คาดว่าจะใช้

การจัดสรรพื้นที่ทำกินให้เกิดประโยชน์สูงสุดนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงคำนวณและคำนึงจากอัตราถือครองที่ดินถั่วเฉลี่ย 15 ไร่ เป็นพื้นฐานและอัตราส่วนดังกล่าวเป็นหลักการโดยประมาณ สามารถปรับปรุงเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสมโดยขึ้นอยู่กับสภาพของพื้นที่ ดิน ปริมาณน้ำฝนและสภาพแวดล้อม หากประชาชนมีที่ดินมากหรือน้อยก็สามารถนำหลักการไปปรับใช้ให้เหมาะสมได้ นอกจากนี้ การจัดสรรพื้นที่ไว้ใช้ประโยชน์อื่นก็สามารถทำได้อย่างอิสระ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้มีพระราชดำรัสเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2538 ณ ศาลาดุสิดาลัย เกี่ยวกับทฤษฎีใหม่ความตอนหนึ่ง ดังนี้

" การทำทฤษฎี ใหม่นี้มีค่าใช้จ่ายง่าย ๆ แล้วแต่ที่ แล้วแต่โอกาส และแล้วแต่งบประมาณ เพราะว่าเดี๋ยวนี้ประชาชนทราบถึงทฤษฎีใหม่นี้กว้างขวางและแต่ละคนก็อยากได้ ให้ทางราชการอุดหนุนแล้วช่วย แต่มันไม่ใช่สิ่งง่ายนัก บางแห่งขุดแล้วไม่มีน้ำ แม้จะมีฝนน้ำก็อยู่ไม่ได้ เพราะว่ามันรั่วหรือบางทีก็เป็นที่ที่รับน้ำไม่ได้ ทฤษฎีใหม่นี้จึงต้องมีพื้นที่ที่เหมาะสมด้วย...ฉะนั้น การที่ปฏิบัติตามทฤษฎีใหม่หรืออีกนัยหนึ่ง ปฏิบัติเพื่อหาน้ำให้แก่ราษฎร เป็นสิ่งที่ไม่ใช่ง่าย ต้องช่วยกันทำ"

การประยุกต์ใช้ทฤษฎีใหม่กับการพัฒนาชุมชนสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่กล่าวไว้ว่าไม่ได้มีรูปแบบแน่นอนตายตัว แต่ให้ความสำคัญต่อผลกระทบที่เกิดกับเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม โดยพิจารณาทั้งสภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบันและในอนาคต โดยมีกรอบของระยะเวลา และเป้าหมายของการพัฒนาที่มีความแตกต่างกัน แต่ผลลัพธ์คือการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชนโดยไม่สร้างผลกระทบหรือไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

นอกจากนี้ กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ได้ดำเนินงานด้านการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ โดยน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาเป็นหลักในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน และมีหลักเกณฑ์ในการสร้างและพัฒนาหมู่บ้านหรือชุมชนให้เป็น “หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ” ใน 3 ระดับ (กระทรวงมหาดไทย, 2559) คือ

1. ระดับ “พออยู่ พอกิน” คือครัวเรือนมีการพัฒนาจนสามารถพึ่งพาตนเองได้ ทำกิน ทำใช้ ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้และมีกรออม
2. ระดับ “อยู่ดี กินดี” คือหมู่บ้านหรือชุมชนที่สามารถบริหารจัดการพัฒนาในรูปแบบกลุ่มและการพัฒนารายได้ด้วยระบบกลุ่มสามารถเพิ่มรายได้ และขยายโอกาสให้คนในชุมชน และ

3. ระดับ “มั่งมี ศรีสุข” คือ หมู่บ้านหรือชุมชน ที่มีการบริหารพัฒนาด้วยองค์กรเครือข่าย ในการยกระดับคุณภาพชีวิต เพิ่มโอกาสการประกอบอาชีพและมีสวัสดิการชุมชน

กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ได้ดำเนินงานพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ต้นแบบโดยเข้าไปสร้างและพัฒนาแกนนำหมู่บ้านให้เป็นผู้ดำเนินการพัฒนาฝึกอบรมครอบครัว พัฒนาให้เป็นครัวเรือนต้นแบบในการขยายผลไปสู่ครัวเรือนอื่น ๆ มีการจัดเวทีประชาคมและใช้ข้อมูล ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) และข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน (กชช.2 ค) ที่แสดงสภาพทั่วไปของหมู่บ้าน สภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจ ระดับการศึกษา การมีส่วนร่วม และความเข้มแข็งของชุมชน สุขภาพและอนามัย สภาพแรงงาน และยาเสพติด ข้อมูลบัญชีครัวเรือน และอื่น ๆ มาจัดทำแผนชุมชน และใช้แผนชุมชนเป็นเครื่องมือในการพัฒนาหมู่บ้าน โดยมีการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ ฝึกออาชีพ และส่งเสริมให้มีการบริหารจัดการชุมชนพึ่งพาตนเอง ซึ่งเน้นการพัฒนาใน 4 ด้าน คือ

1. ด้านจิตใจและสังคม เน้นให้หมู่บ้านหรือชุมชนมีความรัก ความสามัคคี ร่วมมือกันในการพัฒนา
2. ด้านเศรษฐกิจ เน้นการจัดทำ บัญชีครัวเรือน ลดรายจ่าย สร้างรายได้
3. ด้านทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ปลูกฝังให้มีสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม หรือมีการใช้ พลังงานทดแทน และ
4. ส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน มีการใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสม และปฏิบัติตามหลักการพึ่งพาตนเอง

2.3.3 การปรับใช้เศรษฐกิจพอเพียงกับวิถีชุมชนสิ่งทอ

จากตัวอย่างการปรับใช้เศรษฐกิจพอเพียงกับทฤษฎีใหม่เพื่อให้เหมาะสมกับความ เป็นอยู่ของเกษตรกร การนำเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้กับวิถีของชุมชนสิ่งทอก็สามารถสอดคล้อง กันได้ ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ชุมชนสิ่งทอเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนเกษตรกรรมที่ทำงานหัตถกรรม เป็นอาชีพเสริมภายหลังว่างจากงานเกษตรกรรม ส่วนหนึ่งของแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงคือ มุ่งเน้นให้ ผู้ผลิตหรือผู้ประกอบการเริ่มต้นผลิตหรือบริโภคภายใต้ขอบเขต ข้อจำกัดของรายได้หรือทรัพยากร ที่มีอยู่ เพื่อให้เกิดการพึ่งพาตนเอง ซึ่งชุมชนสิ่งทอที่อาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่น และทรัพยากรที่มีอยู่ ภายในชุมชนมาผลิตผ้าเพื่อใช้ในชีวิตประจำวันจึงมีส่วนของแนวคิดพอเพียงอยู่ในวิถีชีวิตประจำวัน ด้วย เพราะสามารถควบคุมการผลิตได้ด้วยตนเอง และยึดหลักปฏิบัติอย่างพอประมาณ มีเหตุมีผล และสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ตนเองและสังคม

2.4 พุทธศาสนากับการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน

2.4.1 หลักการของพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาไม่ใช่ปรัชญา ซึ่ง “ปรัชญา” ตามความหมายนั้นเน้นการคิดหาเหตุผลเป็นสำคัญเพื่อสันนิษฐานความจริงซึ่งอาจจะเกี่ยวข้องหรือไม่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตก็ได้ แต่ศาสนาเป็นเรื่องของ “การปฏิบัติ” นำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตจริง ๆ และการปฏิบัตินั้นต้องมีหลักการแน่นอนที่ยอมรับว่าเป็นจริง มีจุดมุ่งหมายแสดงไว้อย่างชัดเจน ดังนั้น ผู้ปฏิบัติหรือศาสนิกชน ที่ยอมรับการปฏิบัติตามหลักการของศาสนาซึ่งเป็นไปตามที่พระพุทธเจ้าได้แสดงไว้หรือเรียกว่า คำสอน ซึ่งบรรจุอยู่ในคัมภีร์ขนาดใหญ่ที่เรียกว่า พระไตรปิฎก ซึ่งพุทธศาสนิกชนรวบรวมและรักษาสืบทอดกันมาเพื่อนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำรงชีวิตได้จริง พระพุทธศาสนาจึงไม่ใช่ปรัชญา (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ และสมศีล ฌานวังสะ, 2011)

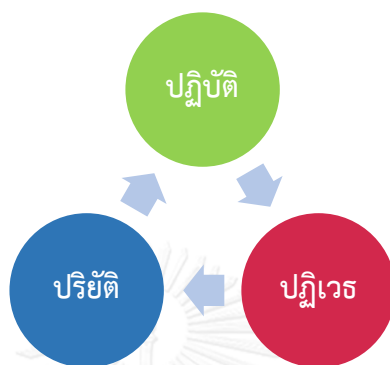
สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ และสมศีล ฌานวังสะ (2011) กล่าวถึงแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาไว้ว่า พระพุทธศาสนาหมายถึง “คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า” การดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนาจึงหมายถึงการดำรงอยู่ของคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้านั่นเอง ดังนั้น การรักษาพระพุทธศาสนาคือการรักษาคำสอนของพระพุทธเจ้า หรือพุทธพจน์ ที่เป็นพระดำรัสที่พระพุทธเจ้าตรัสแสดงธรรมและบัญญัติวินัยไว้ก่อนดับขันธปรินิพพาน พระธรรมวินัยที่ทรงมอบหมายไว้จึงเปรียบได้กับพระศาสดาแทนพระองค์ พุทธพจน์ที่เกี่ยวกับข้อนี้คือ

“โย โว อานนท มยา ธมโม จ วินโย จ เทสิโต ปญญุตโต โส โว มมจฺเจน สตถา” แปลว่า “ดูก่อนอานนท ธรรมและวินัยใด ที่เราได้แสดงแล้วและบัญญัติแล้ว แก่เธอทั้งหลาย ธรรมและวินัยนั้นจักเป็นศาสดาของเธอทั้งหลาย โดยกาลที่เราล่วงลับไป”

ดังนั้น อาจสรุปได้ว่า หลักการของพระพุทธศาสนา คือ การปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าเพื่อนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริงในการดำรงชีวิต

สัทธรรม 3 คือ ปรียติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ ซึ่งถือได้ว่าเป็นองค์พระธรรมที่แท้จริง คือ “การเรียนให้รู้ ปฏิบัติให้ได้ ได้รับผลของการปฏิบัติ” หรือกล่าวได้ว่า หลักการปฏิบัติตามคำสอนของพุทธศาสนา ดังนี้ ปรียติ คือ การศึกษาเล่าเรียนตามประสบการณ์ของพระพุทธเจ้าหรือคำสอนของพระพุทธเจ้าที่บันทึกไว้ในพระไตรปิฎก ซึ่งคำสอนนี้คือสิ่งที่พระพุทธเจ้าได้ทรงบรรจุจากการปฏิบัติด้วยพระองค์เองหรือเรียกได้ว่าเป็นประสบการณ์ที่เป็นผลมาจากการปฏิบัติ และสิ่งที่พุทธศาสนิกชนได้ศึกษาเล่าเรียนจากประสบการณ์นี้เรียกว่า ปฏิเวธ การขาดขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งของหลักการนี้ย่อมทำให้เกิดการไขว้เขว ไม่ถูกต้องตามหลักซึ่งจะทำให้ได้ผลลัพธ์ที่ไม่ตรงตามประสบการณ์ที่

พระพุทธเจ้าได้บรรลุ หลักการนี้จึงเป็นสิ่งที่ไม่อาจละเลยได้สำหรับพุทธศาสนิกชนที่จะรักษาพุทธศาสนาให้สืบทอดต่อไป คือหากต้องการรักษาพระธรรมหรือคำสอนของพระพุทธเจ้า ต้องรักษาปริยัติ ปฏิบัติและปฏิเวธไว้ ซึ่งการรักษาสัทธรรม 3 นี้ เทียบได้กับทำให้พุทธศาสนามีความต่อเนื่องยั่งยืนมาจนถึงปัจจุบัน(พุทธทาสภิกขุ และอรุณ แสงทอง (2006); สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ และสมศีล ฌานวังสะ (2011))

รูปที่ 2.3 ความสัมพันธ์ของหลักสัทธรรม 3

ที่มา: ผู้วิจัย

หากเปรียบกับการใช้ชีวิตของมนุษย์ คือ มนุษย์ย่อมเรียนรู้จากประสบการณ์ของบรรพบุรุษ (ปฏิเวธ) ซึ่งบรรพบุรุษได้สะสมองค์ความรู้เป็นมรดกไว้ (ปริยัติ) จากประสบการณ์ที่ปฏิบัติจริง (ปฏิบัติ) ดังนั้น หากต้องการให้เกิดความยั่งยืนก็จำเป็นต้องมีการเรียนรู้จากประสบการณ์ที่เกิดจากการปฏิบัติจริง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องของการจัดการองค์ความรู้ (Knowledge management: KM) (Alavi & Leidner, 2001) คือ การรักษาความรู้ซึ่งเป็นทรัพยากรขององค์กรให้มีความเป็นระบบ และมีกระบวนการจัดการ เพื่อให้สามารถนำความรู้ที่ถ่ายทอดไปยังผู้สนใจได้อย่างเหมาะสมและสามารถประยุกต์ใช้ความรู้ได้ถูกต้องตรงตามประสบการณ์ของผู้ปฏิบัติมาก่อนหน้า

นอกจากนี้ แก่นแท้ของพระพุทธศาสนาคือความสามารถละโลภะ โทสะ โมหะ ได้ด้วยการปฏิบัติตามศีล สมาธิ ปัญญา หรือรวมเรียกว่า ไตรสิกขา ได้แก่ “ศีล” คือ สิ่งที่ควรศึกษาอบรม การปฏิบัติเพื่อให้เกิดความปกติสุขทั้งทางกาย วาจาและใจ ทั้งในทางส่วนตัวและสังคม “สมาธิ” คือ ความสามารถในการบังคับจิตใจให้อยู่ในสภาพที่เหมาะสมตามต้องการ ทำให้จิตใจอยู่ในลักษณะที่พร้อม มีสรรพภาพในการปฏิบัติหน้าที่ และ “ปัญญา” คือ การฝึกอบรม ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจตามความจริงที่ถูกต้องปราศจากการปรุงแต่ง หรือ การเห็นแจ้ง ซึ่งการฝึกฝนตามไตรสิกขานี้เปรียบเสมือนการรักษาพระพุทธศาสนาไว้ด้วยชีวิตของผู้ปฏิบัติซึ่งนำหลักคำสอนมาปฏิบัติให้เกิดผลในชีวิตจริง (พุทธทาสภิกขุ และอรุณ แสงทอง, 2006; สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ และสมศีล ฌานวังสะ, 2011)

หลักสำคัญเกี่ยวกับคำสอนของพุทธศาสนา คือ หลักของธรรมชาติ ซึ่งพระธรรมคือกฎความจริงของธรรมชาติอันประกอบด้วยลักษณะ 3 ประการหรือเรียกว่า ไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง (ไม่เที่ยง เปลี่ยนแปลงเสมอ) ทุกขัง (มีลักษณะที่เป็นทุกข์) อนัตตา (ไม่ใช่ตัวตน) นั้นหมายถึง สิ่งทั้งปวงเป็นไปตามกฎของธรรมชาติ เป็นไปตามเหตุปัจจัยและกฎแห่งกรรม ปัญหาต่าง ๆ ของมนุษย์เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ จึงเป็นไปตามกฎของธรรมชาติ เหตุปัจจัยและกฎแห่งกรรมหรือการกระทำ ซึ่งล้วนแต่เป็นเหตุผลซึ่งกันและกัน (พุทธทาสภิกขุ, 2005) หรือเรียกว่า อิทัปปัจจยตา คือเหตุที่เกิดขึ้นทั่วไป และปฏิจสุมุปปาท คือ เหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ โดยมีใจความสำคัญคือเรื่องของเหตุปัจจัย “เมื่อมีสิ่งนั้นเป็นปัจจัย สิ่งนี้ย่อมเกิดขึ้น” (พุทธทาสภิกขุ และอรุณ แสงทอง, 2006) ปฏิจสุมุปปาท เป็นเรื่องของกฎธรรมชาติหรือหลักความจริงของธรรมชาติที่แสดงถึงความสัมพันธ์เป็นเหตุและปัจจัยแก่กันของสิ่งต่าง ๆ ประกอบด้วย 2 ส่วนคือ เหตุและปัจจัย เหตุ เป็นสภาวะจำเพาะเจาะจงที่ทำให้เกิดผล ส่วน ปัจจัย หมายถึง สภาวะที่เอื้อ หรือเกื้อหนุนซึ่งเป็นเงื่อนไขให้ผลนั้นเกิดขึ้น (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), 2008)

พระพรหมคุณาภรณ์ (2011) ได้สรุปลักษณะของพระพุทธศาสนาไว้เป็นแนวทาง 15 ข้อ ดังนี้

1. คำสอนเป็นกลาง ปฏิบัติสายกลาง คือมีความพอดีทั้งในด้านความคิดและการปฏิบัติ (นามรูป คือ จิตกับวัตถุ) พอดีกับความจริง ตรงตามความจริง (มัชฌิมาปฏิปทา) โดยมีหลักปฏิบัติคือ มรรคมงคล 8 หลักธรรมนั้นเรียกว่า ปฏิจสุมุปปาท หรือ อิทัปปัจจยตาปฏิจสุมุปปาท คือหลักธรรมที่แสดงความจริงเป็นกลาง ตามเหตุปัจจัยที่ทำให้ผลเกิดขึ้น สิ่งทั้งหลายมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ไม่สามารถดำรงได้ด้วยลำพังตัวเอง ความพอดีในทางสายกลางคือ ดุลยภาพหรือสมดุล เป็นความพอดีของระบบทั้งหมด เรียกว่าพอดีในองค์รวม การมี สมตาม คือสมดุลหรือพอดีกันระหว่างองค์ประกอบของอินทรีย์ทั้ง 5 คือ วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา ธรรม ศรัทธามากทำให้เชื่อมั่นงาย ปัญญา มากไปทำให้จับจดไม่ซื่อสงสัย ฟุ้งไปหมด วิริยะคือความเพียรมากทำให้สมาธิน้อย สมาธิมากไป เพลินสบายติดในสมาธิ อาจทำให้เกียจคร้าน ดังนั้น จึงมีสติเป็นเครื่องควบคุมเพื่อให้เกิดความพอดี เรียก สมตา ความพอประมาณหรือความพอดีเป็นหลักกลาง ๆ ความเป็นสายกลาง คือ ความพอดีที่จะให้ถึงจุดหมด และให้ตรงกับความจริง ไม่สุดโต่ง

2. มีหลักการเป็นสากล ไม่แบ่งพรรคแบ่งพวก สอนถึงความจริงตามกฎธรรมชาติ ธรรมดา เป็นไปตามเหตุปัจจัย ใครทำเหตุอย่างไร ย่อมได้ผลเช่นนั้น

3. ถือสำคัญทั้งสาระและรูปแบบ พระพุทธศาสนาประกอบด้วย 2 ส่วนคือ หลักธรรม และ วินัย (ธรรมวินัย เรียกแทนพระพุทธศาสนา) ธรรม คือหลักความจริง ตามธรรมชาติ ตามธรรมดา บุคคลสามารถเข้าถึงได้ ธรรมนั้นสังคมไม่สามารถมีปัญญาได้ แต่บุคคลแต่ละคนที่จะมีปัญญาเข้าถึง

ธรรม วินัย คือการจัดตั้งและจัดการ เป็นรูปแบบ ระบบ กติกา กฎเกณฑ์ เป็นสิ่งที่มนุษย์บัญญัติหรือกำหนดขึ้น เพื่อจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพ เน้นวัตถุและเป็นเรื่องของสังคม เพื่อจัดสรรสังคมให้ดำรงอยู่ด้วยดีในภาวะที่เกื้อกูลต่อชีวิตของคนในสังคม เพื่อให้บุคคลมีชีวิตอยู่กับธรรมได้ดีและได้รับประโยชน์ที่สุดจากธรรม ดังนั้น คนและระบบจึงมีความสำคัญเท่าเทียมกัน ธรรมเป็นเรื่องของการสมัครใจ วินัยเป็นกฎเกณฑ์ข้อบังคับแบบแผนของสังคม อิงธรรมเพื่อเป็นฐานของความถูกต้อง ธรรมและวินัยต้องจัดให้พอดีจะได้รับความสมดุลเกื้อกูลซึ่งกันและกัน การมีวินัยเพื่อให้แต่ละคนเข้าถึงสภาพแวดล้อมที่เกื้อกูลให้เข้าถึงธรรม ธรรมเป็นจุดหมายของวินัย วินัยอาศัยธรรม เป็นไปเพื่อให้คนเข้าถึงธรรม วินัยเป็นเปลือกนอกห่อธรรมไว้ ถ้าไม่มีเปลือกนอกไม่นานเนื้อในก็จะสูญหรือลบล้างไป

4. เป็นกรรมวาท กิริยวาท วิริยวาท (กัมมวาท หรือ กรรมวาที) คือ พุทธศาสนาสอนหลักกรรม การกระทำมีจริง เป็น กรรมวาทะ ทำแล้วคือทำ เป็นกิริยวาทะ คือ ความเพียรพยายามมีผลจริง ให้ทำด้วยความเพียรพยายาม เป็นวิริยวาทะ คือให้ความสำคัญแก่ความเพียรเป็นศาสนาแห่งการกระทำ มีความพยายามไม่หยุดนิ่งอยู่เฉย เกียรติร้าน พุทธศาสนา ไม่บังคับให้เชื่อ ไม่เอาศรัทธาเป็นใหญ่ ให้เสรีภาพทางปัญญา หลักคำสอนและการปฏิบัติขึ้นอยู่กับการศึกษา การศึกษาน้อย พุทธศาสนาก็หย่อนยานหรือเลื่อนไป หลักกรรมในพุทธศาสนาสอนไว้เพื่อไม่ให้แบ่งคนโดยชาติกำเนิดแต่แบ่งด้วยการทำความประพฤติ หลักกรรมเส้นที่การรับผิดชอบต่อตนเอง สำรองที่การกระทำของตนเองก่อน หลักกรรมที่สอนให้พึ่งตนเองไม่ฝากชะตาไว้กับปัจจัยภายนอก กรรมจึงคู่กับความเพียรความสำเร็จขึ้นอยู่กับการกระทำตามเหตุและผล และผลเกิดตามเหตุปัจจัยของความเพียรพยายาม

5. เป็นวิภัสซวาท คือการแสดงความจริงหรือการสอนโดยแยกแยะจำแนก ไม่มองความจริงเพียงด้านเดียว แต่มองความจริงแบบแยกแยะจำแนกครบทุกด้าน “วิภัสซ” แปลว่า จำแนกแยกแยะ เช่น คนจำแนกเป็นชั้น 5 โดยแยกเป็นรูปธรรมและนามธรรมก่อน

6. มีอิสรภาพ เป็นหลักการสำคัญ พุทธเจ้าสอนให้มีอิสรภาพ ฝึกตนเองให้ไม่ยึดติดถือมั่นในสิ่งทั้งหลาย สอนให้รู้เท่าทันว่าสิ่งทั้งหลายไม่ได้เป็นไปตามปรารถนาของเรา แต่เป็นไปตามเหตุปัจจัย การรู้ความจริงของเหตุปัจจัยแล้วไปทำที่เหตุปัจจัย การไม่ยึดติดคือ ไม่ยึดติดทั้งตัวบุคคล ศรัทธา ความเชื่อ ให้พึ่งพาบุคคลในฐานะที่จะเป็นสื่อนำไปสู่สัจธรรม ด้วยการเป็นกัลยาณมิตร

7. เป็นศาสนาแห่งปัญญา ปัญญาเป็นธรรมสูงสุด “พุทธะ” หมายถึงการตรัสรู้ด้วยปัญญา หรือมีปัญญาตรัสรู้ธรรม การยึดเอาพระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์เป็นสรณะ เข้าถึงอริยสัจ 4 พิจารณาด้วยปัญญา เข้าใจสัจธรรม รู้จักทุกข์ รู้ตัวปัญหา รู้เหตุของปัญหา รู้จักจุดหมายของตนที่เป็นความดับทุกข์ ปฏิบัติตามมรรคาที่ถูกต้อง คือทางสายกลาง เพื่อดับทุกข์ได้ ปัญญาขั้นที่ทำลายกิเลส คือ วิปัสสนา

8. สอนหลักอนัตตา พระพุทธศาสนาประกาศหลักสำคัญเกี่ยวกับความจริงของสิ่งทั้งหลายของสภาวะธรรมต่าง ๆ คือ อนัตตา

9. มองตามเหตุปัจจัย คล้ายกับหลักสัมพันธภาพ (relativity) ความสัมพันธ์หรือความเป็นไปตามเหตุปัจจัย เช่น กรรมคือหลักความเป็นไปตามเหตุปัจจัย ในแง่ที่เกี่ยวข้องกับการกระทำ การกระทำก็เป็นไปตามกฎเกณฑ์แห่งความเป็นเหตุเป็นผล คือ กระทำทุกอย่างเมื่อปัจจัยพร้อมก็ส่งผลเช่นนั้น การกระทำของมนุษย์เรียกว่าหลักกรรม หรือกรรมนิยาม หลักเหตุปัจจัยทั่วไปเรียกว่า ธรรมนิยาม กฎแห่งธรรม คือเป็นไปตามธรรมดาแห่งเหตุปัจจัย

10. เชื่อว่ามนุษย์ประเสริฐด้วยการฝึกฝนพัฒนา ยืนยันในศักยภาพสูงสุดของมนุษย์ มนุษย์เป็นสัตว์ที่ต้องฝึกและจะประเสริฐสุดได้ด้วยการฝึก ซึ่งหมายถึงการพัฒนาตน มนุษย์มีความโน้มเอียงประการหนึ่งคือความประมาทในศักยภาพของตน จึงหวังพึ่งพาแต่ปัจจัยภายนอก พระพุทธเจ้าจึงให้นับถือตนเอง แต่อย่าหยิ่งลำพอง ต้องระลึกที่จะฝึกฝนพัฒนา อ่อนน้อมถ่อมตนจะมีความมั่นใจว่ามีความศักยภาพที่จะพัฒนาได้ สาระสำคัญของศักยภาพคือปัญญา มนุษย์อย่าดูถูกตนเอง ต้องมั่นใจในตนเอง ต้องนับถือตนเองอย่างอ่อนน้อมถ่อมตน

11. เป็นศาสนาแห่งการศึกษา มีการศึกษาเป็นสาระสำคัญ เป็นเนื้อแท้ของการดำเนินชีวิต และทำให้การดำเนินชีวิตของมนุษย์เป็นการศึกษา หลักปฏิบัติในพระพุทธศาสนาทั้งหมดเรียกว่า มรรค แปลว่าทาง คือทางดำเนินชีวิต คือเป็น พรหมจรรย์ หรือ จริยธรรมอันประเสริฐ มรรคคือทางเดินชีวิตที่เป็นพรหมจรรย์ คือเป็นจริยธรรมอันประเสริฐ จริยธรรมคือหลักในการดำเนินชีวิต พรหมแปลว่าประเสริฐ พรหมจรรย์คือ หลักการดำเนินชีวิตที่ประเสริฐ ได้แก่มรรคมงคล 8 ประการอันประเสริฐ จัดเป็นประเภทได้ 3 ประเภท เรียกว่า ศีล สมาธิ ปัญญา หรือไตรสิกขา หรือศึกษา การศึกษาจึงประกอบด้วย 3 ส่วน คือ ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นชีวิตแห่งการศึกษา ชีวิตที่ติงาม ดังนั้น การศึกษาคือการฝึกฝนให้มีการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง ฝึกดำเนินชีวิตตามมรรค

12. ให้ความสำคัญทั้งแก่ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ให้มีดุลยภาพ หรือความพอดี ปัจจัยภายนอก คือการมีปรโตโฆสะที่ดี คือมีกัลยาณมิตรที่ดี มีครูอาจารย์ที่ดี มีพ่อแม่ที่ดี ให้ความรู้ที่ถูกต้อง เป็นตัวอย่างที่ดีเป็นแหล่งความรู้ มีสื่อมวลชนที่ให้สติปัญญา สื่อสารข้อมูลที่เป็นประโยชน์ ปัจจัยภายในที่ดีคือ ต้องมีโยนิโสมนสิการ คือ รู้จักคิด คิดเป็น เพื่อนำสิ่งที่กัลยาณมิตรแนะนำไปใช้ประโยชน์ การสร้างสภาพแวดล้อมให้มีกัลยาณมิตรคือวินัยนั้นต้องสร้างสภาพแวดล้อมที่จะชักจูงให้เข้าหาธรรมได้

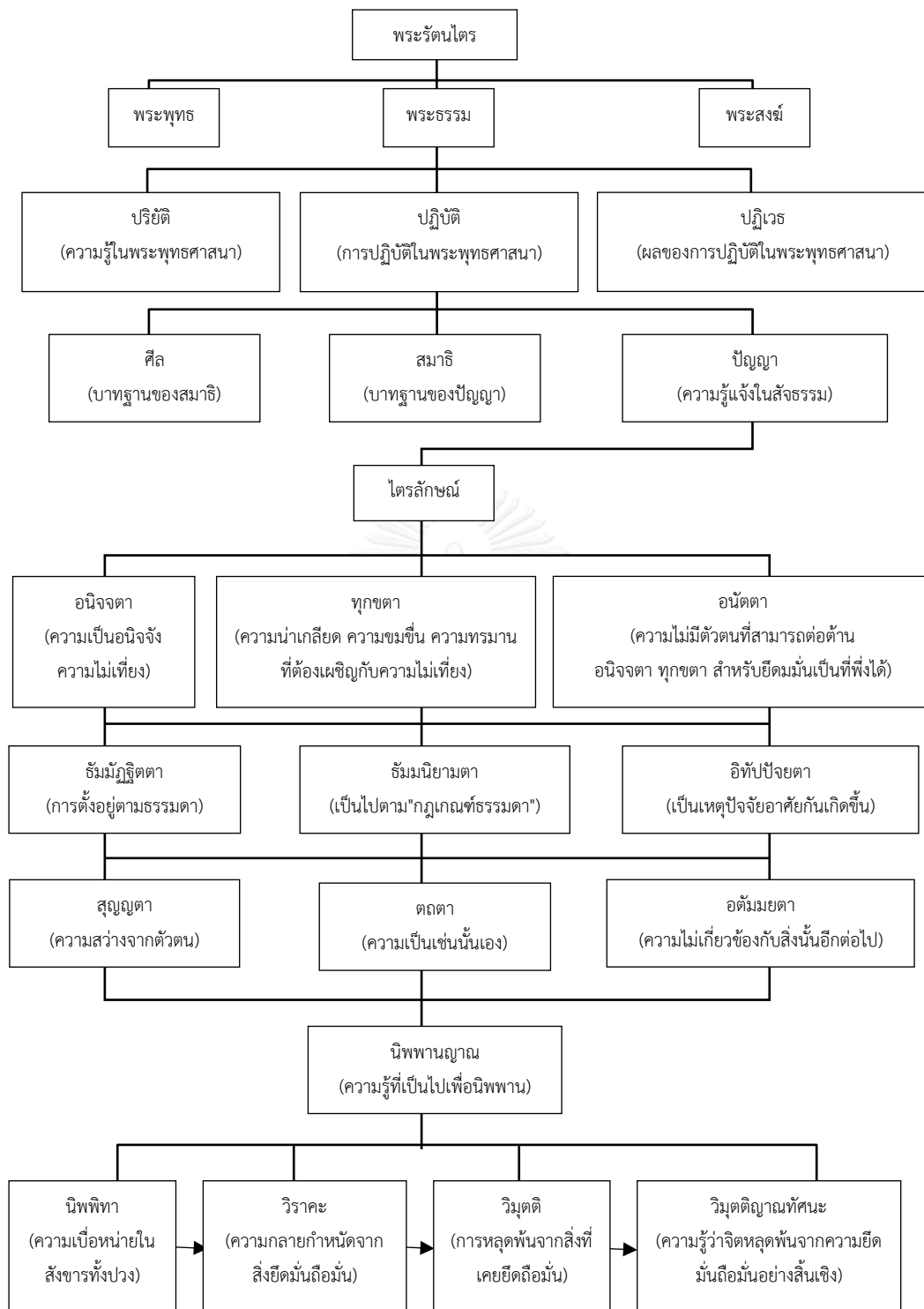
13. ให้ตื่นตัวด้วยความไม่ประมาท อัปมาทธรรม คือ ความไม่ประมาท พุทธศาสนาสอนให้ไม่ผัดเพี้ยน ไม่ละเลย ไม่นิ่งเฉย ไม่เฉื่อยชา ให้ความกระตือรือร้นเร่งรัดตนในการบำเพ็ญกิจหน้าที่ มี

สติระลึกตื่นตัว เท่าทัน เพื่อป้องกันกำจัดแก้ไขเหตุแห่งความเสื่อม และเร่งส่งเสริมสร้างสรรค์เหตุแห่งความเจริญงอกงาม

14. เห็นทุกข์แต่เป็นสุข หรือทุกข์เพื่อเห็น แต่สุขเพื่อเป็น สอนให้รู้จักโลกและชีวิตตามความจริง องค์ประกอบต่าง ๆ ล้วนแต่ไม่เที่ยง คือไม่คงที่ เกิดขึ้นและดับไป แปรปรวนตลอดเวลา และไม่ใช้ตัวตน เป็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา หรือเรียกว่า ไตรลักษณ์ การปฏิบัติธรรมที่ถูกต้องเพื่อให้ได้รับความสุข คือ เกิดความเข้มข้นเบิกบาน (ปราโมทย์) แล้วอิมเอิบใจ (ปีติ) จากนั้นกายใจจะผ่อนคลาย (ปัสสัทธิ) ความสุขก็เกิดตามมา (สุข) แล้วจิตก็ตั้งมั่นเป็นหนึ่งเดียว (สมาธิ) ต่อจากนั้นจะสามารถเกิดญาณทัศนะ ไปจนถึงขั้นวิมุตติ คือ ความหลุดพ้น

15. มุ่งประโยชน์สุขเพื่อมวลชน

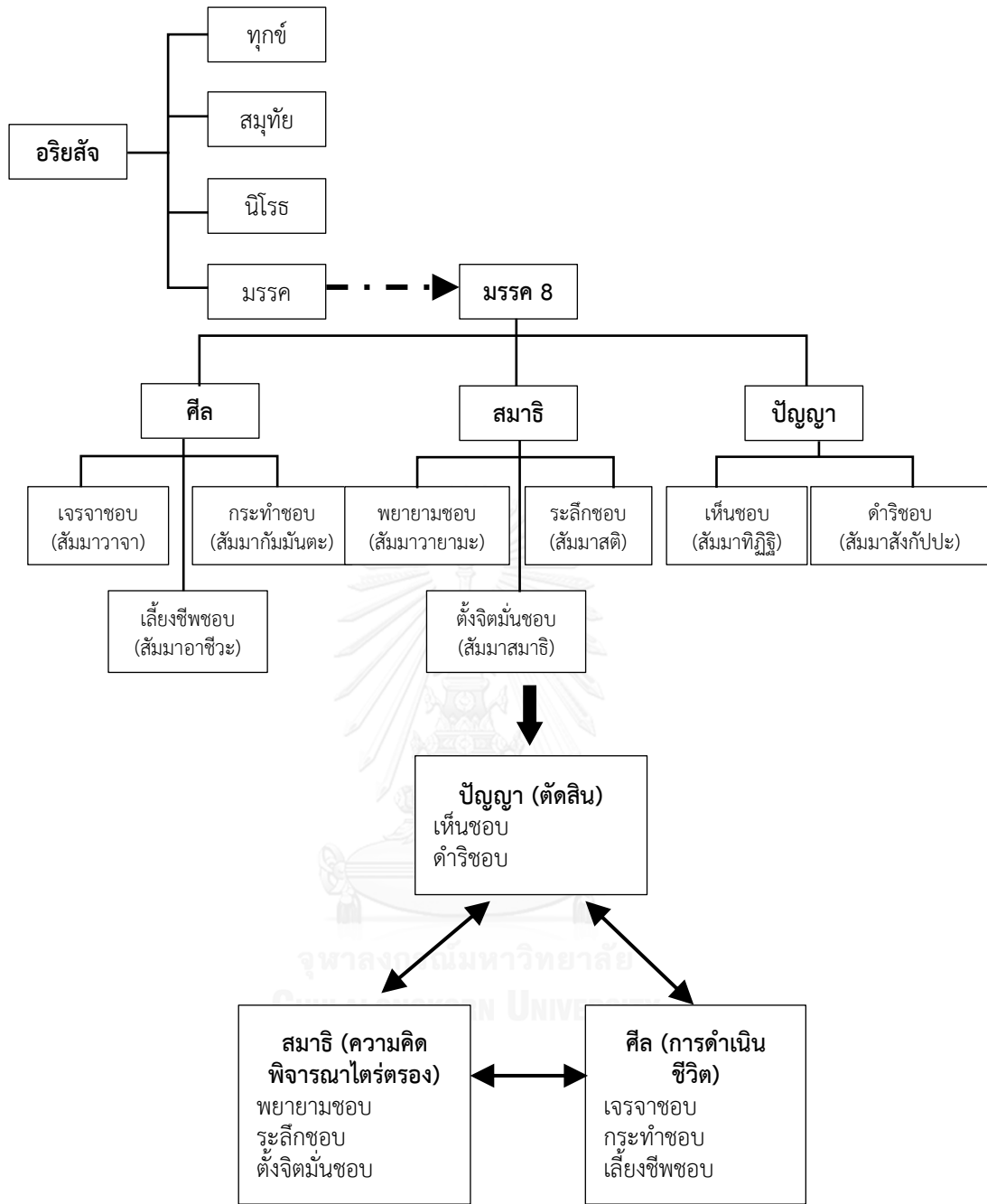
การนำหลักในพุทธศาสนามาใช้ในชีวิตคือการมุ่งเน้นให้เห็นถึงการอยู่ร่วมกันด้วยความเกื้อกูล ไม่เบียดเบียน เป็นไปเพื่อพัฒนาตนเองให้สามารถดำรงอยู่ได้ด้วยตนเอง มีเหตุมีผลโดยปราศจากความขัดแย้งกับสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นรอบตัว ซึ่งพุทธศาสนามุ่งเน้นให้ปฏิบัติเพื่อหลุดพ้นจากความทุกข์ ซึ่งพุทธทาสภิกขุ และอรุณ แสงทอง (2006) จึงได้แสดงสรุปพระธรรมสำหรับการดับทุกข์ไว้ในรูปที่ 2.4

รูปที่ 2.4 แสดงแผนภาพสรุปพระธรรมเพื่อการดับทุกข์

ที่มา: พุทธทาสภิกขุ และอรุณ แสงทอง (2006)

จากหลักการในพุทธศาสนาและพระธรรมที่เกี่ยวข้องเพื่อการดับทุกข์สามารถสรุปเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติได้ ดังแสดงในรูปที่ 2.5

รูปที่ 2.5 กรอบแนวคิดของหลักการในพุทธศาสนา

ที่มา: ผู้วิจัย

รูปที่ 2.5 เป็นการสรุปกรอบแนวคิดหลักของพุทธศาสนาที่คนทั่วไปสามารถยึดถือนำไปปรับใช้ได้เพื่อสร้างสติ สมาธิ อันจะเป็นหนทางในการนำไปสู่ปัญญา

2.4.2 การพัฒนาชุมชนโดยใช้หลักคิดในพุทธศาสนา

จากหลักการของพุทธศาสนาข้างต้น จะเห็นว่าความสัมพันธ์ของศาสนาพุทธกับวิถีชีวิตของมนุษย์ หรือการนำพระพุทธศาสนามาเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตมนุษย์ คือการเชื่อมโยงคำสอนของพระพุทธเจ้ามาใช้ในการปฏิบัติ แต่อย่างไรก็ตาม มีคนจำนวนไม่น้อยมักพิจารณาว่าศาสนาเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องในด้านของจิตใจเป็นส่วนใหญ่ แต่วิถีชีวิตของมนุษย์เกี่ยวข้องทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อนำศาสนาที่เกี่ยวข้องกับด้านเศรษฐกิจจึงเป็นเรื่องที่ห่างไกลจากความคิดของคนทั่วไปซึ่งมองว่าศาสนาพุทธเป็นศาสนาที่ไม่ได้ให้ความสนใจในกิจการทางโลก แต่ในความเป็นจริงแล้วพระพุทธศาสนามีทั้งการพัฒนาด้านสังคม และการเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับด้านสังคมของชาวพุทธมักจะเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา พุทธศาสนามีการนำเสนอประเด็นที่เกี่ยวข้องกับด้านเศรษฐศาสตร์อย่างน่าสนใจ ในขณะที่แนวโน้มหลักเพราะปฏิเสธการดำรงอยู่ของตัวเอง วิถีตะวันตกของชีวิตเป็นศูนย์กลางในประโยชน์ของตนเองเข้าใจความพึงพอใจของความปรารถนาของอาตมาร่างกายจิตใจของคน ความท้าทายพุทธศาสนามุมมองนี้โดยความคิดที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิงนั่นคือ "อนัตตา" ที่ "ไม่มีตัวเอง" (Zsolnai, 2011)

นอกจากนี้ ปัญหาชีวิตของมนุษย์ล้วนเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับปัจจัยภายนอกรอบ ๆ ตัว และย่อมส่งผลกระทบต่อสังคม อีกทั้งมักเป็นปัญหาที่เกิดจากความสัมพันธ์กันในสังคม และสามารถถูกลามกลายเป็นปัญหาสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะระบบนิเวศส่งผลต่อความอยู่รอดของมนุษย์

แนวคิดที่มองว่ามนุษย์แยกต่างหากจากธรรมชาติ พยายามมุ่งเน้นให้มนุษย์เอาชนะและจัดการกับธรรมชาติเพื่อสนองความต้องการด้านผลประโยชน์ทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ดังที่ปรากฏในปัจจุบัน การจะแก้ปัญหานี้ได้มนุษย์จึงต้องการแนวคิดที่เหมาะสม จากความสัมพันธ์ของมนุษย์ สังคม และสิ่งแวดล้อม มนุษย์เป็นองค์ประกอบเดียวในความสัมพันธ์ดังกล่าวที่สามารถเรียนรู้และพัฒนาได้ ซึ่งตามหลักพุทธศาสนาได้สอนในการพัฒนามนุษย์ให้เรียนรู้การอยู่อย่างเกื้อกูลซึ่งกันและกันและอยู่ร่วมกันในระบบของธรรมชาติได้อย่างอย่างเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยให้ยึดหลักธรรมทางสายกลาง หรือ “มัชฌิมาปฏิปทา” โดยคนทุกประเภทในสังคมสามารถเรียนรู้และฝึกฝนได้ด้วยตนเอง สามารถที่จะใช้และเป็นประโยชน์ในขอบเขตที่เหมาะสม ซึ่งธรรมะนี้เป็นประโยชน์ทางปฏิบัติในชีวิตจริง ไม่ใช่ปรัชญา แต่เป็นหลักการครองตนสำหรับผู้ปฏิบัติโดยสัมพันธ์กับองค์ประกอบอื่น ๆ ในชีวิต เช่น สภาพความเป็นอยู่ ฐานะ การศึกษา อาชีพ เป็นต้น ทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกันที่จะประสบความสำเร็จในการปฏิบัติตามความสามารถของตน และความสามารถนี้ยังปรับเปลี่ยนเพิ่มพูนได้เมื่อมีการพัฒนา โดยต้องตระหนักถึงความรับผิดชอบของตนที่จะพยายามด้วยตนเอง และทุกคนก็ยังสามารถเป็นส่วนหนึ่งในการช่วยผู้อื่นได้ด้วย จากแนวทางดังกล่าว ทำให้ผู้ปฏิบัติตนตามแนวทางของพุทธศาสนาย่อมเป็นผู้ที่มีความเป็นมิตรหรือกัลยาณมิตรในสังคม มีความเพียรและรับผิดชอบ ดังนั้น การปฏิบัติเช่นนี้ย่อม

มุ่งประโยชน์โดยพิจารณาความเดือดร้อนของคนรอบตัว สังคมและสิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญ เพื่อปรับปรุงปัจจุบันให้ดีที่สุด เป็นกระบวนการของการเพิ่มขีดความสามารถการมีส่วนร่วมของบุคคลและกลุ่มผู้อยู่อาศัยอยู่ร่วมกัน ให้สามารถพัฒนา เสริมสร้างความรู้ และแก้ปัญหาเพื่อพัฒนาสังคมไปสู่ความมีชีวิตที่ดีที่สุด

หลักการของพุทธศาสนาในการปฏิบัติมีหลักการสำคัญ 2 ส่วนคือ สัจธรรม และจริยธรรม โดยสัจธรรม หมายถึง คำสอนเกี่ยวกับสภาวะของสิ่งทั้งหลาย ธรรมชาติและความเป็นไปตามชาติของสิ่งต่าง ๆ ในขณะที่ จริยธรรม เป็นการเอาประโยชน์จากความรู้ความเข้าใจในธรรมชาติของสิ่งต่าง ๆ นั้นมาใช้ในทางที่เป็นประโยชน์ ซึ่งผลการศึกษาของ Daniels (2007) แสดงให้เห็นว่าพุทธศาสนาเป็นพื้นฐานของแนวคิดที่มีเหตุผล และจริยธรรมสำหรับการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญและจำเป็นต่อการสร้างเศรษฐกิจที่ยั่งยืน ซึ่งหลักของพุทธศาสนามีส่วนสนับสนุนอย่างมากต่อระบบเศรษฐกิจและสังคม

การที่คนไทยส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ พื้นฐานความคิดเกิดจากหลักคำสอนในพุทธศาสนา ความเชื่อมั่น ศรัทธาต่อความดีงามทำให้คนในสังคมระมัดระวังความเบียดเบียนต่อผู้อื่น การที่ใช้พุทธศาสนาเป็นเหมือนเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน เปรียบเสมือนการนำความคิดที่ดีงามเข้าไปเป็นพื้นฐานในการพัฒนาชุมชน ให้คนในชุมชนเชื่อมั่นในสิ่งที่ดีงาม พัฒนาคุณภาพชีวิตไปในทางที่เหมาะสมย่อมจะส่งผลดีต่อการพัฒนาในอนาคตอย่างต่อเนื่อง ลดความขัดแย้ง เพิ่มความร่วมมือร่วมใจและทำให้เกิดกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นมุ่งมั่นเพื่อส่วนรวมอย่างแท้จริง

การพัฒนาชุมชนคือการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้ดีขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาจำเป็นต้องมุ่งไปสู่ความอย่างยั่งยืนในอนาคต ซึ่งโดยทั่วไปจะพิจารณาการลดปัญหาผลกระทบต่อการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มาจากเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร การพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจซึ่งสมาชิกในชุมชนจำเป็นต้องใช้ต้นทุนภายในชุมชนมาสร้างสรรค์ การพัฒนาอย่างยั่งยืนเป็นรูปแบบของการพัฒนาชุมชนที่มีความเฉพาะและมีความสำคัญต่อการใช้ทรัพยากรและสภาพแวดล้อม อีกทั้งยังต้องการความอย่างต่อเนื่องและเกี่ยวข้องกับความเจริญรุ่งเรืองของโลกปัจจุบัน

ประเด็นสำคัญของการพัฒนาชุมชนคือการสร้างความร่วมมือกันของคนในท้องถิ่นและการพยายามที่จะแสวงหาวิธีการที่ทำให้คนในท้องถิ่นยอมเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์หลักคือ ช่วยให้คนในชุมชนค้นหาวิธีการในการจัดการชุมชนของตนด้วยตนเอง โดยการสร้างความร่วมมือ วางแผนและพัฒนาตามสภาพการณ์ของชุมชน (Bhattacharyya, 1972) ในขณะเดียวกันการพัฒนาชุมชนเป็นวิธีการที่เสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับภาคประชาชนโดยการจัดลำดับความสำคัญของกิจกรรมในชุมชนและแนวคิดของคนในชุมชนที่มีต่อนโยบายการพัฒนาทางสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม แล้วพยายามเพิ่มศักยภาพของท้องถิ่นทั้งทางด้านภูมิศาสตร์ ความ

สนใจหรือตัวตนของชุมชนท้องถิ่น รวมถึงศักยภาพภายในสังคม ชุมชน และองค์กรหรือเครือข่ายทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อร่วมกันทำงานตามแนวทางที่ประชาชนกำหนดและตรวจสอบการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในชุมชนของตนเอง ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนให้เกิดความเสมอภาคขึ้นโดยการส่งเสริมให้ชุมชนมีความคิดอย่างเป็นอิสระในการเลือกหรือปฏิเสธสิ่งที่ตนไม่ต้องการ ซึ่งเป็นหลักการทางสังคมในการให้มนุษย์มีสิทธิเสมอภาค เคารพความแตกต่าง และมีทักษะและฐานความรู้ที่มีความเฉพาะเจาะจง (The Budapest Declaration, 2004)

นอกจากนี้ การพัฒนาชุมชนเป็นแนวคิดที่ต้องการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคและท้องถิ่น เพื่อให้สังคมและชุมชนมีศักยภาพในการพึ่งพาตนเอง และเพื่อให้การพัฒนานั้นเป็นไปได้อย่างยั่งยืน จำเป็นต้องรักษาภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของชุมชนไว้เพื่อสนับสนุนและค้ำจุนให้สังคม ชุมชนและคนในชุมชนมีความความเข้มแข็งในระยะยาวและยั่งยืน (มูลนิธิชัยพัฒนา, 2557) อีกทั้ง แนวทางของการพัฒนาอย่างยั่งยืนกำหนดให้การพัฒนาต้องสามารถตอบสนองความต้องการในปัจจุบันโดยไม่สูญเสียความสามารถในการตอบสนองความต้องการของคนรุ่นอนาคต (Hinrichsen, 1987) โดยแนวคิดสำคัญประการหนึ่ง คือ การพัฒนาชุมชนต้องสามารถป้องกันความยากจนได้อย่างยั่งยืน

การพัฒนาที่ยั่งยืนไม่ได้เป็นสิ่งที่ยึดติดกับรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งโดยเฉพาะ กระบวนการก็เป็นสิ่งที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ เพื่อให้สอดคล้องกับการใช้ประโยชน์ด้านทรัพยากร การลงทุน การวางแผนในการพัฒนา และการเปลี่ยนแปลงองค์กรทั้งหมด โดยต้องอาศัยความร่วมมือและการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนในปัจจุบันและคิดเพื่อสำหรับอนาคตเพื่อให้เหมาะสมกับความต้องการของชุมชนในภาพรวม และชุมชนแต่ละแห่งต้องมีการพัฒนาโดยใช้วิสัยทัศน์และแบบแผนตามความต้องการของตนเอง ชุมชนที่มีความยั่งยืนจะสามารถแบ่งปันสิ่งดี ๆ ให้กับผู้อื่นได้ ทั้งในด้านแนวคิด เศรษฐกิจ การปกป้องสิ่งแวดล้อม ความเป็นธรรมในสังคม และความสุข ซึ่งสามารถส่งต่อไปยังคนรุ่นต่อไปได้ (Hinrichsen, 1987; Swisher, Rezola, & Sterns, 2003; Väyrynen, 1991)

หลักคิดในศาสนาพุทธจะพิจารณาความสัมพันธ์ในการดำรงชีวิตร่วมกับองค์ประกอบอื่น ๆ ในชีวิตตามธรรมชาติ เช่น สภาพความเป็นอยู่ ฐานะ การศึกษา อาชีพ เป็นต้น การอยู่ร่วมกันจะมุ่งประโยชน์ที่จะเกิดกับสิ่งต่าง ๆ รอบตัวคือสังคมและสิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญ จากนั้นจึงจะนำมาซึ่งการปรับปรุงตัวตนให้ดี เป็นกระบวนการของการเพิ่มขีดความสามารถการมีส่วนร่วมของบุคคลและกลุ่มผู้อยู่อาศัยอยู่ร่วมกัน ให้สามารถพัฒนา เสริมสร้างความรู้ และแก้ปัญหาเพื่อพัฒนาสังคมไปสู่ความมีชีวิตที่ดีที่สุด (พระพรหมคุณาภรณ์, 2011)

แต่เดิมการนำพระพุทธศาสนามาเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตมนุษย์มักพิจารณาว่าเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องในด้านของจิตใจเป็นส่วนใหญ่ เมื่อนำมาเกี่ยวข้องกับด้านเศรษฐกิจจึงเป็นเรื่องที่ห่างไกลจาก

ความคิดของคนทั่วไปซึ่งพิจารณาศาสนาพุทธในฐานะที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจยามเผชิญกับความทุกข์ แต่หลักคิดในพุทธศาสนามีทั้งการพัฒนาด้านสังคม และการเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับด้านสังคมของชาวพุทธอยู่เสมอ และเกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตและการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา นอกจากนี้ การนำเสนอส่วนที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐศาสตร์ในพุทธศาสนาจะแสดงให้เห็นถึงความเกื้อกูลกันของธรรมชาติและมนุษย์ การเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติโดยไม่ทำลายเพื่อก่อให้เกิดความสมดุล และนำไปสู่ความยั่งยืนอย่างแท้จริงของทุกสรรพสิ่ง ในขณะที่การพัฒนาในด้านทุนนิยมมักพิจารณาเฉพาะประโยชน์ของตนเองและการพัฒนาเพื่อสนองความพึงพอใจของตนเองเป็นหลัก

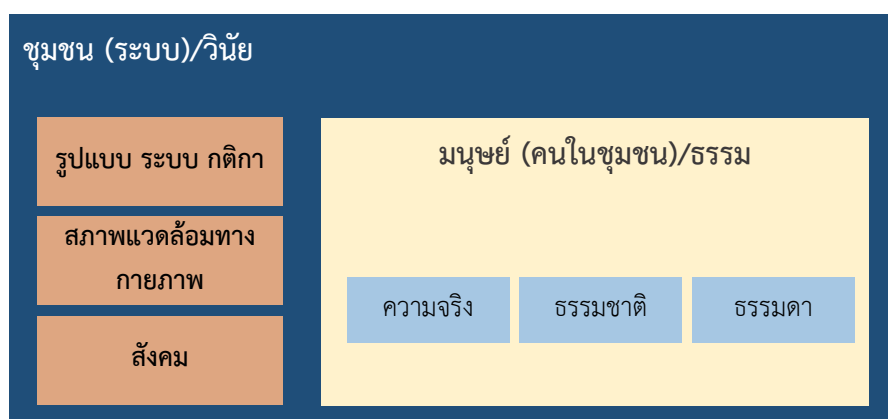
ประเทศไทยเป็นประเทศที่ให้ความสำคัญในการนับถือศาสนา คนไทยจึงเลือกนับถือศาสนาต่าง ๆ ได้ตามความสมัครใจ โดยประชากรส่วนมากนับถือศาสนาพุทธ และมีการยอมรับนับถือสืบต่อกันมาเป็นเวลานาน จนกลายเป็นรากฐานของความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณีส่วนใหญ่ตั้งแต่เกิดจนตาย และเป็นเอกลักษณ์ของชาติในปัจจุบัน สำนักงานสถิติแห่งชาติระบุว่า ประชากรไทยประมาณร้อยละ 94 นับถือศาสนาพุทธ โดยส่วนใหญ่เป็นนิกายเถรวาท จากการที่พุทธศาสนาได้ฝังรากในจิตใจของคนไทย ทำให้การแสดงออกทางวัฒนธรรมและศิลปะต่าง ๆ มักจะเป็นเรื่องราวที่มีความเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา แนวคิดของพุทธศาสนิกชนที่แสดงออกมาจึงมีลักษณะเยือกเย็น เกื้อกูลปรองดองกัน พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และทำให้พอใจในการดำรงชีวิตอย่างสงบสุข

2.4.3 รูปแบบแนวคิดในการพัฒนาชุมชนที่ใช้หลักของพุทธศาสนา

หากเปรียบเทียบการดำรงอยู่ของพุทธศาสนากับความยั่งยืน สามารถกล่าวได้ว่า การดำรงอยู่ของคำสอนของพระพุทธเจ้าที่มีความต่อเนื่องและสืบทอดมาอย่างยาวนานถึง 2559 ปี นับได้ว่าเป็นความยั่งยืนอย่างแท้จริงนับตั้งแต่มนุษย์พัฒนาสติปัญญา แนวคิดและปรัชญาที่ใช้ในการดำรงชีวิตเพื่อความผาสุกมาหลากหลายรูปแบบ หลักคำสอนที่ยังคงดำรงอยู่มายาวนานคือหลักคำสอนในพุทธศาสนา องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาและเป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้มีความต่อเนื่องสืบทอดกันมาอย่างยาวนาน ไม่ว่าจะเป็น หลักคิด บุคคล ศาสนาสถาบัน องค์กร หรือสถาบัน ล้วนแต่ยึดถือหลักคิดตามคำสั่งสอนในแนวทางของพระพุทธเจ้าทั้งสิ้น

พระพุทธศาสนาประกอบด้วย 2 ส่วนที่สำคัญคือ หลักธรรม และ วินัย (ธรรมวินัย เรียกแทนพระพุทธศาสนา) ธรรม คือหลักความจริง ตามธรรมชาติ ตามธรรมดา บุคคลสามารถเข้าถึงได้ ธรรมนั้นสังคมไม่สามารถมีปัญญาได้ แต่บุคคลแต่ละคนที่จะมีปัญญาเข้าถึงธรรม วินัย คือการจัดตั้งและจัดการ เป็นรูปแบบ ระบบ กติกา กฎเกณฑ์ เป็นสิ่งที่มนุษย์บัญญัติหรือกำหนดขึ้น เพื่อจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพ เน้นวัตถุและเป็นเรื่องของสังคม เพื่อจัดสรรสังคมให้ดำรงอยู่ด้วยดีใน

ภาวะที่เกื้อกูลต่อชีวิตของคนในสังคม เพื่อให้บุคคลมีชีวิตอยู่กับธรรมได้ดีและได้รับประโยชน์ที่สุดจากธรรม ดังนั้น คนและระบบจึงมีความสำคัญเท่าเทียมกัน ธรรมเป็นเรื่องของการสมัครใจ วินัยเป็นกฎเกณฑ์ข้อบังคับแบบแผนของสังคม อิงธรรมเพื่อเป็นฐานของความถูกต้อง ธรรมและวินัยต้องจัดให้พอดีจะได้รับความสมดุลเกื้อกูลซึ่งกันและกัน การมีวินัยเพื่อให้แต่ละคนเข้าถึงสภาพแวดล้อมที่เกื้อกูลให้เข้าถึงธรรม ธรรมเป็นจุดหมายของวินัย วินัยอาศัยธรรม เป็นไปเพื่อให้คนเข้าถึงธรรม วินัยเป็นเปลือกนอกห่อธรรมไว้ ถ้าไม่มีเปลือกนอกไม่นานเนื้อในก็จะสูญหรือลบล้างไป (พระพรหมคุณาภรณ์, 2011) เมื่อนำมาใช้กับการพัฒนาชุมชน จึงแสดงให้เห็นรูปแบบของการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชนตามแนวพุทธศาสนาดังภาพแสดงความสัมพันธ์ดังรูปที่ 2.6

รูปที่ 2.6 กรอบแนวคิดของการอยู่ร่วมกันของชุมชนตามแนวพุทธศาสนา

ที่มา: ผู้วิจัย

จากภาพความสัมพันธ์ของการอยู่ร่วมกันในสังคมโดยพิจารณาตามหลักคิดของพุทธศาสนา จะเห็นได้ว่าการจะพัฒนาชุมชนจำเป็นต้องพิจารณาองค์ประกอบทั้ง 2 ส่วนไปพร้อม ๆ กัน ขาดอย่างหนึ่งอย่างใดไม่ได้ ซึ่งลักษณะสำคัญอีกประการในพุทธศาสนาคือ การให้ความสำคัญทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ให้มีดุลยภาพ หรือความพอดี ปัจจัยภายนอกเกี่ยวข้องกับบริบทรอบ ๆ ตัว หรือรอบชุมชน เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมและบุคคลอื่น ส่วนปัจจัยภายในคือตัวบุคคล

ปัจจัยภายนอกที่ดีในทางพุทธศาสนา เรียกว่า มี “ปรโตโฆสะ” ที่ดี คือมีกัลยามิตรที่ดี มีครูอาจารย์ที่ดี มีพ่อแม่ที่ดี ให้ความรู้ที่ถูกต้อง เป็นตัวอย่างที่ดีเป็นแหล่งความรู้ มีสื่อมวลชนที่ให้สติปัญญา สื่อสารข้อมูลที่เป็นประโยชน์ ปัจจัยภายในที่ดีคือบุคคลสามารถพัฒนาตนเองเพื่อให้มี “โยนิโสมนสิการ” คือ รู้จักคิด คิดเป็น เพื่อให้นำสิ่งที่กัลยาณมิตรแนะนำไปใช้ประโยชน์ การสร้างสภาพแวดล้อมให้มีกัลยาณมิตรคือวินัยนั้นต้องสร้างสภาพแวดล้อมที่จะชักจูงให้เข้าหาธรรมได้ (พระพรหมคุณาภรณ์, 2011) สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเกิด “ธรรม” ย่อมจะเอื้อต่อการพัฒนาคนซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาชุมชน

2.4.4 เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน

พระพรหมคุณาภรณ์ (2005) กล่าวว่า แนวคิดของโลกได้หันมาสนใจเรื่องพุทธ เศรษฐศาสตร์หรือเศรษฐศาสตร์แนวพุทธมากขึ้น เนื่องจากความก้าวหน้าในวิทยาการด้านต่าง ๆ ของโลกปัจจุบันไม่สามารถแก้ปัญหาอันสืบเนื่องมาจากการพัฒนาต่าง ๆ ได้ จึงมีการนำแนวทางในหลักของพุทธศาสนามาศึกษา โดยเรียกว่า “Buddhist economics” หรือพุทธเศรษฐศาสตร์ ประเด็นที่ศึกษาคือข้อปฏิบัติในอริยสัจ 4 ประการ ได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค โดยมุ่งเน้นเรื่อง “มรรค” ซึ่งเป็นวิถีชีวิตของพุทธศาสนิกชน มีองค์ประกอบเกี่ยวกับเศรษฐกิจ คือ “สัมมาอาชีวะ” แปลว่า “การเลี้ยงชีพชอบ”

ในประเทศอุตสาหกรรมความสุขมักจะเชื่อมโยงกับการบริโภคด้านวัตถุและระดับความมั่งคั่งทางวัตถุ แต่ประชากรของประเทศที่ร่ำรวยและมีการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีสูงอาจไม่ใช่ประชากรที่มีความสุขที่สุดก็ได้ การเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจในระบบทุนนิยมซึ่งวัดความเป็นอยู่ที่ดีของประชากรและความยั่งยืนทางสภาพแวดล้อมด้วยวัตถุประสงค์อันให้เห็นถึงกระบวนการพัฒนาในวิถีชีวิตของมนุษย์ในปัจจุบันเริ่มเกิดความไม่มั่นคงและยั่งยืน (Sithey, Thow, & Mu, 2015) แนวคิดของการพัฒนาอย่างยั่งยืนเป็นวิธีการที่นิยมในการแก้ไขปัญหาและลดความเสียหายด้านสิ่งแวดล้อมให้น้อยลง เมื่อความต้องการทรัพยากรเพิ่มขึ้นจากจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว (Bridger & Luloff, 1999) แต่อย่างไรก็ตาม การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นไม่ง่าย จำเป็นต้องอาศัยปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ เข้ามาเกี่ยวข้อง การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญคือโครงสร้างของชุมชน ทักษะคิดและค่านิยมภายในชุมชน การพัฒนาที่ยั่งยืนความเกี่ยวข้องกับผู้บุคคล องค์กร และประเทศ ซึ่งส่งผลต่อการใช้ทรัพยากรที่ตนเองมีสิทธิในการใช้และได้รับการส่งเสริมให้ใช้ภายใต้กฎหมายและการจัดการด้านเศรษฐกิจ แม้ว่าชุมชนส่วนใหญ่จะตระหนักถึงความจำเป็นที่ต้องพัฒนา แต่ก็มีเพียงเล็กน้อยที่ยอมรับ การเปลี่ยนแปลงเพื่อนำไปสู่สังคมที่ยั่งยืน และต้องการการปรับเปลี่ยนเล็กน้อยจากการปฏิบัติแบบเดิมที่เป็นอยู่ (Roseland, 2000) ซึ่งทัศนคติของชุมชนและความตั้งใจที่มีต่อการพัฒนาเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาชุมชน (Lai & Nepal, 2006)

บทบาทของพุทธศาสนาที่มีต่อการพัฒนาชุมชนจึงสามารถส่งผลไปสู่ความยั่งยืนและนำไปปรับใช้กับรูปแบบการดำรงชีวิตได้ทุกระดับความเป็นอยู่ หลักการปฏิบัติตัวตามแนวทางของพุทธศาสนาคือหลักแห่ง “ธรรมชาติ” การนำไปปรับใช้จึงสามารถทำให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตตามธรรมชาติของแต่ละชุมชนได้โดยไม่ต้องเกี่ยวข้องเฉพาะผู้นับถือศาสนาพุทธเท่านั้น กระบวนการและหลักคิดในการพัฒนาจะเป็นประโยชน์ต่อนักพัฒนาในการพิจารณาสภาพแวดล้อมและมองเหตุปัจจัยที่ใช้ในการปรับปรุงคุณภาพชีวิตให้เหมาะสมกับแต่ละชุมชนได้

ดังที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าแนวคิดในการพัฒนาล้วนแต่มีพื้นฐานมาจากความต้องการในการแก้ปัญหาชีวิตของมนุษย์ในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาที่มาจากความต้องการปัจจัยภายนอกหรือความต้องการด้านวัตถุซึ่งมีผลกระทบมาจากเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมโดยตรง และมักเป็นปัญหาที่เกิดจากความสัมพันธ์กันในสังคม รุกلامกลายเป็นปัญหาเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมวนเวียนเช่นนี้อยู่เสมอ

การพัฒนาโดยใช้พื้นฐานแนวคิดที่พิจารณามนุษย์แยกต่างหากจากธรรมชาติ พยายามมุ่งเน้นการเอาชนะและจัดการกับธรรมชาติเพื่อสนองความต้องการด้านผลประโยชน์ทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ดังที่ปรากฏในปัจจุบัน การจะแก้ปัญหานี้ได้มนุษย์จึงต้องการแนวคิดที่เหมาะสม จากความสัมพันธ์ของมนุษย์ สังคมและสิ่งแวดล้อม มนุษย์เป็นองค์ประกอบเดียวในความสัมพันธ์ดังกล่าวที่สามารถเรียนรู้และพัฒนาได้ ซึ่งตามหลักพุทธศาสนาได้สอนในการพัฒนามนุษย์ให้เรียนรู้การอยู่อย่างเกื้อกูลซึ่งกันและกันและอยู่ร่วมกันในระบบของธรรมชาติได้อย่างอย่างเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยให้ยึดหลักธรรมทางสายกลางหรือ “มัชฌิมาปฏิปทา” โดยคนทุกประเภทในสังคมสามารถเรียนรู้และฝึกฝนได้ด้วยตนเอง สามารถที่จะใช้และเป็นประโยชน์ในขอบเขตที่เหมาะสม ซึ่งธรรมะนี้เป็นประโยชน์ทางปฏิบัติในชีวิตจริง ไม่ใช่ปรัชญา แต่เป็นหลักการครองตนสำหรับผู้ปฏิบัติโดยสัมพันธ์กับองค์ประกอบอื่น ๆ ในชีวิตตามธรรมชาติ เช่น สภาพความเป็นอยู่ ฐานะ การศึกษา อาชีพ เป็นต้น ทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกันที่จะประสบความสำเร็จในการปฏิบัติตามความสามารถของตน และความสามารถนี้ยังปรับเปลี่ยนเพิ่มพูนได้เมื่อมีการพัฒนา โดยต้องตระหนักถึงความรับผิดชอบของตนที่จะพยายามด้วยตนเอง และทุกคนก็ยังสามารถเป็นส่วนหนึ่งในการช่วยผู้อื่นได้ด้วย (พระพรหมคุณาภรณ์, 2001) จากแนวทางดังกล่าว ทำให้ผู้ปฏิบัติตนตามแนวทางของพุทธศาสนาย่อมเป็นผู้ที่มีความเป็นมิตรหรือกัลยาณมิตรในสังคม มีความเพียรและรับผิดชอบ ดังนั้น การปฏิบัติเช่นนี้ย่อมมุ่งประโยชน์โดยพิจารณาความเดือดร้อนของคนรอบตัว สังคมและสิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญ เพื่อปรับปรุงปัจจุบันให้ดีที่สุด เป็นกระบวนการของการเพิ่มขีดความสามารถมีส่วนร่วมของบุคคลและกลุ่มผู้อยู่อาศัยอยู่ร่วมกัน ให้สามารถพัฒนา เสริมสร้างความรู้ และแก้ปัญหาเพื่อพัฒนาสังคมไปสู่ความมีชีวิตที่ดีที่สุด

แนวทางปฏิบัติในพุทธศาสนาให้เหตุผลและวิธีการในการช่วยแก้ปัญหาาระหว่างระบบเศรษฐกิจที่ฝักรากลึกในปัจจุบันและการเปลี่ยนแปลงที่จำเป็นอย่างแท้จริงเพื่อให้เกิดความยั่งยืนในระบบนิเวศน์ โดยใช้พื้นฐานคำสอนทางพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับอริยสัจ 4 (Four Noble Truths) และมรรค 8 (The Noble Eightfold Path) โดยขยายหลักคิดพื้นฐานเหล่านี้ไปใช้ร่วมกับความรู้และประสบการณ์ที่มีอยู่ในปัจจุบันทั้งในด้านวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจและเทคโนโลยี โดยมีเป้าหมายสูงสุดคือการแสดงให้เห็นว่าภูมิปัญญาทางพุทธศาสนาช่วยให้เกิดภาพที่ชัดเจนและทำให้เกิด

การเปลี่ยนแปลงที่ประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืนโดยเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับระบบเศรษฐกิจ (Daniels, 2007)

2.5 พุทธศาสนา เศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาอย่างยั่งยืน

2.5.1 ความเชื่อมโยงของแนวคิดทางพุทธศาสนา เศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาอย่างยั่งยืน

จากการพิจารณาแนวทางและหลักการของทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง การเปรียบเทียบความสอดคล้องของแนวคิดทางพุทธศาสนา เศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาอย่างยั่งยืนในประเด็นต่าง ๆ สรุปได้ดังตารางที่ 2.1

ตารางที่ 2.1 แสดงประเด็นสำคัญขององค์ประกอบการพัฒนาในแต่ละทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ประเด็นสำคัญ	พุทธศาสนา	เศรษฐกิจพอเพียง	การพัฒนาอย่างยั่งยืน
หลักการ แนวคิดหลัก	ทางสายกลาง	ทางสายกลาง	อยู่ร่วมกันได้อย่างเหมาะสมในปัจจุบัน โดยไม่ส่งผลกระทบต่อไปในอนาคต
แนวคิดด้านสังคม (social)	อยู่อย่างเกื้อกูลซึ่งกันและกัน	ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น	มีความเป็นอยู่อย่างเหมาะสม พอดี
แนวคิดด้านเศรษฐกิจ (Economy)	มีความเพียรและรับผิชอบไม่เบียดเบียน	ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป	เศรษฐกิจควรได้รับการพัฒนาและเติบโตอย่างเหมาะสมไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมและความสมดุลในระบบนิเวศ
แนวคิดด้านสิ่งแวดล้อม (Environment)	อยู่ร่วมกันในระบบของธรรมชาติได้อย่างเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน	การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ	มีทรัพยากรใช้อย่างพอเพียงและตลอดไป

ที่มา: ผู้วิจัย

จากตารางที่ 2.1 จะเห็นว่าหลักการที่นำมาเป็นรากฐานของการพัฒนาอย่างยั่งยืนไม่ได้เป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นมาในปัจจุบัน แต่เป็นแนวทางที่เกิดขึ้นในโลกมายาวนานกว่า 2500 ปีนับแต่กำเนิดพุทธศาสนา ซึ่งไม่ได้เป็นปรัชญาเพื่อค้นหาคำตอบแต่เป็นแนวทางในการปฏิบัติได้ในชีวิตจริง แสดงให้เห็นว่าดัชนีชี้วัดความยั่งยืนสามารถพิจารณาตามแนวทางพุทธศาสนาประกอบเป็นตัวชี้วัดได้ นอกจากนี้ เศรษฐกิจพอเพียงซึ่งเป็นแนวพระราชดำริที่มีมานานไม่น้อยกว่า 25 ปี ก็มีความสอดคล้องกับแนวทางของพุทธศาสนาเช่นกัน

ตัวอย่างการนำหลักธรรมมาใช้ในการพัฒนาที่เห็นได้อย่างชัดเจนคือ “เศรษฐกิจพอเพียง” ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 แนวความคิดของพระองค์เป็นแนวความคิดที่มีพื้นฐานมาจากหลักธรรมในพุทธศาสนา โดยการนำมรรค 8 มาปรับใช้กับการดำรงชีวิต เพื่อให้ประชาชนสามารถดูแลตนเองและพึ่งพาตนเองได้อย่างเหมาะสม และหลักธรรมที่ใช้ในการแก้ปัญหาสิ่งต่าง ๆ คือ “เหตุปัจจัย” หรือ “ปฏิจจสมุปบาท” ที่ทรงอธิบายถึงสาเหตุของปัญหาในด้านต่าง ๆ และแนวทางในการแก้ไขได้อย่างเหมาะสม

พื้นฐานหลักคิดของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช มาจากการที่พระองค์ทรงมีความยึดมั่นเลื่อมใสศรัทธาในพุทธศาสนาอย่างมากและใช้ธรรมะในการปกครองประชาชนในหลักทศพิธราชธรรมหรือธรรมสำหรับพระราชาที่ใช้พระราชอำนาจและการบำเพ็ญประโยชน์ต่อราษฎร หลักการทรงงานและโครงการต่าง ๆ ของพระองค์จึงเป็นหลักที่ยึดตามแนวพุทธศาสนาทั้งสิ้น ดังตัวอย่างพระบรมราโชวาท

“...พระพุทธศาสนา แสดงความจริงของชีวิต แสดงทางปฏิบัติที่จะให้บรรลุความสุขสูงสุดของชีวิต มีวิธีการสั่งสอนที่ยึดหลักเหตุและผลว่า ทุกสิ่งเกิดจากเหตุ ผู้ใดประกอบเหตุอย่างไร เพียงใด ก็ได้ผลอย่างนั้นเพียงนั้น...” ความตอนหนึ่ง ในพระบรมราโชวาท พระราชทานแก่พุทธสมาคมแห่งประเทศไทย วันที่ 26 พฤศจิกายน 2513

เศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นรูปแบบของการพัฒนาที่เน้นให้ชุมชนหรือบุคคลสามารถพึ่งพาตนเองได้ และสอดคล้องหลักธรรมในพุทธศาสนา ดังจะเห็นได้จากพระราชดำรัสที่ทรงอธิบายถึงเศรษฐกิจพอเพียงในหลาย ๆ โอกาสดังตัวอย่างต่อไปนี้

“...พอเพียง มีความหมายกว้างขวางยิ่งกว่านี้อีก คือคำว่าพอ ก็พอเพียงนี้ก็พอแค่นั้นเอง คนเราถ้าพอในความต้องการก็มีความโลภน้อย เมื่อมีความโลภน้อยก็เบียดเบียนคนอื่นน้อย ถ้าประเทศใดมีความคิดอันนี้ มีความคิดว่าทำอะไรต้องพอเพียง หมายความว่าพอประมาณ ซื่อตรง ไม่โลภอย่างมาก คนเราก็อยู่เป็นสุข พอเพียงนี้อาจจะมี มีมากอาจจะมีของหรูหราก็ได้ แต่ว่าต้องไม่ไป

เบียดเบียนคนอื่น...” พระราชดำรัส เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย วันที่ 4 ธันวาคม 2541 (พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช, 2007)

พระพรหมบัณฑิต (2016) อธิบาย ความสอดคล้องของพุทธศาสนากับเศรษฐกิจพอเพียง ไว้ดังนี้ เศรษฐกิจพอเพียงเน้นความสมดุลระหว่างการแสวงหาทรัพย์ภายนอกกับทรัพย์ภายใน พระพุทธศาสนาเรียกทรัพย์ภายในว่า อริยทรัพย์หรือทรัพย์ อันประเสริฐมี 7 ประการ คือ

1. ศรัทธา คือ การมีความเชื่อในศาสนา
2. ศีล คือ การมีความประพฤติถูกต้องดีงาม
3. หิริ คือ การมีความละอายใจต่อการทำความชั่ว
4. โอตตัปปะ คือ การมีความเกรงกลัวต่อผลของความชั่ว
5. พาหุสัจจะ คือ การมีศึกษาเล่าเรียนมาก
6. จาคะ คือ การมีความเสียสละ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่
7. ปัญญา คือ การมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องบาป คุณ โทษ ประโยชน์ มิใช่ประโยชน์ มี

ความรอบรู้สำหรับรักษาตนให้พ้นจากปัญหาทั้งปวง

นอกจากนี้ เศรษฐกิจพอเพียงสอดคล้องกับหลักการดำรงชีวิตของชาวพุทธในเรื่องของมรรค 8 ในประเด็นหลักคือ สัมมาอาชีวะ คือ การเลี้ยงชีพชอบ และเน้นการพัฒนาที่เป็นทางสายกลางซึ่งสร้างความสมดุล ในการพัฒนาทางด้านวัตถุควบคู่ไปกับจิตใจ โดยเฉพาะการพัฒนาที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับหลักธรรมในพุทธศาสนาที่นำมาใช้คือ มิติแห่งการพัฒนาให้ครบถ้วนทั้ง 4 ด้าน ได้แก่

1. กายภาวนา คือ การพัฒนาทางกายซึ่งรวมถึงสิ่งแวดล้อมด้วย
2. ศีลภาวนา คือ การพัฒนาทางสังคมและวัฒนธรรม
3. จิตภาวนา คือ การพัฒนาด้านจิตใจให้มีคุณธรรมและความฉลาดในอารมณ์
4. ปัญญาพัฒนา คือการพัฒนาปัญญาทั้งในทางโลกเพื่อใช้ในการประกอบอาชีพและการพัฒนาในทางธรรมเพื่อสามารถรับมือกับความทุกข์หรือปัญหาชีวิตได้

พระพุทธศาสนาจึงสอนให้มนุษย์ปฏิบัติกิจกรรมทางเศรษฐกิจเพื่อความสุขในชีวิต 4 ประการ ได้แก่

1. อติสุข คือ ความสุขที่เกิดจากการแสวงหาทรัพย์เพื่อกำจัดความขาดแคลน เนื่องจากความขาดแคลนคือเป็นทุกข์ ดังพุทธภาษิตกล่าวว่า “ทะพิทที่ยัง ทุกข์ โลก ความยากจนเป็นทุกข์ในโลก”
2. โภคสุข คือ ความสุขที่เกิดจากการใช้สอยอย่างมีเหตุผล คือความมีมัตตัญญูตา คือ รู้จักพอประมาณในการบริโภคใช้สอยทรัพยากร
3. อนนสุข คือ ความสุขจากการไม่เป็นหนี้ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า “อิณาทานัง ทุกข์ โลก การเป็น หนี้เป็นทุกข์ในโลก”
4. อนวัชชสุข คือ ความสุขเกิดจากการทำงานที่สุจริตปราศจากโทษภัย ทรัพย์สินที่ได้มาจากการทุจริต ไม่สร้างความสุขที่ถาวรให้กับชีวิต ความมั่งคั่งที่เกิดจากการทำลายธรรมชาติสิ่งแวดล้อมก็ไม่สร้างความสุขที่ยั่งยืน

เกณฑ์แห่งความสุขทั้งสี่ประการนี้ถือเป็นดัชนีชี้วัดในการพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงนั้น และเป็นการพัฒนาที่เน้นความสุขมวลรวมของประเทศ (Gross National Happiness = GNH) มากกว่าผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ (Gross National Product = GNP) (พระพรหมบัณฑิต, 2016)

แนวคิดเรื่องความสุขมวลรวมประชาชาติ (Gross National Happiness, GNH) ของประเทศภูฏานซึ่งถือได้ว่าเป็นประเทศแรกในโลกที่ดำเนินนโยบายการปกครองโดยใช้แนวทางการวัดความสุขเป็นแนวปฏิบัติ แนวคิดเกี่ยวกับความสุข (Concept of Happiness) ของชาวภูฏานเป็นมิติที่มีความลึกซึ้งมากกว่าความหมายทั่ว ๆ ไปของความสุขแบบที่ยึดถือในประเทศอุตสาหกรรม ปรัชญาเรื่องความสุขมวลรวมประชาชาติ (Gross National Happiness, GNH) โดยทั่วไปมีลักษณะเป็นองค์รวมประกอบด้วย การยอมรับในด้านจิตใจหรือจิตวิญญาณของประชาชน วัตถุ สิ่งจำเป็นทางกายภาพและสังคม โดยเน้นที่กระบวนการที่ทำให้เกิดความสมดุล สสำรวจความสุขเช่นเดียวกับปรากฏการณ์โดยรวม กล่าวคือ ความสุขเป็นทั้งความยั่งยืนทางสภาพแวดล้อม ได้แก่การดำเนินการเพื่อให้เกิดความเป็นอยู่ที่ดีสำหรับทั้งคนในปัจจุบันและคนรุ่นอนาคต และการได้รับความยุติธรรมและการกระจายอย่างเหมาะสมของความเป็นอยู่ที่ดีในระหว่างประชาชน ตั้งแต่ต้นยุค 1970s เป็นต้นมา ภูฏานได้สนับสนุนให้เกิดความเป็นอยู่ที่ดีมากกว่าการพัฒนาด้านวัตถุ

แนวคิดเรื่องความสุขมวลรวมประชาชาติ (Gross National Happiness, GNH) ริเริ่มโดยกษัตริย์ภูฏาน King Jigme Singye Wangchuck นับตั้งแต่วันที่พระองค์ขึ้นครองราชย์ ในปี ค.ศ. 1972 ระบบเศรษฐกิจของภูฏานได้ปรับเปลี่ยนไปเป็นการมุ่งรักษาวัฒนธรรมและค่านิยมทางพุทธศาสนาไว้ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของโลกยุคใหม่ โดย แนวคิดเรื่อง GNH เป็นการวัดการพัฒนา

ของประเทศที่เน้น “ความสุข” ของคนในประเทศมากกว่าผลของการเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจ (กวอดล ศิริพงษ์, 2549)

แนวคิดเรื่องความสุขมวลรวมประชาชาติหรือ GNH ยึดหลักการพัฒนาความต้องการที่แท้จริงของมนุษย์ เกิดจากการพัฒนาทางด้านจิตใจควบคู่ไปกับการพัฒนาทางด้านวัตถุ เพื่อตอบสนองความต้องการทั้งสองส่วนไปพร้อม ๆ กัน GNH ในบริบทของภูฏานจึงเป็นการพัฒนาที่เน้นการสร้างสภาพแวดล้อมหรือปัจจัยที่ส่งเสริมให้ประชาชนมีโอกาสได้รับความสุขอย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกัน โดยมีหลักการสำคัญ 4 ประการ หรือเสาหลักแห่งความสุขทั้งสี่ (Four pillars of happiness) ได้แก่

1. การพัฒนาทางเศรษฐกิจที่ยั่งยืน (Sustainable Economic Development)
2. การอนุรักษ์และส่งเสริมคุณค่าทางวัฒนธรรม (Cultural Conservation)
3. การรักษาสีงแวดล้อมทางธรรมชาติ (Nature Preservation) และ
4. การมีธรรมาภิบาล (Good Governance)

อิทธิพลภายนอกและการปฏิบัติที่ได้รับการจำกัดจากสภาพภูมิประเทศ อีกทั้งวัฒนธรรมของประเทศและสภาพแวดล้อมที่มีความหลากหลายทางชีวภาพส่วนใหญ่ยังคงเหมือนเดิม เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้รัฐบาลภูฏานสามารถในการพัฒนาได้ด้วยตัวเองและยังคงรักษาความสำเร็จไว้ได้ อย่างไรก็ตาม ภูฏานได้เริ่มประสบปัญหาบางส่วนในด้านการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มาพร้อมกับความทันสมัย เช่น มุมมองเกี่ยวกับประเพณีและการเพิ่มขึ้นของวัตถุนิยม แต่สิ่งสำคัญภูฏานยังคงเต็มไปด้วยมรดกทางวัฒนธรรมของชาวพุทธซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ การพูดคุยเกี่ยวกับวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ภูฏานต้องสัมพันธ์กับพุทธศาสนาเป็นเรื่องปกติ ดังนั้น มรดกทางพุทธศาสนาจึงเป็นรากฐานของปรัชญาการพัฒนาของประเทศภูฏาน (Brooks, 2013)

2.5.2 หลักการและลักษณะการพัฒนาชุมชนสิ่งทอจากการผสมผสานแนวคิดทางพุทธศาสนา เศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาอย่างยั่งยืน

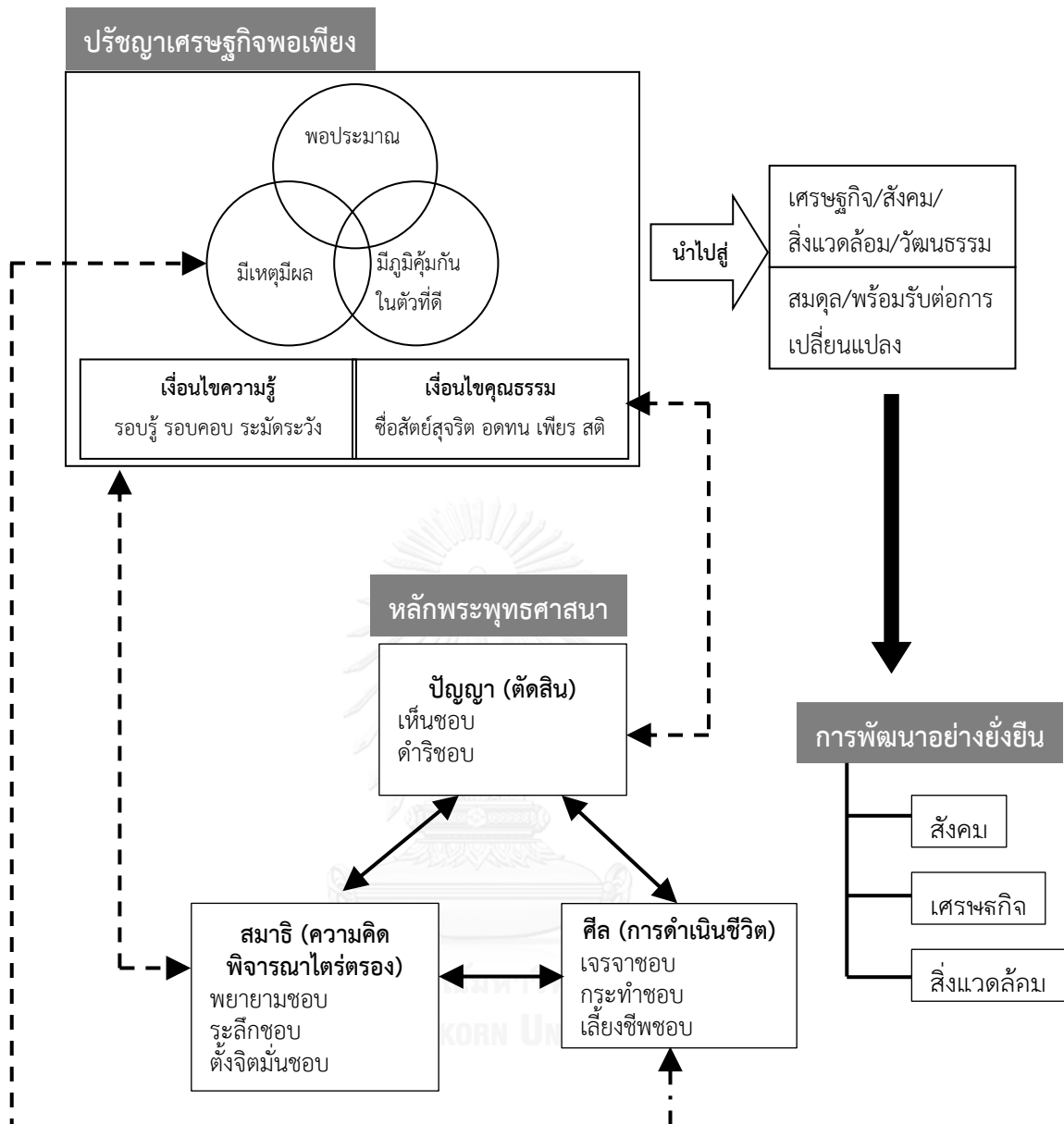
จากแนวทางตามหลักคิดทางพุทธศาสนา เศรษฐกิจพอเพียงของพระเจ้าอยู่หัวและหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืนสามารถ นำไปสู่แนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืนโดยเป็นแนวคิดสำหรับการดำรงชีวิตในยุคปัจจุบัน เป็นระบบที่แก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม มีพื้นฐานที่การสร้างความสุขในธรรมชาติ มีความพอเพียงและพอดี รวมทั้งให้ระบบนิเวศสามารถอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูลได้ การพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน ต้องตอบสนองความต้องการของชุมชนในประเด็น สามารถทำให้ชุมชนยังคงดำรงอยู่ต่อไปจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่งโดยยังคงมีความพึงพอใจต่อระบบที่เกิดขึ้น พิจารณาจากการใช้ทรัพยากร ธรรมชาติอย่างยั่งยืนพร้อม ๆ กับการสร้างความสมดุลให้กับสิ่งแวดล้อม รวมไปถึงสร้าง

ความพึงพอใจในด้านเศรษฐกิจและมีความสุขกับสังคมที่เป็นอยู่อย่างต่อเนื่อง กล่าวคือมีความเป็นอยู่อย่างเหมาะสม พอดี ในสภาพแวดล้อมที่ดี มีทรัพยากรใช้อย่างพอเพียงและตลอดไป

นอกจากนี้ รากฐานทางสังคมและวัฒนธรรม ประเพณีของคนไทยส่วนใหญ่สอดคล้องกับศาสนาพุทธ ทำให้การนำแนวปฏิบัติมาปรับใช้ในชีวิตประจำวันเป็นไปโดยธรรมชาติ ดังนั้น การพิจารณาแนวทางดังกล่าวข้างต้นเพื่อสร้างดัชนีชี้วัดในการพิจารณาหองค์ประกอบที่เหมาะสมของการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืนจึงพิจารณาคัดเลือกดัชนีที่อยู่ในแนวทางที่มนุษย์สามารถปฏิบัติและนำไปใช้ประโยชน์ได้ในชีวิตจริงโดยเหมาะสมตามสถานะของตน สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยมีองค์ประกอบสามส่วน คือ ตัวชี้วัดด้านสังคม (social) ตัวชี้วัดด้านเศรษฐกิจ (Economy) และตัวชี้วัดด้านสิ่งแวดล้อม (Environment)

จากข้อมูลดังกล่าวสรุปกรอบแนวคิดของหลักการและลักษณะการพัฒนาชุมชนสิ่งทอจากการผสมผสานแนวคิดทางพุทธศาสนา เศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้ดังในรูปที่ 2.7

รูปที่ 2.7 กรอบแนวคิดของหลักการและลักษณะการพัฒนาชุมชนสิ่งทองจากการผสมผสานแนวคิดทางพุทธศาสนา เศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ที่มา: ผู้วิจัย

2.6 การพัฒนาชุมชน ทฤษฎี หลักการและการปฏิบัติ

2.6.1 ความเป็นมาของการพัฒนาชุมชน

สังคมไทยมีลักษณะเป็นสังคมเกษตรกรรม (Agricultural Society) และ สังคมชนบท (Rural Society) เนื่องจากประชากรส่วนใหญ่ทำอาชีพเกษตรกรรมอาศัยอยู่ในชนบท เป็นสาเหตุ

พื้นฐานในการกำหนดวิถีชีวิตของคนไทยส่วนใหญ่ที่อยู่ในชนบท ซึ่งยังคงยึดมั่นขนบธรรมเนียมประเพณีแบบดั้งเดิม

การพัฒนาชุมชน (community development: CD) เกิดขึ้นมาพร้อม ๆ กับสังคมมนุษย์ ซึ่งมักแสวงหาวิธีปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติหรือบางครั้งก็สร้างขึ้นใหม่ เพื่อสร้างโอกาสใหม่ๆ หรือทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงลักษณะของความสัมพันธ์ทางสังคม อำนาจหรือการตัดสินใจ การพัฒนาชุมชนสามารถแยกคำจำกัดความได้ 2 หลักคิดคือ ชุมชน (Community) หมายถึงการอยู่ร่วมกันของกลุ่มมนุษย์ในสถานที่หรือบริเวณเดียวกันและมีกิจกรรมที่สนใจร่วมกันหรือเกี่ยวข้องกัน ตามรูปแบบการดำเนินชีวิต และการพัฒนา (Development) มีความหมายเกี่ยวข้องกับหลายประการ เช่น การสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ การเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นของเมือง การปรับปรุงด้านเทคโนโลยี การเติบโตทางเศรษฐกิจ ซึ่งสรุปรวมเป็นการเปลี่ยนแปลงเพื่อนำไปสู่การทำให้ดีขึ้น (Robinson & Green, 2011)

นอกจากนี้ การพัฒนาชุมชน (Community Development: CD) ยังมีการให้คำจำกัดความที่หลากหลาย จากการสืบค้นแนวคิดเริ่มต้นของการพัฒนาชุมชนเป็นแนวคิดพื้นฐานที่บัญญัติโดยองค์การสหประชาชาติในปี 1956 กล่าวว่า การพัฒนาชุมชนเป็นขั้นตอนของการวางแผนเพื่อให้ความช่วยเหลือทางด้านวิธีการและการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่มีความซับซ้อนและขาดความชัดเจนเพื่อการอธิบายขั้นตอนหรือประสานความร่วมมือระหว่างพื้นที่ที่ยังไม่พัฒนาหรือถูกพัฒนาแล้ว โดยแนวทางการพัฒนาชุมชนนั้นเป็นกระบวนการซึ่งชุมชนต้องมีส่วนร่วมเพื่อสร้างมาตรฐานการดำรงชีพด้วยตนเอง กระบวนการเหล่านี้ประกอบไปด้วยการจัดหาบริการขั้นพื้นฐานที่จำเป็นในสังคม เช่นสวัสดิการด้านสังคม สุขภาพ การศึกษา การปรับปรุงด้านการเกษตรและการพัฒนาอุตสาหกรรมขนาดเล็ก เป็นต้น (The United Nations Educational, 1956) วิวัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของโลกที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและต่อเนื่องเป็นสาเหตุให้ชุมชนต่าง ๆ ในประเทศไทยที่ยังคงดำเนินวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมหรือมีการปรับเปลี่ยนตัวเองให้เข้ากับกระแสโลกอย่างเชื่องช้ามักจะได้รับผลกระทบที่เกิดจากการแข่งขันของโลกยุคปัจจุบันอยู่เสมอไม่มากนักน้อย สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทำให้ชุมชนต้องปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของตนควบคู่ไปกับการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ที่เข้ามาภายในชุมชน แม้ว่า การพัฒนาชุมชนเป็นวิธีแบบผสมผสานเพื่อส่งเสริมให้เกิดการปฏิบัติที่เอื้อต่อความต้องการของคนท้องถิ่น แต่อย่างไรก็ตาม ประเด็นสำคัญของการสร้างความเจริญภายในสังคมคือคนในชุมชนซึ่งเป็นผู้ที่มีบทบาทหลักที่สำคัญในการพัฒนาร่วมกัน โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ทุกคนในชุมชนได้รับสวัสดิการที่เหมาะสม พอเพียงและมีความปลอดภัย รวมถึงมีสิทธิตัดสินใจสิ่งที่ส่งผลโดยตรงต่อชุมชนของตนเอง ความร่วมมือของคนในชุมชนจึงเป็นสิ่งสำคัญต่อการพัฒนาชุมชน แนวทางการพัฒนาชุมชนในอนาคต

ได้มีความพยายามในการมุ่งเน้นการพัฒนาเพื่อให้เกิดความสมดุลและยั่งยืน โดยการกระจายอำนาจสู่ประชาชนในชุมชนและส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนามากขึ้น

2.6.2 หลักปฏิบัติและกระบวนการในการพัฒนาชุมชน

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนมีการใช้กรอบคลุมกว้างขวางแตกต่างกันออกไปตามเป้าหมายและวิธีการที่นำไปใช้ กระบวนการพัฒนาชุมชนเริ่มต้นมาไม่น้อยกว่า 60 ปี จนกระทั่งช่วง 20 ปีที่ผ่านมาประเทศต่าง ๆ ได้พยายามที่จะค้นหากระบวนการพัฒนาชุมชนในแนวทางใหม่ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม (Antonella, Emma, & Gary, 2009) ซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชนในชนบทอย่างต่อเนื่อง กระบวนการจัดการของชุมชนเพื่อรับมือกับการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้มีผลต่อการดำรงไว้ซึ่งโครงสร้างพื้นฐานทางสังคมและส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจภายในชุมชน รวมไปถึงการนำทรัพยากรและต้นทุนของชุมชนที่มีอยู่มาใช้ ความร่วมแรงร่วมใจเพื่อสร้างความร่วมมือและระดมภูมิปัญญาที่มีอยู่ผนวกกับการนำความคิดสร้างสรรค์เพิ่มเข้าไป และนำไปสู่การปฏิบัติสามารถสร้างอาชีพและรายได้ให้กับชุมชนได้ และยังทำให้ชุมชนมีแข็งแกร่ง มั่นคง สามารถที่จะจัดการกับการเปลี่ยนแปลงได้อย่างยั่งยืน

พิสันดี ประทานชวโน (2553) กล่าวว่า การพัฒนาชุมชน คือให้แนวคิดด้านวิชาการแก่ประชาชน เพื่อให้สามารถอยู่ได้ด้วยตนเอง โดยมีกระบวนการคิด ตัดสินใจ และแก้ปัญหา เพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่มุ่งหวังด้วยตนเองและส่วนรวม

Beard (2007) กล่าวว่า การพัฒนาชุมชนคือการมีส่วนร่วมของประชาชนในทรัพยากรของตนเอง และความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนคือระดับการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

Bhattacharyya (1972) อธิบายถึงประเด็นสำคัญของการพัฒนาชุมชนคือการสร้างความร่วมมือกันของคนในท้องถิ่นและการพยายามที่จะแสวงหาวิธีการที่ทำให้คนในท้องถิ่นยอมเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์หลักคือช่วยให้คนในชุมชนค้นหาวิธีการในการจัดการชุมชนของตนด้วยตนเอง โดยการสร้างความร่วมมือ วางแผนและพัฒนาตามสภาพการณ์ของชุมชน

The Budapest Declaration (2004) การพัฒนาชุมชนเป็นวิธีการที่เสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับภาคประชาชนโดยการจัดลำดับความสำคัญของกิจกรรมในชุมชนและแนวคิดของคนในชุมชนที่มีต่อนโยบายการพัฒนาทางสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม แล้วพยายามเพิ่มศักยภาพของท้องถิ่นทั้งทางด้านภูมิศาสตร์ ความสนใจหรือตัวตนของชุมชนท้องถิ่น รวมถึงศักยภาพภายในสังคม ชุมชน และองค์กรหรือเครือข่ายทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อร่วมกันทำงานตามแนวทางที่ประชาชนกำหนดและ

ตรวจสอบการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในชุมชนของตนเอง ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนให้เกิดความเสมอภาคขึ้นโดยการส่งเสริมให้ชุมชนมีความคิดอย่างเป็นอิสระในการเลือกหรือปฏิเสธสิ่งที่ตนไม่ต้องการ ซึ่งเป็นหลักการทางสังคมในการให้มนุษย์มีสิทธิเสมอภาค เคารพความแตกต่าง และมีทักษะและฐานความรู้ที่มีความเฉพาะเจาะจง

จากข้อมูลดังกล่าวเบื้องต้นสรุปความหมายโดยรวมได้ว่า การพัฒนาชุมชน คือ กระบวนการที่สมาชิกในชุมชนมาร่วมกันดำเนินกิจกรรมเพื่อนำไปสู่การพัฒนาและการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชนด้วยตนเอง เพื่อให้คุณภาพชีวิตของชุมชนทั้งทางด้านการสร้างรายได้ ความเป็นอยู่ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมดีขึ้น ซึ่งการพัฒนาชุมชนจะมองใน 2 มิติร่วมกันคือกระบวนการและผลลัพธ์ที่ได้แต่มีเป้าหมายหลักคือการเน้นให้คนในชุมชนเป็นศูนย์กลางและเป้าหมายหลักของการพัฒนา

การพัฒนาชุมชนเป็นเครื่องมือที่ใช้เพื่อขจัดความยากจนให้กับชุมชน ทำให้ประชาชนในชุมชนซึ่งถูกนโยบายต่าง ๆ ของภาครัฐจำกัดความสำคัญทำให้ไม่สามารถริเริ่มนโยบายการพัฒนาชุมชนของตนเองได้ สามารถเปลี่ยนแปลงชุมชนด้วยความสมัครใจตนเอง การพัฒนาชุมชนมีการนำทฤษฎี รูปแบบการดำเนินงานและวิธีการที่จะไปให้ถึงเป้าหมายหลากหลายแนวทาง ดังนี้

Phillips and Pittman (2008) กล่าวถึงมุมมองในการพัฒนาชุมชน 2 ประเด็นหลักคือ ผลลัพธ์ (Outcome) จากการพัฒนาทั้งในด้านกายภาพ สังคมและเศรษฐกิจ ซึ่งมีผลต่อการปรับปรุงด้านกายภาพภายในชุมชน และมุมมองหนึ่งของการพัฒนาชุมชนคือการพิจารณาจากกระบวนการ (Process) ซึ่งหมายถึงความสามารถของชุมชนในการทำหน้าที่ยุติธรรมและเสริมสร้างความสามารถในการพัฒนา โดยต้องเป็นการตัดสินใจของท้องถิ่นและการพัฒนาวิธีการที่มีผลที่ดีต่อชุมชน และอาจส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจความเป็นอยู่หรือสังคม วัฒนธรรม และ/หรือสถานการณ์สิ่งแวดล้อมภายในท้องถิ่นได้ ดังนั้นในการพัฒนาชุมชนจึงต้องพิจารณาองค์ประกอบ 2 ส่วน คือ กระบวนการและผลลัพธ์ที่ได้ซึ่งทั้งสองส่วนนี้มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน

คณะกรรมการอำนวยการงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน (2551) กล่าวว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวคิดความจำเป็นพื้นฐานเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตแบบองค์รวมทุกด้านทั้งสุขภาพร่างกาย จิตใจ ชีวิตความเป็นอยู่ โดยครอบคลุม ด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ในขณะเดียวกัน Bridger and Luloff (1999) กล่าวว่า แนวคิดของการพัฒนาอย่างยั่งยืนเป็นวิธีการที่นิยมในการแก้ไขปัญหาและลดความเสียหายด้านสิ่งแวดล้อมให้น้อยลงเมื่อความต้องการทรัพยากรเพิ่มขึ้นจากจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว แต่อย่างไรก็ตาม Roseland (2000) กล่าวว่า การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นไม่ง่าย จำเป็นต้องอาศัยปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ

เข้ามาเกี่ยวข้อง การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญคือโครงสร้างของชุมชน ทศนคติและค่านิยมภายในชุมชน การพัฒนาที่ยั่งยืนความเกี่ยวข้องกับบุคคล องค์กร และประเทศ ซึ่งส่งผลต่อการใช้ทรัพยากรที่ตนเอง มีสิทธิในการใช้และได้รับการส่งเสริมให้ใช้ภายใต้กฎหมายและการจัดการด้านเศรษฐกิจ แม้ว่าชุมชน ส่วนใหญ่จะตระหนักถึงความจำเป็นที่ต้องพัฒนา แต่ก็มีเพียงเล็กน้อยที่ยอมรับการเปลี่ยนแปลง เพื่อให้เข้าไปสู่สังคมที่ยั่งยืน และต้องการการปรับเปลี่ยนเล็กน้อยจากการปฏิบัติแบบเดิมที่เป็นอยู่ ซึ่ง Lai and Nepal (2006) กล่าวว่า ทศนคติของชุมชนและความตั้งใจที่มีต่อการพัฒนาเป็นปัจจัยสำคัญ ในการพัฒนาชุมชน

Hustedde (2008) เสนอแนวทางในการพัฒนาชุมชน 7 ประการ พร้อมกับทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

1. ความสัมพันธ์ (Relationships) ใช้ทฤษฎีเกี่ยวกับทุนทางสังคม (Social capital theory)
2. โครงสร้าง (Structure) ใช้ทฤษฎีหน้าที่นิยม (Functionalism)
3. อำนาจ (Powers) ใช้ทฤษฎีความขัดแย้ง (Conflict theory)
4. กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อสร้างความหมายร่วม (Shared meaning) ใช้ทฤษฎี ปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ (Symbolic interactionism)
5. การสื่อสารเพื่อการเปลี่ยนแปลง (Communication for change) ใช้ทฤษฎีการ ปฏิบัติการแบบมุ่งเน้นการสื่อสาร (Communicative action)
6. การสร้างแรงจูงใจสำหรับการตัดสินใจ (Motivations for decision making) ใช้ทฤษฎี การเลือกเชิงเหตุผล (Rational choice theory)
7. การบูรณาการสิ่งที่มีความแตกต่างกันและขัดแย้งกันเข้าด้วยกัน (Integration of disparate concerns/paradoxes) ใช้ทฤษฎีโครงสร้างของ Giddens (Giddens' structuration)

นอกจากนี้ จากตัวอย่างคำจำกัดความของการพัฒนาชุมชน สรุปลองค์ประกอบที่สำคัญของการพัฒนาชุมชนได้ดังนี้

1. การมีส่วนร่วม หมายถึง คนในสังคมหรือท้องถิ่นต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย วางแผน ดำเนินกิจกรรมและพัฒนาเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ชุมชนต้องการ
2. การมีเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชนกับองค์กรภายนอกทั้งจากภาครัฐและเอกชน

3. การมีกระบวนการจัดการหรือวิธีการในการพัฒนาชุมชนที่มาจากความเห็นพ้องต้องกันของคนในชุมชน ซึ่งอาจมีความคิดเห็นไปในทางเดียวกันหรือขัดแย้งกับนโยบายจากหน่วยงานของรัฐ

4. มีต้นทุนชุมชนเป็นของตนเอง โดยต้นทุนดังกล่าวได้แก่ ต้นทุนทางกายภาพ เช่น ภูมิศาสตร์ พื้นที่อยู่อาศัย สภาพภูมิอากาศที่เอื้อต่อการพัฒนา ต้นทุนทางสังคม เช่น เศรษฐกิจในชุมชน การศึกษา วัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่แสดงถึงอัตลักษณ์ภายในท้องถิ่น

สำหรับการพัฒนาชุมชนในประเทศไทยเป็นนโยบายของภาครัฐที่มีการส่งเสริมมาอย่างต่อเนื่อง นักวิชาการหลายหน่วยงานต่างพยายามสร้างองค์ความรู้ของตนเองเพื่อนำไปพัฒนาให้กับชุมชนโดยมีเป้าหมายให้สอดคล้องและเหมาะสมกับความต้องการของชุมชนทั่วประเทศ นอกจากนี้ นโยบายสำคัญของรัฐบาลในหลายสมัยคือการพัฒนาชุมชนให้มีความยั่งยืนและเข้มแข็ง โดยมีหน่วยงานหลักคือกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ทำหน้าที่พัฒนาสถานภาพ ความเป็นอยู่ และมาตรฐานการครองชีพของประชาชน ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ และการมีส่วนร่วมของประชาชน รวมทั้งการส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจ ของชุมชนขึ้นพื้นฐานให้มีความมั่นคงและยั่งยืน โดยสนับสนุนให้มีการรวบรวมและใช้ประโยชน์จากข้อมูลสารสนเทศ มีการศึกษา วิเคราะห์ วิจัย เพื่อจัดทำยุทธศาสตร์ชุมชน ตลอดจนการให้คำแนะนำและพัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาชุมชน เพื่อให้เป็นชุมชนเข้มแข็งอย่างยั่งยืน

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาชุมชนในประเทศไทยที่ผ่านจนถึงปัจจุบันอยู่ภายใต้กรอบของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งแต่ละฉบับล้วนมีความแตกต่างไปตามนโยบายของภาครัฐ เป็นสาเหตุให้การพัฒนาชุมชนเป็นผลที่สืบเนื่องมาจากนโยบายการพัฒนาประเทศ ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคมและอื่น ๆ ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการดำเนินชีวิตของประชาชนและสิ่งแวดล้อมในหลายด้าน และจากความพยายามในการสร้างความเสมอภาคกันระหว่างสังคมชนบทและสังคมเมืองที่มีรูปแบบการดำเนินชีวิต เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมแตกต่างกันส่งผลต่อการพัฒนาชุมชน นอกจากนี้ การพัฒนาชุมชนในประเทศไทยแม้ว่าจะมุ่งเน้นการยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในสังคมชนบทเป็นสำคัญ แต่พบว่า การกระจายความเจริญไปสู่ชนบทยังมีปัญหาหลายประการ เช่น ช่องว่างระหว่างรายได้ของคนในเมืองกับคนในชนบทมีความแตกต่างกันทำให้ต้นทุนในการใช้ชีวิตมีความแตกต่างและถูกเปรียบเทียบเสมอ คนรุ่นใหม่มองข้ามความจำเป็นพื้นฐานที่พอเพียงไปสู่ความฟุ้งเฟ้อและความต้องการเกินจำเป็น การโยกย้ายแรงงานเข้าไปในสังคมเมืองหรือเมืองหลวงมีอัตราสูงจึงเกิดปัญหาการทิ้งถิ่นฐาน ขาดแรงงานและกำลังสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่น เหลือเพียงเด็กที่อาจพร้อมทิ้งถิ่นที่อยู่เมื่อเติบโตขึ้น คนแก่และผู้สูงอายุที่ไม่สามารถเป็นกำลังหลักได้อีกต่อไป นอกจากนี้ อุตสาหกรรมที่พึ่งพาแรงงานสูงส่วนมากอยู่ในกรุงเทพมหานครหรือเมืองใหญ่ จึงเกิดความแออัดของผู้คนจากการจำกัดด้านพื้นที่อยู่อาศัย การคมนาคมและปัญหาสาธารณสุขโรคอีกมากมาย

รวมถึงปัญหาการแข่งขันกันในกลุ่มที่เพิ่มสูงขึ้น (พิสันต์ ประทานชวโน, 2553) จากข้อมูลดังกล่าว การโยกย้ายถิ่นฐานจึงส่งผลให้การพัฒนาชุมชนมีประสิทธิภาบน้อย ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมต่าง ๆ เริ่มลดบทบาทและมีความสำคัญน้อยลง ขาดการสืบสานและต่อยอดให้เกิดมูลค่าอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ แนวทางในการบริหารจัดการชุมชนเพื่อพร้อมรับมือกับการความผันผวนในด้านต่าง ๆ อาจส่งผลต่อการดำรงไว้ซึ่งโครงสร้างพื้นฐานทางสังคม วัฒนธรรมและชนบประเพณีที่เป็นรากของชุมชน ท้องถิ่น และยังอาจมีผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจภายในชุมชน ดังนั้นแนวทางหนึ่งของการพัฒนาชุมชนคือ การระดมภูมิปัญญาภายในชุมชนมาใช้ร่วมกับการนำทรัพยากรและต้นทุนของชุมชนที่มีอยู่ มาผนวกกับการนำความคิดสร้างสรรค์ และนำไปสู่การปฏิบัติสามารถสร้างอาชีพและรายได้ให้กับชุมชนได้ และยังทำให้ชุมชนมีแข็งแกร่ง มั่นคง สามารถที่จะจัดการกับการเปลี่ยนแปลงได้อย่างยั่งยืน

จากความหมายและความเป็นมาของการพัฒนาชุมชนแสดงให้เห็นว่า การเปลี่ยนแปลงต้องมีการกำหนดหรือวางแผนไว้เป็นพื้นฐานเพื่อให้เกิดความก้าวหน้าหรือคนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และมีข้อตกลงร่วมกันในการที่จะปรับปรุงคุณภาพชีวิตของตนเอง และด้วยความหลากหลายและความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนที่แตกต่างกัน ดังนั้น ผู้ทำหน้าที่ปฏิบัติงานในการพัฒนาชุมชน จำเป็นต้องมีหลักการสำหรับปฏิบัติไว้เป็นแนวทาง (Robinson & Green, 2011) ดังนี้

1. การพัฒนาชุมชนที่มีลักษณะเป็นกระบวนการ (Process) ซึ่งเป็นวิธีดำเนินการให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เช่น แนวทางปฏิบัติอาจใช้ความช่วยเหลือด้านเทคนิค การทำให้คนในชุมชนสามารถช่วยเหลือตัวเองได้ด้วยตนเอง เป็นต้น
2. การพัฒนาชุมชนที่มีลักษณะเป็นโครงการ (Program) มีการกำหนดกิจกรรมอย่างเจาะจงเพื่อให้เกิดการพัฒนาตามเป้าหมายที่ต้องการ
3. การพัฒนาชุมชนที่ต้องการผลลัพธ์ชัดเจน (Outcome) ได้จากการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เช่น การมีรายได้เพิ่มขึ้น การมีที่อยู่อาศัย และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เป็นต้น
4. การพัฒนาชุมชนมีมโนคติหรืออุดมการณ์ (Ideology) หรือ แนวคิดอันเป็นรากฐานของสังคม เศรษฐกิจและการเมือง เพื่อปรับปรุงโครงสร้างหรือระเบียบทางสังคม กฎเกณฑ์และเศรษฐกิจให้ดีขึ้น

2.6.3 ทฤษฎีที่ใช้ในการพัฒนาชุมชน

การพัฒนาชุมชนมักพิจารณาทฤษฎีที่เกี่ยวข้องทางสังคม (social theory) เพื่อเป็นหลักนำทางในการสร้างกิจกรรมของการพัฒนา แต่การพัฒนาชุมชนเริ่มมีการนำไปประยุกต์ใช้ในกลุ่มของวิสาหกิจ (enterprise) มากขึ้น ซึ่งรูปแบบของการพัฒนาชุมชนไม่ได้จำกัดโดยกฎระเบียบของวิธีการทางสังคมวิทยาศาสตร์ (social science methodology) เพียงอย่างเดียว แต่ยังมีทฤษฎีที่

เกี่ยวข้องอื่น ๆ เช่น พฤติกรรมทางสังคม (social behavior) ซึ่งมีส่วนช่วยนักพัฒนาในการจัดกลุ่มเป้าหมายและเป็นเครื่องมือที่ช่วยตัดสินใจในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน นอกจากนี้ นักพัฒนายังต้องคำนึงถึงสถานการณ์ปัจจุบันและสภาพธรรมชาติตามความเป็นจริงของชุมชน ประกอบกันด้วย คือ ระบบนิเวศ ภูมิทัศน์ทางธรรมชาติและลักษณะของการมีปฏิสัมพันธ์กับโครงสร้างและวัฒนธรรมของชุมชนเพื่อสร้างโอกาสและหาข้อจำกัดของการพัฒนา (Robinson & Green, 2011)

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนสามารถจำแนกได้ดังนี้

2.6.3.1 การพัฒนาชุมชน (Community development)

การเคลื่อนไหวเพื่อการพัฒนาชุมชนเริ่มต้นขึ้นมาตั้งแต่ช่วงปี 1950 และขยายตัวอย่างรวดเร็วจนถึงช่วงปี 1960 โดยเฉพาะประเทศในเอเชีย แอฟริกาและละตินอเมริกา มากกว่า 60 ประเทศได้เริ่มต้นโครงการพัฒนาชุมชนในระดับภูมิภาค (Ruttan, 1984) การพัฒนาชุมชนเป็นแนวทางเพื่อการพัฒนาชนบท โดยมุ่งเน้นการมีปฏิสัมพันธ์กับคนภายในชุมชนในขณะที่การพัฒนาชนบทเน้นการพัฒนากระบวนนิเวศ การพัฒนาชุมชนสามารถเรียกได้ว่าเป็น การพัฒนาที่เน้นการช่วยเหลือตนเอง (Self-help) โดยมีแนวทางการพัฒนาให้คนในชุมชนสามารถช่วยเหลือตนเอง มีความพยายามที่จะกำหนดและสร้างแรงบันดาลใจในการทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อชุมชนโดยคนในชุมชนเป็นผู้กำหนดหรือเปลี่ยนแปลงตามความต้องการและเป้าหมายของตนเอง เพื่อให้เกิดการปรับปรุงชุมชนของตนเองทั้งทางด้านเศรษฐกิจและการปกครอง โดยมีหลักการดำเนินงานพัฒนาชุมชน คือ การให้ชุมชนสามารถช่วยเหลือตัวเองได้ (self help) และการมีส่วนร่วมของประชาชน มีแนวทางการจัดการแบบประชาธิปไตย อย่างไรก็ตามทฤษฎีนี้เป็นการพัฒนาในระดับจุลภาค การพัฒนาไปสู่ระดับมหภาคยังเป็นสิ่งที่ต้องได้รับการส่งเสริมต่อไป (Pyakuryal, 1993)

นอกจากนี้ หลักการสำคัญของการพัฒนาชุมชนคือการจัดการภายในชุมชน การส่งเสริมด้านการศึกษาและการเปลี่ยนแปลงชุมชน โดยมีการพัฒนาเจ้าหน้าที่ ร่วมกับผู้นำท้องถิ่นและชาวบ้านเพื่อกระตุ้นให้ชาวบ้านระบุปัญหาความต้องการ และเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านพัฒนา โดยรัฐบาลเป็นผู้สนับสนุนในส่วนที่เกินขีดความสามารถของชาวบ้าน และมีจุดมุ่งหมายให้ชาวบ้านพึ่งตนเองได้ในที่สุดในประเทศไทย หน่วยงานหลักที่ใช้วิธีการพัฒนาชุมชน เป็นกลยุทธ์ในการพัฒนาชนบทก็คือ กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย (สุรพล เศรษฐบุตร, 2016)

2.6.3.2 การพัฒนาชุมชนที่เน้นการพัฒนาการเกษตร (Agricultural and rural development)

การพัฒนาการเกษตรคือการพัฒนาคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีทางเศรษฐกิจของเกษตรกร ปศุสัตว์และผู้ที่ทำงานด้านเกษตรกรรม โดยมุ่งเน้นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์ในการทำการเกษตร ไม่ว่าจะเป็นปศุสัตว์ ป่าไม้และการประมง รวมถึงสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงบริการทางการเกษตรการเกษตร เทคโนโลยีและทรัพยากรที่ใช้ในการเกษตร เช่น ที่ดิน การชลประทาน และ ทุนมนุษย์ แนวคิดนี้มาจากการมองเห็นความจำเป็นของโครงสร้างพื้นฐานในชนบท เน้นกระบวนการของการพัฒนาโอกาสและความเป็นอยู่ที่ดีของคนในชนบท การเปลี่ยนแปลงลักษณะของสังคมในชนบทที่นอกเหนือจากการพัฒนาการเกษตร ยังมีการพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ด้วย วัตถุประสงค์หลักของการพัฒนาคือการพัฒนาทางสังคมและสิ่งแวดล้อมร่วมกับการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ เน้นการพัฒนาที่ครอบคลุมด้านสุขภาพ การศึกษาและบริการทางสังคมอื่น ๆ ในหลาย ๆ ด้าน โดยการส่งเสริมการเกษตร การท่องเที่ยวและผลผลิตทางการเกษตร (The International Fund for Agricultural Development (IFAD), 2016)

สุรพล เศรษฐบุตร (2016) อธิบายเพิ่มเติมว่าการพัฒนาชนบทโดยเน้นการเกษตรเกิดจากทฤษฎีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ที่เชื่อว่าการเกษตรเป็นพื้นฐานของสังคมชนบท การพัฒนาการเกษตรย่อมทำให้ประชาชนในชนบทมีรายได้ และมีคุณภาพชีวิตที่ดี การพัฒนาการเกษตรจึงถือเป็นวิธีการพัฒนาชนบท อย่างไรก็ตามพบว่าผู้ได้รับประโยชน์ส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรรายใหญ่ ที่มีเงินทุนมากและมีศักยภาพในการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาช่วยในการทำงาน

2.6.3.3 การพัฒนาชนบทแบบบูรณาการ (An integrated approach to rural development)

เป็นการพัฒนาที่เริ่มต้นในช่วงต้น ปี 1970 โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญคือการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่เพื่อนำไปสู่การพัฒนาประสิทธิภาพและคุณภาพชีวิตของคนยากจน โดยใช้กระบวนการแบบบูรณาการ ส่งเสริมการพัฒนาชนบทให้มีความสำคัญมากขึ้น โดยสร้างความร่วมมือในทุก ๆ ระดับ เพื่อให้เกิดความช่วยเหลือด้านการพัฒนาเนื่องจากพบว่าการพัฒนาที่ผ่านมา มีข้อจำกัดในการพัฒนาไปสู่ความยั่งยืน (Economic, Support, Coordination, Economic, & Council, 2004) แนวทางการพัฒนาแบบบูรณาการในชนบทเน้นการสร้างการรับรู้ที่รวดเร็ว การเจริญเติบโตของรายได้ในพื้นที่ชนบทอย่างมั่นคง มีความพร้อมในการทำงานหรือการเข้าถึงอย่างเท่าเทียมกันของบริการทางสังคมและสิ่งอำนวยความสะดวก การพัฒนาลักษณะนี้ต้องเกี่ยวข้องกับปฏิสัมพันธ์กับหน่วยงานหลายภาคส่วน กิจกรรมที่สัมพันธ์กันของหน่วยงานต่าง ๆ จะถูกนำมาบูรณา

การเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมและทำให้การพัฒนาประสบความสำเร็จอย่างรวดเร็วและได้ผลตอบแทนที่วัดได้ โดยเน้นการผลิตทางการเกษตรเพื่อเพิ่มการผลิต การให้ความรู้เพื่อเพิ่มศักยภาพด้านการตลาดและสวัสดิการในชนบท เช่น การสร้างถนน จัดหาบริการด้านสุขภาพหรือส่งเสริมการวางแผนครอบครัว แต่ปัญหาที่สำคัญคือแนวทางการทำงานของหน่วยงานต่าง ๆ ที่แตกต่างกันทำให้ยากต่อการควบคุม การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนจึงมีความสำคัญ (Cohen, 1987; Ruttan, 1984)

2.9.1.1 การพัฒนาชนบทโดยใช้ความจำเป็นพื้นฐาน (The basic needs development strategy)

การพัฒนาชนบทโดยใช้ความจำเป็นพื้นฐานของมนุษย์เป็นกระบวนการพัฒนาเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงด้านความต้องการและความเข้าใจของประชาชนที่เป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ โดยพิจารณาจากความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการวางแผนการพัฒนาให้สามารถรองรับต่อการเปลี่ยนแปลงความต้องการของคนในชุมชนได้ แนวคิดของการพัฒนาชุมชนจากการความต้องการขั้นพื้นฐานคือการให้โอกาสในการพัฒนาอย่างเต็มที่เพื่อระดมทรัพยากรมาใช้ให้เหมาะสมกับแต่ละบุคคลโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่ด้อยโอกาสหรือขาดแคลนทรัพยากรที่จำเป็นเพื่อให้สามารถได้รับการตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานอย่างเหมาะสม โดยสามารถลดช่องว่างระหว่างความต้องการและระดับคุณภาพชีวิตที่เกิดขึ้นจริง เติมเต็มความต้องการได้เร็วโดยใช้ทรัพยากรที่น้อยลง ซึ่งภาครัฐต้องพิจารณาให้เหมาะสมระหว่าง ความต้องการพื้นฐานกับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (Singh, 1979)

การพัฒนาชนบทจากความต้องการขั้นพื้นฐานนี้เป็นยุทธวิธีที่ใช้เพื่อช่วยเหลือและปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของคน ลดปัญหาคนว่างงานและว่างงานแบบแฝง ผู้ด้อยการศึกษา ผู้เจ็บป่วย ถือเป็นแนวทางการพัฒนาที่มีแนวคิดใกล้เคียงกับระบบเสรีนิยม ซึ่งเน้นการกระจายอำนาจ ความจำเป็นพื้นฐานสามารถประยุกต์เข้ากับแนวคิดและทฤษฎีของอับราฮัม ฮาโรลด์ มาสโลว์ (Abraham H.Maslow) เรื่องลำดับขั้นความต้องการ (Hierarchy of Need Theory) 5 ประการ (สุรพล เศรษฐบุตร, 2016) ได้แก่ 1) ความต้องการทางด้านร่างกาย (Physiological needs) 2) ความต้องการความปลอดภัย (Safety needs) 3) ความต้องการความรักและความเป็นเจ้าของ (Belongingness and love needs) 4) ความต้องการได้รับความนับถือยกย่อง (Esteem needs) และ 5) ความต้องการที่จะเข้าใจตนเองอย่างแท้จริง (Self-actualization needs) (McGuire, 2012)

สำหรับประเทศไทยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน คือ กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทยก็มีการจัดเก็บข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ของครัวเรือนเป็นประจำทุกปี และสนับสนุนให้ทุกหน่วยงานในสังกัด รวมถึงหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องได้นำข้อมูลไปใช้ประโยชน์

เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น เช่น กำหนดนโยบาย วางแผนการพัฒนาทุกระดับ อนุมัติแผนงานโครงการ ติดตามและประเมินผลการพัฒนา เป็นต้น โดยความจำเป็นขั้นพื้นฐานของ กรมการพัฒนาชุมชนประกอบด้วย 5 หมวดคือ สุขภาพ สภาพแวดล้อม การศึกษา การมีงานทำและ รายได้ และค่านิยม (กรมการพัฒนาชุมชน, 2016b)

2.6.3.4 การพัฒนาชนบทโดยใช้วัฒนธรรมชุมชน (Culture and rural development)

การพัฒนาโดยพิจารณาองค์ประกอบทางวัฒนธรรมเพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชน และเอาชนะความยากจน เป็นแนวคิดของการพัฒนาแบบองค์รวมและครอบคลุมหลายมิติ โดยมี การรวมแนวคิดในการพัฒนาทางวัฒนธรรมเข้าไปด้วย ซึ่งกระบวนการต้องตระหนักถึงความแตกต่าง กันของวัฒนธรรมของแต่ละชุมชน แม้ว่าโดยส่วนใหญ่เรามองทั่วไปจะพิจารณาคุณภาพชีวิตของคนใน ชุมชนจากระดับรายได้ แต่รากฐานทางวัฒนธรรมเป็นส่วนสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงความต้องการที่ สอดคล้องกับการดำรงชีวิตของคนในแต่ละชุมชนซึ่งมีวัฒนธรรมและรูปแบบในการจัดการปัญหาไม่ เหมือนกัน การพัฒนาชุมชนจึงควรคำนึงถึงวัฒนธรรมที่เฉพาะเจาะจง การจัดการที่ไม่ก่อให้เกิดความ ขัดแย้งทางวัฒนธรรม (Maraña, 2010) ความหลากหลายของมรดกทางวัฒนธรรมของแต่ละชุมชน สามารถก่อให้เกิดความมั่งคั่งที่แตกต่างจากชุมชนอื่น ๆ ได้ การศึกษามรดกทางวัฒนธรรมจะทำให้ เข้าใจคุณค่าทางสังคมได้ดีขึ้น (Barillet et al., 2006)

วัฒนธรรมท้องถิ่นและวัฒนธรรมในชนบทในบริบททั่วโลก เป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมที่เป็นสิ่งซึ่ง ได้รับถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ ซึ่งไม่ใช่แค่งานศิลปะและวรรณคดีเท่านั้น แต่ยังรวมถึงวิถีชีวิตและ คุณค่าที่กลายเป็นอารยธรรมของคนในชุมชน การพัฒนาชุมชนโดยคำนึงถึงวัฒนธรรมคือการพัฒนาที่ มีส่วนช่วยดำรงคุณค่าอันดีงามไว้ เช่น การจัดบริการ การสร้างพิพิธภัณฑ์ ซึ่งปกติเป็นความรับผิดชอบ ของหน่วยงานของรัฐ การกำหนดนโยบายทางวัฒนธรรมและส่วนที่เกี่ยวข้องโดยเชื่อมโยงกับการ จัดสรรผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมที่มาจากการริเริ่มและการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น วัฒนธรรมของ ประชาชนไม่สามารถแยกออกจากการพัฒนาท้องถิ่นได้ มิติทางวัฒนธรรมจึงควรนำเข้าไปใน กระบวนการพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม โดยให้วัฒนธรรมเป็นส่วนหนึ่งของ ผลสัมฤทธิ์จากการพัฒนา โดยพิจารณาผลที่ทำให้สามารถดำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ทศนคติ ความเชื่อ ศรัทธาของคนในชุมชนและการแสดงออกที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมในท้องถิ่น ทั้งนี้ วิถี วิถีชีวิตและแนวคิดที่มาจากความเชื่อทางวัฒนธรรมมีความสำคัญในระดับท้องถิ่น แต่อาจก่อให้เกิดความ ขัดแย้งที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาได้ เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นจะต้องพิจารณาอย่าง ระมัดระวัง การค้นหาหรือพยายามสร้างเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่นเพื่อเป็นสัญลักษณ์ของชุมชนหรือ พื้นที่ที่มีรากเหง้าและจุดอ้างอิงในสังคมจึงต้องพิจารณาอย่างรอบคอบ ซึ่งจะทำให้ทุกคนยอมรับ

วัฒนธรรมในภูมิภาคของตนผ่านองค์ประกอบที่ได้รับการสืบทอดเฉพาะและยังคงมีหลักฐานให้เห็นได้ เช่น สำเนียงภาษา รสชาติ รสนิยมและพฤติกรรมส่วนบุคคล (Kayser, 1994)

มรดกทางวัฒนธรรมสามารถแบ่งออกเป็นสองประเภทหลัก ได้แก่ 1) วัฒนธรรมที่มองเห็นได้ในลักษณะของวัตถุหรือรูปแบบที่จับต้องได้ เช่น โบราณคดี ศิลปะ วัตถุเคลื่อนย้ายได้ งานสถาปัตยกรรมและภูมิทัศน์ และ 2) วัฒนธรรมที่ไม่มีตัวตน เป็นสิ่งซึ่งไม่สามารถมองเห็นได้แต่แสดงออกมาในรูปภูมิปัญญาหรือความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ ซึ่งแสดงออกให้เห็นผ่านวัตถุ สิ่งของต่าง ๆ ซึ่งเป็นความสามารถของคนในท้องถิ่นในการสร้างรูปแบบทางวัฒนธรรมที่เป็นต้นฉบับผ่านการแสดงออกทางวัฒนธรรมรูปแบบต่าง ๆ เช่น พิธีกรรมในชีวิต พิธีกรรมที่เกี่ยวกับธรรมชาติ ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม รวมถึงองค์ความรู้และภูมิปัญญา ซึ่งสามารถใช้เป็นสิ่งที่กำหนดมูลค่าของสังคมที่มีความซับซ้อนและควรได้รับการเก็บรักษาไว้อย่างรอบคอบ (Barillet et al., 2006)

พัคตร์ผจง วัฒนสินธุ์ (2016) อธิบายถึงวัฒนธรรมไว้ว่าเป็นสิ่งที่บ่งบอกความแตกต่างของสังคมแต่ละสังคม วัฒนธรรมประกอบด้วย 6 องค์ประกอบสำคัญ คือ ภาษา ศาสนา คุณค่าและทัศนคติ และธรรมเนียมและมารยาท วัฒนธรรมยังมีส่วนทำให้เกิดความแตกต่างกันด้านความคิดของบุคคลซึ่งส่งผลต่อการกระทำด้วย สุรพล เศรษฐบุต (2016) กล่าวว่า รูปแบบการแสดงออกทางวัฒนธรรมที่แสดงความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสิ่งรอบตัว 2 นัย คือ 1) วัฒนธรรมที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติรอบตัว ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ เช่น การศึกษา ภาษา ศิลปะ ดนตรี และเรื่องเล่า และความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติที่มีรูปร่างหรือเทคโนโลยี เครื่องมือ การเกษตร การหุงหาอาหาร การสร้างบ้าน การคมนาคม และ 2) วัฒนธรรมที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งที่เหนือธรรมชาติ เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับพระเจ้า โดยแสดงออกในรูปของพิธีกรรม ความเชื่อต่าง ๆ วัฒนธรรมทั้งหมดอาจจะมีในรูปของวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน หรือวัฒนธรรมสมัยใหม่ที่ได้รับมาจากภายนอกชุมชนก็ได้ และเนื่องจากชุมชนแต่ละแห่งมีวัฒนธรรมที่ไม่ได้เป็นเนื้อเดียวกันเหมือนกันไปหมด (homogenous) ดังนั้น วัฒนธรรมชุมชนจึงมีทั้งส่วนที่มีคุณค่า ทั้งส่วนที่ก้าวหน้าและล้าหลัง ทั้งที่เป็นคุณูปการ และเป็นอุปสรรค รวมทั้งส่วนที่เป็นพลังและเป็นจุดอ่อน ดังนั้น วิธีการทำงานพัฒนาจึงต้องมีการเลือกใช้วัฒนธรรมที่เป็นประโยชน์ต่องานพัฒนาชุมชนมากที่สุด

2.6.3.5 การพัฒนาอย่างยั่งยืน (sustainable development)

เป้าหมายสำคัญของการพัฒนาชุมชนคือการพัฒนาที่ทำให้เกิดความยั่งยืน การพัฒนาอย่างยั่งยืนมีความสำคัญต่อความอยู่รอดทางเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมของประเทศต่าง ๆ และเป็นการพัฒนาที่ให้ความสำคัญในการขจัดความยากจนซึ่งครอบคลุมอยู่ในขอบททั่วโลก การขจัดความยากจนจะทำให้ความแตกต่างระหว่างคนในสังคมเมืองและชนบททั้งในระดับท้องถิ่น

และระดับภูมิภาคลดน้อยลง จึงเป็นเรื่องสำคัญและมีคุณค่ามากที่จะมีริเริ่มหรือดำเนินโครงการในการพัฒนาชนบทที่มีส่วนช่วยให้เกิดวิถีชีวิตที่ยั่งยืน ทั้งในระดับระดับท้องถิ่นไปจนถึงระดับประเทศหรือระดับโลก การพัฒนาอย่างยั่งยืนเน้นกลยุทธ์ในการจัดการที่คำนึงถึงความห่างไกลและศักยภาพของชุมชนและให้แนวทางในการพัฒนาที่แตกต่างกัน (Steurer, 2009)

มติที่ประชุมสมัชชาขององค์การสหประชาชาติ (United Nations; UN) รับรองในวันที่ 25 กันยายน พ.ศ. 2558 กล่าวถึงเป้าหมายที่ถือว่าเป็นวาระสากลการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่จะกระตุ้นให้เกิดการดำเนินการในช่วง 15 ปีข้างหน้าในพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วโลก เป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่สำคัญ 17 เป้าหมาย ประกอบด้วย ยุติความยากจนในทุกรูปแบบและทุกแห่ง สร้างความมั่นคงด้านอาหารและโภชนาการที่ดีขึ้นและส่งเสริมการเกษตรแบบยั่งยืน ประชาชนมีสุขภาพดีและส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดีสำหรับทุกวัย ให้การศึกษาและการส่งเสริมคุณภาพที่เป็นธรรมและเท่าเทียมกัน เปิดโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับทุกคน มีความเสมอภาคทางเพศ การจัดการน้ำและการสุขาภิบาลอย่างยั่งยืน ความมั่นคงทางพลังงานที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้อย่างเท่าเทียม ส่งเสริมการเติบโตทางเศรษฐกิจที่ยั่งยืนมีการจ้างงานเต็มรูปแบบและมีประสิทธิผล ทุกคนมีการทำงานที่ดี ส่งเสริมการสร้างโครงสร้างพื้นฐานที่ยืดหยุ่นและยั่งยืนโดยการพัฒนาอุตสาหกรรมและการส่งเสริมนวัตกรรม ลดความไม่เท่าเทียมกันภายในและระหว่างประเทศ ทำให้เมืองและการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์มีความปลอดภัย การบริโภคและรูปแบบการผลิตที่ยั่งยืนต่อต้านการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม รักษาและใช้ทรัพยากรเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนคุ้มครองฟื้นฟูและส่งเสริมใช้ที่ดินอย่างยั่งยืน ทั้งในด้านการจัดการระบบนิเวศ การจัดการป่าอย่างยั่งยืน การต่อสู้กับความแห้งแล้งและการหยุดชะงักหรือการเสื่อมสภาพของที่ดิน ยับยั้งการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ ส่งเสริมสังคมที่สงบและพัฒนาให้เข้าถึงความยุติธรรมสำหรับทุกคนอย่างมีประสิทธิภาพและมีความรับผิดชอบในทุกๆระดับ รวมถึงการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการดำเนินการและฟื้นฟูสภาพความร่วมมือระดับโลกเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (UN, 2015)

การพัฒนาแบบยั่งยืนมีแนวทางในการพัฒนาที่ช่วยจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรมนุษย์ รวมถึงการจัดการด้านการเงินและปัจจัยทางกายภาพต่าง ๆ เพื่อเพิ่มคุณภาพชีวิต การกำหนดเป้าหมายของการพัฒนาอย่างยั่งยืนสามารถพิจารณาแนวทางและทางเลือกในรูปแบบต่อไปนี้ (สุรพล เศรษฐบุต, 2016)

1. สิ่งแวดล้อมยั่งยืน (environmental sustainability) คำนึงถึงปัจจัยทางนิเวศวิทยา ความหลากหลายทางชีวภาพ (biological diversity) และสัดส่วนที่เหมาะสมระหว่างประชากรและทรัพยากร

2. เศรษฐกิจยั่งยืน (economic sustainability) เป็นแนวคิดด้านนโยบายเศรษฐกิจที่เหมาะสม การจัดสรรทรัพยากรให้ได้ประโยชน์สูงสุด ความเสมอภาคในการเข้าถึงทรัพยากรและความเสมอภาคในการกระจายรายได้
3. วัฒนธรรมยั่งยืน (cultural sustainability) คือความตระหนักในความแตกต่างทางวัฒนธรรมของแต่ละคนหรือชุมชน ให้ชาวบ้านสามารถปรับปรุงโครงสร้างให้สอดคล้องกับความต้องการและเป็นไปตามความนึกคิดของตนและเกิดการยอมรับในค่านิยมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาได้
4. สังคมยั่งยืน (social sustainability) เน้นการกระจายรายได้ให้กับชนทุกชั้นได้อย่างเสมอภาค ความเสมอภาคทางเพศและเชื้อชาติ มีการลงทุนจัดการบริการขั้นพื้นฐาน เช่น การศึกษา การสาธารณสุข โดยเน้นให้เกิดการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน
5. การเมืองยั่งยืน (political sustainability) เน้นความมั่นคงปลอดภัยของชาวบ้านโดยส่วนรวม และการมีสิทธิเสรีภาพที่เท่าเทียมกันและตลอดไป

2.6.3.6 การพัฒนาแบบพึ่งพาตนเอง (Self-Help community development)

หลักการของการพัฒนาชุมชนโดยใช้การพึ่งพาตนเอง (Self-help) คือ การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการที่จะพัฒนาหรือปรับปรุงคุณภาพชีวิตของตนเอง โดยให้ความสำคัญต่อเป้าหมายที่มีร่วมกันมากกว่าผลตอบแทนที่จะได้รับกลับคืนมา โดยกระบวนการของการพัฒนาจะเป็นการดึงศักยภาพและต้นทุนทางสังคมของคนและชุมชนมาใช้เพื่อแก้ปัญหาสังคมหรือจัดระบบเพื่อให้คนในชุมชนสามารถดำรงชีวิตได้ตามที่ตนเองต้องการ ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานภายนอกต่าง ๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมกับการพัฒนาในชุมชนด้วย และคนในชุมชนมีบทบาทสำคัญต่อการช่วยให้การพัฒนาไปถึงเป้าหมายที่ต้องการ โดยการช่วยเหลือตนเองหรือร่วมมือกับผู้อื่นที่สามารถอำนวยความสะดวกและส่งเสริมการตัดสินใจที่เหมาะสมได้ (Robinson & Green, 2011) ภาวะดีหรือร้อนและความสนใจในการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนเพื่อดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในการช่วยเหลือตนเองและการพัฒนาเป็นกระบวนการที่จำเป็นต้องริเริ่มโดยกลุ่มหรือบุคคลในท้องถิ่นเพื่อสามารถที่จะระบุความต้องการของท้องถิ่น ให้ความคิดเห็นและการกำหนดโครงการต่าง ๆ ที่มุ่งเป้าไปที่การพึ่งพาตนเองและการพัฒนาที่เกี่ยวข้อง ก่อนที่จะสร้างเครือข่ายความร่วมมือไปสู่ภายนอก (Ogunleye-Adetona & Oladeinde, 2013)

การพึ่งพาตนเองของคนในชุมชนจำเป็นต้องพัฒนาทรัพยากรภายในของชุมชนให้เข้มแข็งเพื่อเพิ่มศักยภาพในการช่วยเหลือตนเองและพร้อมที่จะรับมือกับปัญหาต่าง ๆ เช่น การพัฒนาทักษะความรู้ หรือพัฒนาความรู้ตามความสามารถของคนในชุมชน การสร้างสรรค์ภูมิปัญญาที่สามารถ

นำไปสู่กระบวนการแก้ไขปัญหาและเพิ่มอำนาจต่อรองและสร้างเสถียรภาพให้กับชุมชน เป็นการพัฒนาต้นทุนทางสังคมที่จำเป็น (Cheshire, 2016)

ขั้นตอนของการพัฒนาชุมชนแบบพึ่งพาตนเอง เริ่มต้นจากการประเมินต้นทุนทางสังคมและทรัพยากรในชุมชนที่มีเพื่อพิจารณาบริบทที่เหมาะสมและนำไปสู่การกำหนดเป้าหมายหรือวางวิสัยทัศน์ของชุมชน ซึ่งคนในชุมชนต้องช่วยกันกำหนดเป้าหมายและแรงบันดาลใจร่วมกันก่อนจะนำไปสู่การพัฒนากลยุทธ์เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ (Robinson & Green, 2011)

2.6.3.7 การพัฒนาชนบทแบบการมีส่วนร่วมของประชาชน (The people participation in rural development)

การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นแนวคิดที่ได้รับความนิยมในการพัฒนาชุมชนทั่วโลก เนื่องจากการพัฒนาที่ผ่านมาไม่สามารถจัดการเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีความล้มเหลวเนื่องจากขาดคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งการพัฒนาเป็นกระบวนการที่ดำเนินขึ้นเพื่อคนในชุมชนแต่ปราศจากคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมด้วย กระบวนการพัฒนานี้เป็นการให้ความสำคัญ เน้นการตอบสนอง และการมีส่วนร่วมทั้งหมดของคนในกิจกรรมการพัฒนา (Ghai & Vivian, 2014)

การมีส่วนร่วมได้รับการยอมรับว่าเป็นความจำเป็นสำหรับการพัฒนา เนื่องจากการพัฒนาชนบทเป็นโครงการที่เกี่ยวข้องกับคนในชุมชน การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนจึงเป็นเรื่องสำคัญที่สุด และถือเป็นความสำเร็จของกิจกรรมการพัฒนาชนบท การดำเนินโครงการพัฒนาชนบทที่หน่วยงานภาครัฐให้การสนับสนุนงบประมาณ มักดำเนินไปในระยะเวลาดำเนิน ๕-๑๐ ปี แต่หากประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแข็งขันและต่อเนื่องในกิจกรรมต่าง ๆ ก็จะทำให้โครงการนั้นได้รับความนิยมและความสนใจจากหลาย ๆ ภาคส่วน ยุทธศาสตร์การพัฒนาใหม่ ๆ จึงสามารถเกิดขึ้นและประสบความสำเร็จได้จริงเมื่อผู้คนบรรลุเป้าหมาย เริ่มมีส่วนร่วมในทุกด้านของกระบวนการพัฒนา ไม่ว่าจะเป็นการตัดสินใจ การดำเนินกิจกรรม การติดตามและประเมินผล รวมไปถึงการแบ่งปันผลประโยชน์ นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมของผู้คนในการวางแผนและการดำเนินการพัฒนาโครงการและนำไปสู่การเลือกโครงการที่จะมีความต่อเนื่องและยั่งยืน (Hashemi, Schuler, & Riley, 1996)

Singh K (2009) กล่าวว่า กิจกรรมการพัฒนาที่มาจากหลักการของการมีส่วนร่วม หมายถึง การทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดและประสบการณ์ การให้คำปรึกษาและการพิจารณามุมมองต่าง ๆ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มีความร่วมมือ แบ่งปัน และเรียนรู้การเสริมสร้างพลังอำนาจตามระบอบประชาธิปไตย นอกจากนี้ ยังรวมถึงการแบ่งปันด้านความคิดและความพยายามร่วมกันในการมีส่วนร่วมเพื่อที่จะแบ่งปันความคิดเห็นและประสบการณ์

การทำงานร่วมกันในการวิเคราะห์และการตัดสินใจและปรึกษาหารือกันในการสำรวจ หรือสัมภาษณ์ และดำเนินกิจกรรมอื่น ๆ เช่น การมีส่วนร่วมในการประชุมเชิงปฏิบัติการ การประชุมกลุ่มเกษตรกร หรือการฝึกอบรมกลุ่มอาชีพ การฝึกอบรมร่วมกับเครือข่ายหรือสถาบันอื่น ๆ รวมถึงมีการติดตามและประเมินผล เช่น การประเมินตนเอง ความสามารถในการรับรู้และความสามารถในการตอบสนองทั้งของตนเองและผู้อื่น การมีส่วนร่วมโดยการส่งเสริมให้เกิดการเจรจาระหว่างคนในท้องถิ่นและการเตรียมโครงการ การดำเนินการติดตามและประเมินผลเพื่อให้ได้ข้อมูลในบริบทของท้องถิ่นตนเองและผลกระทบทางสังคมการมีส่วนร่วมนิยมใช้ในบริบทต่าง ๆ เช่น การพึ่งพาตนเอง การพัฒนาชุมชน การจัดการสถาบัน การระดมความร่วมมือ การกระจายผลประโยชน์ด้านการพัฒนาอย่างเป็นธรรมทางสังคม หลักการพื้นฐานของความร่วมมือ คือ

1. การแบ่งปันความรู้ความเข้าใจในประโยชน์ของการพัฒนา
2. การมีส่วนร่วมของมวลชนในการพัฒนา
3. การตัดสินใจในการพัฒนา

โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. เพื่อการวางแผนและการดำเนินโครงการพัฒนาชนบทที่ดีขึ้น
2. เพื่อระดมทรัพยากรเพิ่มเติมที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาชนบท
3. เพื่อเพิ่มขีดความสามารถให้กับประชาชนโดยเฉพาะคนจนให้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชนบท

พัฒนาชนบท

2.7 นวัตกรรมทางสังคมกับการพัฒนาชุมชน

นวัตกรรมทางสังคม (Social innovation) เป็นประเด็นที่มีการกล่าวถึงมาตั้งแต่ช่วงปี 1970s โดยเป็นเรื่องความสัมพันธ์ของสังคม การขับเคลื่อนของคนในสังคมและวัฒนธรรมของสังคม แม้จะไม่ใช่ประเด็นใหม่ แต่ในปัจจุบันมีการนำมาใช้เป็นหลักคิดของการพัฒนาชุมชนอย่างกว้างขวางและเป็นที่ยอมรับกันว่ามีความสำคัญต่อการพัฒนาทางสังคมอย่างมาก นวัตกรรมทางสังคมเป็นแนวคิดใหม่ ๆ ที่ตอบสนองความต้องการที่ไม่สมบูรณ์ในสังคม รวมถึงคุณธรรมจริยธรรมทั้งในทางสังคมและเศรษฐกิจด้วย (MacCallum, Haddock, & Moulaert, 2016; Mulgan, Tucker, Ali, & Sanders, 2007)

นวัตกรรมทางสังคมเป็นวิธีใหม่ในการแก้ไขปัญหาทางสังคมซึ่งมักมองข้ามโดยภาคเอกชนหรือภาครัฐ แต่เป็นสิ่งที่สามารถตอบสนองต่อวิกฤตการณ์ทางสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม ที่สังคมต้องเผชิญทั่วโลก ในขณะที่ภาครัฐต้องการแก้ไขปัญหาและวิกฤตการณ์ต่าง ๆ โดยกำหนดนโยบายด้วยการลดงบประมาณด้านการบริหารจัดการ พยายามลดปัญหาการว่างงาน การย้ายถิ่น แก้ไขการ

เปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและปัญหาสิ่งแวดล้อม ภาคธุรกิจก็มักประสบปัญหาการขาดทุนเมื่อต้องแก้ไขปัญหาดังกล่าว ดังนั้นสังคมและคนในสังคมหรือชุมชนจึงพยายามที่จะตอบสนองและแสวงหาหนทางใหม่ ๆ ในการแก้ปัญหาผ่านนวัตกรรมทางสังคม ดังนั้น โครงสร้างใหม่ในสังคมที่ถูกผสมผสานกันหรือมีความหลากหลายในด้านความร่วมมือจากทุกภาคส่วนจึงเพิ่มขึ้น แม้ชุมชนและสังคมจะมีส่วนร่วมอย่างมากในการแก้ไขวิกฤตเหล่านี้ในแต่ละครั้ง แต่การพัฒนาควรกำหนดเป็นนโยบายและดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ นวัตกรรมทางสังคมสามารถเกิดขึ้นได้จากทุกระดับสังคมและทุกภาคส่วน (Pisano, Lange, & Berger, 2015b)

นวัตกรรมทางสังคมขึ้นอยู่กับบริบท ทางสังคมวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ในบริบทเหล่านี้จะมีการกำหนดและฝังตัวนวัตกรรมทางสังคมไว้ นวัตกรรมทางสังคมเกี่ยวข้องกับการตอบสนองใหม่ ๆ ต่อการกดดันความต้องการทางสังคมด้วยวิธีการที่มีผลต่อกระบวนการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและขึ้นอยู่กับกิจกรรมโดย (Pisano, Lange, & Berger, 2015a) อธิบายการใช้คำว่า "นวัตกรรมทางสังคม" พบว่า ถูกนำมาใช้เพื่ออธิบายเกี่ยวกับ การเปลี่ยนแปลงทางสังคม รูปแบบการจัดการองค์กร การประกอบกิจกรรมทางสังคม การพัฒนาผลิตภัณฑ์บริการและโครงการใหม่ ๆ และ รูปแบบการกำกับดูแลการเสริมสร้างพลังอำนาจและการเสริมสร้างศักยภาพ โดย Caulier-Grice, Davies, Patrick, and Norman (2012) ได้อธิบาย องค์ประกอบหลักในการกำหนดความเป็นนวัตกรรมทางสังคม ได้แก่

1. ความแปลกใหม่ นวัตกรรมทางสังคมต้องมีรูปแบบใหม่ ไม่ว่าจะเป็นส่วนย่อยหรือองค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง การตลาดหรือผู้ใช้หรืออาจมีการประยุกต์ใช้ในรูปแบบใหม่
2. เป็นแนวคิดหรือการดำเนินการที่สามารถประยุกต์ใช้ในทางปฏิบัติหรือมีการนำแนวคิดใหม่ ๆ ไปใช้ หรือมีศักยภาพที่เป็นไปได้และมีความยั่งยืนทางการเงิน
3. ตอบสนองความต้องการทางสังคม ลักษณะเด่นที่โดดเด่นของนวัตกรรมทางสังคมคือการออกแบบอย่างชัดเจนเพื่อตอบสนองความต้องการของสังคมซึ่งเพื่อแก้ไขสิ่งที่อาจก่อให้เกิดอันตรายร้ายแรงหรือเกิดความทุกข์ในสังคม
4. นวัตกรรมทางสังคมควรมีประสิทธิภาพมากกว่ากระบวนการเดิมหรือวิธีแก้ไขปัญหาแบบเดิม ๆ ที่มีอยู่ โดยการสร้างการปรับปรุงที่วัดได้ในแง่ของผลลัพธ์ เช่น คุณภาพระดับความพึงพอใจหรือตราการยอมรับของผู้ใช้ การลดลงของต้นทุนหรือผลกระทบในระดับที่สูงขึ้น เช่น สุขภาพหรือสังคมที่ดีขึ้น การเพิ่มขึ้นของเครือข่ายที่มีประโยชน์
5. เพิ่มขีดความสามารถของสังคมในการดำเนินการ กระบวนการของนวัตกรรมทางสังคมมีความสำคัญ ในการช่วยเพิ่มขีดความสามารถของสังคมในการดำเนินการและมักเกี่ยวข้องกับการ

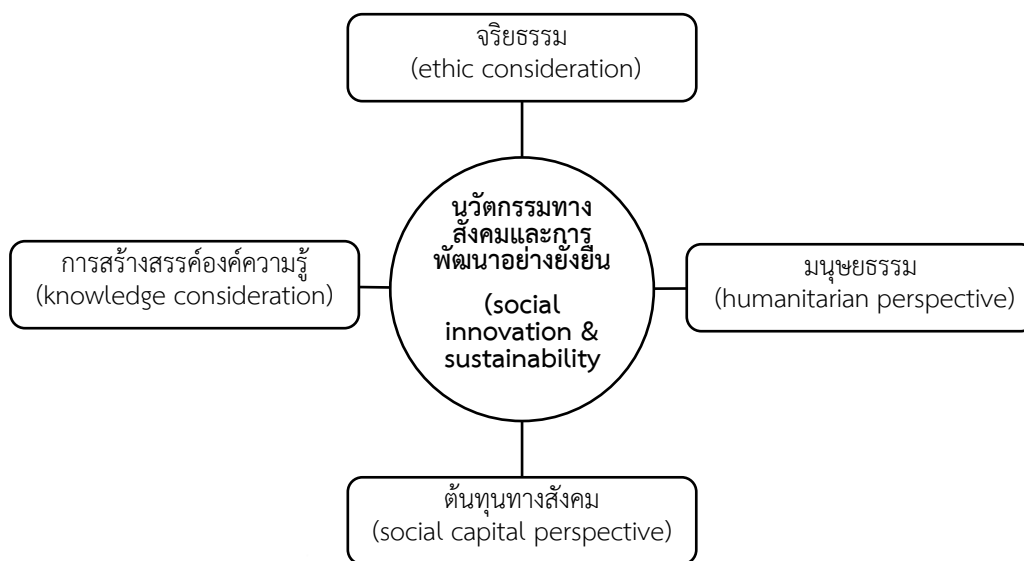
เปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางสังคม ช่วยให้ผู้ที่เกี่ยวข้องและได้ผลประโยชน์จากนวัตกรรมทางสังคม โดยการสร้างบทบาทและความสัมพันธ์ใหม่ ๆ การพัฒนาสินทรัพย์และความสามารถและ / หรือการใช้สินทรัพย์และทรัพยากรที่ดีขึ้น

นอกจากนี้ Caulier-Grice et al. (2012) ได้ระบุคุณลักษณะพื้นฐานที่ช่วยอธิบายนวัตกรรมทางสังคมได้ดีขึ้นและครอบคลุมยิ่งขึ้น ประกอบด้วย

1. เกิดขึ้นในภายนอกหรือภายในสังคมและเกิดขึ้นได้ในทุกภาคส่วน โดยสามารถข้ามย้ายไปมาระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ และเกิดขึ้นในส่วนเชื่อมต่อระหว่างภาคต่าง ๆ
2. มีความเปิดกว้างและการทำงานร่วมกัน มักเกิดส่วนร่วมกันของผู้เกี่ยวข้องหลาย ๆ ฝ่าย
3. มักเป็นพื้นฐานของชุมชนระดับท้องถิ่นหรือระดับรากหญ้า สามารถกระจายไปได้
4. ขอบเขตระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภคมักไม่ค่อยมีความหมาย บุคคลทั่วไปจะได้รับผลของนวัตกรรมทางสังคมด้วย
5. สามารถดึงบุคคลในสังคมให้เข้ามามีส่วนร่วม (Mutualism) เพื่อให้เกิดความเป็นอยู่ที่ดี ทุกคนสามารถเข้าถึงได้โดยการพึ่งพาซึ่งกันและกัน
6. สร้างบทบาทและความสัมพันธ์ใหม่ โดยสามารถระบุประเภทของความสัมพันธ์ที่สร้างขึ้นและบทบาทใหม่ทั้งในส่วนของผู้ใช้และผู้รับประโยชน์
7. มีการใช้สินทรัพย์และทรัพยากรที่ดีขึ้น ซึ่งนวัตกรรมทางสังคมมักจะตระหนักถึงการใช้จ่ายประโยชน์และประสานงานทรัพยากรและทรัพยากรที่อาจถูกทำลาย ไม่ได้ใช้งานหรือไม่ใช้เลย ในบางกรณีสินทรัพย์และทรัพยากรเหล่านี้อาจแฝงอยู่ในชุมชน เช่น อาคารและพื้นที่ทางกายภาพ หรืออาจอยู่ในรูปที่ไม่มีตัวตน

นวัตกรรมทางสังคมเน้นการพัฒนาสินทรัพย์และความสามารถ เพื่อพัฒนาขีดความสามารถของผู้รับประโยชน์อย่างชัดเจน เพื่อให้สามารถตอบสนองความต้องการของคนในชุมชนในระยะยาว เน้นส่วนที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์และการสนับสนุนการมีส่วนร่วม

นอกจากนี้ Osburg and Schmidpeter (2013) กล่าวถึง การเชื่อมโยงระหว่างนวัตกรรมทางสังคมกับความยั่งยืน โดยอธิบายให้เห็นว่านวัตกรรมทางสังคมจะประสบความสำเร็จได้เกิดจากการพัฒนาแบบองค์รวม ดังแผนภาพในรูปที่ 2.8

รูปที่ 2.8 วิสัยทัศน์และดุลพินิจของนวัตกรรมทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน
ที่มา: ประยุกต์จาก Osburg and Schmidpeter (2013)

2.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน

Kantabutra and Siebenhüner (2011) ศึกษาเศรษฐกิจพอเพียงของไทยเพื่อไปใช้เป็นแนวทางในการสร้างความยั่งยืนขององค์กร โดยใช้แบบสอบถามเพื่อถามข้อมูลกลุ่มตัวอย่าง 112 ตัวอย่าง ที่เป็นผู้จัดการระดับกลางและเจ้าของธุรกิจ แล้วนำมาการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ ซึ่งพบว่า (1) ความเพียรเป็นปัจจัยที่สัมพันธ์กับความสามารถด้านประสิทธิภาพการแข่งขันขององค์กร การอดทนต่อวิกฤตและรักษาความเป็นผู้นำตลาด (2) การพัฒนาสังคมทางภูมิศาสตร์และมุ่งเน้นการมีส่วนได้เสียในวงกว้างเป็นปัจจัยที่สัมพันธ์กับประสิทธิภาพการแข่งขัน (3) ความยืดหยุ่นและความพอประมาณเป็นปัจจัยทางอ้อมที่สัมพันธ์กับความสามารถด้านประสิทธิภาพการแข่งขันขององค์กร (4) การพัฒนาทางภูมิศาสตร์ทางสังคมที่มุ่งเน้นผู้มีส่วนได้เสีย ความพอประมาณและความยืดหยุ่นเป็นปัจจัยทางอ้อมที่ทำให้องค์กรฟื้นวิกฤต และ (5) การพัฒนาสังคมทางภูมิศาสตร์ ความพอประมาณและความยืดหยุ่นสามเป็นปัจจัยทางอ้อมขององค์กรที่จะรักษาความเป็นผู้นำตลาด

ชัยยศ อิมสุวรรณ์ (2000) วิเคราะห์และพัฒนารูปแบบการศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยประยุกต์แนวคิดในเชิงโครงสร้างหน้าที่นิยม วิเคราะห์รูปแบบการศึกษาชุมชน ได้ผลการวิจัยสรุปดังนี้ ปัญหาของการพัฒนาอย่างยั่งยืนในชุมชนเกิดจากปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ที่เป็นผลกระทบมาจากการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ทำให้ชุมชนเสียความสมดุล โครงการการศึกษาชุมชนจึงนำมาใช้เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว โดยส่งเสริมการบูรณาการในชุมชน ให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผน

และจัดการ เพื่อแก้ปัญหาชุมชนและให้คนในชุมชนส่วนใหญ่ได้รับประโยชน์ นอกจากนี้ ยังพบว่า รูปแบบการศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ คือ 1) รูปแบบอิงชุมชนที่ชุมชนเป็นผู้ริเริ่มซึ่งเป็นรูปแบบที่เหมาะสมสำหรับชุมชน ที่มีผู้นำชุมชนเข้มแข็ง มีศักยภาพ เน้นแนวคิด การพึ่งตนเอง การมีส่วนร่วมและการใช้ทรัพยากร และภูมิปัญญาภายในชุมชน โครงการเกิดขึ้นโดยชุมชนเอง และมีเป้าหมายในการพัฒนาความสามารถของคนในชุมชน เพื่อแก้ปัญหาการพัฒนาที่ยั่งยืน และ 2) รูปแบบอิงสถาบันซึ่งหน่วยงานภายนอกเป็นผู้ริเริ่ม เป็นรูปแบบที่หน่วยงานภายนอกเป็นผู้ริเริ่ม เหมาะสำหรับชุมชนที่มีปัญหาที่เกินความสามารถในการแก้ไขได้เองของชุมชนต้องอาศัยความช่วยเหลือจากภายนอก เช่น หน่วยงานภาครัฐ องค์กรอิสระ หรือโครงการในพระราชดำริ โดยการจัดกิจกรรมมีเป้าหมายเพื่อสร้างการมีส่วนร่วม การพัฒนากระบวนการเรียนรู้และศักยภาพของคนในชุมชน เพื่อให้เกิดการพึ่งพาตนเอง

พจนา เอื้องไพบูลย์ (2003) ได้วิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ในชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน และพัฒนารูปแบบกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนจากการศึกษาแบบพหุกรณี ผลการวิจัย พบว่า กระบวนการเรียนรู้ในชุมชนทำให้ชุมชนมีศักยภาพในการคิด และปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหาและการพัฒนาด้านระบบนิเวศ เศรษฐกิจและสังคมของชุมชนให้ดีขึ้นและมีความสมดุล และผลที่ได้ทำให้ระบบนิเวศของชุมชน ได้แก่ ทรัพยากรป่า ดิน น้ำ และความหลากหลายทางชีวภาพมีความสมบูรณ์ขึ้น ชุมชนมีเศรษฐกิจและมีความมั่นคงขึ้น จากการที่มีผลผลิตทางการเกษตรที่ดีและหลากหลายมากขึ้น นอกจากนี้ พบว่า กระบวนการเรียนรู้ในชุมชนเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่ทำให้ศักยภาพของชุมชนเพิ่มขึ้นได้รวมถึงกิจกรรมการเรียนรู้หลายลักษณะร่วมกัน ได้แก่ การเรียนรู้จากการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน การสนทนา ปรีกษาและประชุม จากการสังเกตผลของกิจกรรม การถ่ายทอดภูมิปัญญาของปราชญ์ชาวบ้าน การฝึกอบรมและดูงานในพื้นที่จริง การเรียนรู้ผ่านสื่อต่าง ๆ และการเป็นแหล่งถ่ายทอดความรู้ของชุมชน นอกจากนี้การเรียนรู้ผ่านประเพณีและพิธีกรรม ถือได้ว่าเป็นกิจกรรมที่มีบทบาทสำคัญสำหรับชุมชนที่มีวิถีชีวิตพึ่งพิงกับธรรมชาติ

จากงานวิจัยดังกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นถึงผลสัมฤทธิ์ของการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่จำเป็นต้องใช้แนวคิดของการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนมาเป็นพลังสำคัญ นอกจากนี้ วิถีชีวิตที่พึ่งพิงระบบนิเวศในธรรมชาติก็ทำให้การพัฒนาชุมชนต้องปรับไปตามสภาพความเหมาะสมของท้องถิ่น โดยพิจารณาทรัพยากรของท้องถิ่นที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิตของคนในชุมชนเป็นสำคัญ

นอกจากนี้ ยังมีงานวิจัยที่ได้นำเสนอความเกี่ยวข้องของการพัฒนาชุมชนกับวัฒนธรรมชุมชนดังต่อไปนี้

งานวิจัยของ ศิริพงษ์ เกี้ยวสกุล (2013) พบว่า พลังของผู้สูงอายุในการจัดการความรู้ คือ กำหนดความรู้หลัก เสาะหาความรู้ที่ต้องการ ประยุกต์ใช้ความรู้ นำประสบการณ์มาใช้ และบันทึกองค์ความรู้ โดยมีปัจจัยที่สนับสนุน คือ ฐานวัฒนธรรมและความใฝ่รู้ของผู้สูงอายุ โดยการนำภูมิปัญญามาใช้ มีสถานที่พอเพียงในการให้เกิดกิจกรรม ซึ่งแนวทางในการส่งเสริมการจัดการความรู้ของผู้สูงอายุ คือ ถ่ายทอดความรู้ผ่านกระบวนการจัดการความรู้ การจัดกิจกรรมชุมชน การต่อยอดองค์ความรู้ สร้างชุมชนนักปฏิบัติ และเปิดพื้นที่ให้ผู้สูงอายุได้มีการทำกิจกรรม

นิตินันท์ พันทวี (2001) ศึกษาเชิงวิเคราะห์คุณค่าพิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญของชุมชน โดยศึกษาเชิงวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างคุณค่าพิธีกรรมกับการสร้างทัศนคติต่อตนเองและความผูกพันกับชุมชนของชาวบ้าน และสร้างรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างพิธีกรรมในชุมชนซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาชุมชน ผลการศึกษา พบว่าเมื่อชุมชนเรียนรู้คุณค่าของพิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญ โดยมีการเชื่อมโยงกับประวัติความเป็นมาทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนแล้วก่อให้เกิดความเข้าใจ เชื่อมมั่น ภาคภูมิใจและรู้สึกได้รับเกียรติ ส่งผลให้เกิดความคิดที่มีต่อตนเองในด้านดีและเมื่อชุมชนเกิดความคุ้นเคยกับแบบแผนทางวัฒนธรรมสังคมของชุมชนจะก่อให้เกิดความเข้าใจและยอมรับ นำไปสู่การปรับตัวให้เข้ากับสังคมภายในชุมชนได้ เกิดความรู้สึกพึงพอใจและความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ความเป็นเจ้าของ ก่อให้เกิดความผูกพันกับท้องถิ่นมากขึ้น นอกจากนี้ พบว่า พิธีบายศรีสู่ขวัญถือเป็นเครื่องมือที่คนในชุมชนใช้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมสำหรับสร้างความสัมพันธ์ที่มีความเหมาะสม สร้างสรรค์และสอดคล้องกันระหว่างคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ คนกับสิ่งแวดล้อม คนกับคน และคนสร้างทัศนคติต่อตนเอง พร้อมกันกับความผูกพันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับชุมชนซึ่งเป็นการสร้างพลังชุมชนในการพัฒนาให้เกิดดุลยภาพโดยใช้ปัญญาเป็นจุดเชื่อมโยง

อภิสิทธิ์ พึ่งพร (2010) พบว่า ตัวชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนกะเหรี่ยงในพื้นที่สูง ประกอบด้วย การรักษาความเชื่อและค่านิยมของคนกะเหรี่ยงที่มีต่อสรรพสิ่งรอบตัว การดำรงรักษาวิถีปลูกข้าวตามคติความเชื่อดั้งเดิม การรักษาองค์ความรู้ของบรรพบุรุษเพื่อดูแลรักษาสภาพแวดล้อม และคุณธรรมการปฏิบัติตนของคนภายในชุมชน ผลกระทบจากการพัฒนาประเทศที่เน้นการพัฒนา ด้านเศรษฐกิจส่งผลต่อชุมชนกะเหรี่ยงในพื้นที่สูงทำให้มีการเปลี่ยนแปลงกระบวนการเรียนรู้จากบรรพบุรุษเป็นการเรียนรู้ในระบบสมัยใหม่ ทำให้ความเชื่อและค่านิยมของชุมชนกะเหรี่ยงในพื้นที่สูงเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม มรดกทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของบรรพบุรุษเริ่มมีความสำคัญน้อยลง ระบบการผลิตเชิงเดี่ยวที่เน้นด้านค้าขายมีมากขึ้น ส่งผลทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรม การพัฒนาให้ชุมชนกะเหรี่ยงในพื้นที่สูงเกิดความยั่งยืนจึงจำเป็นต้องฟื้นฟูมรดกทางภูมิปัญญาของชุมชน โดยประยุกต์องค์ความรู้ปัจจุบันเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพและการบริหารจัดการ ผสมผสานร่วมกับการเรียนรู้ตามวัฒนธรรมของชุมชน โดยให้ชุมชนเป็นศูนย์กลาง มีและพัฒนาศักยภาพของผู้นำท้องถิ่นให้

ให้เหมาะสมกับการพัฒนาในยุคปัจจุบันแต่ยังคงรักษาคุณค่าทางวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่นไว้ได้

จะเห็นได้ว่า มรดกทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญามีส่วนที่ทำให้การพัฒนาชุมชนเป็นไปได้อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับทัศนคติ ความเชื่อและวัฒนธรรม เป็นการพัฒนาที่มุ่งเน้นปัจจัยภายในของคนในชุมชนซึ่งได้แก่ ทูนาทางสังคม วัฒนธรรมและภูมิปัญญาเพื่อส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาที่พึ่งพาตนเองได้อย่างแท้จริง

นอกจากนี้ ยังมีการศึกษาเกี่ยวกับการทำงานด้านสิ่งทอซึ่งนำแนวคิดด้านความคิดสร้างสรรค์มาใช้ในการพัฒนาองค์กรมีส่วนช่วยให้องค์กรด้านสิ่งทอมีศักยภาพดีขึ้น ดังเช่นการศึกษาของ McAdam and McClelland (2002) ศึกษาการได้มาซึ่งแนวความคิดใหม่ ๆ และการฝึกฝนความคิดสร้างสรรค์ในอุตสาหกรรมสิ่งทอของอังกฤษ เพื่อหากระบวนการที่ทำให้ได้มาซึ่งแนวความคิดใหม่ ๆ ของบริษัทสิ่งทอในอังกฤษ เนื่องจากการผลิตสินค้าสิ่งทอในกลุ่มประเทศที่มีค่าจ้างแรงงานถูกมีผลกระทบต่ออุตสาหกรรมสิ่งทอในอังกฤษ กลุ่มผู้ประกอบการในอังกฤษจึงมีการเปลี่ยนรูปแบบผลิตภัณฑ์และมุ่งเน้นพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อลูกค้าที่มีลักษณะเฉพาะมากขึ้นโดยอาศัยการผลิตผลิตภัณฑ์ที่ใช้เทคโนโลยีสูงซึ่งรวมกับการใช้เส้นใยสังเคราะห์ที่มีการพัฒนาสูง ศักยภาพในการพัฒนานวัตกรรมของผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ สามารถใช้เป็นข้อได้เปรียบในการแข่งขันได้ และการคัดกรองแนวความคิดสำหรับผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ต้องอาศัยความคิดสร้างสรรค์ซึ่งถือเป็นขั้นแรกของกระบวนการเกิดนวัตกรรมผลการศึกษาพบว่า แนวความคิดใหม่ ๆ ที่มาจากแหล่งข้อมูลที่แตกต่างกันมีผลต่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์เส้นใยสังเคราะห์

Moxey and Studd (2000) ค้นคว้ากระบวนการเกิดความคิดสร้างสรรค์ในการพัฒนาสิ่งทอแพชชั่น พบว่า การทำงานของนักออกแบบสิ่งทอและแพชชั่นมีการทำงานที่เป็นระบบคล้ายคลึงกัน เริ่มต้นจากการวิเคราะห์และประเมินปัญหา หาหนทางแก้ไขโดยพยายามหาเครื่องมือและองค์ประกอบต่าง ๆ ที่สามารถช่วยในการทำงานและแก้ไขปัญหาที่พบได้ นักออกแบบที่ประสบความสำเร็จจะมีกระบวนการสร้างสรรค์ที่ดี แก้ปัญหาใหม่ ๆ ได้มีประสิทธิภาพและนำไปสู่การเกิดนวัตกรรมในสิ่งทอและแพชชั่น

2.9 กรอบแนวคิดของงานวิจัย

2.9.1 ประเด็นคำถามเพื่อการวิจัย

1. รูปแบบของการพัฒนาชุมชนของไทยในปัจจุบันสามารถสร้างความยั่งยืนให้กับชุมชนได้จริงหรือไม่

จากข้อมูลการพัฒนาชุมชนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในประเทศไทย เช่น กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย กลุ่มส่งเสริมอาชีพการเกษตรของกรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ พบว่า เป้าหมายหลักของการพัฒนาชุมชนในชนบทของไทยถึงแม้จะเน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตและให้สร้างความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นให้กับประชาชน จึงทำให้การส่งเสริมด้านเศรษฐกิจถือเป็นภารกิจสำคัญ กลุ่มชุมชนถูกพัฒนาให้มีการสร้างอาชีพเพื่อสร้างรายได้เสริม แต่ยังคงมีปัญหาด้านการตลาดและการแข่งขัน อย่างต่อเนื่อง ขัดแย้งกับหลักการด้านการพึ่งพาตนเองและความพอเพียง

จากรายงานการสำรวจความเดือดร้อนและความต้องการของประชาชน ปี พ.ศ. 2553 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร พบว่า จากการสอบถามความพึงพอใจต่อสภาพความเป็นอยู่ของประชาชน พบว่า ประชาชนในภาพรวมพึงพอใจในเรื่องสภาพเศรษฐกิจน้อยที่สุด รองลงมา คือ รายได้และหนี้สิน และสภาพสังคม ตามลำดับ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2553) ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากการเน้นการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตาม พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ในหลวงรัชกาลที่ 9 ทรงดำริถึงแนวทางการพัฒนาที่เน้นการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศเป็นหลัก เพียงอย่างเดียวอาจจะเกิดปัญหาได้ จึงทรงเน้นการมีพอกินพอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่ก่อน เมื่อมีพื้นฐานความมั่นคงพร้อมพอสมควรแล้ว จึงสร้างความเจริญและฐานะทางเศรษฐกิจให้สูงขึ้น หมายถึง นอกจากจะเน้นการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมเพื่อใช้ในการพัฒนาประเทศ แต่ควรจะสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจพื้นฐานก่อน คือ ทำให้ประชาชนในชนบทส่วนใหญ่พอกินเป็นแนวทางการพัฒนาที่เน้นการกระจายรายได้ สร้างพื้นฐานและความมั่นคงทางเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ ก่อนเน้นการพัฒนาในระดับสูงขึ้นไป (พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช, 2007) โดยทรงมีพระราชดำรัส เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2541 ดังนี้

“...เมื่อปี 2517 วันนั้นได้พูดถึงว่า เราควรปฏิบัติให้พอกินพอกินนี้ก็แปลว่า เศรษฐกิจพอเพียงนั่นเอง ถ้าแต่ละคนมีพอกินพอกิน ก็ใช้ได้ ยิ่งถ้าทั้งประเทศพอกินก็ยิ่งดี และประเทศไทยเวลานั้นก็เริ่มจะเป็นไม่พอกินพอกิน บางคนก็มีมาก บางคนก็ไม่มีเลย...”

นอกจากนี้ ประชาชนบางส่วนยังมีปัญหาหนี้สินจากการส่งเสริมนโยบายภาครัฐในรูปแบบการสร้างกองทุนหมู่บ้านถึงแม้ว่าหลักการแนวคิดจะมี 3 แนวทางหลัก คือ 1) การบริหารจัดการ

กระบวนการชุมชนเข้มแข็ง 2) การสร้างความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชน และ 3) การเสริมสร้างศักยภาพชุมชนในการอยู่ร่วมกันกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสันติและเกื้อกูลกัน และมีปรัชญาเพื่อ 1) เสริมสร้างสำนึกความเป็นชุมชนและท้องถิ่น 2) ชุมชนเป็นผู้กำหนดอนาคต และจัดการหมู่บ้านและชุมชนด้วยคุณค่าและภูมิปัญญาของตนเอง 3) เกื้อกูลประโยชน์ต่อผู้ด้อยโอกาสในหมู่บ้านและชุมชน 4) เชื่อมโยงกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชุมชน ราชการ เอกชนและประชาสังคม 5) กระจายอำนาจให้ท้องถิ่น และพัฒนาประชาธิปไตยพื้นฐาน (สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ, 2017) ซึ่งจากการศึกษาของ ศิริขวัญ วิเชียรเพลิต (2558) ศึกษาการอนุมัติการจัดสรรการใช้จ่ายงบประมาณของกองทุนหมู่บ้าน และวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการใช้จ่ายงบประมาณ รวมถึงได้ศึกษาผลการดำเนินงาน ปัญหา และอุปสรรคจากการดำเนินงาน พบว่า ผลการศึกษา พบว่า รัฐบาลได้สนับสนุนเงินงบประมาณให้กับกองทุนหมู่บ้าน ในช่วง 13 ปี (ตั้งแต่ปี 2544) ที่ผ่านมา เพื่อเป็นเงินทุนหมุนเวียนในหมู่บ้านทั่วประเทศ รวมทั้งสิ้น ประมาณหนึ่งแสนห้าหมื่นหนึ่งพันห้าร้อยหกสิบห้าล้านบาท (151,565.82 ล้านบาท) จากวงเงินที่อนุมัติประมาณหนึ่งแสนหกหมื่นหกพันแปดร้อยเก้าสิบห้าล้านบาท (166,895.8041 ล้านบาท) แต่พบว่า ผลการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านมีประสิทธิภาพลดลง และผลการประเมินต่ำกว่าคะแนนเฉลี่ยเงินทุนหมุนเวียนประเภทเพื่อการกู้ยืม แสดงถึงความยั่งยืนของกองทุนหมู่บ้านในการดำเนินงานของกองทุนที่ผ่านมาว่ามีความยั่งยืนในระยะยาวลดลง ซึ่งพบว่าประเด็นปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญ คือ กองทุนหมู่บ้านมีหนี้ค้างชำระและเงินขาดบัญชีมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง หมายถึงความสามารถในการชำระหนี้ที่ลดลงของลูกหนี้ซึ่งมีหลายกองทุนหยุดดำเนินกิจกรรมหรือคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านไม่สามารถบริหารจัดการใด ๆ ได้ ข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงรูปแบบการพัฒนาชุมชนที่คนภายในชุมชนไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้และไม่สามารถนำไปสู่ความยั่งยืนได้อย่างแท้จริง

จากข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าการพัฒนาชุมชนที่เน้นการส่งเสริมด้านเศรษฐกิจแต่ประชาชนไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้อาจไม่เป็นผลดีต่อการพัฒนาชุมชนให้เกิดความยั่งยืนได้

2. รูปแบบของการพัฒนาชุมชนที่เหมาะสมกับชุมชนในประเทศไทยควรเป็นอย่างไร

ประเทศไทยในปัจจุบันแม้จะมีความเจริญมากมายเกิดขึ้นแต่ความเจริญเหล่านั้นส่วนมากจะกระจุกตัวอย่างหนาแน่นในเมืองใหญ่ โครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นในสังคมยังกระจายตัวไม่ทั่วถึง คุณภาพชีวิตและรายได้ของประชาชนในภาพรวมยังมีปัญหาอยู่มาก จากเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ทรงชี้แนะแนวทางการใช้ชีวิตและประพฤติปฏิบัติตนในทางที่เหมาะสมโดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตรูปแบบเก่าของสังคมไทย สามารถนำมาปรับใช้ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตในปัจจุบันได้ตลอดเวลา และเป็นการพิจารณาสังคมในลักษณะที่เป็นระบบ

ซึ่งเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง เพื่อการพัฒนาที่เท่าเทียมและเป็นไปอย่างต่อเนื่อง สามารถรองรับการเปลี่ยนแปลงในทุกวิถีทางได้ ไม่ว่าจะเป็นสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม ความรู้และวิทยาการ โดยที่สามารถนำองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจากการวิเคราะห์ สังเคราะห์องค์ความรู้และประสบการณ์ความเชี่ยวชาญของผู้นำ ไปใช้ประโยชน์ทั้งในแง่วิชาการ ความคิดและการลงมือกระทำ ดังนั้นการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคและท้องถิ่นจึงมีความจำเป็น โดยเฉพาะการพัฒนาให้สังคมและชุมชนของตนเองมีศักยภาพในการพึ่งพาตนเอง อีกทั้งยังควรรักษาภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของตนไว้เพื่อการสนับสนุนและค้ำจุนให้สังคม ชุมชนและคนในชุมชนมีความความเข้มแข็งในระยะยาวและยั่งยืน (มูลนิธิชัยพัฒนา, 2557)

นอกจากนี้ ประเทศไทยมีพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ ประชากรส่วนใหญ่ของประเทศนับถือศาสนาพุทธ โดยเฉพาะอย่างยิ่งท้องถิ่นในชนบทของไทย ศาสนาพุทธยังมีความเข้มแข็งและมีบทบาทต่อการดำรงชีวิตของประชาชนเป็นอย่างมาก จากที่กล่าวมาข้างต้นเกี่ยวกับรากฐานทางสังคมและวัฒนธรรม ประเพณีของคนไทยส่วนใหญ่สอดคล้องกับศาสนาพุทธ ทำให้การนำแนวปฏิบัติมาปรับใช้ในชีวิตประจำวันเป็นไปโดยธรรมชาติ ดังนั้น การพิจารณาหลักการทางพุทธศาสนาเพื่อใช้เป็นองค์ประกอบในการพิจารณาหาความเหมาะสมของกิจกรรมหรือนโยบายที่จะนำไปใช้ในการพัฒนาชุมชนจึงอยู่ในแนวทางที่สามารถปฏิบัติและนำไปใช้ประโยชน์ได้ในชีวิตจริงโดยเหมาะสมตามสถานะของคนในชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยอาจพิจารณาองค์ประกอบสามส่วน คือ ด้านสังคม (social) วัตด้านเศรษฐกิจ (Economy) และด้านสิ่งแวดล้อม (Environment) ที่สอดคล้องกับหลักคิดในพุทธศาสนา

นวัตกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยส่วนมากก็ได้รับอิทธิพลจากศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องเป็นอย่างมากเช่นกัน ดังจะเห็นได้จากวัฒนธรรมประเพณีในชีวิตประจำวันที่มีความเกี่ยวข้องกับศาสนาและส่งผลถึงการสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับศาสนาซึ่งจะมีรูปแบบการพัฒนาที่โดดเด่นและบางอย่างกลายเป็นนวัตกรรมที่นำมาใช้ในงานด้านอื่น ๆ ได้อย่างน่าอัศจรรย์ ซึ่งล้วนแต่เป็นแรงขับที่มาจากศรัทธา ความเชื่อและสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจอันเกี่ยวเนื่องจากศาสนา ผลงานที่ทำเพื่อทำนุบำรุงศาสนา จะถูกสร้างสรรค์อย่างวิจิตร ละเมียดละไม มีความคิดที่สลับซับซ้อน แฝงนัยที่เต็มไปด้วยคำสอนและเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับคติธรรมในศาสนาพุทธ แสดงให้เห็นถึงการตั้งมั่นในศาสนาระหว่างผู้ผลิตและผู้นำไปใช้ ไม่เพียงแต่มูลค่าของผลงานแต่ยังถึงพร้อมด้วยคุณค่าที่เกิดจากแรงศรัทธาร่วมกัน

ชุมชนที่มีความเข้มแข็งในพุทธศาสนาจึงเป็นต้นแบบที่น่าสนใจทั้งในด้านการรักษาผลงานศิลปะ มรดกทางวัฒนธรรมและการสร้างสรรค์นวัตกรรม โดยมีหลักธรรมในพุทธศาสนาเป็นสิ่งโน้มนำให้เกิดผลงานต่าง ๆ ออกมาอย่างต่อเนื่อง ตามจังหวะเวลาและสถานการณ์ในการใช้ชีวิตประจำวัน การสร้างสรรค์งานหัตถกรรมเพื่อทำนุบำรุงศาสนาหากไม่ใช่ศรัทธาแรงกล้าย่อมจะสร้างสรรค์ไม่ได้

อย่างต่อเนื่อง แต่อย่างไรก็ตาม การดำรงชีวิตในวิถีชุมชนย่อมมีความจำเป็นในด้านอื่น ๆ เข้ามาเกี่ยวข้อง และมีปัจจัยแวดล้อมหลายประการที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการดำเนินชีวิตและรูปแบบการทอผ้า ซึ่งหากจะให้วิถีที่ดำรงของชุมชนและการรักษาไว้ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นยังคงดำรงอยู่ ศรัทธาแห่งศาสนาและหลักธรรมจะเป็นรากฐานที่ดีต่อการพัฒนาให้ยั่งยืนต่อไป

จากแนวทางการพัฒนาทางเศรษฐกิจในปัจจุบันมุ่งเน้นการใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการนำความรู้มาประยุกต์ใช้ รวมถึงการใช้ความคิด และจินตนาการ เพื่อสร้างองค์ความรู้ หรือสิ่งใหม่ ๆ รวมไปถึงการนำความรู้ที่มีอยู่ ไปแก้ไขสถานการณ์ใหม่ที่แตกต่างไปจากแนวทางเดิม และสามารถนำมาซึ่งนวัตกรรมด้านต่าง ๆ ดังนั้น ความคิดสร้างสรรค์จึงเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อชุมชนดำรงอยู่ด้วยภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ที่ใช้ความรู้ที่มาจากองค์ความรู้ที่มีความสำคัญกับวิถีชีวิตของตนเอง และยังสามารถดำรงศิลปะและวัฒนธรรมของตนไว้ได้เป็นอย่างดี อีกทั้งสามารถนำมาซึ่งสิ่งใหม่และสามารถต่อยอดกลายเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนได้ด้วย

ดังนั้น รูปแบบของการพัฒนาชุมชนในประเทศที่มีความเหมาะสมกับลักษณะพื้นฐาน รูปแบบการดำรงชีวิต ทศนคติความเชื่อ หลักคิดที่ควรนำไปใช้เป็นพื้นฐานของการพัฒนาชุมชนจึงควรประกอบด้วย

1. หลักคิดตามแนวพุทธศาสนา ซึ่งเป็นพื้นฐานของทศนคติ ความเชื่อและพื้นฐานของคุณธรรมจริยธรรมในการดำรงชีวิตของประชาชนไทยส่วนใหญ่
2. แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เป็นพื้นฐานของการพัฒนาชุมชนที่มีการส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐมาอย่างต่อเนื่องและเป็นแนวคิดที่มีพื้นฐานมาจากหลักคิดในพุทธศาสนาและเหมาะสมกับวัฒนธรรมของสังคมไทย
3. การพัฒนาอย่างยั่งยืน เป็นแนวคิดที่ชุมชนสามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามแนวทางที่ชุมชนนั้นต้องการได้ด้วยตนเอง และยังสามารถรักษาสมดุลของสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงนั้นได้ในระยะยาว ประชาชนสามารถพึ่งพาตนเองได้

โดยแนวทางการพัฒนาชุมชนควรเป็นในรูปการพัฒนาแบบองค์รวม (Holistic community development approach) ซึ่งเป็นรูปแบบของการพัฒนาชุมชนที่มีการพิจารณาองค์ประกอบรอบด้านของชุมชนและให้สมาชิกของชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาตามสภาพสังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมภายในชุมชน ซึ่งเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับรูปแบบของการพัฒนานวัตกรรมทางสังคม (Social innovation) โดยในปัจจุบันรูปแบบของการพัฒนาชุมชนลักษณะนี้เป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางและเชื่อว่าจะสามารถสร้างความยั่งยืนให้กับชุมชนได้อย่างแท้จริง

3. การนำชุมชนสิ่งทอมาใช้เพื่อเป็นกรณีศึกษาการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

ชุมชนสิ่งทอในประเทศไทยถือว่าเป็นแหล่งรวบรวมความคิดสร้างสรรค์และทักษะงานฝีมือที่ปรากฏให้เห็นแตกต่างกันตามวัฒนธรรมและถูกถ่ายทอดเป็นมรดกทางวัฒนธรรมมายาวนาน อีกทั้งยังเปรียบเสมือนหน่วยธุรกิจขนาดเล็กที่ฝังตัวอยู่ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาประเทศและเป็นกลไกสำคัญในการเชื่อมโยงกิจกรรมทางเศรษฐกิจระหว่างธุรกิจประเภทต่าง ๆ ไม่น้อย นอกจากนี้ ยังมีบทบาทสำคัญในเชิงสังคม เป็นแหล่งจ้างงานและสร้างรายได้ให้กับชุมชนด้วย ทั้งยังเป็นกลไกที่สามารถเชื่อมโยงมรดกทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมของชาติ เข้ากับระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

สำหรับชุมชนที่ใช้ภูมิปัญญาด้านการทอผ้าพื้นเมืองของไทยมีมาแต่โบราณ ในอดีตการทอผ้าเป็นงานสำหรับการใช้สอยภายในครอบครัว และมีการถ่ายทอดกรรมวิธีการทอจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง จนสั่งสมเป็นภูมิปัญญาและมรดกทางวัฒนธรรม การทอผ้าพื้นเมืองของไทยมีการทอกระจายอยู่ตามกลุ่มชนต่าง ๆ ในทุกภาคของประเทศ มีลวดลายและรูปแบบแตกต่างกันตามภูมิปัญญาของบรรพบุรุษแต่ละท้องถิ่น นอกจากนี้ ผ้าทอพื้นเมืองยังมีกระบวนการและกรรมวิธีประณีตแตกต่างกันตามวัฒนธรรมการทอผ้า คือ มีรูปแบบ ลวดลาย สัญลักษณ์ที่แสดงเอกลักษณ์ของกลุ่มชน ซึ่งต้องอาศัยกระบวนการทางความคิดสร้างสรรค์ ร่วมกับความขยัน ความอดทน ความละเอียดอ่อนประณีตและความพยายามในการทออย่างยิ่ง จึงจะได้ผลงานที่ยังคงสืบทอดกันมาอย่างต่อเนื่อง

อย่างไรก็ตาม ผ้าทอพื้นเมืองของไทยปัจจุบันมีทั้งการทอในระดับครัวเรือน และอุตสาหกรรมขนาดย่อม แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงและความเสื่อมสลายของเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นค่อนข้างสูง เนื่องจากผู้ทอมักเปลี่ยนแปลงรูปแบบของผ้าไปตามความนิยมของผู้บริโภค เพื่อให้สามารถจำหน่ายได้ ขณะเดียวกันผู้บริโภคที่เข้าใจคุณค่าของผ้าพื้นเมืองและนิยมผ้าพื้นเมืองรูปแบบดั้งเดิมมีจำกัด ทำให้ปริมาณการซื้อจำกัด จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการเสื่อมสลายไปของผ้าพื้นเมือง นอกจากนี้ ยังมีข้อจำกัดเรื่องเครื่องมือ การทอผ้าพื้นเมืองที่ประณีตสวยงามมีกรรมวิธีที่ซับซ้อน การผลิตเป็นไปได้ช้า ผลตอบแทนไม่คุ้มค่างบเวลา ทำให้คนรุ่นใหม่ไม่ให้ความสนใจในอาชีพนี้เท่าที่ควร จึงขาดการสืบทอดและเป็นปัญหาของการสูญหายของภูมิปัญญาในอนาคต

หากพิจารณาชุมชนสิ่งทอที่สามารถดำรงอยู่ได้ด้วยพึ่งพาตนเอง ยังคงรักษาไว้ซึ่งรูปแบบชนบประเพณีท้องถิ่นที่ดั้งเดิม การอนุรักษ์ภูมิปัญญาด้านสิ่งทอและสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับคนรุ่นต่อไป รูปแบบชุมชนลักษณะนี้เป็นรูปแบบที่นักพัฒนาต่างต้องการให้เกิดขึ้นในชุมชนท้องถิ่นที่มีการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์และแสดงออกผ่านผลงานหลากหลายรูปแบบเพื่อสื่อสารกับผู้คนที่มีทัศนคติแตกต่างกันให้เกิดความรับรู้ร่วมกัน สำหรับงานฝีมือ (Craft) เป็นความคิดสร้างสรรค์ที่ถูก

ถ่ายทอดผ่านมรดกทางวัฒนธรรม (Cultural heritage) ที่ผสมผสานกันระหว่างการออกแบบ (Design) และทักษะงานฝีมือ (Craftsmanship) งานทอผ้าจัดเป็นการออกแบบงานฝีมือที่อาศัย วัฒนธรรมดั้งเดิม เทคนิคและวิธีการออกแบบผสมผสานกับความสามารถในการรับรู้ และความคิดสร้างสรรค์ของผู้ปฏิบัติ เพื่อถ่ายทอดออกมาเป็นผลงาน โดยแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่ผสมผสานกันอย่างลงตัวระหว่างความแตกต่างกันด้านประโยชน์ใช้สอย เทคโนโลยีเชิงหัตถกรรม และความคิดสร้างสรรค์

การพัฒนาชุมชนเกิดจากการพัฒนาของเครือข่ายที่เกี่ยวข้องในการทำงานร่วมกันภายในกลุ่มของสังคมใดสังคมหนึ่ง ซึ่งประกอบด้วยสองประเด็นหลัก ประเด็นแรกคือแหล่งที่อยู่อาศัยหรือสถานที่ของชุมชนซึ่งมีความสัมพันธ์กันกับกลุ่มสังคม อธิบายโดยยึดถืออาณาเขตของสถานที่เป็นหลัก โดยแหล่งที่อยู่หรือสถานที่นั้นก่อให้เกิดการรวมกลุ่มกันของคนในสังคมที่มีความสนใจและดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ สอดคล้องหรือสัมพันธ์กันภายในอาณาเขตนั้น ๆ และส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของคนในสังคมด้วย ประเด็นที่สองคือเกี่ยวข้องกับกระบวนการทางสังคมที่เกิดขึ้นเพื่อพัฒนาใช้คุณภาพชีวิตของคนในสังคมดีขึ้น (Robinson & Green, 2011) ดังนั้น การพัฒนาชุมชนสิ่งทอเพื่อให้คนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีคือการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่อยู่ภายในอาณาเขตเดียวกันและมีการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ซึ่งก็คือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับงานด้านสิ่งทอเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดียิ่งขึ้น

นอกจากนี้ หลักคิดทางพุทธศาสนา เศรษฐกิจพอเพียงของพระเจ้าอยู่หัวและหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืนสามารถนำไปสู่แนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืนโดยเป็นแนวคิดสำหรับการดำรงชีวิตในยุคปัจจุบัน เป็นระบบที่แก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม มีพื้นฐานที่การสร้างความสุขในธรรมชาติ มีความพอเพียงและพอดี รวมทั้งให้ระบบนิเวศสามารถอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูลได้ การพัฒนาชุมชนสิ่งทอตามบริบทดังกล่าวจึงต้องตอบสนองความต้องการของชุมชนในประเด็นที่สามารถทำให้ชุมชนยังคงดำรงอยู่ต่อไปจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่งโดยยังคงมีความพึงพอใจต่อระบบที่เกิดขึ้น พิจารณาจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนพร้อม ๆ กับการสร้างความสมดุลให้กับสิ่งแวดล้อม รวมไปถึงสร้างความพึงพอใจในด้านเศรษฐกิจและมีความสุขกับสังคมที่เป็นอยู่อย่างต่อเนื่อง กล่าวคือมีความเป็นอยู่อย่างเหมาะสม พอดี ในสภาพแวดล้อมที่ดี มีทรัพยากรใช้อย่างพอเพียงและตลอดไป

การที่สังคมสมัยใหม่มุ่งเน้นความคิดสร้างสรรค์ที่มาจากแนวคิดของคนรุ่นใหม่ ความสดใหม่ และพลังในการนำความรู้ความสามารถมาใช้ต่อยอดผลงานในปัจจุบัน ก็เป็นสาเหตุหนึ่งให้การพัฒนาชุมชนโดยใช้ความรู้จากรากฐานของบรรพบุรุษถูกมองข้ามและละเลย ซึ่งความชำนาญและความเชี่ยวชาญจากภูมิรู้ที่สั่งสมของคนในท้องถิ่นไม่ควรเป็นสิ่งที่ถูกมองข้าม ภูมิปัญญาเหล่านี้สามารถต่อยอดความคิดให้กับการสร้างสรรค์ยุคใหม่ได้เสมอ และคนรุ่นใหม่อาจไม่ใช่คนที่สามารถสร้างสรรค์งาน

ที่ทรงคุณค่าได้เสมอไป ในขณะที่ภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษก็ยังคงต้องการการปรับปรุงให้เหมาะสมด้วยเช่นกัน

การรวบรวมความรู้ความชำนาญทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ของชุมชนในการพัฒนาประเทศ จัดเป็นทุนทางสังคม (Social capitalism) ที่มีการเจริญเติบโตมาจากองค์กรนอกภาครัฐ (NGOs: non-governmental organizations) ทั่วโลกที่เชื่อว่าเป็นวิธีการสร้างความยั่งยืนในการพัฒนาชุมชนได้ วัฒนธรรมประเพณีถูกรวมเข้าด้วยกันโดยนักมานุษยวิทยา นักนิเวศวิทยาและนักเคลื่อนไหวทางสังคม โดยมองว่าความชำนาญของงานฝีมือที่เป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมในท้องถิ่นที่มีการนำไปใช้และสร้างมูลค่าให้กับงานออกแบบอย่างมาก (Brown, 2010) นอกจากนี้ จากคำจำกัดความของ กรมศิลปากร (2542) ได้ให้ความหมายของคำว่า ภูมิปัญญา คือ ความรู้ที่ได้สั่งสมสืบทอดและปฏิบัติต่อกันมาในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่ทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น ซึ่งเกิดจากการเรียนรู้จากคนรุ่นหนึ่งสืบทอดไปสู่คนรุ่นหนึ่งผ่านทาง การถ่ายทอดแบบต่าง ๆ เช่นเดียวกับ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2551) ได้ให้ความหมายถึง ภูมิปัญญาไทย หมายถึง องค์ความรู้ ความสามารถและทักษะของคนไทยอันเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ เลือกสรร ประยุกต์ พัฒนา และถ่ายทอดสืบทอดกันมา เพื่อใช้แก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทยให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและเหมาะสมกับยุคสมัย

การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของคนในชุมชนสิ่งทอก็เป็นการกระตุ้นให้ตระหนักถึงความสามารถที่มีอยู่ในตัวเองและแสดงออกถึงความคิดเหล่านั้นผ่านไปยังผลงานการทอผ้าในหลากหลายรูปแบบเพื่อสื่อสารกับผู้คนที่มีความคิดแตกต่างกันให้เกิดความรับรู้ร่วมกัน สำหรับงานฝีมือ (Craft) เป็นความคิดสร้างสรรค์ที่ถูกถ่ายทอดผ่านมรดกทางวัฒนธรรม (Cultural heritage) ที่ผสมผสานกันระหว่างการออกแบบ (Design) และทักษะงานฝีมือ (Craftsmanship) ดังนั้น การออกแบบงานฝีมือจึงเป็นการทำงานที่อาศัยวัฒนธรรมดั้งเดิม เทคนิคและวิธีการออกแบบร่วมสมัยผสมผสานกับความสามารถในการรับรู้ และความคิดสร้างสรรค์ของผู้ปฏิบัติ เพื่อถ่ายทอดออกมาเป็นผลงาน โดยแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่ผสมผสานกันอย่างลงตัวระหว่างความแตกต่างกันด้านประโยชน์ใช้สอย เทคโนโลยีเชิงหัตถกรรม และความคิดสร้างสรรค์ ซึ่ง Sawyer (2012) กล่าวว่า ความคิดสร้างสรรค์ช่วยให้สามารถแบ่งแยกและเข้าใจความพิเศษของบุคคลแต่ละคนได้ สามารถกระตุ้นให้เกิดความเป็นผู้นำและตอบสนองต่อความท้าทายในสังคมได้ ความคิดสร้างสรรค์เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับภาวะผู้นำในปัจจุบัน และความคิดสร้างสรรค์ช่วยให้สามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้ดี ความคิดสร้างสรรค์มีความสำคัญเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จากปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดขึ้น Choi, Anderson, and Veillette (2009) กล่าวว่า ความคิดสร้างสรรค์สิ่งสำคัญเช่นเดียวกับจุดแข็งขององค์กรในยุคปัจจุบัน ซึ่งความต้องการและมาตรฐานของลูกค้าเปลี่ยนแปลงไปจากการพัฒนาทาง

เทคโนโลยีอย่างรวดเร็วทั่วโลก ในการขับเคลื่อนองค์กรที่มีฐานความรู้เปรียบเสมือนทรัพยากรในองค์กรที่สำคัญ ความคิดสร้างสรรค์ของบุคคลากรนับว่าเป็นศูนย์กลางการขับเคลื่อนองค์กรที่จำเป็น นอกเหนือไปจาก ผลผลิตและประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน (Amabile & Kramer, 2011) ความจำเป็นที่องค์กรต้องการสร้างแนวความคิดใหม่ ๆ โดยใช้กระบวนการสร้างสรรค์ก็เพื่อค้นหาสิ่งทีนำไปสู่การเกิดนวัตกรรม Majaro (1992) กล่าวว่า ไม่จำเป็นต้องมีความคิดสร้างสรรค์จำนวนมาก แต่คัดเลือกความคิดสร้างสรรค์ที่เหมาะสมจริง ๆ เพื่อใส่เข้าไปในกระบวนการ จะทำให้ง่ายต่อการเกิดนวัตกรรมได้ องค์กรจำเป็นต้องมีบุคคลากรที่มีความคิดสร้างสรรค์เนื่องจากคนเหล่านี้มีส่วนช่วยให้ องค์กรมีศักยภาพมากขึ้น มีผลผลิตที่ดีและประสบความสำเร็จ

ชุมชนนวัตกรรมท้องถิ่นในประเทศไทยนับได้ว่าเป็นศูนย์รวมความคิดสร้างสรรค์และทักษะงานฝีมือที่ปรากฏให้เห็นแตกต่างกันตามวัฒนธรรมและถูกถ่ายทอดเป็นมรดกทางวัฒนธรรมมายาวนาน เปรียบได้เสมือนหน่วยธุรกิจขนาดเล็กที่ฝังตัวอยู่ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ จึงมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาประเทศและเป็นกลไกสำคัญในการเชื่อมโยงกิจกรรมทางเศรษฐกิจระหว่างธุรกิจประเภทต่าง ๆ ไม่น้อย von Stamm (2008) กล่าวว่า ความคิดสร้างสรรค์เป็นสิ่งจำเป็นในการสร้างนวัตกรรม การใช้ความคิดสร้างสรรค์อย่างสัมฤทธิ์ผลจะนำมาซึ่งนวัตกรรม องค์ประกอบของการใช้ความคิดสร้างสรรค์ให้เกิดผลสำเร็จ ประกอบไปด้วย การเลือกแนวความคิด (Idea selection) การพัฒนา (Development) และการนำไปสู่เชิงพาณิชย์ (Commercialization) และเพื่อให้ได้มาซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้้องค์กรก็จำเป็นต้องมี แนวทางในการปฏิบัติ (Process) ขั้นตอนการดำเนินงาน (Procedure) และโครงสร้าง (Structure) ที่ชัดเจน นอกจากนี้ยังมีบทบาทสำคัญในเชิงสังคม เป็นแหล่งจ้างงานและสร้างรายได้ให้แก่ประชาชนและชุมชนในทุกพื้นที่ทั่วประเทศ ทั้งยังเป็นกลไกที่สามารถเชื่อมโยงมรดกทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมของชาติ เข้ากับระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

สำหรับชุมชนที่ใช้ภูมิปัญญาด้านการทอผ้าพื้นเมืองของไทยมีมาแต่โบราณ ในอดีตการทอผ้าเป็นงานสำหรับการใช้สอยภายในครอบครัว และมีการถ่ายทอดกรรมวิธีการทอจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง จนสั่งสมเป็นภูมิปัญญาและมรดกทางวัฒนธรรม การทอผ้าพื้นเมืองของไทยมีการทอกระจายอยู่ตามกลุ่มชนต่าง ๆ ในทุกภาคของประเทศ มีลวดลายและรูปแบบแตกต่างกันตามภูมิปัญญาของบรรพบุรุษแต่ละท้องถิ่น นอกจากนี้ ผ้าทอพื้นเมืองยังมีกระบวนการและกรรมวิธีประณีตแตกต่างกันตามวัฒนธรรมการทอผ้า คือ มีรูปแบบ ลวดลาย สัญลักษณ์ที่แสดงเอกลักษณ์ของกลุ่มชน ซึ่งต้องอาศัยกระบวนการทางความคิดสร้างสรรค์ ร่วมกับความขยัน ความอดทน ความละเอียดอ่อนประณีตและความพยายามในการทออย่างยิ่ง จึงจะได้ผลงานที่ยังคงสืบทอดกันมาอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น ความคิด

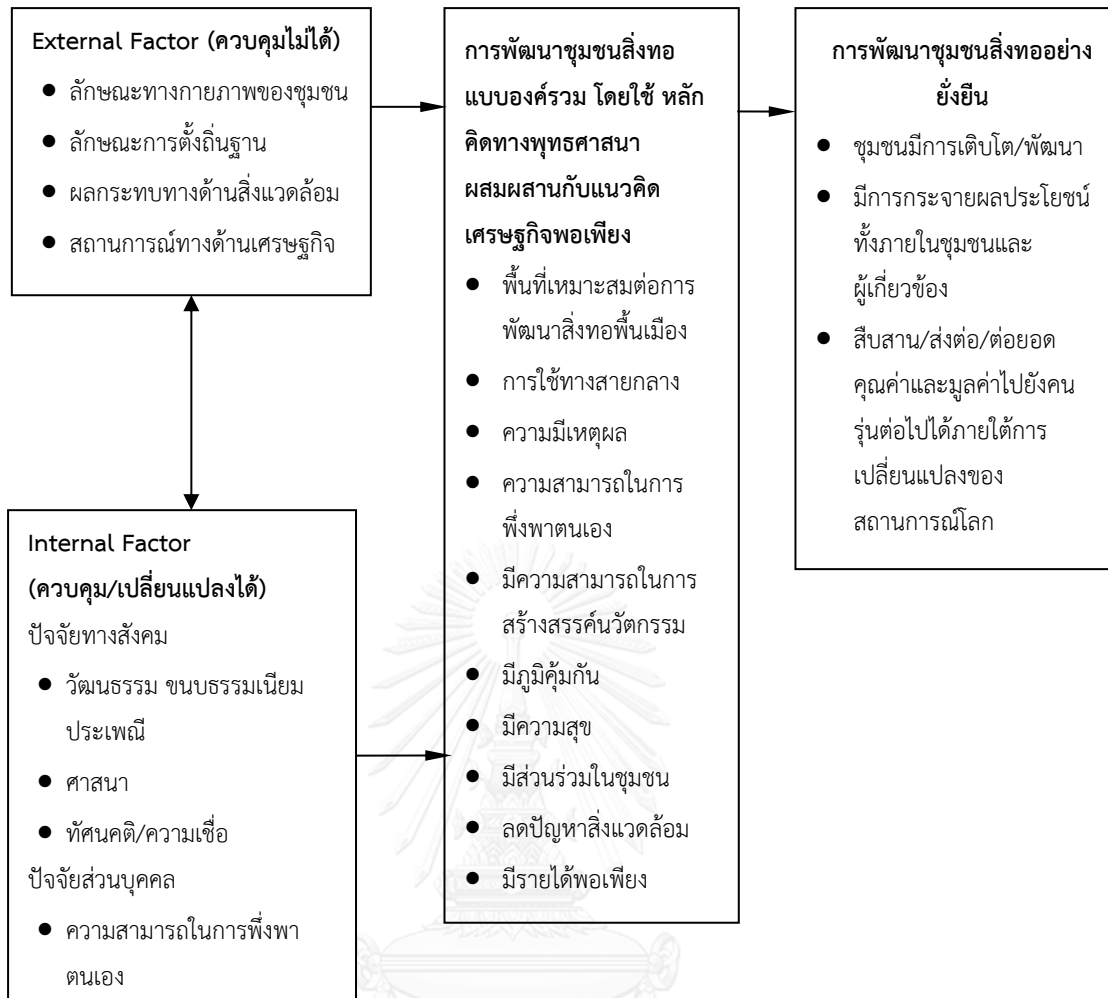
สร้างสรรค์จึงเป็นกระบวนการหนึ่งที่น่าสนใจสำหรับการสร้างสรรค์ผลงานและการดำรงอยู่ของชุมชนผ่านความคิดสร้างสรรค์ก็เป็นประเด็นที่น่าติดตาม

การศึกษาบทบาทของพุทธศาสนาและเศรษฐกิจพอเพียงที่มีผลต่อการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นโดยใช้กรณีศึกษาของชุมชนสิ่งทอท้องถิ่นของไทย เป็นการศึกษาเกี่ยวกับวิถีชีวิตของประชากรในชุมชนสิ่งทอ ที่มีกิจกรรมต่าง ๆ เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา โดยใช้ชุมชนสิ่งทอในอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่เป็นต้นแบบ ซึ่งในปัจจุบันวิถีชีวิตของชุมชนในท้องถิ่นแห่งนี้ยังคงเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาอย่างเหนียวแน่น และใช้ศิลปะการทอผ้าเป็นส่วนหนึ่งของการทำนุบำรุงกิจกรรมทางพุทธศาสนา โดยการศึกษาจะเน้นในด้านกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการผลิตสิ่งทอพื้นเมืองตั้งแต่การได้มาซึ่งวัตถุดิบ การทอ การนำไปใช้ และ/หรือการจำหน่าย โดยเปรียบเทียบให้เห็นแนวคิดของกระบวนการที่สอดคล้องกับคตินิยมในพุทธศาสนา การนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้และทัศนคติที่เชื่อมโยงกับความยั่งยืนในอนาคต

จากการศึกษาข้อมูลด้านเอกสารที่เกี่ยวข้องในประเด็นต่าง ๆ ผู้วิจัยสนใจกรณีศึกษาที่เกี่ยวข้องกับชุมชนที่มีภูมิปัญญาและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับสิ่งทอ โดยศึกษาเพื่อพิจารณาองค์ประกอบที่สามารถสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนและสังคม พร้อมทั้งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเชิงบวก โดยพิจารณารูปแบบการพัฒนาแบบองค์รวม (Holistic development) และมีการนำหลักคิดของนวัตกรรมทางสังคม (Social innovation) มาเป็นแนวทางการพัฒนาเพื่อเสนอแนะให้กับผู้ปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนสามารถมองเห็นองค์ประกอบที่จำเป็นต่อการพัฒนาชุมชนด้านสิ่งทอให้ตอบสนองความต้องการที่ซับซ้อนของชุมชนที่หลากหลายและพัฒนาอย่างต่อเนื่องได้อย่างยั่งยืน นอกจากนี้ การส่งเสริมและใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นก็เป็นประเด็นสำคัญเนื่องจากชุมชนสิ่งทอเป็นชุมชนที่มีการนำภูมิปัญญามาใช้อย่างต่อเนื่องและชุมชนของไทยยังคงเกี่ยวพันกับภูมิปัญญาและวัฒนธรรมดั้งเดิมอยู่มาก

4. กรอบแนวคิดของงานวิจัย

จากการศึกษาข้อมูลเอกสารเบื้องต้นผู้วิจัยได้สรุปกรอบแนวคิดของงานวิจัยตัวแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน ดังนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 รูปที่ 2.9 กรอบแนวคิดในการวิจัย
 ที่มา: ผู้วิจัย

จากภาพที่ 2.9 กรอบแนวความคิดที่ได้สำหรับการวิจัยในครั้งนี้เป็นผลจากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลจากแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องโดยมีข้อสรุปดังอธิบายในตารางที่ 2.2 ตารางที่ 2.2 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับกรอบแนวคิดในการวิจัย

ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง	แนวคิด/ทฤษฎี	อ้างอิง
ตัวแปรต้น		
ปัจจัยภายนอก (External factors)		
- ลักษณะทางกายภาพของชุมชน	ปัจจัยทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีผล	Robinson and
- พื้นที่เหมาะสมต่อการพัฒนาสิ่ง ทอพื้นเมือง	ต่อรูปแบบและวิถีการดำรงชีวิตของ มนุษย์ ลักษณะทางภูมิศาสตร์ เช่น ภูมิ ประเทศ สภาพอากาศและแหล่ง	Green (2011)
- ลักษณะการตั้งถิ่นฐาน	ทรัพยากรทางธรรมชาติ มีผลต่อการตั้ง ถิ่นฐาน การดำรงชีวิตและการประกอบ อาชีพของผู้คน	
- ผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อม	การพัฒนาอย่างยั่งยืน ช่วยแก้ไขและลด	Bridger and
- ลดปัญหาสิ่งแวดล้อม	ความเสียหายด้านสิ่งแวดล้อม เมื่อความ ต้องการของประชากรเพิ่มขึ้น และความ จำเป็นในการใช้ทรัพยากรเพิ่มมากขึ้น	Luloff (1999)
ปัจจัยภายใน (Internal factors)		
ปัจจัยทางสังคม	ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมเป็น ปัจจัยที่สัมพันธ์กับลักษณะการอยู่ ร่วมกันของชุมชน ทำให้เกิด กติกา กฎระเบียบ ขนบธรรมเนียมประเพณี รวมถึงความเชื่อในสังคมร่วมกัน	Kayser (1994)
- วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี	ความหลากหลายของมรดกทาง วัฒนธรรมของแต่ละชุมชนสามารถสร้าง ความมั่งคั่งและแตกต่างจากชุมชนอื่น การศึกษามรดกทางวัฒนธรรมจะทำให้ เข้าใจคุณค่าทางสังคมได้ดีขึ้น	Barillet et al. (2006)

ตารางที่ 2.2 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับกรอบแนวคิดในการวิจัย (ต่อ)

ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง	แนวคิด/ทฤษฎี	อ้างอิง
- ศาสนา	หลักคิดในศาสนาพุทธจะพิจารณาความสัมพันธ์ในการดำรงชีวิตร่วมกับองค์ประกอบอื่น ๆ ในชีวิตตามธรรมชาติ การอยู่ร่วมกันจะมุ่งประโยชน์ที่จะเกิดกับสิ่งต่าง ๆ รอบตัวคือสังคมและสิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญ เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงตัวตนให้ดีขึ้น เป็นกระบวนการของการเพิ่มขีดความสามารถการมีส่วนร่วมของบุคคลและกลุ่มผู้อยู่อาศัยอยู่ร่วมกัน ให้สามารถพัฒนา เสริมสร้างความรู้ และแก้ปัญหาเพื่อพัฒนาสังคมไปสู่ความมีชีวิตที่ดีที่สุด	พระพรหมคุณาภรณ์ (2011)
- ทศนคติ/ความเชื่อ	ทศนคติและค่านิยมในชุมชนมีผลต่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน ส่งผลต่อการใช้ทรัพยากร และความตั้งใจที่มีต่อการพัฒนา	Roseland (2000) และ Lai and Nepal (2006)
- การใช้ทางสายกลาง	การมีความพอดีทั้งในด้านความคิดและการปฏิบัติ (หลักการทางพุทธศาสนา) และการยึดหลักทางสายกลาง พอดีพอประมาณ (แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง)	พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช (2007) และ พระพรหมคุณาภรณ์ (2011)

ตารางที่ 2.2 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับกรอบแนวคิดในการวิจัย (ต่อ)

ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง	แนวคิด/ทฤษฎี	อ้างอิง
ปัจจัยส่วนบุคคล		
- ความสามารถในการพึ่งพาตนเอง	การพึ่งพาตนเองของคนในชุมชนจะเพิ่ม ศักยภาพของชุมชนและพร้อมที่จะรับมือ กับปัญหาต่าง ๆ นำไปสู่กระบวนการ แก้ไขปัญหา เพิ่มอำนาจต่อรองและสร้าง เสรีภาพให้กับชุมชน	พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช (2007) และ Cheshire (2016)
- มีความสามารถในการสร้างสรรค์นวัตกรรม	ความคิดสร้างสรรค์เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการสร้างนวัตกรรม และการใช้ความคิดสร้างสรรค์อย่างสัมฤทธิ์ผลจำนวนมากซึ่ง นวัตกรรม	von Stamm (2008)
- ความมีเหตุผล	การอาศัยความรู้ รอบคอบและ ระมัดระวังตามหลักวิชาการมาใช้ในการ วางแผนดำเนินการ (แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง)	พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช (2007)
- มีภูมิคุ้มกัน	การเตรียมพร้อมรับผลกระทบและความเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ เพื่อเผชิญ ปัญหาในอนาคตได้อย่างเข้มแข็ง (แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง)	Robinson and Green (2011)
- มีความสุข	การพัฒนาทางสายกลาง พัฒนาด้านวัตถุ ควบคู่ไปกับจิตใจ เพื่อความสุขในชีวิต (แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงและหลักคิด ทางพุทธศาสนา)	พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช (2007) และ พระพรหมบัณฑิต (2016)

ตารางที่ 2.2 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับกรอบแนวคิดในการวิจัย (ต่อ)

ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง	แนวคิด/ทฤษฎี	อ้างอิง
- มีส่วนร่วมในชุมชน	การมีส่วนร่วมในชุมชนมีความจำเป็นสำหรับการพัฒนาเนื่องจากมีความเกี่ยวข้องกับคนในชุมชน ความสำเร็จของการพัฒนาจะมาจากประชาชนมีความสนใจและมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อแลกเปลี่ยนความคิด ร่วมกันตัดสินใจเพื่อเสริมพลังอำนาจตามระบอบประชาธิปไตย	Hashemi et al . (1996) และ Singh K (2009)
- มีรายได้พอเพียง	การปรับปรุงคุณภาพชีวิตโดยไม่สร้างผลกระทบหรือไม่เบียดเบียนผู้อื่น (แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง)	พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช (2007)
ตัวแปรตาม		
การพัฒนาชุมชนส่งต่ออย่างยั่งยืน		
- ชุมชนมีการเจริญเติบโต/พัฒนา	การส่งเสริมเศรษฐกิจที่ยั่งยืน มีการจ้างงาน ทุกคนมีการทำงานที่ดี ลดความไม่เท่าเทียมกันในสังคม ส่งเสริมสังคมที่สงบและพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพ	UN (2015) และ สุรพล เศรษฐบุต (2016)
- มีการกระจายผลประโยชน์ทั้งภายในและผู้เกี่ยวข้อง	รักษาและใช้ทรัพยากรที่ยั่งยืน ตระหนักถึงความแตกต่างทางวัฒนธรรมของชุมชนเพื่อให้เกิดการยอมรับ (การพัฒนาอย่างยั่งยืน)	
- สืบสาน/ส่งต่อ/ต่อยอด คุณค่าและมูลค่าไปยังคนรุ่นต่อไปได้ ภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์โลก		

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ตัวแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืนมุ่งเน้นประเด็นการหาตัวแบบของการพัฒนาชุมชนสิ่งทอที่ยั่งยืน เพื่อพัฒนาและสร้างต้นแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนที่ใช้ภูมิปัญญาด้านสิ่งทอพื้นเมืองในประเทศไทยให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืนในรูปแบบคู่มือเพื่อการเรียนรู้ในชุมชน และวางแนวทางในการนำตัวแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืนไปสู่การใช้งาน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. วิเคราะห์บริบทพื้นฐานของชุมชนสิ่งทอที่ยังคงมีอัตลักษณ์ด้านภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น
2. นำเสนอกรอบแนวคิดการพัฒนาชุมชนสิ่งทอ
3. พัฒนาตัวแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน
4. นำตัวแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืนไปใช้พัฒนาชุมชนสิ่งทอ

จากวัตถุประสงค์ผู้วิจัยได้ดำเนินการวางแผนการวิจัยในแต่ละขั้นตอน เพื่อนำไปสู่การดำเนินงาน ดังแสดงในตารางที่ 3.1

ตารางที่ 3.1 การวางแผนดำเนินการวิจัย

แผนการดำเนินการวิจัย	วิธีการดำเนินการวิจัย	ผลลัพธ์
ระยะที่ 1 การสำรวจเบื้องต้นเกี่ยวกับชุมชนต้นแบบที่ใช้สำหรับการศึกษา คือ ชุมชนสิ่งทอในอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่		
การศึกษาข้อมูลเบื้องต้นของชุมชนสิ่งทอต้นแบบ	- รวบรวมและศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ ข้อมูลประวัติศาสตร์ (Secondary data study)	- ได้ข้อมูลเบื้องต้นทางสังคม ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และประเพณีเกี่ยวกับชุมชน
	- ใช้การวิจัยภาคสนาม (Field research) โดยการลงพื้นที่สำรวจ การสังเกตและบันทึกข้อมูล	- ได้ข้อมูลเกี่ยวกับบริบทพื้นฐาน สภาพท้องถิ่นและสภาพแวดล้อมของชุมชน

ตารางที่ 3.1 การวางแผนดำเนินการวิจัย (ต่อ)

แผนการดำเนินการวิจัย	วิธีการดำเนินการวิจัย	ผลลัพธ์
ระยะที่ 2 การเก็บข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับชุมชนต้นแบบที่ใช้สำหรับการศึกษา คือ ชุมชนสิ่งทอในอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่		
การศึกษาข้อมูลเชิงลึกด้านพื้นที่	- ใช้การวิจัยภาคสนาม (Field research) - การลงพื้นที่สำรวจโดยใช้แบบสังเกต (Observation) และบันทึกข้อมูล	- ได้ข้อมูลเชิงลึกด้านสภาพภูมิศาสตร์ การตั้งถิ่นฐาน วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี
การเก็บข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง	- การสัมภาษณ์เชิงลึก (Individual in-depth interview)	- ได้ข้อมูลเกี่ยวกับทัศนคติ/ความเชื่อ หลักคิดและแนวปฏิบัติที่เกี่ยวกับชีวิตประจำวันและการทำงานด้านสิ่งทอพื้นเมือง
การเก็บข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิดในการพึ่งพาตนเอง	- การใช้แบบสอบถาม (Questionnaire)	- ได้ข้อมูลเกี่ยวกับความสามารถในการพึ่งพาตนเองในการทำงานด้านสิ่งทอและทัศนคติเกี่ยวกับความสุขในชีวิต
ระยะที่ 3 การพัฒนาและสร้างตัวแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน		
การสร้างข้อมูลสรุปเพื่อหาตัวแบบ	- การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลจากการเก็บข้อมูลใน ระยะที่ 2 การประมวลผลทางสถิติ	- ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชนสิ่งทอ
การกำหนดตัวชี้วัดและเกณฑ์ประเมินของนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน	- ตรวจสอบตัวชี้วัดโดยใช้การตรวจสอบสามเส้าด้านทฤษฎี (Theory triangulation) โดยผู้เชี่ยวชาญ	- แบบร่างตัวชี้วัดและเกณฑ์ประเมินของการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน

ตารางที่ 3.1 การวางแผนดำเนินการวิจัย (ต่อ)

แผนการดำเนินการวิจัย	วิธีการดำเนินการวิจัย	ผลลัพธ์
การปรับปรุงตัวชี้วัดการ พัฒนาชุมชนสิ่งทออย่าง ยั่งยืน	- การพิจารณาความเหมาะสม ของผู้เชี่ยวชาญ	- ต้นแบบตัวชี้วัดเพื่อใช้ในการ ประเมินการพัฒนาชุมชนสิ่ง ทออย่างยั่งยืน - การพัฒนาคู่มือตัวแบบ นวัตกรรมการพัฒนาชุมชน สิ่งทออย่างยั่งยืน
ระยะที่ 4 การทดสอบตัวชี้วัดนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืนและการนำไปใช้		
ทดสอบตัวชี้วัดนวัตกรรม การพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่าง ยั่งยืนในพื้นที่ตัวอย่างที่ อ. ลับแล จ.อุตรดิตถ์	- เก็บข้อมูลภาคสนามโดยใช้ตัว แบบนวัตกรรมการพัฒนา ชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน	- ผลการใช้ตัวแบบในการ ประเมินศักยภาพของชุมชน สิ่งทอ
ปรับปรุงตัวแบบนวัตกรรม การพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่าง ยั่งยืน	- นำผลการทดสอบตัวแบบและ ข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญ มาปรับปรุง	- ตัวแบบนวัตกรรมการ พัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน

3.1 แนวทางการดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ใช้การศึกษาวิจัยในรูปแบบการวิจัยและพัฒนาโดยใช้กรณีศึกษาจาก การเลือกชุมชนสิ่งทอที่มีรูปแบบและแนวทางการดำเนินชีวิตที่ยังคงสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น และ รักษามรดกทางวัฒนธรรมรวมถึงขนบธรรมเนียมประเพณีของตนเองไว้ในวิถีชีวิตปัจจุบัน กระบวนการศึกษาใช้วิธีการวิจัยเชิงบรรยาย (Descriptive research) และเน้นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในรูปแบบของการศึกษาเฉพาะกรณี (Case studies) ซึ่งประยุกต์ใช้ตาม แนวทางที่อธิบายโดย Berg, Lune, and Lune (2004); Bryman (2006); Creswell (2014) และ จิตราภา กุณทลบุตร (2014)

วิธีการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้วิธีการผสมผสานในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย การสังเกต (Observation) การสัมภาษณ์ (Individual in-depth interview) การ รวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถาม (Questionnaire) และศึกษาเอกสาร

3.2 พื้นที่ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้เลือกชุมชนที่ใช้เป็นการศึกษาเฉพาะกรณี (Case studies) โดยพิจารณาจากชุมชนสิ่งทอจากข้อกำหนด 5 ประการ ได้แก่

1. เป็นพื้นที่ที่มีการทอผ้าพื้นเมืองเป็นอาชีพหลัก และ/หรือ อาชีพเสริม
2. เป็นชุมชนที่ยังคงมีประวัติศาสตร์ ภูมิหลัง และรักษาภูมิปัญญาด้านสิ่งทอจากบรรพบุรุษ
3. ชุมชนยังคงผลิตและใช้สิ่งทอตามวัฒนธรรมและภูมิปัญญาในวิถีชีวิตประจำวันในปัจจุบัน
4. มีการจำหน่ายผลิตภัณฑ์จากสิ่งทอพื้นเมืองในชุมชนอย่างต่อเนื่องไม่น้อยกว่า 5 ปี และ
5. เป็นชุมชนที่คนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ

โดยชุมชนที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษากรณีเฉพาะชุมชนสิ่งทอภายในอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ จากการลงพื้นที่เพื่อหาข้อมูลเบื้องต้น พบว่า ชุมชนสิ่งทอที่มีลักษณะตรงกับข้อกำหนดเบื้องต้นคือยังคงเป็นชุมชนที่มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้โดยรักษาสภาพธรรมชาติ ความเชื่อ ประเพณี และวิถีชีวิตของชาวล้านนาในอดีตไว้ และยังคงใช้สิ่งทอพื้นเมืองอยู่ในชีวิตประจำวัน

3.3 ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยดำเนินงานวิจัยเป็นขั้นตอนตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

ระยะที่ 1 การสำรวจเบื้องต้นเกี่ยวกับชุมชนต้นแบบที่ใช้สำหรับการศึกษา คือ ชุมชนสิ่งทอในอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่

ใช้วิจัยแบบภาคสนาม (Field research) ตามแนวทางที่อธิบายโดย Borden and Abbott (2014) เพื่อการเข้าใจพื้นที่ศึกษา โดยการลงพื้นที่เบื้องต้น ใช้การสำรวจ (Survey) พื้นที่ชุมชนสิ่งทอเบื้องต้นเพื่อรวบรวมข้อมูลและศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data study) ข้อมูลประวัติศาสตร์ (Historical data) และการสังเกต (Observation techniques) เพื่อศึกษาวิเคราะห์และสังเคราะห์บริบทพื้นฐานของชุมชนสิ่งทอที่มีรากฐานจากภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยลงพื้นที่สำรวจข้อมูลเบื้องต้นเมื่อวันที่ 22-25 พฤศจิกายน 2557

ระยะที่ 2 การเก็บข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับชุมชนต้นแบบที่ใช้สำหรับการศึกษา คือ ชุมชนสิ่งทอในอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่

1 เป็นการเก็บข้อมูลเชิงลึก ซึ่งในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยผ่านพิจารณาความเหมาะสมจากผู้เชี่ยวชาญเรียบร้อยแล้ว โดยลงพื้นที่สำรวจข้อมูล 3 ครั้งคือ

1) ระหว่างวันที่ 23-25 กุมภาพันธ์ 2559 เก็บข้อมูลเก็บข้อมูลในด้านสภาพแวดล้อม พื้นที่ สังคมและชุมชน ในประเด็นเกี่ยวกับ สภาพภูมิศาสตร์ ลักษณะการตั้งถิ่นฐานของชุมชน วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ศาสนาและความเชื่อ เพื่อทราบถึงพื้นฐานความเป็นอยู่ที่มีอิทธิพลต่อชีวิตประจำวัน

2) ระหว่างวันที่ 23-25 มีนาคม 2559 เก็บข้อมูลแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (Individual in-depth interview) เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็น ทศนคติ ความเชื่อ หลักคิดและหลักปฏิบัติในชีวิตประจำวันของกลุ่มตัวอย่าง และแบบสอบถาม (Questionnaire) เพื่อเก็บข้อมูลด้านความสามารถในการพึ่งพาตนเองเกี่ยวกับการทำงานด้านสิ่งทอของกลุ่มตัวอย่าง ครั้งที่ 1

3) ระหว่างวันที่ 12-14 พฤศจิกายน 2559 แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (Individual in-depth interview) เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็น ทศนคติ ความเชื่อ หลักคิดและหลักปฏิบัติในชีวิตประจำวันของกลุ่มตัวอย่าง และแบบสอบถาม (Questionnaire) เพื่อเก็บข้อมูลด้านความสามารถในการพึ่งพาตนเองเกี่ยวกับการทำงานด้านสิ่งทอของกลุ่มตัวอย่าง ครั้งที่ 2

2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ผู้วิจัยได้เลือกชุมชนสิ่งทอในอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ เป็นพื้นที่ตัวอย่างในการศึกษาเฉพาะกรณี (Case studies) โดยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างดังนี้

กลุ่มตัวอย่างที่สัมภาษณ์เชิงลึก ได้แก่ ผู้นำชุมชนสิ่งทอ ประธานกลุ่มหรือประธานเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับการผลิตและจำหน่ายสิ่งทอในชุมชน สมาชิกกลุ่มทอผ้าในชุมชน จำนวน 10 ราย ทั้งหมดเป็นผู้อาศัยอยู่ในชุมชนสิ่งทอในอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ประกอบด้วย

- 1 สมาชิกกลุ่มทอผ้าบ้านไร่ ตำบลท่าผา จำนวน 2 คน
- 2 สมาชิกกลุ่มทอผ้าตำบลท่าผา จำนวน 1 คน
- 3 สมาชิกกลุ่มทอผ้าบ้านทัพ จำนวน 2 คน
- 4 สมาชิกกลุ่มทอผ้าบ้านป่าแดด จำนวน 2 คน
- 5 สมาชิกกลุ่มทอผ้าฝ้ายเปลือกไม้ บ้านต่อเรือ จำนวน 2 คน
- 6 นักประวัติศาสตร์ พัฒนาและออกแบบสิ่งทอ 1 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้สำหรับเก็บข้อมูลด้านความสามารถในการพึ่งพาตนเองเกี่ยวกับการทำงานด้านสิ่งทอ ได้แก่ ประธานกลุ่มชุมชนสิ่งทอ สมาชิกกลุ่มและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมด้านสิ่งทอภายในชุมชน จำนวน 41 ราย

3 การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุป โดยนำข้อมูลที่ได้จากการสังเกต สัมภาษณ์ และจดบันทึก มาวิเคราะห์เป็นข้อความบรรยาย (Descriptive) และการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ตามกรอบแนวคิดการวิจัย

ระยะที่ 3 การพัฒนาและสร้างตัวแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน

ข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมข้อมูลในระยะที่ 2 จะนำมาหาข้อสรุปที่เป็นประเด็นหลักสำคัญ โดยการวิเคราะห์ ตีความและหาความหมายหรือคำอธิบายตามความสัมพันธ์ที่ได้จากข้อมูลเพื่อนำไปพัฒนาและสร้างตัวแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืนตามขั้นตอนต่อไปนี้

1. สร้างข้อมูลสรุปเพื่อหาตัวแบบ โดยการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลจากการเก็บข้อมูลในระยะที่ 2 และการประมวลผลทางสถิติเพื่อหาปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชนสิ่งทอ

2. กำหนดตัวชี้วัดและเกณฑ์ประเมินของนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน ตามกระบวนการดังต่อไปนี้

1) นำเสนอตัวชี้วัดและเกณฑ์ประเมินต่อผู้ทรงคุณวุฒิ (Expert Judgement) ที่มีความเกี่ยวข้องต่องานพัฒนาชุมชนสิ่งทอมาไม่น้อยกว่า 5 ปี ในหน่วยงานของภาครัฐหรือเอกชนจำนวน 5 ท่าน ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านภูมิปัญญาและวัฒนธรรมด้านสิ่งทอพื้นเมืองของไทย ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง ผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรม ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาชุมชน และผู้เชี่ยวชาญด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม

2) โดยกำหนดประเด็นตรวจสอบของผู้ทรงคุณวุฒิ ใน 5 ประเด็นได้แก่

(1) ความเหมาะสมของตัวแบบด้านองค์ประกอบของเนื้อหา

(2) ความเหมาะสมของรูปแบบและองค์ประกอบของเทคโนโลยีที่นำเสนอ

(3) ความเหมาะสมของการจัดการให้เกิดการนำไปใช้ประโยชน์

(4) ความเป็นไปได้ของการนำตัวแบบไปใช้ประโยชน์ในด้านสังคมในการพัฒนาชุมชนสิ่งทอ

(5) ความเป็นไปได้ของตัวแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืนในด้านช่วยส่งเสริมให้เกิดการสร้างมูลค่าให้กับชุมชนสิ่งทอ

3. ปรับปรุงตัวชี้วัดการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืนตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ
4. พัฒนาคู่่มือตัวแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน

ระยะที่ 4 การทดสอบตัวแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืนและการนำไปใช้

จากผลการพัฒนาตัวแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน ผู้วิจัยได้ดำเนินการทดสอบตัวชี้วัดนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน และลงพื้นที่เพื่อนำตัวแบบที่พัฒนาขึ้นไปทดสอบการใช้งานซึ่งในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยได้ใช้พัฒนาเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยผ่านพิจารณาความเหมาะสมจากผู้เชี่ยวชาญเรียบร้อยแล้ว และได้ลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูล ระหว่างวันที่ 5-7 กรกฎาคม 2560 เป็นการเก็บข้อมูลเชิงลึกด้วยการสัมภาษณ์และนำตัวแบบที่พัฒนาไปทดสอบการใช้งาน ดังนี้

1. ทดสอบตัวชี้วัดนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืนกับชุมชนสิ่งทอที่ อ.ลับแล จ.อุตรดิตถ์ แล้วนำผลการทดสอบและข้อเสนอแนะที่ได้มาปรับปรุงตัวชี้วัดนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน
2. การทดสอบตัวชี้วัดด้วยผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งดำเนินงานและกิจกรรมด้านการพัฒนาชุมชนสิ่งทอในพื้นที่ อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่ และ อ.ลับแล จ.อุตรดิตถ์
3. นำผลการทดสอบ และข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุงและพัฒนาตัวแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล CHULALONGKORN UNIVERSITY

กระบวนการที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้ได้ข้อสรุปของตัวแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน ประกอบด้วยขั้นตอนต่อไปนี้

1. การหาข้อสรุปที่ได้จากการบันทึกข้อมูลภาคสนาม (field note) การสังเกตและสัมภาษณ์ เพื่อนำไปหาความหมายและขยายความเชื่อมโยงของข้อมูล และเตรียมข้อมูลสำหรับสร้างตัวแบบ
2. การตีความและให้ความหมายของข้อมูล ใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ประกอบด้วยการตรวจสอบสามเส้าด้านทฤษฎี (Theory triangulation) โดยนำแนวคิดและทฤษฎีจากที่กล่าวไว้ในบทที่ 2 มาตีความ ร่วมกับการตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล (Methodological triangulation) จากการสังเกตควบคู่กับการสัมภาษณ์ และให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาชุมชนและสิ่งทอเป็นผู้ตรวจสอบ

3. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับระดับความคิดเห็นใช้การแจกแจงความถี่ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

บทที่ 4

กระบวนการพัฒนาศึกษาชุมชนสิ่งทอ: กรณีศึกษาชุมชนสิ่งทอในอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่

จากการเก็บข้อมูลโดยลงพื้นที่สำรวจและการศึกษาข้อมูลทุติยภูมิของ ม.ป.ป. (2549) และ สมบัติ ฝอยทอง (2014) สรุปข้อมูลได้ดังนี้

ผลจากการดำเนินการวิจัย ระยะที่ 1 การสำรวจเบื้องต้นเกี่ยวกับชุมชนต้นแบบที่ใช้สำหรับการศึกษาคือ ชุมชนสิ่งทอในอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่

4.1 ลักษณะทางกายภาพของชุมชน

4.1.1 ความเป็นมา

อำเภอแม่แจ่มเป็นพื้นที่ที่รายล้อมด้วยภูเขาซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่ดอยอินทนนท์ แต่เดิมเรียกว่า อำเภอช่างเคิ่ง ซึ่งปัจจุบันมีสถานะเป็นตำบลหนึ่งในอำเภอแม่แจ่ม ที่ตั้งของตัวอำเภอแม่แจ่ม ตั้งอยู่ในเขตตำบลช่างเคิ่ง ติดกับลำน้ำแม่แจ่ม ความเป็นมาโดยสังเขปของอำเภอแม่แจ่ม คือ เมื่อปี พ.ศ.2447 ตำบลช่างเคิ่ง (ที่ตั้งปัจจุบันของที่ว่าการอำเภอแม่แจ่ม) ได้ยกฐานะเป็นอำเภอ เรียกว่า “อำเภอช่างเคิ่ง” ต่อมาช่วงปี พ.ศ. 2481 สภาพความเป็นอยู่เกิดความอดอยาก ขาดแคลน ประชาชนอพยพย้ายถิ่นฐานไปถิ่นอื่นจำนวนมาก เป็นสาเหตุให้จำนวนประชากรลดลง ทางราชการจึงยุบให้เหลือเป็นเพียงกิ่งอำเภอและให้ขึ้นกับอำเภอจอมทอง โดยเรียกชื่อเป็น “กิ่งอำเภอแม่แจ่ม” ต่อมาทางราชการเห็นว่าเป็นท้องที่ที่ห่างไกล ทุรกันดาร การให้เขตการปกครองขึ้นกับอำเภอจอมทอง จะทำให้ประชาชนจะไม่สามารถได้รับความสะดวกในการติดต่อราชการ จึงได้ยกฐานะเป็นอำเภอแม่แจ่ม ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2499 เป็นต้นมา

ที่ตั้งของอำเภอแม่แจ่มอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของจังหวัดเชียงใหม่ ห่างจากจังหวัดเชียงใหม่ประมาณ 115 กิโลเมตร ตามเส้นทางสายแม่แจ่ม-ดอยอินทนนท์ และ 155 กิโลเมตร ตามเส้นทางสายแม่แจ่ม-ฮอด มีเนื้อที่ประมาณ 3,361.151 ตารางกิโลเมตร โดยมีลักษณะภูมิประเทศสภาพพื้นที่เป็นป่าและภูเขาสูงชัน ทุรกันดาร อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติเกือบทั้งหมด โดยมีลำน้ำแม่แจ่มเป็นแม่น้ำสายน้ำหลัก พื้นที่ส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 70 เป็นป่าไม้และภูเขาสูงชัน เป็นที่ราบเชิงเขาประมาณร้อยละ 20 และเป็นที่ราบลุ่มประมาณร้อยละ 10 โดยมีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ ติดเขตอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ทิศใต้ ติดเขตอำเภอจอมทอง และอำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่

ทิศตะวันออก ติดเขตอำเภอสะเมิง อำเภอสันป่าตองและอำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่
 ทิศตะวันตก ติดเขตอำเภอขุนยวม อำเภอแม่ลาน้อย และอำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

สภาพภูมิศาสตร์ พบว่า อำเภอแม่แจ่มมีแหล่งทรัพยากรธรรมชาติหลากหลายและอุดมสมบูรณ์ พื้นที่ที่สามารถเพาะปลูกพืชได้หลากหลายแสดงให้เห็นถึงการใช้ประโยชน์ของที่ดินอย่างดี มีอนุรักษ์สภาพธรรมชาติดั้งเดิมไว้ได้ โดยมีสภาพแวดล้อมที่สร้างขึ้นเปลี่ยนแปลงไปบ้างแต่ไม่พบว่ามีอาคารหรือสิ่งก่อสร้างที่ทำให้ลักษณะพื้นที่ที่มีความผิดปกติ สำหรับปัญหาจากภัยธรรมชาติที่มีความซ้ำซากทุกปีคือการขาดแหล่งน้ำสำหรับการเพาะปลูก

4.1.2 การคมนาคม

ปัจจุบันการคมนาคมขนส่งไปยังอำเภอแม่แจ่มมีความสะดวกมากขึ้นเนื่องจากมีถนนหลวงสายแผ่นดินตัดผ่านเข้าไปถึงกลางชุมชน

ทางหลวงแผ่นดินที่สำคัญ คือ

ทางหลวงแผ่นดินสายแม่แจ่ม – ดอยอินทนนท์ ระยะทาง 22 กิโลเมตร

ทางหลวงแผ่นดิน ถนนแม่แจ่ม – ฮอด ระยะทาง 48 กิโลเมตร

ทางหลวงชนบท

ทางหลวงชนบทสาย เชียงใหม่ 4063 ปางหินฝน – บ้านทับ

ทางหลวงชนบทสาย เชียงใหม่. 4065 ช่างเค็ง – ปางหินฝน

ทางหลวงชนบทสาย เชียงใหม่. 4066 วัดจันทร์

นอกจากนี้ยังมีเส้นทางเชื่อมต่อระหว่างตำบลและหมู่บ้านเป็นถนนลูกรัง จำนวน 77 สาย

4.2 ลักษณะการตั้งถิ่นฐานของชุมชน

ชุมชนในอำเภอแม่แจ่มมีลักษณะเป็นชุมชนดั้งเดิมในพื้นที่อยู่ห่างแต่ก็การตั้งชุมชนใหม่ของผู้ที่ย้ายถิ่นฐานเข้ามาอยู่เพื่อตั้งรกรากและเพื่อทำกิจการด้วยจำนวนหนึ่ง แต่พบว่าประชากรอยู่กันอย่างหนาแน่นเฉพาะในตัวเมือง หรือเขตเทศบาล และเริ่มมีระยะห่างของบ้านเรือนเมื่ออยู่นอกเขตเมือง ซึ่งลักษณะการตั้งบ้านเรือนเป็นบ้านเดี่ยวแต่ก็อยู่ร่วมกันไม่ได้กระจายห่างไกลจากเพื่อนบ้านมากนัก บางครัวเรือนมีพื้นที่ติดกัน โดยมีพื้นที่ทำกินอยู่นอกเขตการตั้งบ้านเรือน เพราะส่วนใหญ่จะมีไร่นาที่อยู่ห่างออกไปรายล้อมรอบ ๆ ชุมชน ซึ่งเหมาะสมกับการประกอบอาชีพเกษตรกรรมและสะดวกต่อการขนส่งพืชไร่

ลักษณะการปกครองและประชากร

อำเภอแม่แจ่มแบ่งเขตการปกครองเป็น 10 ตำบล 125 หมู่บ้าน การปกครองส่วนท้องถิ่น มีเทศบาลตำบล 1 แห่ง คือ เทศบาลตำบลแม่แจ่ม และมีองค์การบริหารส่วนตำบล 10 แห่ง มีจำนวนประชากรประมาณ 66,524 คน แยกเป็น ชาย 34,052 คน หญิง 32,472 คน คราวเรือน 16,008 คราวเรือน เป็นชาวไทยพื้นราบหรือเรียกว่า คนเมือง ร้อยละ 44 และเป็นชาวไทยภูเขา ร้อยละ 56 ซึ่งประกอบด้วยชาวไทยภูเขาเชื้อสายกระเหรี่ยง ร้อยละ 46 ชาวเผ่าม้งหรือมั่ว ร้อยละ 6 ชาวเผ่าลัวะ ร้อยละ 3 และชาวเผ่าลีซอ ร้อยละ 1

4.3 ลักษณะสภาพทางเศรษฐกิจ

ประชากรส่วนใหญ่ในอำเภอแม่แจ่ม ประกอบอาชีพทำไร่ ทำนา ทำสวน เลี้ยงสัตว์ โดยมีพื้นที่การเกษตรใช้เป็นพื้นที่เพาะปลูกเป็นหลัก นิยมปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ถั่วเหลือง หอมแดง กระหล่ำปลี กระเทียม แครอท ผักกาดขาวและมันฝรั่ง ซึ่งพืชเศรษฐกิจที่สำคัญ ได้แก่ ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ถั่วเหลือง หอมแดง นอกจากนี้ ก็มีการเลี้ยงสัตว์ที่สำคัญ เช่น ไก่พื้นเมือง โค สุกร กระบือ เป็ดเทศ ไก่ไข่ และช้าง ในอำเภอแม่แจ่มไม่มีโรงงานอุตสาหกรรมที่ได้รับอนุญาตดำเนินการและประกอบการในพื้นที่

ผลจากการดำเนินการวิจัย ระยะที่ 2 การเก็บข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับชุมชนสิ่งทอต้นแบบที่ใช้สำหรับการศึกษา คือ ชุมชนสิ่งทอในอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่

4.4 วัฒนธรรม ชนบธรรมนิยม ประเพณี

คำขวัญของอำเภอแม่แจ่ม คือ “เที่ยวบ่อน้ำแร่ ล่องแพน้ำแจ่ม พักแรมน้ำตก ผ่าดั้นจกยอดน้ำมือ” จากการที่อำเภอแม่แจ่มมีลักษณะเป็นเมืองปิด แม้ในปัจจุบันการสัญจรจะมีความสะดวกมากกว่าในอดีตแต่การเดินทางเข้าไปยังอำเภอแม่แจ่มก็ยังคงมีความยากลำบาก ประชากรในอำเภอแม่แจ่มต้องมีการปรับตัวและเข้าใจในสภาพพื้นที่ของตนเองเพื่อที่จะอยู่กับภูมิประเทศที่เต็มไปด้วยภูเขาสูงชัน มีพื้นที่ราบน้อยและบริหารพื้นที่ให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุด จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลซึ่งอาศัยอยู่ในพื้นที่อำเภอแม่แจ่ม มีคำกล่าวแสดงให้เห็นถึงความเข้าใจในการปรับตัวให้เข้ากับธรรมชาติพื้นที่คือ

“คนทำอะไรเขาก็รู้ว่าจะปลูกอะไรก่อนอะไรหลังเขาอยู่มาตั้งแต่รุ่นตายาย พื้นที่มีนเป็นแบบนี้ ก็ต้องรู้จักปรับกัน แต่เราก็ไม่ตัดไม้นะ เข้าใจแล้วว่าถ้าตัดหมดก็มีปัญหาตามมา เลยใช้วิธีปรับเอาดีกว่า”

อำเภอแม่แจ่มมีโบราณสถานและโบราณวัตถุอันล้ำค่า เกี่ยวเนื่องกับความเชื่อและความศรัทธาที่มีต่อพุทธศาสนา อันมีเอกลักษณ์ที่โดดเด่น เช่น โบสถ์กลางน้ำที่วัดพุทธอัน จิตรกรรมฝาผนังในวัดป่าแดด รอยพระพุทธรูปที่วัดพระบาท และกู่ปราสาทหรือศิขณกู่ หรือกัจจกู่ที่วัดยาง

หลวง เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สวยงาม รวมถึงศิลปหัตถกรรมอันสะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีชื่อเสียง

4.5 ศาสนา

พุทธศาสนาถือเป็นศาสนาดั้งเดิมในชุมชนแม่แจ่ม โดยมีศูนย์กลาง คือ วัด ที่สำคัญหลายแห่งและคนในชุมชนก็มีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาอยู่เสมอตลอดทั้งปีโดยเฉพาะในช่วงวันสำคัญทางศาสนาและงานบุญตามประเพณี วิถีชีวิตของคนในชุมชนแม่แจ่มผูกพันกับวัดและพิธีกรรมทางศาสนาซึ่งมีวัดเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรม วัดที่สำคัญของชุมชนแม่แจ่ม ได้แก่

- 1 วัดพุทธอัน มีอุโบสถกลางน้ำเป็นสัญลักษณ์สำคัญ บริเวณอุโบสถกลางน้ำนี้จะมีบ่อน้ำพุต้ออกจากใต้ดินไหลออกมาอย่างต่อเนื่องซึ่งชาวบ้านถือว่าเป็นบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์
- 2 วัดป่าแดด เป็นวัดที่มีชื่อเสียงเนื่องจากมีจิตรกรรมฝาผนังที่ยังคงอยู่ในสภาพค่อนข้างดี โดยเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธประวัติ เวสสันดรชาดก นิทานพื้นบ้านจันทราฯ และวิหิตุรบัณฑิต นอกจากนี้ จิตรกรรมฝาผนังยังแสดงให้เห็นวิถีชีวิตของชาวแม่แจ่มในอดีต ทั้งเรื่องการประกอบอาชีพ ชีวิตความเป็นอยู่ รวมถึงเครื่องแต่งกายด้วย
- 3 วัดยางหลวง เป็นวัดเก่าแก่มีปราสาทหรือกัจจุกุ ตั้งอยู่หลังพระประธานภายในอุโบสถโบราณ ซึ่งเป็นการสร้างปราสาทภายในอาคารปิดที่มีความแตกต่างจากวัดที่มีวิหารแบบมีปราสาทของล้านนาในที่อื่น ๆ
- 4 วัดพระบาท มีรอยพระพุทธรูปเป็นโบราณสถานอันล้ำค่า
- 5 วัดห้วยริน มีวิหารขนาดเล็กทรงพื้นเมืองเป็นสถานที่สำคัญ
- 6 วัดบ้านทัพ เป็นวัดที่มีอุโบสถไม้ทั้งหลังซึ่งเป็นศิลปล้านนาที่มีความเก่าแก่และมีเอกลักษณ์
- 7 วัดกองกาน มีพระประธานในวิหารเรียก พระเจ้าต้นหลวง ซึ่งเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบ้านเคารพนับถือ
- 8 วัดบ้านเจียง มีปูชนียวัตถุสำคัญคือ พระเจ้าแสนทองซึ่งเป็นพระคู่บ้านคู่เมืองของอำเภอแม่แจ่ม นอกจากนี้ก็มี เจดีย์รูปหกเหลี่ยม (ทรงผ้าอ้อม) และเจดีย์วัดปราสาท

นอกจากนี้ ชาวแม่แจ่มยังมีความเชื่อที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษและยังคงปฏิบัติตามในชีวิตประจำวันมาอย่างต่อเนื่องจนปัจจุบันโดยมีการใช้ความเชื่อผสมผสานร่วมกับการปฏิบัติกิจกรรมในพุทธศาสนา

4.6 ทศนคติ/ความเชื่อ

บริเวณภาคเหนือของประเทศไทยเป็นที่ตั้งของอาณาจักรล้านนาไทยในอดีตที่มีชนบทรรมนิยม ประเพณี ศิลปะและวัฒนธรรมที่ได้รับอิทธิพลจากการปกครองที่รุ่งเรืองยาวนาน มีศาสนาที่เข้มแข็ง มีพระภิกษุที่มีพระธรรมวินัยแตกฉาน มีกฎหมายที่เป็นธรรม ช่างฝีมือมีความสามารถ การเกษตรและการชลประทานที่เจริญทำให้เป็นพื้นฐานที่ดีต่อการเกิดศิลปวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมายาวนาน แม้จะมีการถูกรุกรานจากภายนอกและการเปลี่ยนแปลงการปกครองที่ทำให้รับศิลปวัฒนธรรมจากแหล่งอื่น ๆ เข้ามาผสมผสานกับของตนเอง แต่ประชากรส่วนใหญ่ยังคงยึดถือวัฒนธรรมเป็นของตนเองไว้อย่างเหนียวแน่นโดยเฉพาะความเชื่อพื้นฐานของชีวิต ได้แก่ ความเชื่อในพุทธศาสนา ไสยศาสตร์และโหราศาสตร์ การดำรงชีวิตยังคงผลิตปัจจัยที่จำเป็นในการดำรงชีพด้วยตนเอง รวมไปถึงการผลิตเครื่องนุ่งห่ม พึ่งพาสังคมภายนอกแต่น้อย ซึ่งเปรียบเสมือนกรอบที่บังคับให้ชุมชนรักษาเอกลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรม และชนบทรรมนิยมประเพณีของตนเองไว้ได้

1. วัฒนธรรม ชนบทรรมนิยม ประเพณีที่สำคัญของชุมชนแม่แจ่ม

อำเภอแม่แจ่มถือเป็นแหล่งอารยธรรมสำคัญของล้านนามาตั้งแต่อดีต ย้อนไปในประวัติศาสตร์ราวพุทธศตวรรษที่ 14 บริเวณที่ตั้งของอำเภอแม่แจ่ม ประกอบด้วย นครศรีบุญไชย เวียงมโน(อำเภอหางดง) เวียงท่ากาน (อำเภอสันป่าตอง) เวียงเถาะ (อำเภอจอมทอง) ข้อความในเอกสารตำราล้านนามากมายสันนิษฐานได้ว่า บริเวณนี้เคยมีความสำคัญในฐานะเส้นทางติดต่อการค้าโบราณระหว่างเมืองเชียงใหม่กับหัวเมืองตะวันออกของประเทศพม่าจึงได้รับอิทธิพลทางด้านศิลปวัฒนธรรมซึ่งปรากฏเด่นชัดในงานศิลปกรรมที่อุทิศให้กับพุทธศาสนาจำนวนมาก ทั้งจากฝีมือช่างสกุลไทยใหญ่ เชียงแสน ลำปาง พุกาม และเชียงใหม่ ผู้คนในชุมชนมีความเลื่อมใสศรัทธาในพุทธศาสนาอย่างเหนียวแน่น ควบคู่กับความเชื่อในการนับถือผี หรือวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ ยากต่อการทำความเข้าใจของผู้คนจากภายนอก อย่างไรก็ตาม ความเชื่อเช่นนี้ เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ชุมชนแม่แจ่มดำรงจารีตของตนไว้ได้ ความเชื่อที่มีมาดั้งเดิม คือ ชีวิตมนุษย์มีความผูกพันกับธรรมชาติ สภาพดินฟ้าอากาศ และเผ่าพันธุ์บรรพบุรุษ ดังนั้น การให้ความเคารพและสักการะต่อสิ่งเหล่านี้จึงเป็นสิ่งสำคัญของคนแม่แจ่ม

การแสดงออกทางพิธีกรรมต่าง ๆ ของคนในอำเภอแม่แจ่ม เช่น การเลี้ยงผีเจ้านาย การเลี้ยงผีปู่ย่า ซึ่งสายผีปู่ย่าในอำเภอแม่แจ่มจะแบ่งออกเป็นหลายสายแตกต่างกันออกไป โดยแต่ละสายจะมีเก้าอี้ของตนเองและโยงโยซึ่งกันและกัน ดังนั้น ผู้คนในแม่แจ่มจะมีเครือญาติโยงโยผูกพันกันในหลายหมู่บ้าน มีเครือข่ายแตกแขนงยึดเกาะกันอย่างเหนียวแน่น

2. ประเพณีสำคัญ

ประเพณี พิธีกรรมในแม่แจ่ม เป็นวิถีการดำเนินชีวิตของคนในอำเภอแม่แจ่มที่เกิดจากความเชื่อและความศรัทธาอันเกี่ยวเนื่องกับพุทธศาสนา และความเชื่อเรื่องความกตัญญูที่มีต่อบรรพบุรุษหรือผู้มีพระคุณ ซึ่งประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นในชุมชนแม่แจ่มมีการสืบสานและมีเอกลักษณ์ดั้งเดิมมาอย่างยาวนาน และยังปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทำให้มีประเพณีที่สืบทอดกันมายาวนานและต่อเนื่อง ดังนี้

1) ประเพณี “เฮียกขวัญ” หรือบายศรีสู่ขวัญ

การ “เฮียกขวัญ” แปลว่า “การเรียกขวัญ” เป็นการแสดงออกของคุณธรรมในด้านความเอื้ออาทรและห่วงใยซึ่งกันและกัน โดยไม่แบ่งแยกเพศ วัยและชนชั้น วรรณะ ความเชื่อนี้คนเราประกอบด้วยธาตุทั้ง 4 ได้แก่ ธาตุดิน น้ำ ลมและไฟ ประกอบกันเป็นรูปร่างที่มีอาการ 32 คือ ส่วนของอวัยวะต่าง ๆ ของร่างกายและเชื่อว่าจะมี “ขวัญ” หรือจิตเข้ามาเป็นส่วนควบคุมการดำรงอยู่ของร่างกาย ซึ่งขวัญของส่วนต่าง ๆ จะทำให้เกิดความสัมพันธ์กันทั้งร่างกายและจิต หากส่วนหนึ่งส่วนใดเกิดความกระทบกระเทือนก็จะส่งผลกระทบต่ออีกส่วนด้วย เช่น เมื่อร่างกายเจ็บป่วยย่อมส่งผลต่อจิตใจ ดังนั้น เมื่อร่างกายและจิตใจได้รับความกระทบกระเทือนย่อมต้องหาแนวทางแก้ไขให้ทั้งสองส่วนกลับคืนสู่สภาพปกติ ซึ่งการรักษาทางกายมุ่งเน้นการรักษาโดยการกระบวนการทางการแพทย์ซึ่งเป็นการรักษาภายนอก ส่วนของจิตใจ เป็นการให้กำลังใจ ซึ่งคนท้องถิ่นเรียกว่าการ “เรียกขวัญและสู่ขวัญ ” โดยมีหมอเมืองทำหน้าที่ในการรักษาสภาพจิตใจ การเรียกขวัญและการสู่ขวัญสืบเนื่องมาจากความต้องการในการรักษาการเจ็บป่วยของคนโดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับจิตใจ กระบวนการเรียกขวัญและสู่ขวัญ เป็นประเพณีที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษ ดังนั้น วัตถุประสงค์ของการเรียกขวัญและ สู่ขวัญก็เพื่อให้เกิดความสุขสบายทั้งกายและใจ เพื่อเสริมสร้างให้อาการเจ็บป่วยเป็นที่ยุ่หายเป็นปกติ

การสู่ขวัญจะมีการทำให้ทั้งเด็ก ๆ ที่เจ็บไข้ได้ป่วยหรือย้ายที่อยู่ เปลี่ยนโรงเรียน ให้ในงานแต่งงาน ใช้ในพิธีบวชพระและบวชเณร เป็นประเพณีที่เตรียมไว้สำหรับการต้อนรับแขกผู้มาเยือนหรือผู้ย้ายเข้ามาอยู่ใหม่เป็นการแสดงออกถึงจิตใจที่ดีงาม ทั้งผู้ให้และผู้รับต่างมีความอึดใจร่วมกันนอกจากนั้น

2) ประเพณีตานเข้าใหม่

ประเพณีตานเข้าใหม่เป็นความเกี่ยวข้องกับคุณธรรมที่คนโบราณสอนให้ลูกหลานรู้จักความกตัญญูทวดเทวีต่อผู้มีพระคุณ เป็นการทำความดีเบื้องต้นเมื่อคิดดี ทำดี จิตใจก็มีความสุขมีพลังที่จะประกอบอาชีพของตนเอง โดยจะทำตามเข้าใหม่ หรือให้ทานเข้าใหม่ในช่วงฤดู

เกี่ยวข้าว เมื่อเกี่ยวข้าวเรียบร้อยแล้วก็จะนำไปประกอบเป็นข้าวสุกและทำอาหารไปถวายทานให้บรรพบุรุษก่อนแล้วจึงค่อยนำข้าวใหม่ที่เกี่ยวมาไปรับประทานได้ แม้คนที่ไม่ได้ทำนาก็สามารถร่วมประเพณีนี้ได้ ด้วยการหาข้าวเปลือก ข้าวสาร มาร่วมทำบุญเพราะได้รับการสั่งสอนว่าเมื่อถึงฤดูได้กินข้าวใหม่ก่อนจะกินต้องนำไปทานหรือนำไปถวายพระก่อน ตนเองถึงจะอยู่ดีมีสุข คนแม่แจ่มจะสอนให้ลูกหลานรู้จักคุณค่าของข้าวและบรรพบุรุษที่บุกเบิกนาข้าวให้เป็นที่ทำกินและสอนการทำนา ทำไร่นาได้ข้าวไว้เป็นอาหารกิน

3) ประเพณีเผาหั่วพระเจ้า

ประเพณีที่คู่กันในช่วงเวลาหลังเก็บเกี่ยวคือ พิธีเผาหั่วพระเจ้าหรือการเผาฟืนให้พระพุทธรูปเจ้าได้ผิงไฟ ในช่วงเดือนมกราคมของทุกปีในบริเวณวัดยางหลวงหรือวัดป่าแดด ประเพณีนี้เป็นกุศโลบายอีกข้อของคนโบราณที่ต้องการโน้มน้าวจิตใจลูกหลานให้ทำบุญด้วยจิตสำนึกของตนเอง โดยคนแม่แจ่มได้สืบทอดประเพณีนี้มาจนปัจจุบัน ประเพณีเกิดจากในอดีตช่วงที่มีสภาพอากาศหนาวมาก ชาวบ้านยากจนไม่ค่อยมีเครื่องนุ่งห่ม ดังนั้น ในช่วงเวลาเช้ามีดประมาณ 4-5 โมงเช้า อากาศจะหนาวเย็นจัด คนโบราณจึงคิดการเผาหั่วพระเจ้าตอนเช้ามีดเพื่อให้ความอบอุ่นแก่พระพุทธรูปเจ้าซึ่งเชื่อว่าพระองค์จะทรงหนาวเช่นเดียวกับคนทั่วไป โดยการนำไม้หั่วหรือฟืนที่เตรียมไว้มากองรวมกันหน้าวิหารโดยกองเตรียมไว้ตอนเย็นก่อนวันเผา โดยก่อนจุดไฟจะนำหั่วมัดเล็ก ๆ ไปประเคนพระพุทธรูป พระสงฆ์เป็นผู้ทำพิธีจุดไฟ เมื่อจุดไฟแล้วจะมีเสียงดังจากไม้ไผ่ที่ใส่ไว้ข้างในเพื่อใช้ปลุกชาวบ้านให้ตื่นขึ้นมาฟังข่าวทำกับข้าวมาถวายพระ และทำให้สภาพอากาศอบอุ่นทั่วบริเวณวัด สิ่งที่ต้องเตรียมเผาหั่วพระเจ้า โดยกิจกรรมในการเผาหั่วพระเจ้าคือ การหาไม้ต้นเล็ก ๆ เป็นพันธุ์ไม้ที่ไม่มีประโยชน์ เช่น ไม้หนาม ลอกเปลือกออก ตัดยาวประมาณ 3- 4 เมตร ตากแดดให้แห้ง เตรียมไม้ไผ่เพื่อใส่ไว้ด้านใน ไม้ไผ่จะเป็นปล้อง ๆ เมื่อถูกความร้อนจะเกิดเสียงแตกดัง ทำหน้าที่แทนนาฬิกาปลุก โดยนำฟางข้าวแห้งสอดแซมเพื่อเป็นเชื้อเพลิง เตรียมเถาว์ล้วยเส้นใหญ่ประมาณ 3 เส้น ใช้สำหรับมัดฟืนรวมกัน ในช่วงเย็นวันก่อนทำพิธีจะมีพระสงฆ์ สามเณร พ่อน้อย พ่อหนาน ช่วยกันนำหั่วที่ตากไว้และไม้ไผ่ฟางมากองหน้าวิหารหรือหน้าศาลาวัดโดยนำเถาว์ล้วยผูกให้แน่น จากนั้นเจ้าอาวาสจะนำน้ำขมิ้นส้มป่อยมาพรมที่กองหั่ว และเตรียมหั่วมัดเล็ก ๆ เพื่อนำไปถวายทำพิธีหน้าพระพุทธรูปในวันรุ่งขึ้น ในช่วงเช้ามีดพระสงฆ์จะเริ่มจุดไฟโดยมีชาวบ้านที่เฝ้าดูอยู่รอบ ๆ พนมมือและสวดมนต์บทพุทธานุ จนกระทั่งไฟติดทั่วแล้วจึงแยกย้ายกันไปถวายข้าวปลาอาหารและทำบุญตักบาตร หลังจากทานอาหารเช้าแล้วนำข้าวปลาอาหารที่เตรียมไว้เพื่อไปทานให้คนเฒ่าคนแก่ในหมู่บ้าน

4) ประเพณีตานโก๋ยสลา

ประเพณีตานโก๋ยสลากคือการทำบุญในช่วงเวลาเศรษฐกิจไม่ดี ในอดีตอำเภอแม่แจ่มชาวบ้านจะทำนาทำไร่ มีข้าวกินของตนเอง จนถึงช่วงประมาณเดือนกันยายน เป็นช่วงที่ข้าวในนาก็ยังเขียว ไม่ออกรวงและข้าวไร่ยังไม่สุกพอที่จะเก็บเกี่ยวได้ คนยากจนจึงมักไม่มีข้าวกิน จำเป็นต้องไปเลือกเก็บรวงข้าวไร่ที่สุกพอจะกินได้ เพื่อนำมาใช้ในประเพณีตานโก๋ยสลาก บรรพบุรุษจึงสั่งสอนลูกหลานว่า “ตานโก๋ยสลากได้บุญนัก” เพราะการแสวงหาข้าวสิ่งของที่นำมาถวายทานหรือทำบุญได้มาด้วยความยากลำบากต้องใช้ความ ขยันอดทนและตั้งใจจริงจึงจะได้ตานโก๋ยสลากมาทำบุญและเป็นการถวายทานไม่เจาะจงพระสงฆ์หรือสามเณร

5) ประเพณีปีใหม่เมือง

เป็นอีกประเพณีหนึ่งที่แสดงออกถึงคุณธรรมด้านความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ โดยการจัดเตรียมสิ่งของเครื่องใช้และอาหารนำไปถวายพระสงฆ์เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ผู้ที่ล่วงลับไป และเชื่อว่าผู้ที่เราทำบุญให้ นั้นสามารถรับรู้ได้ ผลที่ได้รับโดยตรงคือความสุขใจของผู้ทำและเป็นการบำรุงพระพุทธศาสนา นอกจากนี้ ยังจัดเตรียมสิ่งของดังกล่าวไปดำหัวพ่อ แม่และญาติผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือ ได้รับพรได้ฝ่ายผูกข้อมือก็ถือว่าได้สิ่งที่ดีที่เป็นมงคลแก่ตัว

6) จุลกฐิน

แม้ว่าในพระไตรปิฎกจะไม่มีการกล่าวถึงจุลกฐินโดยตรง แต่มีเรื่องราวในอรรถกถาธรรมบทแห่งขุททกนิกายกล่าวไว้ว่า ในครั้งหนึ่งเมื่อใกล้จะสิ้นสุตกฐินกาลแต่พระอนุรุทธะมีจีวรอันเก่าขาดมาก พระพุทธเจ้าจึงให้สงฆ์ช่วยกันหาผ้าบังสุกุลแต่ไม่เพียงพอ นางเทพธิดาจึงได้เนรมิตผ้าทิพย์มาสมทบให้ โดยช่วยกันทำจีวรอย่างเร่งด่วนซึ่งถือเป็นที่มาของจุลกฐินในเวลาต่อมา นอกจากนี้ จุลกฐินในล้านนาก็มีตำนานมาจากเมืองเชียงตุง ซึ่งกล่าวถึงที่มาของจุลกฐินในลักษณะคล้ายคลึงกัน (พระครูปลัดพิศิษฐ์ เมตตจิตโต (พลชานวพงศ์), 2554)

ประเพณีจุลกฐินในอำเภอแม่แจ่มเป็นพิธีบุญจุลกฐินที่ไม่ได้มีการปฏิบัติอย่างแพร่หลาย แต่จะทำเฉพาะกรณีที่ต้องการระดมปัจจัยสำหรับการทำนุบำรุงวัดสำคัญ ๆ เท่านั้น โดยมีหลักการที่สำคัญ คือการจัดกิจกรรมให้แล้วเสร็จภายใน 1 เดือน โดยมีพิธีการที่สำคัญ คือ การทำพิธีปลุกฝ้ายเพื่อเตรียมไว้ใช้ในข่วงงานจุลกฐิน โดยจะทำการปลุกขึ้นในบริเวณวัด และพิธีจุลกฐินใหญ่จะจัดในช่วงเทศกาลออกพรรษา โดยมีขั้นตอนพิธีทางพระพุทธศาสนาเช่นเดียวกับจุลกฐินโดยทั่วไป แต่มีการประยุกต์การจัดงานจุลกฐินให้เข้ากับวัฒนธรรมล้านนา มีการจัดพิธีถวายผ้าจุลกฐินในขั้นตอนสุดท้ายซึ่งจัดเป็นงานประเพณีอย่างยิ่งใหญ่ โดยชาวบ้านจะมารวมตัวกันเพื่อเตรียมย้อมผ้าและเย็บเป็นจีวรให้แล้วเสร็จใน 1 คืน

จากประเพณีสำคัญดังกล่าวข้างต้นที่สืบทอดในชุมชนในอำเภอแม่แจ่มสรุปความสอดคล้อง
ในแนวทางพุทธศาสนา เศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้ ดังแสดงในตารางที่ 4.1

ตารางที่ 4.1 ความสอดคล้องของประเพณีกับพุทธศาสนา แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนา
อย่างยั่งยืน

ประเพณี	พุทธศาสนา	เศรษฐกิจพอเพียง	การพัฒนาอย่างยั่งยืน
“เฮียกขวัญ” หรือ บายศรีสู่ขวัญ	อริยสัจ 4 และเหตุ ปัจจัย	ความมีเหตุผลตาม ความจำเป็นในการ ดำเนินชีวิต	มีความเป็นอยู่อย่าง เหมาะสม
ตานเข้าใหม่	ความเกื้อกูล	พอควรแก่อัตภาพ	ความเสมอภาค การมี ส่วนร่วม
เผาหัวพระเจ้า	ความ เอื้อเพื่อเอื้อแม่	พอดีพอเหมาะต่อ ความจำเป็น	การมีส่วนร่วม
ตานโก้ยสลาก	ทาน	ความเพียร พอควร แก่อัตภาพ	การสงวนรักษา สิ่งแวดล้อม
ปีใหม่เมือง	ความกตัญญู	มีเหตุผลตามหลัก ศีลธรรม	มีความมั่นคงในการ ดำรงชีวิต
จุกจิ้น	ทาน	พอควรแก่อัตภาพ	ความมีส่วนร่วม

ที่มา: ผู้วิจัย

จากตารางที่ 4.1 แสดงให้เห็นถึงคุณลักษณะในประเพณีต่าง ๆ ที่มีคุณค่าต่อการดำรงชีวิต ทำให้
คนในชุมชนสามารถอยู่ร่วมกันได้โดยไม่จำเป็นต้องมีความเกี่ยวข้องกับปัจจัยทางเศรษฐกิจมากนัก จะ
เห็นได้ว่าทุกคนสามารถอยู่ร่วมกันอย่างผาสุกในสภาพแวดล้อมที่มีข้อจำกัด ด้วยการพึ่งพาอาศัยซึ่งกัน
และกัน และไม่ได้เกี่ยวข้องกับการพึ่งพาปัจจัยภายนอกแต่อย่างใด

ประเด็นเรื่องของวัฒนธรรม ทศนคติ และความเชื่อ จึงน่าจะสามารถนำมาใช้ในการพิจารณา
เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนสืบสานความดีงามและเข้าใจหลักคิดที่วิเคราะห์ให้เห็นเหตุผลที่แท้จริงไม่ใช่เรื่อง
ของความเชื่อที่ปราศจากเหตุผลสนับสนุน

4.7 ความสามารถในการพึ่งพาตนเอง

1. หลักคิดและหลักปฏิบัติในชีวิตประจำวันของคนในชุมชนลิ่งทอ

ผลการเก็บข้อมูลแบบสอบถามเพื่อศึกษาทัศนคติและข้อมูลเกี่ยวกับการทำงานสิ่งทอในชุมชนของสมาชิกกลุ่มทอผ้าที่อยู่ภายในชุมชนสิ่งทอใน อำเภอแม่แจ่ม จำนวน 41 คน โดยผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงจำนวน 32 คนและมีจำนวน 9 คน เป็นเพศชาย โดยมีอายุน้อยที่สุดคือ 24 ปี และมากที่สุดคือ 70 ปี อาชีพหลักส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร และมีอาชีพเสริมส่วนใหญ่คือทอผ้า ผลสรุประดับความคิดเห็นเกี่ยวกับความคิดเห็นด้านต่าง ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทอผ้าดังตารางที่ 4.2

ตารางที่ 4.2 ระดับความคิดเห็นของสมาชิกกลุ่มทอผ้าที่มีต่อกิจกรรมและความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการทอผ้า

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับ กระบวนการทอผ้า	ระดับความคิดเห็น (ร้อยละ)					\bar{X}	S.D.	ระดับ ความ คิดเห็น เฉลี่ย
	มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด			
	5	4	3	2	1			
N=41								
กิจกรรมที่ 1 กระบวนการทอผ้า								
1. วัตถุดิบที่ใช้ในการทอ (ฝ้าย/ไหม) ผลิตเองในครัวเรือนหรือชุมชน	56.10	21.95	17.07	2.44	2.44	4.27	0.49	มากที่สุด
2. การผลิตวัตถุดิบ (ปลูกฝ้าย/เลี้ยงไหม) ใช้สารเคมี	26.83	14.63	26.83	14.63	17.07	3.20	0.63	ปานกลาง
3. วัตถุดิบในการย้อมสามารถจัดหาหรือปลูกได้เองในชุมชน	36.59	24.39	31.71	2.44	4.88	3.85	0.54	มาก
4. การใช้ฟัชย้อมสีเป็นพืชที่หาได้ในพื้นที่	46.34	24.39	21.95	2.44	4.88	4.05	0.52	มาก

ตารางที่ 4.2 ระดับความคิดเห็นของสมาชิกกลุ่มทอผ้าที่มีต่อกิจกรรมและความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการทอผ้า

N=41

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับ กระบวนการทอผ้า	ระดับความคิดเห็น (ร้อยละ)					\bar{X}	S.D.	ระดับ ความ คิดเห็น เฉลี่ย
	มากที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด			
	5	4	3	2	1			
5. อุปกรณ์สำหรับการทอผ้า (กี่ และอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้อง) จัดหาได้เองในครัวเรือนหรือในชุมชน	53.66	29.27	17.07	0.00	0.00	4.37	0.48	มากที่สุด
6. การเตรียมเส้นด้าย ปั่นด้ายด้วยตนเองหรือชุมชน	56.10	24.39	17.07	0.00	2.44	4.32	0.49	มากที่สุด
7. การย้อมเส้นด้ายด้วยตนเองหรือชุมชน	65.85	17.07	12.20	4.88	0.00	4.44	0.47	มากที่สุด
8. การขึ้นด้ายยืนด้วยตนเองหรือชุมชน	63.41	17.07	19.51	0.00	0.00	4.44	0.47	มากที่สุด
9. การคิดค้นลวดลายได้เอง	41.46	29.27	26.83	2.44	0.00	4.10	0.51	มาก
10. การคิดค้นเทคนิคการทอด้วยตนเอง	43.90	36.59	9.76	7.32	2.44	4.12	0.51	มาก
11. ขั้นตอนการทอจนสำเร็จเป็นผืนผ้าทำด้วยตนเอง	56.10	24.39	19.51	0.00	0.00	4.37	0.48	มากที่สุด
กิจกรรมที่ 2 การส่งผลกระทบต่อมนุษย์ สังคม และสิ่งแวดล้อม								
12. เพื่อนบ้านหรือชุมชน ได้รับความไม่สะดวกจากการปลูกฝ้าย/เลี้ยงไหม	7.32	17.07	21.95	12.20	41.46	2.37	0.73	น้อย
13. เพื่อนบ้านหรือชุมชน ได้รับความไม่สะดวกจากการย้อมสี	7.32	4.88	21.95	19.51	46.34	2.07	0.77	น้อย
14. การนำวัสดุจากธรรมชาติ มาใช้เป็นไปตามฤดูกาล	41.46	24.39	24.39	7.32	2.44	3.95	0.53	มาก

ตารางที่ 4.2 ระดับความคิดเห็นของสมาชิกกลุ่มทอผ้าที่มีต่อกิจกรรมและความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการทอผ้า

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับ กระบวนการทอผ้า	ระดับความคิดเห็น (ร้อยละ)					\bar{X}	S.D.	ระดับ ความ คิดเห็น เฉลี่ย
	มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด			
	5	4	3	2	1			
15. มีการปลูกทดแทนพืชที่ นำมาใช้	29.27	36.59	19.51	9.76	4.88	3.76	0.56	มาก
16. การทิ้งของเสียจาก กระบวนการผลิตลง แหล่งน้ำหรือพื้นดินใน ธรรมชาติ	12.20	12.20	21.95	17.07	36.59	2.46	0.72	น้อย
กิจกรรมที่ 3 กระบวนการทอผ้าการใช้ผ้าในชีวิตประจำวัน								
17. การทอผ้าเพื่อใช้ในชีวิตประจำวัน	51.22	26.83	21.95	0.00	0.00	4.29	0.49	มากที่สุด
18. การทอผ้าเพื่อใช้ใน กิจกรรมหรือวันสำคัญ ทางพุทธศาสนา	48.78	29.27	19.51	2.44	0.00	4.24	0.49	มากที่สุด
19. การทอผ้าเพื่อใช้ในงาน ประเพณี	58.54	26.83	9.76	4.88	0.00	4.39	0.48	มากที่สุด
กิจกรรมที่ 4 การทอผ้าเพื่อเป็นสินค้าจำหน่าย								
20. ผ้าที่นำมาขายตั้งใจทอ เพื่อเป็นสินค้า	65.85	29.27	4.88	0.00	0.00	4.61	0.45	มากที่สุด
21. ผ้าที่นำมาขายเป็นส่วนที่ เหลือจากการทอเพื่อใช้ ในชีวิตประจำวัน	34.15	12.20	24.39	21.95	7.32	3.44	0.60	มาก
22. จำหน่ายภายในชุมชน	31.71	24.39	36.59	2.44	4.88	3.76	0.56	มาก
23. จำหน่ายภายนอกชุมชน	39.02	29.27	29.27	0.00	2.44	4.02	0.52	มาก
24. ผู้ซื้อเป็นคนในประเทศ	58.54	29.27	4.88	2.44	4.88	4.34	0.48	มากที่สุด
25. ผู้ซื้อเป็นคนต่างประเทศ	19.51	9.76	4.88	34.15	31.71	2.51	0.71	น้อย
26. กำหนดราคาเอง	53.66	26.83	17.07	2.44	0.00	4.32	0.49	มากที่สุด

ตารางที่ 4.2 ระดับความคิดเห็นของสมาชิกกลุ่มทอผ้าที่มีต่อกิจกรรมและความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องใน
กระบวนการทอผ้า

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับ กระบวนการทอผ้า	ระดับความคิดเห็น (ร้อยละ)					\bar{X}	S.D.	ระดับ ความ คิดเห็น เฉลี่ย
	มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด			
	5	4	3	2	1			
27. ราคาเป็นไปตามกลไก ทางการตลาด	43.90	21.95	24.39	9.76	0.00	4.00	0.53	มาก
28. มีสถานที่จำหน่ายเป็น ของตนเอง/ในชุมชน	56.10	17.07	19.51	0.00	7.32	4.15	0.51	มาก
29. ฝากขายตามแหล่ง จำหน่ายสินค้าต่าง ๆ	21.95	12.20	12.20	31.71	21.95	2.80	0.67	ปานกลาง
30. กำหนดจำนวนการผลิต เองในแต่ละปี	41.46	24.39	26.83	2.44	4.88	3.95	0.53	มาก
31. ผลิตตามคำสั่งซื้อ	48.78	17.07	17.07	9.76	7.32	3.90	0.54	มาก
32. คิดค้นรูปแบบผลิตภัณฑ์ ด้วยตนเอง	58.54	9.76	24.39	7.32	0.00	4.20	0.50	มาก
33. ผลิตตามรูปแบบที่ลูกค้า ต้องการ	48.78	29.27	19.51	2.44	0.00	4.24	0.49	มากที่สุด
34. ลวดลายเป็นแบบดั้งเดิม ตามบรรพบุรุษ	48.78	14.63	26.83	4.88	4.88	3.98	0.53	มาก
35. ดัดแปลงลวดลายตาม ความนิยม	43.90	19.51	24.39	9.76	2.44	3.93	0.53	มาก
กิจกรรมที่ 5 การสืบสานภูมิปัญญา								
36. มีการเก็บรวบรวมความรู้ ด้วยตนเอง	53.66	26.83	19.51	0.00	0.00	4.34	0.48	มากที่สุด
37. มีการถ่ายทอดความรู้ ให้กับลูกหลานในชุมชน	46.34	21.95	24.39	7.32	0.00	4.07	0.52	มาก
38. มีการถ่ายทอดความรู้ ให้กับบุคคลภายนอก ชุมชน	39.02	26.83	29.27	0.00	4.88	3.95	0.53	มาก

ตารางที่ 4.2 ระดับความคิดเห็นของสมาชิกกลุ่มทอผ้าที่มีต่อกิจกรรมและความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องใน
กระบวนการทอผ้า

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับ กระบวนการทอผ้า	ระดับความคิดเห็น (ร้อยละ)					\bar{X}	S.D.	ระดับ ความ คิดเห็น เฉลี่ย
	มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด			
	5	4	3	2	1			
39. มีแหล่งข้อมูลในการ สืบค้นภายในชุมชนที่เป็น ระบบ	34.15	21.95	31.71	9.76	2.44	3.76	0.56	มาก
40. มีแหล่งข้อมูลในการ สืบค้นภายนอกชุมชน	36.59	12.20	39.02	7.32	4.88	3.68	0.56	มาก
กิจกรรมที่ 6 ความพึงพอใจในวิถีชีวิต								
41. พอใจกับฐานะความ เป็นอยู่ในปัจจุบัน	51.22	24.39	14.63	7.32	2.44	4.15	0.51	มาก
42. พอใจกับรายได้ที่ได้รับ จากการจำหน่ายผ้า	29.27	34.15	24.39	12.20	0.00	3.80	0.55	มาก
43. พอใจกับถิ่นที่อยู่อาศัย ของตนเอง	68.29	29.27	0.00	2.44	0.00	4.63	0.45	มากที่สุด
44. พอใจกับสภาพแวดล้อม ในท้องถิ่น	63.41	31.71	2.44	0.00	2.44	4.54	0.46	มากที่สุด
45. ความสุขในชีวิตโดย ภาพรวม	65.85	26.83	7.32	0.00	0.00	4.59	0.45	มากที่สุด

สรุปข้อมูลจากตารางที่ 4.2 พบว่า ในด้านความพึงพอใจในวิถีชีวิตของตนเอง ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีความพึงพอใจในระดับมากที่สุดในเรื่องความพอใจถิ่นที่อยู่ของตนเองส่วนใหญ่ คิดเป็นร้อยละ 68.29 รองลงมาคือความพอใจต่อความสุขในชีวิตโดยภาพรวมคิดเป็นร้อยละ 65.85 และมีความพอใจกับสภาพแวดล้อมในท้องถิ่น คิดเป็นร้อยละ 63.41 เมื่อพิจารณาความสอดคล้องกันของข้อมูล พบว่า เมื่อความพึงพอใจในวิถีชีวิตของตนเองในภาพรวมสูง ศักยภาพในการพึ่งพาตนเองในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการทำงานมักจะสูงไปด้วย แสดงให้เห็นถึงกระบวนการทำงานด้านสิ่งทอที่มีปฏิสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับด้านอื่น ๆ ทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม

ระดับความคิดเห็นเป็นตัววัดนัยเรื่องความเบียดเบียนหรือการส่งผลกระทบต่อตนเองและผู้อื่น รวมถึงนัยที่เกี่ยวข้องกับความสามารถในการพึ่งพาตนเอง ข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า เมื่อมีผลกระทบในเชิงลบน้อย มีความสามารถในการพึ่งพาตนเองได้มาก ความพึงพอใจในชีวิตก็จะมากตามไปด้วย

2. ความคิดเห็นที่มีต่อวิถีชีวิตดั้งเดิม

กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจกับรูปแบบการดำเนินชีวิตและความเป็นอยู่ในลักษณะที่บรรพบุรุษเคยดำรงชีวิต แม้ว่าปัจจุบันจะมีความทันสมัยเข้ามาทำให้ชีวิตมีความสะดวกสบายมากขึ้น แต่ทุกคนต่างเห็นพ้องกันว่า ความสะดวกสบายเหล่านี้นำมาซึ่งความทุกข์หลายประการโดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาเศรษฐกิจ เช่น การมีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นจากค่าโทรศัพท์ ค่าน้ำมัน และค่าไฟฟ้าเมื่อมีสิ่งอำนวยความสะดวกมากขึ้น เมื่อเทียบกับในอดีตที่ปราศจากปัจจัยเหล่านี้ และจากการที่กลุ่มตัวอย่างทุกคนมีความผูกพันกับวิถีชีวิตดั้งเดิม และส่วนใหญ่มีบรรพบุรุษเป็นคนพื้นถิ่นจึงได้รับอิทธิพลและหลักคิดที่สืบทอดมา สำหรับกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้เป็นคนท้องถิ่นดั้งเดิมพบว่า มีความพึงพอใจต่อวิถีชีวิตดั้งเดิมแต่ก็ยังมีบางส่วนของวิถีชีวิตในปัจจุบันช่วยอำนวยความสะดวกให้มากกว่า นอกจากนี้ ผู้ที่มีการศึกษา มีลักษณะเป็นผู้นำและมีโอกาสออกไปปฏิสัมพันธ์กับคนภายนอกมากก็จะมีทัศนคติที่มีความพึงพอใจต่อวิถีชีวิตในยุคปัจจุบันเพิ่มขึ้น

อย่างไรก็ตาม กลุ่มตัวอย่างทุกคนเห็นว่าวิถีชีวิตที่มีความพอเพียงและการดำรงอยู่ใกล้ชิดกับพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่ทำให้มีความสุขสงบ

หลักคิดในการดำรงชีวิตของกลุ่มตัวอย่างสรุปตรงกันว่าใช้ศาสนาและคำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นเครื่องชี้นำทาง เมื่อเกิดปัญหาก็จะมีการไตร่ตรองหาสาเหตุอย่างรอบคอบโดยเฉพาะในช่วงวิกฤติเศรษฐกิจและปัญหาชีวิตครอบครัว ลูกหลาน ซึ่งในแนวทางพุทธศาสนาคือความคิดความเข้าใจและสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาและตัดสินใจได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ เป็นการหลักคิดที่เกิดจากการพิจารณาไตร่ตรองอย่างดีเพื่อให้ได้ผลของการคิดที่รอบคอบสมเหตุสมผล โดยเฉพาะเมื่อเปรียบเทียบกับรูปแบบการคิดตามหลักอริยสัจ 4 ในพุทธศาสนา หลักสำคัญ คือ การรู้จักปัญหาแล้วศึกษาหาสาเหตุของปัญหา แล้วจึงศึกษาหาวิธีการลดสาเหตุของปัญหาหรือการทำให้สาเหตุของปัญหาหมดไป

กระบวนการคิดและนำหลักพุทธศาสนามาใช้สะท้อนให้เห็นถึงการตัดสินใจในการดำรงชีวิตในหลาย ๆ ด้าน นอกจากนี้ เมื่อเกิดเหตุการณ์ที่ทำให้พบเห็นสังขธรรมของชีวิตที่แท้จริงจะยังสามารถเข้าใจและดำรงชีวิตได้อย่างไม่ประมาท

3. หลักคิดในการทำงานด้านสิ่งทอพื้นเมือง

กลุ่มตัวอย่างทุกคนมีความเกี่ยวข้องกับงานด้านสิ่งทอทั้งในฐานะที่เป็นผู้นำชุมชน ผู้ทอ ผู้ใช้และผู้จำหน่าย โดยที่ทุกคนต่างมีหลายบทบาทผสมผสานกัน หลักในการทำงานที่ทุกให้ความสำคัญคือการผลิตผ้าตีนจกให้มีความประณีตที่สุด สวยงามที่สุด โดยถือว่าเป็นการแสดงถึงความละเอียดลออและใส่ใจในการทำงาน นอกจากนี้ ทุกคนยังมีความคำนึงถึงคนที่เกี่ยวข้องหรือลูกค้าที่จะ

ใช้ผ้าซึ่งต้องการให้ลูกค้าได้รับของดีที่สมราคา โดยยึดถือความซื่อสัตย์และความจริงใจเป็นสำคัญ ในกระบวนการทอผ้าตีนจกนั้นเป็นกระบวนการที่ต้องใช้ความอดทนและสมาธิสูง รวมไปถึงต้องใส่ใจในรายละเอียด การแก้ไขข้อผิดพลาดมีความจำเป็น คนทอผ้าจึงต้องเป็นผู้ที่มีจิตใจเย็น มีสมาธิ และการทอผ้ายังสามารถสร้างสมาธิและฝึกฝนความอดทนได้ด้วย จึงทำให้ผู้ที่มีความสามารถในการทอผ้าตีนจกในชุมชนแม่แจ่มไม่ได้มีจำนวนมากเพราะต้องมีความมานะ ขยันและอดทนสูง

หลักคิดในการทำงานอีกประการคือการลดการเบียดเบียนสิ่งแวดล้อม ซึ่งกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับประเด็นนี้ เพราะมีประสบการณ์พบว่าการทำงานที่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อมก่อให้เกิดผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของคนในชุมชนหลายด้าน เช่น การเลิกย้อมสีด้วยเปลือกเพกาเพราะพบว่าการถากเปลือกเพกามาใช้สกัดสีย้อมจะทำให้ต้นเพกาในป่ายืนต้นตายอย่างน่าเสียดาย

4.8 การนำแนวคิดเกี่ยวกับพุทธศาสนา และเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิต และการทำงานของชุมชนสิ่งทอ

ผลการเก็บข้อมูลด้านพุทธิภูมิจากเอกสารและข้อมูลเชิงลึกจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างด้านความสามารถในการพึ่งพาตนเองเกี่ยวกับการทำงานด้านสิ่งทอ ได้แก่ ประธานกลุ่มชุมชนสิ่งทอสมาชิกกลุ่มและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมด้านสิ่งทอภายในชุมชน ผู้วิจัยได้เสนอผลการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักคิดทางพุทธศาสนา ผสมผสานกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในประเด็นต่อไปนี้

1. ชุมชนสิ่งทอในอำเภอแม่แจ่ม

คนในอำเภอแม่แจ่มส่วนใหญ่สืบเชื้อสายมาจากชาวโยนกหรือไทยยวน ดังนั้นวัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อ รวมถึงเครื่องแต่งกายจึงมีเอกลักษณ์ของชาวไทยยวนซึ่งมีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและศรัทธาต่อศาสนา การทอผ้าของชาวโยนกหรือไทยยวนมีลักษณะพิเศษเฉพาะกลุ่ม ดังนั้นผู้หญิงในแม่แจ่มจะได้รับการสอนให้ทอผ้าเพื่อใช้สำหรับตนเองและครอบครัวจนถึงปัจจุบันผู้หญิงในแม่แจ่มส่วนใหญ่ยังคงทอผ้าซึ่งมีทั้งที่ทอเป็นอาชีพเสริมและเป็นอาชีพหลัก นอกจากนี้ก็มีการใช้ผ้าทอที่ผลิตขึ้นเองภายในชุมชน งานทอที่โดดเด่นและมีชื่อเสียงคือการทอผ้าด้วยเทคนิคการจก ซึ่งนำไปใช้ตกแต่งส่วนต่าง ๆ ของผลิตภัณฑ์ เช่น หน้าหมอน ย่าม และชายผ้านุ่งหรือเรียกว่า ตีนซิ่น

รูปที่ 4.1 เครื่องแต่งกายในงานประเพณีสำคัญทางพุทธศาสนา
ที่มา: ผู้วิจัย

ผ้าชิ้นดินจกเป็นเครื่องแต่งกายตามประเพณีสำหรับนุ่งไปงานสำคัญทางพุทธศาสนา รวมถึงการใช้ยามก็เป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวันของคนในชุมชนแม่แจ่ม

รูปที่ 4.2 ผ้าชิ้นจกที่เป็นมรดกจากบรรพบุรุษ
ที่มา: ผู้วิจัย

รูปที่ 4.2 เป็นภาพของคุณยาย (ไม่ทราบนาม) ได้นำมรดกที่ตกทอดมาจากพ่อและแม่ของคุณยาย คือ ผ้าซิ่นตีนจก หมอนที่มีหน้าหมอนทอลายตีนจก และผ้ากราบพระของผู้เป็นพ่อมาแสดงให้คุณ และยึดถือเป็นประเพณีสำคัญที่จะต้องมีผ้าเป็นมรดกให้ลูกหลาน

การทอผ้าสำหรับสตรีในแม่แจ่มเป็นงานที่สำคัญอย่างยิ่งเน้นการทอเพื่อประโยชน์ใช้สอยเป็นหลัก สตรีแทบทุกคนต้องสามารถทอผ้าได้ เนื่องจากความจำเป็นในการใช้งานซึ่งก่อให้เกิดรูปแบบและแบบแผนในการทอผ้าสืบทอดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะการทอผ้าซิ่นทั้งที่มีเชิงเป็นลวดลายตีนจกและซิ่นธรรมดา รวมถึงมีการใช้ทั้งฝ้ายและไหม การทอผ้าในอดีตของชาวล้านนาจะมีสองลักษณะคือ ผ้าสำหรับเจ้าเมืองหรือเจ้านาย จะทอขึ้นในวังหรือคุ้ม เป็นผ้าที่มีการทอที่สวยงามฝีมือประณีตละเอียดอ่อน ส่วนผ้าสำหรับสามัญชนทั่วไปชาวบ้านจะทอกันเองในครัวเรือน การทอผ้าถึงอาจแบ่งได้ 2 ระดับ คือผ้าที่ทอในระดับหมู่บ้าน รูปแบบประกอบด้วยลวดลาย สีเส้นและชนิดของวัสดุตามแบบที่สืบทอดกันมาในแต่ละชุมชน โดยมีลักษณะตามแม่แบบเดียวกันคือคือลวดลายตามแนวขวาง เช่น ผ้าซิ่นตีนจกของหมู่บ้านต่าง ๆ ในอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ มีลักษณะเฉพาะของลวดลายที่ตีนซิ่น ซึ่งทอจก ตามลักษณะลวดลายที่สืบทอดกันมาตั้งแต่โบราณ รูปแบบการใช้ผ้าทอสำหรับชาวล้านนาพื้นเมืองแบ่งออกเป็น 2 แนวทาง คือ

1. เพื่อใช้ในชีวิตประจำวัน ใช้สำหรับอยู่บ้านหรือนุ่งไปทำงานในเทือกสวน ไรรนา ลักษณะของผ้าที่ทอจะไม่เน้นความสวยงาม มักทอจากผ้าฝ้ายสีเรียบ ๆ มีลวดลายง่าย ๆ ใช้สีพื้นเป็นหลัก เช่น สีพื้นดำหรือกรมท่า สลับด้วยลายขวางเป็นแถบสีแดงหรือส้ม รูปแบบของผ้ามีทั้งเครื่องนุ่งห่มผ้าขาวม้า ย่ามและผ้าห่ม เป็นต้น

(ก)

(ข)

รูปที่ 4.3 ผ้าที่ใช้ในชีวิตประจำวัน

ที่มา: ผู้วิจัย

รูปที่ 4.3 ก) คือ ผ้าถุงที่ใช้ในชีวิตประจำวัน และ ข) คือ ผ้าชิ้นตีนจกที่ขายทั่วไปใน อ. แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่

2. เพื่อใช้สำหรับโอกาสพิเศษ เกี่ยวข้องกับความเชื่อ ขนบธรรมเนียมและประเพณี เช่น ผ้าสำหรับใช้ในงานบุญต่าง ๆ งานนักขัตฤกษ์ งานเทศกาล และพิธีการสำคัญ ผ้าที่ทอจะมีความประณีตสวยงามกว่าปกติ นิยมอวดกันด้านความงดงามประณีตของงานฝีมือของผู้ทอ และยังคงสอดคล้องกับคติความเชื่อและประเพณีของชุมชนด้วย ผู้หญิงชาวล้านนาที่แต่งกายด้วยเสื้อผ้าที่ทออย่างประณีตสวยงามในงานสำคัญต่าง ๆ นอกจากจะเป็นการส่งเสริมให้ดูโดดเด่น ยังเป็นเครื่องหมายแสดงความสามารถด้านงานฝีมือของสตรีที่ทอผ้าเนื่องจากสังคมในอดีตยกย่องผู้หญิงที่มีความสามารถในการทอผ้า

รูปที่ 4.4 ผ้าทอตีนจกตกแต่งหน้าหมอนสำหรับถวายพระในงานบุญสำคัญ

ที่มา: ผู้วิจัย

(ก)

(ข)

รูปที่ 4.5 การนุ่งผ้าชิ้นตีนจกในวันสำคัญทางพุทธศาสนา

ที่มา: ผู้วิจัย

รูปที่ 4.5 (ก) และ (ข) สตรีชาวแม่แจ่มจะนุ่งผ้าขึ้นตีนจกที่ทออย่างประณีตงดงามร่วมกิจกรรมทางพุทธศาสนา

การทอผ้าในแม่แจ่มมีความเกี่ยวข้องกับคติความเชื่อร่วมอยู่ด้วย โดยเฉพาะความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับศาสนา เช่น การใช้ด้ายและผ้าในการทำเป็นตุ่งหรือธง ในประเพณีทานตุ่ง การทำตุ่งใจหรือธงขนาดใหญ่เพื่อแขวนเป็นพุทธบูชาหน้าวัด การทำตุ่งเชื่อว่ายิ่งยาวจะยิ่งได้รับอานิสงส์มาก ในพิธีศพก็มีการใช้ผ้าดิบสีขาวทำตุ่งสามหาง ตามความเชื่อว่ามีมนุษย์ทุกคนต้องตาย ต้องแพ้พญามัจจุราศ การถือธงนำหน้าศพแสดงถึงการยอมแพ้ ชายสามหางอาจหมายถึงพระรัตนตรัยที่ช่วยนำวิญญาณของผู้ตายไปสู่สุคติ (วิบูลย์ ลีสุวรรณ, พิสิฐ เจริญวงศ์, & นิลาธิ, 2530)

รูปที่ 4.6 ตุ่งที่แขวนอยู่หน้าวัดและตามจุดต่าง ๆ ของวัด

ที่มา: ผู้วิจัย

2. การทำงานสิ่งทอพื้นเมืองกับการดำรงชีวิตประจำวัน

คนในอำเภอแม่แจ่มส่วนใหญ่ยังคงมีวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมที่ ผู้คนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก พื้นที่ส่วนใหญ่ในแม่แจ่มจะเป็นภูเขา หุบเขา มีพื้นที่ราบจำนวนน้อย ชาวบ้านทำนาโดยการทำเป็นขั้นบันได และทำฝายทดน้ำหรือชุดเหมืองจากบริเวณลำน้ำ เข้าไปเลี้ยงนา เกษตรกรสามารถทำนาได้ปีละครั้งเท่านั้น เพราะข้อจำกัดเรื่องน้ำ ดังนั้น หลังจากการเก็บเกี่ยวแล้วชาวบ้านจึงมีการปลูกพืชชนิดอื่นเป็นรายได้เสริม นอกจากนี้ก็มีการเลี้ยงสัตว์ร่วมด้วย ถึงแม้ว่าชาวบ้านจะมีอาชีพหลักในการทำการเกษตรกรรม แต่ก็มีปลูกข้าวและพืชไร่เป็นหลัก การปลูกหรือจัดสรรพื้นที่เพื่อนำมาใช้ในการผลิตสิ่งทอจึงมีการจัดสรรเพียงเล็กน้อย จากการสอบถามข้อมูลพบว่า มีการปลูกพืชเพื่อใช้เป็นสิ่งทอได้แก่ฝ้าย แต่จะเลือกปลูกเฉพาะบริเวณหัวไร่ปลายนา เพื่อให้เพียงพอต่อการนำมาใช้สำหรับผลิตเส้นด้ายฝ้ายในงานทางศาสนา เช่น ทำสายสิญจน์ ทำเชือกมัดของและ ใช้ในงานประเพณีจุลกฐิน ไม่ได้มีพอเพียงเพื่อใช้เป็นวัตถุดิบสำหรับทอผ้าชาย

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากชุมชนสิ่งทอในแม่แจ่มมีการผลิตผ้าหลากหลายโดยเฉพาะผ้าที่เป็นเอกลักษณ์เด่นคือ “ผ้าตีนจกแม่แจ่ม” วัตถุประสงค์ที่นำมาใช้ในการผลิตจึงมีการสั่งซื้อมาจากภายนอกชุมชน ได้แก่ ฝ้ายและเส้นใยประดิษฐ์ และมีการใช้ไหมเป็นส่วนน้อย เนื่องจากรักษาเอกลักษณ์ของงานทอผ้าของแม่แจ่มไม่นิยมใช้ไหม นอกจากนี้ พบว่า การเลือกใช้ฝ้ายก็เพื่ออนุรักษ์งานฝีมือของบรรพบุรุษ แต่การใช้เส้นใยประดิษฐ์เพื่อช่วยให้ผู้บริโภคที่มีรายได้น้อยสามารถจัดหาผ้าพื้นเมืองมาใช้ในวันประเพณีสำคัญทางศาสนาได้ ซึ่งคนพื้นถิ่นจะมีการใช้ชีวิตที่เรียบง่ายและไม่เร่งรีบ แม้บางครั้งจะมีพึ่งพาเทคโนโลยีแต่ก็เป็นไปในลักษณะที่พอสมควร ชาวบ้านสามารถพึ่งพาอาศัยกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกันในหลายด้านเสมือนคนในครอบครัวเดียวกัน จากการสอบถามและสัมภาษณ์ผู้ที่มีความเกี่ยวข้องพบว่า ต่างมีหลักคิดที่สอดคล้องกัน ดังนี้

หลักคิดที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา: การเลือกพื้นที่ปลูกฝ้ายเพื่อใช้สำหรับพิธีจุลกฐินและงานประเพณีอื่น ถือเป็น การเกื้อกูลซึ่งกันและกันของคนในชุมชน โดยมีวัดเป็นศูนย์กลาง

หลักคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง: คือการจัดสรรพื้นที่ทำกินให้เหมาะสมกับความจำเป็นในการดำรงชีวิต

หลักคิดเกี่ยวกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน: ความสามารถในการพึ่งพาตนเองและรู้จักวิธีแก้ไขปัญหา อีกทั้งไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อมและอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างเหมาะสม

การทอ “ผ้าตีนจก (ตีนจก) เป็นงานฝีมือที่มีความละเอียดประณีต ลวดลายของตีนจกเป็นเครื่องสะท้อนถึงความเป็นผู้มีสติ มีสมาธิ และมีความสุขเยือกเย็น นอกจากนี้ ในบางลวดลายยังซ่อนคติธรรมและหลักคิดในพุทธศาสนาไว้อย่างแนบคาย เรื่องราวและเนื้อหาสามารถเล่าขานความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ และเอกลักษณ์ของกลุ่มชน ความเชื่อ ประเพณี รวมถึง เชื้อชาติ สภากฎุมิศาสตร์ได้อีกด้วย ชุมชนทอผ้าในแม่แจ่มยังคงรักษาและสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าทั้งความงดงามและความหมายของวิถีชีวิตไว้ได้ จากการเล่าเรื่องราวการทอผ้าของผู้มีความชำนาญในพื้นที่ พบว่า ผ้าแต่ละผืน แต่ละลวดลาย จะถูกสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการเฉพาะของแต่ละคน ถึงแม้ว่าจะมีลายหลักและกระบวนการพื้นฐานที่เป็นมรดกภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษ แต่ผู้ทอรุ่นต่อมาก็จะมีการคิดค้นหาวิธีการใหม่ ๆ เพื่อพัฒนาให้ผ้าของตนมีความพิเศษและมีเอกลักษณ์เฉพาะ

ผลจากการดำเนินการวิจัย ระยะเวลาที่ 3 การพัฒนาและสร้างตัวแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนส่งทออย่างยั่งยืน

4.9 สรุปผลการศึกษาข้อมูลของชุมชนสิ่งทอ

สรุปผลจากการศึกษาข้อมูลของชุมชนสิ่งทอที่ได้จากการศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชุมชน การสัมภาษณ์และสอบถามทัศนคติความคิด กระบวนการทำงานและหลักการปฏิบัติของชุมชนสิ่งทอใน

อำเภอแม่แจ่ม ที่ทำให้คนใจชุมชนมีศักยภาพในการพึ่งพาตนเอง รักษาสิ่งแวดล้อม มีความพอเพียงใน ด้านเศรษฐกิจ และมีความพึงพอใจกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง ดั่งข้อสรุปที่กล่าวมาแล้วข้างต้น สามารถสรุปผลการวิเคราะห์หลักคิดของคนในชุมชนเพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชนสิ่งทอที่ยั่งยืนได้ ดังนี้

ตารางที่ 4.3 สรุปผลการวิเคราะห์หลักคิดของเพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชนสิ่งทอที่ยั่งยืน

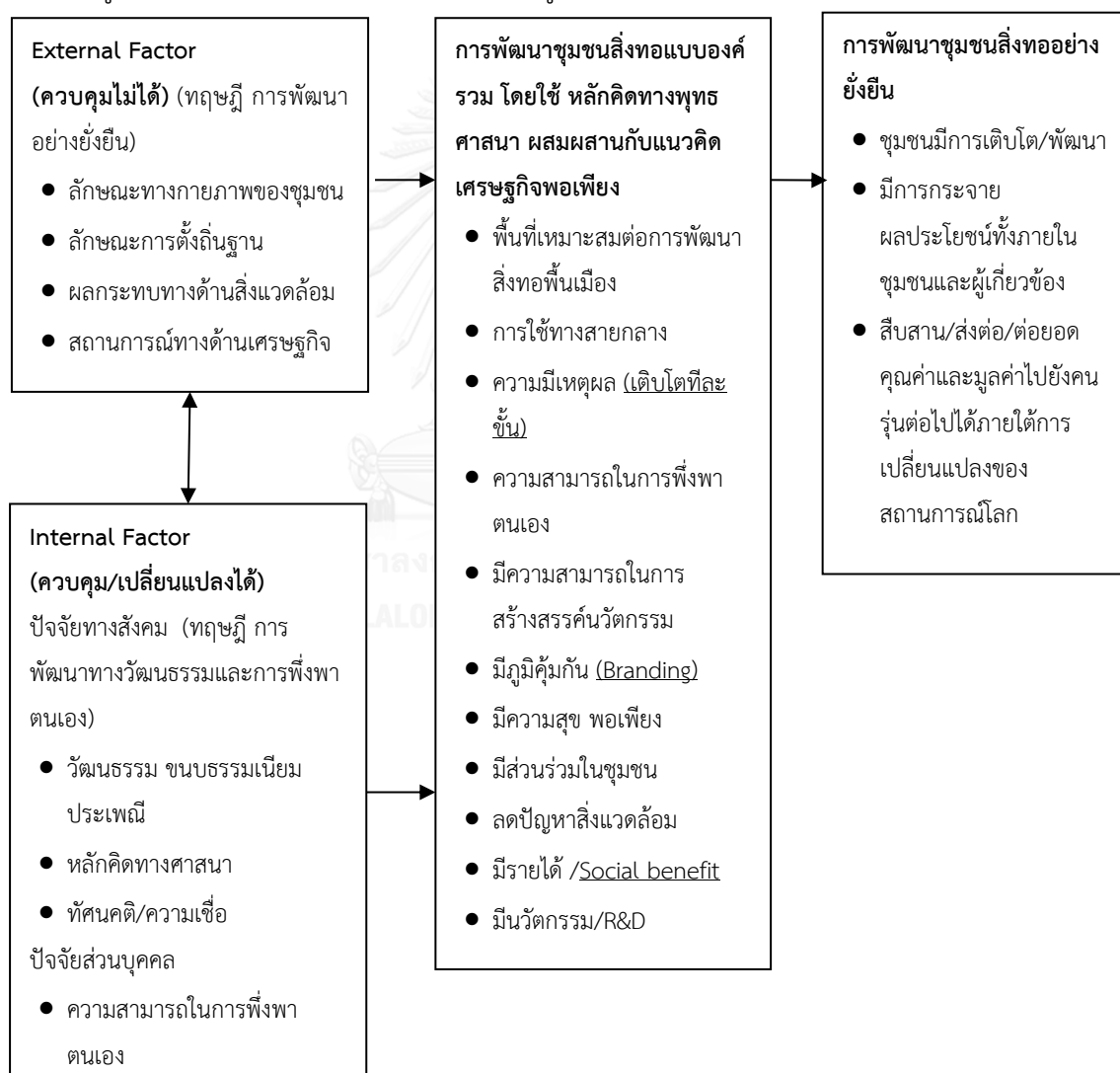
มิติที่เกี่ยวข้อง	การพิจารณาตามความสอดคล้องกับแนวคิด		
	พุทธศาสนา	เศรษฐกิจพอเพียง	การพัฒนาอย่างยั่งยืน
ปัจจัยภายนอกที่ ควบคุมไม่ได้			
ลักษณะทางกายภาพของชุมชน	- มีปัจจัยที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตตามธรรมชาติ/ ฤดูกาล เวลา/ดิน/น้ำ/อากาศ	- มีปัจจัยที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตอย่างพอดีพอเหมาะ	- มีปัจจัยที่สามารถทดแทนได้
ลักษณะการตั้งถิ่นฐาน	- เป็นสถานที่ที่เอื้อต่อความสงบ สบาย (สัปปายะ)	- มีสภาพแวดล้อมให้ดำรงอยู่ได้โดยไม่เดือดร้อน	- ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมดั้งเดิม
ผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อม	- การไม่เบียดเบียนความเกื้อกูล เมตตาต่อธรรมชาติ	- มีปัจจัยแวดล้อมที่เอื้อต่อการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น	- มีแผนการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม
สถานการณ์ทางด้านเศรษฐกิจ	- หลักศีล (สัมมาอาชีพะ) - ทาน (social benefit)	- ทุกอย่างมีความพอดีทั้งในด้านการผลิตและบริโภค - มีภูมิคุ้มกัน (มีเงินออม วางแผนการลงทุน)	- การจัดสรรทรัพยากรให้ได้ประโยชน์สูงสุด - ผู้ได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน
ปัจจัยภายในที่สามารถควบคุม/เปลี่ยนแปลงได้			
ปัจจัยทางสังคม			
วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี	- ส่งเสริมทำนุบำรุงศาสนา	- กุศโลบายเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันทางศีลธรรม และปลูกฝังจริยธรรม	- มีการสืบสาน การยอมรับของคนรุ่นใหม่
ทัศนคติ/ความเชื่อ	- เป็นไปตามหลักที่แท้จริง ไม่ปรุงแต่ง	- มีวัดเป็นศูนย์กลางศึกษาและปฏิบัติธรรม	- สร้างความสมดุลในระบบนิเวศน์
ลักษณะการรวมกลุ่ม	- มีระเบียบ วินัย มีความเกรงใจ สมถะ	- ก้าวทันต่อโลกที่เปลี่ยนแปลง	- การมีส่วนร่วม - การสร้างความสามัคคี

ตารางที่ 4.3 สรุปผลการวิเคราะห์หลักคิดของเพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชนสิ่งทอที่ยั่งยืน (ต่อ)

มิติที่เกี่ยวข้อง	การพิจารณาตามความสอดคล้องกับแนวคิด		
	พุทธศาสนา	เศรษฐกิจพอเพียง	การพัฒนาอย่างยั่งยืน
ปัจจัยส่วนบุคคล			
ความสามารถในการพึ่งพาตนเอง	- มีการฝึกปฏิบัติธรรม	- มีความมั่นคงทางจิตใจ	- มีนวัตกรรม - สร้างเครือข่าย

ที่มา: ผู้วิจัย

จากตารางที่ 4.3 เมื่อนำมาพิจารณาวิเคราะห์จากกรอบแนวคิดในการวิจัยจากภาพที่ 2.9 ในบทที่ 2 ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ผลที่ได้จากการเก็บข้อมูล ดังแสดงในภาพที่ 4.7

รูปที่ 4.7 กรอบแนวคิดจากการเก็บข้อมูล

ที่มา: ผู้วิจัย

จากรูปภาพที่ 4.7 พบว่าปัจจัยที่เพิ่มเติมที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืนคือ การมีภูมิคุ้มกันในรูปแบบของอัตลักษณ์หรือ Branding คือการที่ชุมชนมีผลิตภัณฑ์ที่มีอัตลักษณ์โดดเด่นและแตกต่างจากกลุ่มอื่น ๆ อย่างชัดเจน จะสร้างความเข้มแข็งและเป็นจุดแข็งให้กับชุมชน ซึ่งกรมทรัพย์สินทางปัญญาได้ประกาศขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ให้กับผ้าตีนจกของอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ทำให้ออกจากจะสร้างอัตลักษณ์ที่แตกต่างอย่างชัดเจนยังเป็นผลิตภัณฑ์ที่สร้างจุดขายและทำให้ชุมชนได้รับผลประโยชน์ทั้งทางตรงคือสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์และทางอ้อมคือชุมชนเป็นที่รู้จักและได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ ปัจจัยสำคัญที่เพิ่มเติมจากกรอบแนวคิดคือ รายได้ที่ไม่ได้อยู่ในรูปของเงิน แต่อยู่ในลักษณะของการทำเพื่อสังคม กิจกรรมที่ทำเพื่อส่วนรวมและสร้างความสามัคคีและพลังให้กับคนในชุมชน ซึ่งทำให้ชุมชนมีศักยภาพในการพึ่งพาตนเองได้สูงขึ้นจากการที่คนในชุมชนเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

บทที่ 5

การพัฒนาตัวแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน

ผลการดำเนินการวิจัย ระยะที่ 4 การทดสอบตัวแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืนและการนำไปใช้

5.1 การเชื่อมโยงแนวคิดในพุทธศาสนา แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาอย่างยั่งยืนเข้ากับการพัฒนาชุมชนสิ่งทอ

ผลการสังเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาชุมชนสิ่งทอในอำเภอแม่แจ่มเพื่อนำไปสู่หลักคิดในการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน ได้ทำการสังเคราะห์เป็น 2 ปัจจัยหลักที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันตามกรอบแนวคิดการวิจัย คือ ปัจจัยภายนอกที่ไม่สามารถควบคุมได้ และปัจจัยภายในที่สามารถควบคุมหรือเปลี่ยนแปลงได้ รวมทั้งนำเสนอข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อเสริมให้ผลการสังเคราะห์จากการวิจัยช่วยสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืนต่อไป

ชุมชนสิ่งทอในประเทศไทยแม้จะเป็นหน่วยเศรษฐกิจในระดับท้องถิ่นแต่ก็มีมูลค่าทางเศรษฐกิจสูง อีกทั้งยังเปรียบเสมือนแหล่งสะสมองค์ความรู้ทางภูมิปัญญาที่ถูกเก็บรักษาไว้และสรรค์สร้างอัตลักษณ์พิเศษให้กับชุมชนจนถึงระดับประเทศ จนกลายเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดต่อเนื่องกันมายาวนานและเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางทั้งในและต่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็งานฝีมือจากกระบวนการทอผ้าอันเป็นศิลปะที่มีความละเอียด สวยงาม หลักคิดและแรงบันดาลใจที่ให้ทั้งความวิจิตรงดงามบนผืนผ้าและแง่คิดคำสอนที่แฝงมากับลวดลายจากฝีมือของศิลปินผู้ทอผ้า

การดำรงรักษาไว้ซึ่งความงดงามของงานทอผ้าและวิถีชีวิตที่สงบ เรียบง่าย อาจกลายเป็นเรื่องสวนกระแสการพัฒนาของโลกในยุคปัจจุบัน ทั้งด้านสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง ด้านเศรษฐกิจที่กระตุ้นให้เกิดการแข่งขันอย่างมากมาย รวมถึงการใช้ทรัพยากรที่ละเลยความเหมาะสมจนอาจก่อให้เกิดปัญหาผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทั้งในด้านการทำลายและการใช้เงินหมดไปของทรัพยากรสำคัญและจำเป็นต่อคนรุ่นต่อไป ชุมชนสิ่งทอจำเป็นต้องปรับตัวและรับมือกับกระแสเหล่านี้เช่นเดียวกับคนทั่วโลก แต่จะอย่างไรให้คนในชุมชนสิ่งทอยังสามารถรักษาสิ่งดีงามของตนไว้ได้ พร้อม ๆ กับยังสามารถดำรงอยู่ท่ามกลางกระแสความวุ่นวายเหล่านี้ได้อย่างมีความสุขเพียงพอต่อความต้องการตามมาตรฐานคุณภาพชีวิตที่ดี และยังสามารถส่งต่อสิ่งดีงามและทรัพยากรมีค่าของท้องถิ่นไปเป็นมรดกให้คนรุ่นต่อไปได้อย่างยั่งยืน

การประเมินชุมชนสิ่งทอเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนจะใช้ประเมินชุมชนสิ่งทอเพื่อนำไปสู่การวางแผนกลยุทธ์เพื่อการพัฒนาชุมชนสิ่งทอในอนาคต ให้กับหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการ

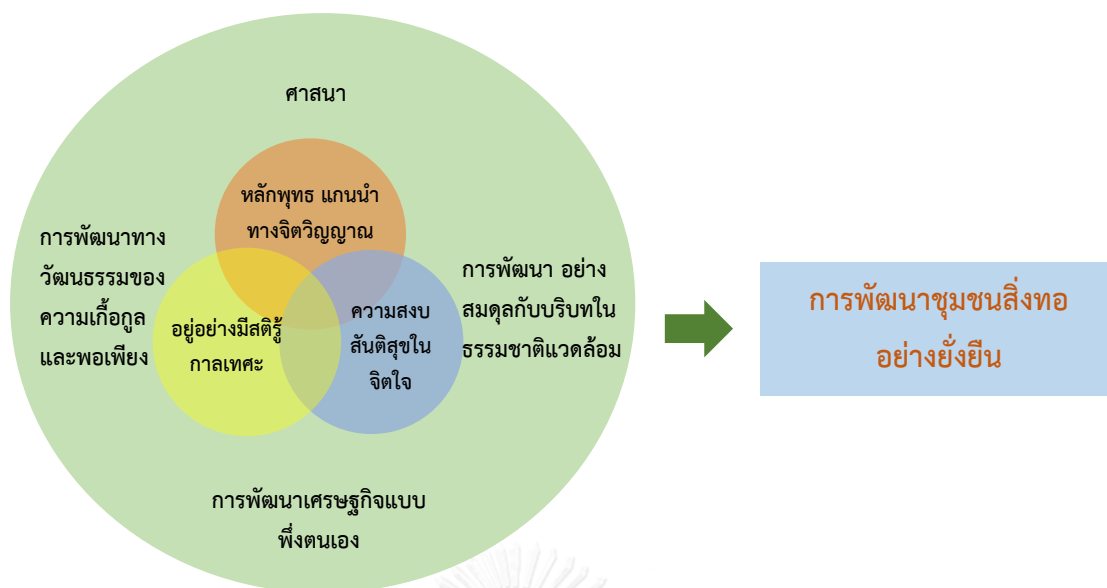
พัฒนาชุมชน รวมถึงผู้ที่เกี่ยวข้องภายในชุมชน โดยการส่งเสริมทัศนคติและหลักคิดที่ดึงมาจากแนวคิด พุทธศาสนาและแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเอง และมีความสุขได้อย่างยั่งยืน

5.2 การพัฒนาตัวแบบในการประเมินชุมชนสิ่งทอเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

จากแนวทางตามหลักคิดทางพุทธศาสนา ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ และหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืนสามารถนำไปใช้เพื่อเป็นพื้นฐานแนวคิด สำหรับการดำรงชีวิตในยุคปัจจุบันได้ โดยทำให้เกิดระบบที่สามารถแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม มีพื้นฐานในการสร้างความสมดุลให้กับธรรมชาติ มีความพอเพียงและพอดี สร้างระบบนิเวศให้สามารถอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูลได้ การพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน ต้องตอบสนองความต้องการของชุมชนในประเด็นที่สามารถทำให้ชุมชนยังคงดำรงอยู่ต่อไปจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่งโดยยังคงมีความพึงพอใจต่อระบบที่เกิดขึ้น ซึ่งพิจารณาจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนพร้อม ๆ กับการสร้างความสมดุลให้กับสิ่งแวดล้อม รวมไปถึงสร้างความพึงพอใจในด้านเศรษฐกิจและมีความสุขกับสังคมที่เป็นอยู่อย่างต่อเนื่อง กล่าวคือมีความเป็นอยู่อย่างเหมาะสม พอดี ในสภาพแวดล้อมที่ดี มีทรัพยากรใช้อย่างพอเพียงและตลอดไป

จากที่กล่าวมาข้างต้นเกี่ยวกับรากฐานทางสังคมและวัฒนธรรม ประเพณีของคนไทยส่วนใหญ่ สอดคล้องกับศาสนาพุทธ ทำให้การนำแนวปฏิบัติมาปรับใช้ในชีวิตประจำวันเป็นไปโดยธรรมชาติ ดังนั้น การพิจารณาแนวทางดังกล่าวข้างต้นเพื่อสร้างดัชนีในการพิจารณาองค์ประกอบที่เหมาะสมของการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืนจึงพิจารณาคัดเลือกดัชนีที่อยู่ในแนวทางที่มนุษย์สามารถปฏิบัติ และนำไปใช้ประโยชน์ได้ในชีวิตจริงโดยเหมาะสมตามสภาวะของตน สังคม และสิ่งแวดล้อม หลัก การพัฒนาดัชนีในการประเมินชุมชนสิ่งทอ มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้นำไปใช้สามารถวิเคราะห์บริบทพื้นฐานของชุมชนสิ่งทอที่ยังคงมีอัตลักษณ์ด้านภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อนำไปสู่การวางแผนเชิงนโยบายที่เหมาะสมต่อการพัฒนาชุมชนสิ่งทอให้เกิดความยั่งยืนต่อไป โดยขอบเขตของดัชนีนี้จะนำไปใช้ประเมินชุมชนสิ่งทอที่เป็นชุมชนซึ่งเกิดจากการรวมกลุ่มเพื่อสร้างสรรคงานสิ่งทอที่ได้รับมรดกทางภูมิปัญญาและอนุรักษ์ศิลปะ วัฒนธรรมของไทย

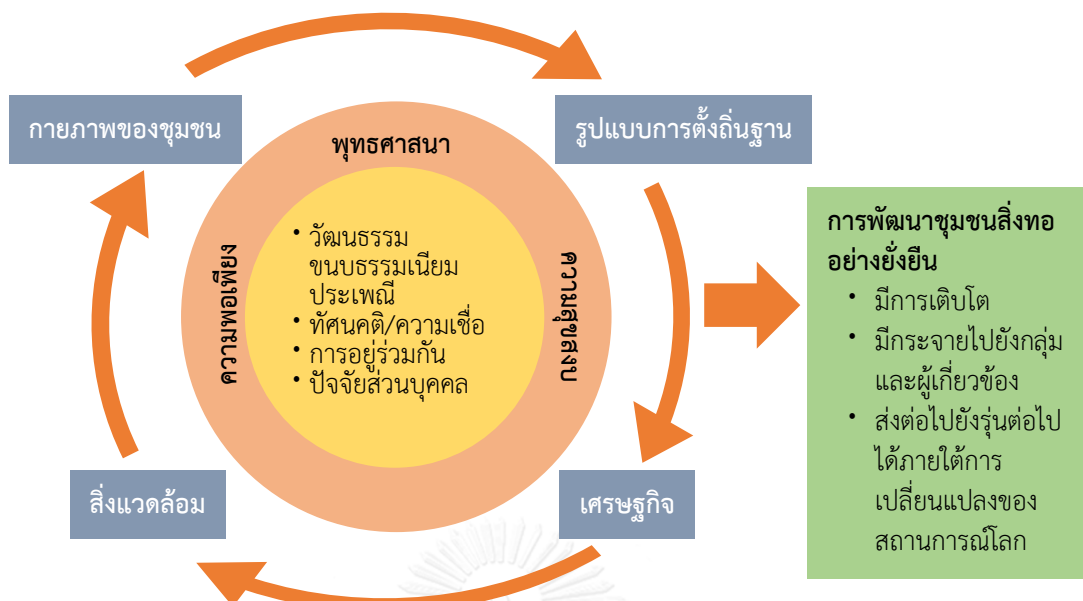
ดังนั้น ผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์บริบทของการพัฒนาชุมชนสิ่งทอที่เหมาะสมกับชุมชนสิ่งทอในประเทศไทยสามารถแสดงให้เห็นได้ดังรูปที่ 5.1

รูปที่ 5.1 กรอบแนวคิดในการพัฒนาองค์ประกอบของการประเมินชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน
ที่มา: ผู้วิจัย

รูปที่ 5.1 แสดงถึงปัจจัยและบริบทแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับชุมชนสิ่งทอใน อ.แม่แจ่ม จ. เชียงใหม่ ซึ่งมีหลักคิดทางพุทธศาสนาและแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นพื้นฐานมาอย่างยาวนาน ชุมชนสิ่งทอนี้ยังคงรักษามรดกทางวัฒนธรรม มีวิถีชีวิตที่พึ่งพาธรรมชาติ โดยคนในชุมชนอยู่อย่าง เกื้อกูลกันและสามารถพึ่งพาตนเองได้ ปรับสมดุลชีวิตอย่างเหมาะสมกับธรรมชาติตามคติความคิดทาง พุทธศาสนาโดยมีผู้นำทางจิตวิญญาณพยุ่งจิตใจให้เข้มแข็งและนำพาให้รูปแบบการใช้ชีวิตยังคงมีหลัก ปฏิบัติที่เชื่อมั่นและศรัทธาต่อคุณธรรมจริยธรรมที่ติงามเป็นสำคัญ จึงเกิดเป็นจารีตประเพณีปฏิบัติที่ สืบต่อกันมายาวนาน และเป็นวัฒนธรรมที่ได้รับการยอมรับทั้งจากภายในและภายนอกชุมชน มีความ โดดเด่นและเป็นที่ยู่ออย่างกว้างขวาง

จากกรอบแนวคิดในรูปที่ 5.1 จะเป็นพื้นฐานของการพัฒนาชุมชนได้ด้วยการสนับสนุนและ ส่งเสริมของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนต่าง ๆ ดังนั้น ประเด็นสำคัญของการลงพื้นที่ ศึกษาชุมชนสิ่งทอเพื่อประเมินชุมชนสิ่งทอที่มีแนวโน้มว่าจะมีศักยภาพและสามารถพัฒนาชุมชนให้ เกิดความสงบสุข มีความพอเพียงและส่งต่อทรัพยากรในท้องถิ่นไปยังคนรุ่นต่อไปได้อย่างยั่งยืน ได้ อาศัยแนวคิดจากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการลงพื้นที่ชุมชนสิ่งทอใน อ.แม่แจ่ม จ. เชียงใหม่ เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อศักยภาพในการพึ่งพาตนเอง มีความสามารถในการรักษา ขนบธรรมเนียมประเพณีตามแนวทางของบรรพบุรุษได้ และยังคงยึดมั่นศรัทธาต่อคำสอนของพุทธ ศาสนา และผู้นำทางจิตวิญญาณในชุมชน สรุปผลการวิเคราะห์ได้ดังรูปที่ 5.2

รูปที่ 5.2 ตัวแบบการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน

ที่มา: ผู้วิจัย

จากรูปที่ 5.2 การพิจารณาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืนประกอบด้วย ปัจจัยที่เกี่ยวข้องและมีความสัมพันธ์และมีผลกระทบต่อรูปแบบและวิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนโดยประกอบด้วย ปัจจัย 2 ส่วนคือ ปัจจัยภายนอกที่ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้อย่างอิสระและปัจจัยภายในซึ่งสามารถเรียนรู้ ผักผ่อนและเปลี่ยนแปลงได้จากคำอธิบายของ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (2549a) สรุปได้ว่าบุคคลและสถาบันที่ดีมีบทบาทสำคัญมากต่อสังคม ไม่ว่าจะเป็น ครอบครัว ผู้อยู่รอบตัวทั้งในระดับใกล้ชิดและในระดับที่ไกลออกไปรวมถึง หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องที่มีส่วนเป็น โปรโตโฆสะที่ดีหรือมีความเป็นกัลยาณมิตร ก็จะนำให้คนรุ่นใหม่ไปสู่ความเห็นชอบ (สัมมาทิฐิ) ซึ่งเป็นฐานของการพัฒนาตนเองเพื่อนำไปสู่คุณสมบัติที่สำคัญ คือ พึ่งตนได้โดยมีอิสรภาพ ซึ่งจะเกิดขึ้นต่อเมื่อที่ปัจจัยภายในที่เหมาะสมรวมไปถึงต้องอาศัยปัจจัยภายนอกที่ต้องพึ่งพาไม่เป็นอิสระซึ่งยากต่อการปรับเปลี่ยน ดังนั้น จุดสำคัญจึงอยู่ที่ปัจจัยภายใน โดยอาศัยปัจจัยภายนอกมาเป็นสื่อเพื่อช่วยจัดสรรสิ่งแวดล้อมที่เอื้อและปัจจัยเกื้อหนุนที่เหมาะสมโดยเฉพาะการที่จะชักนำให้คนสามารถใช้ปัจจัยภายในของตนเอง (โยนิโสมนสิการ)

นอกจากนี้ จากการวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชนสิ่งทอในประเทศไทย ที่มีลักษณะรูปแบบการดำเนินชีวิตแบบผสมผสานกัน หลักในการพัฒนาที่จะเชื่อมโยงเข้ากับการพัฒนาชุมชนสิ่งทอให้เกิดความยั่งยืนประกอบด้วย

1. การพัฒนาผู้นำหรือกลุ่มผู้นำทางจิตวิญญาณ เป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมและความเชื่อทางพุทธศาสนา
2. พัฒนาความสมดุลของชุมชนกับสิ่งแวดล้อม โดยใช้หลักคิดของการอยู่อย่างแบ่งปัน เกื้อกูลกันและพอเพียง และ
3. การพึ่งพาตนเอง ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงและการใช้ผลิตภัณฑ์สิ่งทอที่สามารถสร้างสรรค์ได้เองภายในชุมชน

5.3 องค์ประกอบหลักของตัวแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน

องค์ประกอบที่ใช้ในการประเมินชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืนเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการพิจารณาชุมชนสิ่งทอที่มีศักยภาพในการพัฒนาให้เป็นชุมชนที่สามารถพึ่งพาตนเอง และมีวิถีชีวิตที่มีความสุขท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลงและการแข่งขันของโลกปัจจุบัน โดยไม่สูญเสียอัตลักษณ์ของตนเองและยังคงรักษาไว้ได้ซึ่งมรดกทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรม รวมถึงสามารถรักษาสิ่งแวดล้อมให้ยังคงอยู่สืบต่อไปถึงคนรุ่นหน้าได้อย่างยั่งยืน โดยมีวัตถุประสงค์ของคู่มือดังนี้

องค์ประกอบของตัวแบบการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนที่มีความสัมพันธ์และผลกระทบต่อชีวิตของคนในชุมชนสิ่งทอแสดงในตารางที่ 5.1

ตารางที่ 5.1 องค์ประกอบของตัวแบบการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนที่มีความสัมพันธ์และผลกระทบต่อชีวิตของคนในชุมชนสิ่งทอ

องค์ประกอบ	ความสัมพันธ์และ/หรือผลกระทบต่อวิถีชีวิต
ปัจจัยภายนอกที่ยากต่อการกำหนดควบคุม	
1. ลักษณะทางกายภาพของชุมชน	แหล่งที่ตั้ง สภาพแวดล้อมที่เป็นตัวกำหนดสภาพพื้นที่ของชุมชน
2. รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน	ขนาดของชุมชน การสร้างบ้านเรือน การอยู่ร่วมกันเป็นตัวกำหนดระบบสาธารณสุขปโภคที่สำคัญในชุมชน
3. สิ่งแวดล้อม	สภาพดิน ฟ้า อากาศ แหล่งน้ำ พื้นที่ป่า แสดงถึงความอุดมสมบูรณ์
4. เศรษฐกิจ	มีกิจกรรมเพื่อการแลกเปลี่ยนสินค้า สร้างตลาดสร้างงาน การบริโภค การลงทุน สนองความต้องการด้านคุณภาพชีวิต

ตารางที่ 5.1 องค์ประกอบของตัวแบบการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนที่มีความสัมพันธ์และผลกระทบต่อชีวิตของคนในชุมชนสิ่งทอ (ต่อ)

องค์ประกอบ	ความสัมพันธ์และ/หรือผลกระทบต่อวิถีชีวิต
ปัจจัยภายในที่สามารถควบคุมหรือเปลี่ยนแปลงได้	
5. วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี	ความสัมพันธ์ระหว่างบรรพบุรุษกับคนรุ่นหลัง ความภูมิใจในวิถีชีวิตของตนเอง การดำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของท้องถิ่น การใช้ผลิตภัณฑ์สิ่งทอของชุมชนในวิถีชีวิตประจำวัน
6. ทศนคติ/ความเชื่อ	หลักคิดทางศาสนา ผู้นำทางจิตวิญญาณ หรือผู้นำทางความคิดที่มีผลต่อการประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน การอยู่อย่างเกื้อกูลและอยู่อย่างพอเพียงเป็นหัวใจสำคัญ
7. ลักษณะการรวมกลุ่ม	กฎ ระเบียบ กติกาสำหรับคนในชุมชน ความเอื้อเฟื้อและรูปแบบของกิจกรรมตามลักษณะกลุ่มที่ส่งเสริมให้เกิดการพึ่งพาตนเอง
8. ปัจจัยส่วนบุคคล	ศักยภาพของคนในชุมชน ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ที่เหมาะสมกับวิถีการแบ่งปันและพอเพียง มีนวัตกรรมวัตถุดิบของสิ่งทอ สีย้อม การทอ และลวดลายที่อยู่บนรากทางวัฒนธรรมของตน ความสามารถในการพัฒนาและ/หรือสร้างนวัตกรรม เสรีภาพทางการเงิน (สภาพหนี้สิน)

ที่มา: ผู้วิจัย

5.4 รายละเอียดของแต่ละองค์ประกอบตัวชี้วัดการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน

จากรูปที่ 5.2 และการสรุปความสัมพันธ์ในตารางที่ 5.1 เป็นผลการสังเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาชุมชนสิ่งทอในอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่เพื่อนำไปสู่การพัฒนาตัวชี้วัดในการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน ได้สังเคราะห์ปัจจัยหลักที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันตามกรอบแนวคิดการวิจัยออกเป็น 2 ปัจจัย ประกอบด้วย ปัจจัยภายนอกที่ไม่สามารถควบคุมได้ และปัจจัยภายในที่สามารถควบคุมหรือเปลี่ยนแปลงได้ รวมทั้งนำแนวคิดและข้อมูลเพิ่มเติมจากการทบทวนวรรณกรรมมาเสริมให้ผลการสังเคราะห์จากการวิจัยช่วยสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืนมีผลสัมฤทธิ์ที่น่าไปปรับใช้ได้อย่างเหมาะสม 8 องค์ประกอบ โดยมีจำนวนของตัวชี้วัดรวมทั้งสิ้น 30

ดัชนี โดยกระบวนการที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้ได้ข้อสรุปใช้ การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ประกอบด้วยการตรวจสอบสามเส้าด้านทฤษฎี (Theory triangulation) โดยนำแนวคิดและทฤษฎีจากที่กล่าวไว้ในบทที่ 2 มาตีความ ร่วมกับการตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล (Methodological triangulation) จากการสังเกตควบคู่กับการสัมภาษณ์ และให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาชุมชนและสิ่งทอเป็นผู้ตรวจสอบ สรุปผลได้ดังแสดงในตารางที่ 5.2

ตารางที่ 5.2 องค์ประกอบตัวชี้วัดการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน

องค์ประกอบที่	รายละเอียด	จำนวนดัชนี
ปัจจัยภายนอก		
1	ลักษณะทางกายภาพของชุมชน	3
2	ลักษณะการตั้งถิ่นฐาน	3
3	สิ่งแวดล้อม	3
4	ด้านเศรษฐกิจ	6
ปัจจัยภายใน		
1	วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี	3
2	ทัศนคติ/ความเชื่อ	3
3	ลักษณะการรวมกลุ่ม	4
4	ปัจจัยส่วนบุคคล	5
	รวม	30

ที่มา: ผู้วิจัย

องค์ประกอบหลักของการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน 8 ด้าน จะประกอบด้วย 30 ดัชนีย่อย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

องค์ประกอบที่ 1 ลักษณะทางกายภาพของชุมชน

ที่ตั้งของชุมชนมีความเกี่ยวข้องกับสภาพภูมิศาสตร์ซึ่งเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดแหล่งทรัพยากรและสิ่งที่เป็นสาเหตุทำให้เกิดปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่มนุษย์ควบคุมไม่ได้ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน ลักษณะทางกายภาพหรือสภาพแวดล้อมของชุมชนเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และสิ่งแวดล้อม มีผลต่อการประกอบอาชีพ

ลักษณะทางกายภาพของชุมชน แบ่งการประเมินเป็น 3 ดัชนี ดังนี้

ดัชนีที่ 1 ปัจจัยที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตตามธรรมชาติ/ ฤดูกาล เวลา/ดิน/น้ำ/อากาศ
ปัจจัยพื้นฐานที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตตามธรรมชาติได้แก่

- 1 มีแหล่งน้ำธรรมชาติพอเพียงต่อการใช้งานทั้งในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตประจำวันอย่างพอเพียงตลอดทั้งปี
- 2 มีสภาพพื้นที่ธรรมชาติที่ได้รับการดูแลรักษาอย่างเหมาะสม ปราศจากการบุกรุกทำลายพื้นที่สาธารณะ

ดัชนีที่ 2 ปัจจัยที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตอย่างพอดี พอเหมาะ คือ ต้องมีองค์ประกอบของชุมชน คือ แหล่งน้ำ แหล่งทรัพยากร แหล่งทำกิน และสถานที่สำคัญทางจิตใจหรือจิตวิญญาณ สภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยตามสภาพดั้งเดิม ไม่จำเป็นต้องเปลี่ยนแปลง ผนวกการทำลายสภาพธรรมชาติเพื่อปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกินจำเป็น เช่น การทำลายผืนป่าเพื่อทำไร่ การทำอาชีพที่ไม่เหมาะสมต่อขนาดพื้นที่ทำกินของตนเองจัดเป็นความเบียดเบียนต่อธรรมชาติ นอกจากนี้สภาพแวดล้อมตามแนวคิดทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ

ดัชนีที่ 3 ปัจจัยที่สามารถทดแทนได้ ได้แก่ พื้นที่ป่าสามารถเพาะปลูกทดแทนได้ง่ายเมื่อถูกทำลาย พื้นดินมีการฟื้นฟู มีแหล่งพลังงานทดแทนตามความเหมาะสม เช่น เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับท้องถิ่นหรือชุมชน

เกณฑ์การให้คะแนน พิจารณาจากหลักฐานเชิงประจักษ์ และข้อมูลที่ได้รับจากคนในชุมชนเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม สภาพพื้นที่ป่า ลักษณะอาชีพพื้นฐาน โดยพิจารณาจากลักษณะการใช้พื้นที่เพื่อประกอบอาชีพ และการอยู่อาศัย และระดับผลกระทบของสิ่งปลูกสร้างใหม่หรืออำนวยความสะดวกใหม่ ๆ ที่เพิ่มเข้ามา เช่น การสร้างถนน การขุดบ่อน้ำ การเพิ่มระบบสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน

องค์ประกอบที่ 2 ลักษณะการตั้งถิ่นฐาน

ลักษณะการตั้งถิ่นฐานของชุมชนเป็นส่วนที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสภาพแวดล้อม เป็นการแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนทั้งในด้านการใช้ชีวิตร่วมกันและวิถีชีวิตที่มีความเกี่ยวข้องกันซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อการ พิจารณาส่งเอื้ออำนวยความสะดวกเพื่อใช้ร่วมกัน แบ่งการพิจารณาเป็น 3 ดัชนี ดังนี้

ดัชนีที่ 4 สถานที่ที่เอื้อต่อความสงบ สบาย (สัปปายะ) ได้แก่ ระดับความเป็นสังคมเมืองของชุมชน ระดับความวุ่นวายจากสภาพความเป็นเมือง เนื่องจากงานทอผ้าเป็นงานที่ต้องการสมาธิ และมีความสงบ ความวุ่นวายจากสังคมภายนอกเป็นปัจจัยที่ส่งผลในเชิงลบต่อความสงบ โดยการ

พิจารณาความเป็นสัปปายะของสถานที่ที่สามารถสังเกตได้ดังนี้ สัปปายะ ประกอบด้วยสิ่งที่เหมาะสมและเกื้อกูล สนับสนุนให้ผู้อยู่สามารถสร้างสมาธิ มีความตั้งมั่นได้ดีในการทำสิ่งใดซึ่งมีส่วนสำคัญต่องานทอผ้าเป็นอย่างมาก แนวทางสำคัญของความเป็นสัปปายะ 7 ประการ (พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, 2008) ได้แก่

1. ปราศจากความวุ่นวาย พลุกล่น มีความเงียบสงบ (อวาสสัปปายะ)
2. เป็นสถานที่ที่มีแหล่งอาหารหาได้สะดวกไม่ลำบากเกินไป ชุมชนมีแหล่งอาหารเหมาะสม (โคจรสัปปายะ)
3. มีการสนทนาพูดคุยที่พอเหมาะพอประมาณ (ภัสสสัปปายะ)
4. เป็นสถานที่ที่มีผู้มีจิตใจดี มีคุณธรรมและความรู้ สามารถให้คำปรึกษาได้ (บุคคลสัปปายะ)
5. เป็นสถานที่ที่มีแหล่งอาหารเหมาะสมตามธรรมชาติง่ายต่อการบริโภค เหมาะกับสุขภาพร่างกาย (โภชนสัปปายะ)
6. มีสภาพอากาศตามธรรมชาติแวดล้อมที่เหมาะสม อุณหภูมิเหมาะสมไม่ร้อนหรือหนาวจนเกินไป (อุตุสัปปายะ)
7. เป็นสถานที่ที่เอื้อต่อการปรับเปลี่ยนอิริยาบถของร่างกายได้อย่างเหมาะสม เคลื่อนไหวได้สะดวกต่อการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน (อิริยาบถสัปปายะ)

ดัชนีที่ 5 มีสภาพแวดล้อมให้ดำรงอยู่ได้โดยไม่เดือดร้อน เป็นความเหมาะสมของชุมชน โดยพิจารณาจากความเป็นชุมชนดั้งเดิมของพื้นที่ ระดับความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นของคนในชุมชน และการเพิ่มจำนวนประชากรที่มาจากภายนอก

ดัชนีที่ 6 ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมดั้งเดิม การเข้ามาตั้งถิ่นฐานของคนภายนอกมากขึ้นและเปลี่ยนสภาพความเป็นอยู่และธรรมเนียมบางอย่าง

เกณฑ์การให้คะแนน พิจารณาจากหลักฐานเชิงประจักษ์ และข้อมูลที่ได้รับจากคนในชุมชน และ/หรือผู้เกี่ยวข้อง โดยพิจารณาจาก

1. ระดับความเป็นสังคมเมืองเมื่อเทียบกับความเป็นชุมชนดั้งเดิมในพื้นที่
2. ความหนาแน่นของประชากรเดิม
3. การเพิ่มจำนวนประชากรจากภายนอก
4. ความยากง่ายของการจัดบริการระบบสาธารณสุข
5. ความใกล้ชิดกันของคนในสังคม
6. ความเหมาะสมของพื้นที่ในการประกอบอาชีพทั้งอาชีพหลักและอาชีพเสริม

7. ระยะทางในการเดินทางไปทำงาน
8. ขนาดของพื้นที่ที่ใช้ในการประกอบอาชีพ

องค์ประกอบที่ 3 สิ่งแวดล้อม

เป็นความสัมพันธ์ของมนุษย์กับการอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติของชุมชนสิ่งทอ โดยแบ่งพิจารณาเป็น 3 ดัชนี ดังนี้

ดัชนีที่ 7 การไม่เบียดเบียนความเกื้อกูล เมตตาต่อธรรมชาติ ได้แก่ การใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการทอผ้าหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องอย่างมีสติ การใช้สภาพแวดล้อมและธรรมชาติเพื่อประโยชน์ในการสร้างสรรค์งานเป็นไปอย่างมีสติสัมปชัญญะ พอเพียงและเข้าใจธรรมชาติ มีกิจกรรมที่ปลูกฝังการอยู่อย่างเคารพในธรรมชาติ คือ ฤดูกาล (เวลา) วัสดุสภาพดินถิ่นทรัพยากรธรรมชาติแวดล้อมและอยู่อย่างแบ่งปัน พอเพียง จึงสามารถสร้างภูมิคุ้มกันให้กับธรรมชาติและชุมชนได้

ดัชนีที่ 8 มีปัจจัยแวดล้อมที่เอื้อต่อการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น มีระเบียบสะดวก เป็นการเตรียมพื้นที่ทำงานและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการทอผ้าไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสภาพความเป็นอยู่น้อยที่สุด

ดัชนีที่ 9 มีแผนการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม เช่น การจัดสรรพื้นที่ทิ้งสิ่งที่เหลือจากกระบวนการผลิต เช่น น้ำเสียที่เกิดจากกระบวนการย้อม แนวคิดและการปฏิบัติกับเศษวัสดุหรือขยะที่เหลือจากกระบวนการผลิต

เกณฑ์การให้คะแนน พิจารณาจากหลักฐานเชิงประจักษ์ และข้อมูลที่ได้รับจากคนในชุมชน และ/หรือผู้เกี่ยวข้อง

องค์ประกอบที่ 4 ด้านเศรษฐกิจ

เป็นองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพที่เกี่ยวกับการทอผ้าทั้งทางตรงและทางอ้อม แบ่งการพิจารณาออกเป็น 6 ดัชนี ได้แก่

ดัชนีที่ 10 หลักศีล (สัมมาอาชีพะ) คือ กิจกรรมด้านอาชีพตอบสนองความต้องการด้านคุณภาพชีวิตอย่างเหมาะสม

ดัชนีที่ 11 ทาน (social benefit) คือ กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับอาชีพเอื้อประโยชน์ต่อผู้อื่น โดยไม่หวังผลตอบแทน

ดัชนีที่ 12 การผลิตและบริโภคมีความพอดี คือ การผลิตที่เกี่ยวข้องกับอาชีพมีเพียงพอต่อความต้องการของผู้บริโภค (ทั้งตนเองและผู้อื่น) มีการใช้สอยสิ่งต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันอย่างพอดี ไม่เกินจำเป็น

ดัชนีที่ 13 มีภูมิคุ้มกัน (มีเงินออม วางแผนการลงทุน) คือ ความเป็นอิสระทางการเงิน ไม่มีหนี้สิน มีการวางแผนด้านการเงินตามความเหมาะสม

ดัชนีที่ 14 การจัดสรรทรัพยากรให้ได้ประโยชน์สูงสุด คือ มีการวางแผนการใช้ทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับการใช้ชีวิตประจำวัน การจำหน่าย หรือการเก็บรักษาไว้ใช้ยามจำเป็น

ดัชนีที่ 15 ผู้ได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน คือ ผู้ที่ได้รับผลทั้งทางตรงและทางอ้อมจากกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับอาชีพ

เกณฑ์การให้คะแนน พิจารณาจากหลักฐานเชิงประจักษ์ และข้อมูลที่ได้รับจากคนในชุมชน และ/หรือผู้เกี่ยวข้อง

องค์ประกอบที่ 5 ด้านสังคมที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ชนบทธรรมนิยม ประเพณี

คือ ความสัมพันธ์ระหว่างบรรพบุรุษกับคนรุ่นหลัง ความภูมิใจในวิถีชีวิตของตนเอง การดำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของท้องถิ่น การใช้ผลิตภัณฑ์สิ่งทอของชุมชนในวิถีชีวิตประจำวัน ประกอบด้วย 3 ดัชนีย่อย ได้แก่

ดัชนีที่ 16 ส่งเสริมทำนุบำรุงศาสนา ได้แก่ มีผู้นำทางศาสนาหรือผู้นำทางจิตวิญญาณที่เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชน การมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนา

ดัชนีที่ 17 กุศโลบายเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันทางศีลธรรมและปลูกฝังจริยธรรม คือกิจกรรมที่จัดขึ้นในชุมชนที่คนรุ่นใหม่เข้ามามีส่วนร่วมและมีโอกาสเรียนรู้การอยู่ร่วมกัน ฝึกฝนวินัย ได้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญา แบบแผนทางวัฒนธรรมหรือเอกลักษณ์ของชุมชน

ดัชนีที่ 18 มีการสืบสาน การยอมรับของคนรุ่นใหม่ คือมีการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ความเชื่อ ประเพณีที่คนรุ่นใหม่เป็นผู้ริเริ่มหรือเป็นผู้นำในการสร้างสรรค์หรือพัฒนาโดยยังคงรักษาอัตลักษณ์ของชุมชนไว้ได้ เช่น กิจกรรมการประกวดผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมือง หรือการออกแบบเพื่อการอนุรักษ์ผ้าทอพื้นเมือง

องค์ประกอบที่ 6 ทศนคติ/ความเชื่อ

ดัชนีที่ 19 เป็นไปตามหลักที่แท้จริง ไม่ปรุงแต่ง เป็นลักษณะของการรูปแบบการอยู่อย่างเกื้อกูลกัน อยู่อย่างธรรมชาติ

ดัชนีที่ 20 มีวัดหรือศาสนสถานที่เป็นศูนย์กลาง ศึกษาและปฏิบัติธรรม มีผู้นำทางจิตวิญญาณที่เป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชน เช่น พระสงฆ์ ผู้นำทางศาสนา ที่คนในชุมชนให้ความเคารพศรัทธา

ดัชนีที่ 21 สร้างความสมดุลในระบบนิเวศน์ มีการทดแทนแทนทรัพยากรที่ถูกใช้ไป เช่น น้ำ ป่าไม้ ธรรมชาติอย่างเหมาะสม

องค์ประกอบที่ 7 ลักษณะการรวมกลุ่ม

ดัชนีที่ 22 มีระเบียบ วินัย มีความเกรงใจ สมถะ คือ การมีกฎ กติกา หรือระเบียบปฏิบัติร่วมกันภายในชุมชน

ดัชนีที่ 23 ก้าวทันต่อโลกที่เปลี่ยนแปลง คือ มีแหล่งเรียนรู้หรือแลกเปลี่ยนข้อมูลกับภายนอก

ดัชนีที่ 24 การมีส่วนร่วม คือ มีกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เกิดการพึ่งพาตนเอง เช่น การรวมกลุ่มเรียนรู้สร้างอาชีพ

ดัชนีที่ 25 การสร้างความสามัคคี คือ มีกิจกรรมที่ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน

องค์ประกอบที่ 8 ปัจจัยส่วนบุคคล

ปัจจัยส่วนบุคคล คือ ศักยภาพของคนในชุมชน ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ที่เหมาะกับวิถีการแบ่งปันและพอเพียง มีนวัตกรรมวัตถุดิบของสิ่งทอ สีย้อม การทอ และลวดลายที่อยู่บนรากทางวัฒนธรรมของตน ความสามารถในการพัฒนาและ/หรือสร้างนวัตกรรม เสรีภาพทางการเงิน (สภาพหนี้สิน) ประกอบด้วย 6 ดัชนีย่อยคือ

ดัชนีที่ 26 ความสามารถในการพึ่งพาตนเอง คนในชุมชนมีองค์ความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษและสร้างงานอาชีพให้กับตนเองได้ สร้างงานและสร้างตลาดได้ด้วยตนเอง

ดัชนีที่ 27 มีการฝึกปฏิบัติธรรม ทั้งในรูปการปฏิบัติในวันสำคัญทางพุทธศาสนาและการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน เช่น การฝึกฝนจิตใจเพื่อให้เกิดสมาธิ เกิดจิตใจที่มีเมตตาแผ่อแผ่โดยพิจารณาในลักษณะของกิจกรรมที่ทำให้เกิดสมาธิ กิจกรรมที่ฝึกฝนความอดทน ความเพียร

ดัชนีที่ 28 มีความมั่นคงทางจิตใจ ได้แก่ การไม่หวั่นไหวไปกับปัจจัยภายนอกที่ไม่เกี่ยวข้องกับวิถีความเป็นอยู่

ดัชนีที่ 29 มีนวัตกรรม ได้แก่ ความสามารถในการสร้างสรรค์ คิดค้นหรือประยุกต์งานของตนเอง

ดัชนีที่ 30 การสร้างเครือข่าย ได้แก่ ความสามารถในการสร้างเครือข่ายที่เกื้อกูลต่อกันและกัน คือ รูปแบบความร่วมมือเพื่อสังคม ความร่วมมือเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ และความร่วมมือเพื่อพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ

5.5 วิธีการประเมินและการให้คะแนน

ประเด็นที่จะใช้ในการพัฒนาตัวชี้วัดคือเพื่อจัดทำดัชนีประเมินการพัฒนาชุมชนสิ่งทอที่ยั่งยืน เพื่อสร้างตัวแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน และนำไปใช้ในการส่งเสริมการพัฒนาชุมชนด้านสิ่งทอ โดยศึกษาชุมชนที่มีความสามารถในการพัฒนาชุมชนโดยใช้ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมด้านการทอผ้าเป็นพื้นฐาน และได้นำเกณฑ์ประเมินให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณา ความเหมาะสมของการพัฒนาเกณฑ์ตัวชี้วัด ซึ่งกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านภูมิปัญญาและวัฒนธรรมด้านสิ่งทอพื้นเมืองของไทย ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง ผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรมผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาชุมชน และผู้เชี่ยวชาญด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม

ในแต่ละองค์ประกอบของการประเมิน มีวัตถุประสงค์ในการพิจารณาแตกต่างกันจึงมีการกำหนดระดับคะแนนที่แตกต่างกันเพื่อนำไปสู่การประยุกต์ใช้ตามความเหมาะสม ซึ่งการกำหนดระดับคะแนนของแต่ละองค์ประกอบได้จากการพิจารณาระดับความสำคัญซึ่งเป็นผลที่ได้จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลจากการลงพื้นที่ชุมชน และความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน ระดับคะแนนของแต่ละองค์ประกอบ แสดงในตารางที่ 5.3

ตารางที่ 5.3 ระดับคะแนนของแต่ละองค์ประกอบ

องค์ประกอบที่	รายละเอียด	คะแนน
ปัจจัยภายนอก		
1	ลักษณะทางกายภาพของชุมชน	10
2	ลักษณะการตั้งถิ่นฐาน	10
3	สิ่งแวดล้อม	15
4	ด้านเศรษฐกิจ	10
	รวม	<u>45</u>
ปัจจัยภายใน		
1	วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี	10
2	ทัศนคติ/ความเชื่อ	15
3	ลักษณะการรวมกลุ่ม	10
4	ปัจจัยส่วนบุคคล	20
	รวม	<u>55</u>

ตารางที่ 5.3 ระดับคะแนนของแต่ละองค์ประกอบ (ต่อ)

องค์ประกอบที่	รายละเอียด	คะแนน
	รวม	100

ที่มา: ผู้วิจัย

กระบวนการตรวจประเมิน

ในองค์ประกอบแต่ละข้อจะประกอบไปด้วยดัชนีย่อยที่ใช้พิจารณาประเมินแตกต่างกัน ผู้ตรวจประเมินควรเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งจากภายในและภายนอกชุมชน เพื่อให้เกิดมุมมองครอบคลุมทุกภาคส่วน โดยการประเมินปฏิบัติตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1 ผู้ตรวจประเมินควรมาจากภาคส่วนต่าง ๆ ครอบคลุมผู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน เช่น นักพัฒนาชุมชน ผู้นำชุมชน ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชน นักวิชาการ เป็นต้น

2 ระยะเวลาในการลงพื้นที่เพื่อทำการประเมินควรมีช่วงเวลาแตกต่างกันตลอดทั้งปี เนื่องจากการพัฒนาที่มีรากฐานมาจากวัฒนธรรมชุมชน และวิถีชีวิตมีความเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงหลาย ๆ ส่วนในแต่ละช่วงเวลา เช่น ฤดูกาลที่มีผลต่อการประกอบอาชีพ กิจกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรมที่แตกต่างกันในแต่ละเดือนหรือช่วงเวลา เป็นต้น การสรุปผลในช่วงสั้น ๆ อาจทำให้ผลลัพธ์ที่ได้มีความคลาดเคลื่อน หรือไม่สอดคล้องกับบริบทที่แท้จริงของชุมชน

3 การประเมิน ผู้ประเมินพิจารณาดัชนีย่อยของแต่ละองค์ประกอบ โดยพิจารณาดัชนีที่ตรงกับลักษณะของชุมชน เนื่องจากชุมชนแต่ละแห่งอาจมีลักษณะแตกต่างกันตามพื้นที่แล้วทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องการให้คะแนนโดยพิจารณาจากเกณฑ์การให้คะแนนตามที่กำหนด

4 เนื่องจากการประเมินเป็นความคิดเห็นเชิงคุณภาพจึงมีการประเมินทั้งผลกระทบที่เกิดในด้านลบและผลกระทบที่เกิดในด้านบวก ควบคู่กัน เนื่องจากบางสิ่งที่เกิดขึ้นมีผู้ได้รับผลกระทบหรือถูกเบียดเบียนมีบางส่วนแต่ผู้ได้รับประโยชน์หรือการเกื้อกูลมีจำนวนมากกว่า การพิจารณาจึงต้องทำให้เห็นทั้งสองฝ่าย เช่น การตากเปลือกไม้เพื่อนำมาใช้ในการย้อมสี ผู้ได้รับประโยชน์คือผู้ประกอบการและผู้ซื้อผ้าทอย้อมสีธรรมชาติ แต่ผู้ได้รับความเบียดเบียนคือ ต้นไม้ที่อาจยืนต้นตาย สัตว์ที่อาศัยต้นไม้เป็นที่อยู่ การลดลงของจำนวนป่า เป็นต้น

5 รวมคะแนนในแต่ละดัชนี

6 รวมคะแนนในแต่ละองค์ประกอบ

7 สรุปคะแนนการประเมิน

การให้คะแนน

เพื่อให้การพิจารณาข้อมูลเชิงคุณภาพสามารถวัดผลและมีเกณฑ์ที่นำไปวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาให้เหมาะสมได้ ผู้วิจัยจึงใช้การประเมินการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน โดยประยุกต์ใช้การแปลงข้อมูลที่สำรวจเป็นข้อมูลในเชิงลบ ได้แก่ ระดับของ “ความเป็ดเป็ยน” และข้อมูลในเชิงบวก ได้แก่ ระดับของ “ความเกื้อกูล” ซึ่งได้จากการศึกษาความสอดคล้องของการพิจารณาประเด็นต่าง ๆ ตามแนวคิดในพุทธศาสนา แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง และการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดย

ระดับของ “ความเป็ดเป็ยน” คือ ผลกระทบในเชิงลบหรือผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนทั้งด้านจิตใจและภายนอกจิตใจ รวมถึงก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมเสียหาย จากกิจกรรมหรือสิ่งที่ชุมชนหรือคนในชุมชนได้ทำขึ้น ไม่ว่าจะเป็ยน คน สัตว์ รวมถึงธรรมชาติแวดล้อม

ระดับของ “ความเกื้อกูล” คือ ผลกระทบในเชิงบวกหรือผู้ที่ได้รับความสุข ความสะดวกสบายทั้งด้านจิตใจและภายนอกจิตใจ มีการช่วยเหลือ ส่งเสริมและสร้างสรรค์ จากกิจกรรมหรือสิ่งที่ชุมชนหรือคนในชุมชนได้ทำขึ้น ไม่ว่าจะเป็ยน คน สัตว์ รวมถึงธรรมชาติแวดล้อม

โดยจะแปลงให้มีลักษณะเป็นแบบมาตราอันตรภาค (Interval Scale) โดยแบ่งออกเป็น 5 ระดับ ดังนี้

ข้อมูลในเชิงลบ ได้แก่ ระดับของ “ความเป็ดเป็ยน” ประกอบด้วย

- 5 เป็นระดับที่มีความเป็ดเป็ยน สูงมาก
- 4 เป็นระดับที่มีความเป็ดเป็ยน สูง
- 3 เป็นระดับที่มีความเป็ดเป็ยน ปานกลาง
- 2 เป็นระดับที่มีความเป็ดเป็ยน ต่ำ
- 1 เป็นระดับที่มีความเป็ดเป็ยน ต่ำมาก

ข้อมูลในเชิงบวก ได้แก่ ระดับของ “ความเกื้อกูล” ประกอบด้วย

- 5 เป็นระดับที่มีความเกื้อกูล สูงมาก
- 4 เป็นระดับที่มีความเกื้อกูล สูง
- 3 เป็นระดับที่มีความเกื้อกูล ปานกลาง
- 2 เป็นระดับที่มีความเกื้อกูล ต่ำ
- 1 เป็นระดับที่มีความเกื้อกูล ต่ำมาก

การเลือกใช้มาตราอันตรภาค 5 ระดับ เนื่องจากเป็นจำนวนระดับที่เหมาะสม แยกระดับที่แตกต่างได้ชัดเจน เกิดความหลากหลายในการตอบไม่กระจุกรวมตัวกันที่ด้านใดด้านหนึ่ง (Cooper &

Schindler, 2011) นอกจากนี้ การกำหนดลักษณะของการพิจารณาข้อมูลทั้ง ข้อมูลเชิงบวกและ ข้อมูลเชิงลบ เพื่อให้เกิดการพิจารณาประเด็นทุกด้านอย่างสมดุลและมีความเหมาะสม พอดี และเน้น ที่ทางสายกลาง โดยใช้หลักคิดตามแนวพุทธศาสนา และเศรษฐกิจพอเพียง และเพื่อให้ผลของการ วิเคราะห์สามารถตรวจสอบได้ตามหลักเหตุและผลของการวิจัยต้องการวัดระดับผลกระทบในเชิงบวก และผลกระทบในเชิงลบ จะช่วยให้นักพัฒนาหรือผู้ประเมินวิเคราะห์สถานการณ์ของชุมชนได้ตาม ความเป็นจริงโดยไม่ได้ใช้ความคิดเห็นหรือทัศนคติส่วนตัว อีกทั้งสามารถนำผลที่ได้จากการพิจารณานี้ นำไปวิเคราะห์ข้อมูลเชิงสถิติเพื่อขยายผลในการพัฒนาเชิงนโยบายต่อไป

การให้คะแนนใช้การถ่วงน้ำหนัก (weighted mean) ตามหลักการอธิบายของ Macfie and Nufrio (2006) ซึ่งเป็นการคิดคะแนนค่าเฉลี่ยของข้อมูลที่มีค่าความสำคัญไม่เท่ากันและให้น้ำหนัก คะแนนต่างกัน แต่นำมาปรับให้ทุก ๆ ค่ามีให้น้ำหนักเท่ากันเพื่อนำมาคิดเป็นค่าเฉลี่ยคะแนน เนื่องจากการประเมินระดับความคิดเห็นเป็นลักษณะข้อมูลเชิงคุณภาพ อาจมีความคลาดเคลื่อนหรือ เบี่ยงเบนจากความคิดเห็นส่วนบุคคลได้ เพื่อให้การเก็บข้อมูลที่เกิดจากการสังเกตสามารถนำมาหา ค่าเฉลี่ยที่เหมาะสมได้จึงมีการกำหนดค่าคะแนนระหว่าง 1 ถึง 5 โดยผู้มีทรงคุณวุฒิ (Expert Judgement) จำนวน 5 ท่าน ให้ความเห็นชอบต่อการกำหนดความหมาย ดังตารางที่ 5.4

ตารางที่ 5.4 รายละเอียดคะแนนถ่วงน้ำหนัก

คะแนนถ่วง น้ำหนัก	ระดับคะแนนและความหมาย	
	ระดับของ “ความเป็ดเป็ยน”	ระดับของ “ความเกื้อกูล”
1	ผลกระทบในทางลบต่อตนเอง	ผลกระทบในทางบวกต่อตนเอง
2	ผลกระทบในทางลบต่อตนเองและ สมาชิกในครอบครัว	ผลกระทบในทางบวกต่อตนเอง และสมาชิกในครอบครัว
3	ผลกระทบในทางลบต่อเพื่อนบ้าน ใกล้เคียง	ผลกระทบในทางบวกต่อเพื่อน บ้านใกล้เคียง
4	ผลกระทบในทางลบภายในชุมชน	ผลกระทบในทางบวกภายใน ชุมชน
5	ผลกระทบในทางลบต่อชุมชน ภายนอก	ผลกระทบในทางบวกต่อชุมชน ภายนอก

แนวทางการให้คะแนน

เพื่อให้การนำไปใช้มีความสะดวกและพิจารณาได้ง่าย ผู้วิจัยจึงออกแบบแบบประเมินสำหรับให้คะแนนโดยสรุปหลักเกณฑ์การพิจารณาไว้ดังในแบบประเมิน

แบบประเมินชุมชนสิ่งทอเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ข้อมูลชุมชนสิ่งทอ

1. ชื่อ
ชุมชน.....
2. ตำบล.....อำเภอ/เขต.....จังหวัด
.....รหัสไปรษณีย์.....
3. สิ่งทอที่ผลิต
ได้.....
4. อัตลักษณ์พิเศษของสิ่ง
ทอ.....

รายชื่อคณะผู้ตรวจประเมิน

1.
2.
3.
4.
5.

ช่วงเวลาที่ทำการประเมิน

ครั้งที่ระหว่างวันที่.....ถึงวันที่.....

แบบประเมินชุมชนสิ่งทอเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

กรุณาเขียนเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องคะแนนถ่วงน้ำหนักที่ระบุหมายเลขระดับความคิดเห็นในแต่ละด้านของเกณฑ์ที่กำหนด ดังนี้

ระดับของ “**ความเป็ดเบียน**” คือ ผลกระทบในเชิงลบหรือผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนทั้งด้านจิตใจและภายนอกจิตใจ รวมถึงก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมเสียหาย จากกิจกรรมหรือสิ่งที่ชุมชนหรือคนในชุมชนได้ทำขึ้น ไม่ว่าจะเป็น คน สัตว์ รวมถึงธรรมชาติแวดล้อม ประกอบด้วย

- 5 เป็นระดับที่มีความเป็ดเบียน สูงมาก
- 4 เป็นระดับที่มีความเป็ดเบียน สูง
- 3 เป็นระดับที่มีความเป็ดเบียน ปานกลาง
- 2 เป็นระดับที่มีความเป็ดเบียน ต่ำ
- 1 เป็นระดับที่มีความเป็ดเบียน ต่ำมาก

ระดับของ “**ความเกื้อกูล**” ” คือ ผลกระทบในเชิงบวกหรือผู้ที่ได้รับความสุข ความสะดวกสบายทั้งด้านจิตใจและภายนอกจิตใจ มีการช่วยเหลือ ส่งเสริมและสร้างสรรค์ จากกิจกรรมหรือสิ่งที่ชุมชนหรือคนในชุมชนได้ทำขึ้น ไม่ว่าจะเป็น คน สัตว์ รวมถึงธรรมชาติแวดล้อม ประกอบด้วย

- 5 เป็นระดับที่มีความเกื้อกูล สูงมาก
- 4 เป็นระดับที่มีความเกื้อกูล สูง
- 3 เป็นระดับที่มีความเกื้อกูล ปานกลาง
- 2 เป็นระดับที่มีความเกื้อกูล ต่ำ
- 1 เป็นระดับที่มีความเกื้อกูล ต่ำมาก

องค์ประกอบ/ดัชนี	เกณฑ์การพิจารณา	คำอธิบายรายละเอียด	ระดับคะแนนที่ได้					คำอธิบายรายละเอียด	ระดับคะแนนที่ได้				
		“ความเป็ยตเป็ยน”	1	2	3	4	5	“ความเก็อูกูล”	1	2	3	4	5
ปัจจัยภายนอกที่ไม่สามารถควบคุมได้													
องค์ประกอบที่ 1 ลักษณะทางกายภาพของชุมชน													
ดัชนีที่ 1	มีปัจจัยที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตตามธรรมชาติ/ฤดูกาลเวลา/ดิน/น้ำ/อากาศ	แหล่งน้ำที่เอื้อต่อการใช้ในการดำรงชีวิตของชุมชน	แหล่งน้ำอยู่ในพื้นที่ส่วนตัวหรือมีข้อจำกัดในเข้าถึงระยะทางความสะดวกของระบบการจัดการ						แหล่งน้ำที่สะดวกต่อการเข้าถึงระยะทางความสะดวกของระบบการจัดการ				
		ลักษณะของแหล่งทรัพยากรตามธรรมชาติ	มีแหล่งทรัพยากรจำกัดเฉพาะบางอย่างต้องพึ่งพาจากภายนอก						แหล่งทรัพยากรมีความหลากหลายพอเพียงกับความต้องการในชุมชน				
		แหล่งอาหารธรรมชาติที่เอื้อต่อการดำรงชีวิต	มีแหล่งอาหารจำกัดเฉพาะบางอย่างมีจำนวนจำกัด						มีแหล่งอาหารหลากหลายมีจำนวนพอเพียง				
ดัชนีที่ 2	มีปัจจัยที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตอย่างพอดีพอเหมาะ	แนวคิดทฤษฎีใหม่ (การจัดสรรพื้นที่ทำกินอย่างเหมาะสม)	การจัดสรรพื้นที่ทำกินทำให้เกิดปัญหาคุณภาพชีวิตไม่สอดคล้องกับบริบทของชุมชนและหลักวิชา						การจัดสรรพื้นที่ทำกินเป็นไปตามหลักการที่เหมาะสมกับบริบทวิถีชีวิตของชุมชนและหลักวิชา				
ดัชนีที่ 3	มีปัจจัยที่สามารถทดแทนได้	พื้นที่ป่าดั้งเดิมที่ถูกบุกรุก	ปริมาณพื้นที่ป่าถูกบุกรุกเพื่อใช้ประโยชน์ส่วน						ปริมาณพื้นที่ป่าถูกบุกรุกเพื่อประโยชน์ส่วนรวม หรือ				

องค์ประกอบ/ดัชนี		เกณฑ์การพิจารณา	คำอธิบายรายละเอียด	ระดับคะแนนที่ได้					คำอธิบายรายละเอียด	ระดับคะแนนที่ได้				
				1	2	3	4	5		1	2	3	4	5
			ตน หรือทำกิจกรรมเฉพาะอย่างที่ไม่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิต เช่น ถางป่าทำไร่เลื่อนลอย						“ความเกื้อกูล”					
		พื้นที่ป่าที่ได้รับการปลูกทดแทน	มีการปลูกทดแทนเพื่อประโยชน์ทางอ้อม เช่น การได้ลดหย่อนภาษี การหวังผลจากการตัดไม้เมื่อได้เวลาเหมาะสม						การปลูกทดแทนเพื่อสร้างสภาพแวดล้อมให้กลับคืนสู่ธรรมชาติ ลดการทำลายอย่างต่อเนื่อง					
		เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับท้องถิ่น	เทคโนโลยีใช้ได้จำกัด ต้องอาศัยจากภายนอก ชุมชน สร้างความเดือดร้อนให้กับคน สังคมและสิ่งแวดล้อม และขัดแย้งต่อวิถีชีวิต						เทคโนโลยีใช้ได้อย่างทั่วถึง สามารถประยุกต์ใช้ได้ อย่างเกื้อกูล ทั้งตนเองและผู้อื่น ไม่สร้าง ความเดือดร้อนให้กับคน สังคมและ สิ่งแวดล้อม และไม่ขัดแย้งต่อวิถีชีวิต					

องค์ประกอบที่ 2 ลักษณะการตั้งถิ่นฐาน

องค์ประกอบ/ดัชนี		เกณฑ์การพิจารณา	คำอธิบายรายละเอียด	ระดับคะแนนที่ได้					คำอธิบายรายละเอียด	ระดับคะแนนที่ได้				
				1	2	3	4	5		1	2	3	4	5
ดัชนีที่ 4	เป็นสถานที่ที่เอื้อต่อความสงบสบาย (สัปปายะ)	ระดับความเป็นสังคมเมืองเมื่อเทียบกับความเป็นชุมชนดั้งเดิมในพื้นที่	รูปแบบวิถีชีวิตมีความไม่ชัดเจนของรูปแบบวิถีชีวิตไม่มีการเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมหรือประวัติศาสตร์ของชุมชน						“ความเอื้อกูล”					
		ความหนาแน่นของประชากรเดิม	คนภายนอกหรือต่างถิ่นเข้ามาอาศัยปรับเปลี่ยนรูปแบบความเป็นอยู่ วิถีชีวิต						คนไม่ย้ายถิ่นฐาน รักท้องถิ่น					
		ความเหมาะสมของพื้นที่ในการประกอบอาชีพทั้งอาชีพหลักและอาชีพเสริม	สภาพพื้นที่มีความเสื่อมโทรม เสียหายไม่เป็นระเบียบ ไม่สะดวก ไม่มีความปลอดภัย (ขาดศีล) ระบบที่ทำให้เกิดความไม่พร้อม ไม่สะดวกในการทำงาน (ขาดสมาธิ) ความเป็นอยู่หรือคิงานต่าง ๆ ไม่สามารถดำเนินไปได้ด้วยดี (ขาด						สถานที่ที่มีความมั่นคงปลอดภัย (ศีล) มีสภาพที่เป็นระเบียบชัดเจน (สมาธิ) สิ่งต่าง ๆ ที่เอื้อในการทำงานมีคุณภาพดีและสามารถใช้ได้อย่างเต็มศักยภาพ (ปัญญา) ทำให้การทำงานสามารถบรรลุเป้าหมายได้อย่างดี					

องค์ประกอบ/ดัชนี		เกณฑ์การพิจารณา	คำอธิบายรายละเอียด	ระดับคะแนนที่ได้					คำอธิบายรายละเอียด	ระดับคะแนนที่ได้				
				1	2	3	4	5		1	2	3	4	5
			“ความเป็ยตเป็ยน”						“ความเก็คูล”					
			ปัญหา ชีวิต และงานไม่ สัมฤทธิ์ตาม จุดหมาย											
		ระยะทางใน การเดินทาง ไปทำงาน	สถานที่ทำงาน อยู่ในแหล่งอื่น การทำงานมี ความไม่ สะดวก						สถานที่ทำงาน อยู่ใน ชุมชน การ เดินทางมี ความสะดวก					
ดัชนีที่ 5	มีสภาพแวดล้อมให้ดำรง อยู่ได้โดยไม่ เดือดร้อน	ความสัมพันธ์ระหว่าง เพื่อนบ้าน	ไม่มีกิจกรรม หรือ ปฏิสัมพันธ์ เพื่อสังคม สิ่งแวดล้อม ร่วมกัน						มีส่วนร่วมที่ สร้างสรรค์ สังคม และ ปฏิบัติต่อ สิ่งแวดล้อมที่ ให้ประโยชน์ ต่อตนเอง ชุมชน สังคม หรือประเทศ ไม่เกิดการ เป็ยตเป็ยน					
		ความใกล้ชิดกันของคน ในสังคม	ต่างคนต่างอยู่ ไม่เอื้อกันใน กิจกรรมระดับ ต่าง ๆ ทำ เฉพาะกลุ่ม หรือพวกพ้อง ตนเอง						มีการทำงาน หรือกิจกรรม ไปด้วยกัน อาศัยกัน ประสานกัน และเป็นปัจจัย แก่กัน					
		การเพิ่ม จำนวน ประชากร จาก ภายนอก	มีจำนวน ทรัพยากร จำกัดและไม่ เพียงพอต่อ ปริมาณ						ทรัพยากรที่มี อยู่สามารถ จัดสรรให้มี การใช้ได้อย่าง พอดี					

องค์ประกอบ/ดัชนี		เกณฑ์การพิจารณา	คำอธิบายรายละเอียด	ระดับคะแนนที่ได้					คำอธิบายรายละเอียด	ระดับคะแนนที่ได้				
				1	2	3	4	5		1	2	3	4	5
			ประชากร เกิดการทำลายหรือสร้างความเสียหายแก่สิ่งแวดล้อม						เหมาะสมและทดแทนใหม่ได้					
ดัชนีที่ 6	ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมดั้งเดิม	การจัดบริการระบบสาธารณะ	การจัดบริการระบบสาธารณะที่ทำลายหรือสร้างความเสียหายให้กับสิ่งแวดล้อม						การจัดบริการระบบสาธารณะที่คนในชุมชนมีส่วนร่วมและมีส่วนในการตัดสินใจทั้งด้านวิธีการและรูปแบบ					
องค์ประกอบที่ 3 สิ่งแวดล้อม														
ดัชนีที่ 7	การไม่เบียดเบียนความเกื้อกูลเมตตาต่อธรรมชาติ	กิจกรรมที่ปลูกฝังการเคารพธรรมชาติ	กิจกรรมที่ทำเพื่อบุกทำลายแสวงหาผลประโยชน์จากธรรมชาติเพียงอย่างเดียว ไม่คำนึงถึงความเหมาะสมของสภาพแวดล้อม						กิจกรรมที่มุ่งเน้นความมีน้ำใจ เกื้อกูลสร้างปฏิสัมพันธ์แบบถ้อยทีถ้อยอาศัยทั้งกับคนธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม					
		การรู้จักธรรมชาติของท้องถิ่นฤดูกาล	ทำสิ่งต่าง ๆ ตามความต้องการของมนุษย์โดยการฟื้นฟูสภาพที่แท้จริงตามธรรมชาติ						รู้ลำดับ ระยะเวลา จังหวะ ปริมาณความเหมาะสมของเวลาว่าควรลงมือทำอะไร ตอนไหนจึงจะเหมาะสม เพื่อให้สามารถ					

องค์ประกอบ/ดัชนี		เกณฑ์การพิจารณา	คำอธิบายรายละเอียด	ระดับคะแนนที่ได้					คำอธิบายรายละเอียด	ระดับคะแนนที่ได้				
				1	2	3	4	5		1	2	3	4	5
									วางแผนล่วงหน้าได้					
		กิจกรรมที่สร้างภูมิคุ้มกันให้กับธรรมชาติของชุมชน	การอยู่กับธรรมชาติเป็นไปเพื่อผลประโยชน์จากอาชีพการรักษาธรรมชาติแบบชั่วคราว ไม่ต่อเนื่อง						มีนโยบายด้านสิ่งแวดล้อมและการอยู่กับธรรมชาติอย่างไม่เบียดเบียน					
ดัชนีที่ 8	มีปัจจัยแวดล้อมที่เอื้อต่อการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นระเบียบสะอาด	การจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อม	การจัดการที่สร้างผลกระทบที่ไม่เป็นที่ต้องการส่งผลเสียต่อความต้องการของคนในชุมชน						การจัดการที่คนในชุมชนมีส่วนร่วมให้ความร่วมมือก่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกัน					
ดัชนีที่ 9	มีแผนการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม	แผนการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อม	นโยบายการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมมีผลกระทบต่อคน ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมไม่เหมาะสมกับบริบทของชุมชน						นโยบายการจัดการมีการปรับปรุงคุณภาพชีวิตไม่สร้างผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมเกินกว่าที่จะทนได้					
องค์ประกอบที่ 4 ด้านเศรษฐกิจ														

องค์ประกอบ/ดัชนี		เกณฑ์การพิจารณา	คำอธิบายรายละเอียด	ระดับคะแนนที่ได้					คำอธิบายรายละเอียด	ระดับคะแนนที่ได้				
				1	2	3	4	5		1	2	3	4	5
ดัชนีที่ 10	หลักศีล (สัมมาอาชีวะ)	กิจกรรมด้าน การตลาดของผ้าทอ เช่น การขนส่ง การจำหน่าย	การใช้วัตถุดิบที่ไม่เหมาะสม เช่น สีย้อมที่เป็นอันตราย เพื่อลดต้นทุนระดับการส่งผลเสียหรืออันตรายต่อชีวิตและสุขภาพของประชาชน ทั้งต่อผู้ผลิต ผู้ใช้ ไปจนถึงสิ่งแวดล้อม มีความเสียหายที่เกิดจากการลดต้นทุนแบบไม่เหมาะสมนี้ ทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น เมื่อสุขภาพเสีย ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการรักษา ไม่สามารถทำงานได้ ขาดรายได้						กิจกรรมที่เกี่ยวข้อง เป็นไปเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิต ทำอย่างตั้งใจ ใส่ใจทั้งกับสภาพแวดล้อม ผู้บริโภค ได้รับความพอใจและทำให้รู้สึกต้องการทำงานหรือใช้กระบวนการเหล่านี้อย่างต่อเนื่อง					
		กิจกรรมที่ส่งเสริมการแข่งขัน ทางด้านการตลาด เช่น การโฆษณา การติดประกาศ	ชักจูงให้คนมัวเมาในวัตถุ การใช้ภาพที่ไม่เหมาะสม การโฆษณาที่เป็น การเพิ่มต้นทุน ชักจูงให้คนมาซื้อ						โฆษณาที่เป็น การส่งเสริม ธรรมชาติในสิ่งดีงาม ทำให้คน มีการตัดสินใจ ที่ดีขึ้นในการซื้อสินค้า สร้างค่านิยมที่ดีใน					

องค์ประกอบ/ดัชนี		เกณฑ์การพิจารณา	คำอธิบายรายละเอียด	ระดับคะแนนที่ได้					คำอธิบายรายละเอียด	ระดับคะแนนที่ได้				
				1	2	3	4	5		1	2	3	4	5
			ของ ชายของ ได้ดีขึ้น เพิ่ม ต้นทุน คนซื้อ ของแพงโดยไม่ จำเป็น เกิด ความฟุ่มเฟือย หรือสร้าง ค่านิยมที่ทำให้ เกิดความอึด อวด						สังคม สร้าง คุณค่าและ ศรัทธาที่ดีทาง จิตใจให้กับ ผู้บริโภค					
		ความ เหมาะสม ของราคา จำหน่าย	ตั้งราคาสูงเกิน คุณภาพและ ความเป็นจริง มูลค่าของ สินค้าจากการ เสีย คุณภาพชีวิต เช่น ทำลาย สุขภาพ การใช้ แรงงานไม่ เหมาะสม						คุณภาพของ งานและราคา มีความ เหมาะสม ผู้บริโภค สามารถหาซื้อ ได้อย่างทั่วถึง					
		กระบวนการ ผลิตสิ่งทอ	การผลิตที่มี ส่วนทำลาย คุณภาพชีวิต ทรัพยากรธรรมชาติ ทำให้ สภาพแวดล้อม เสียหาย						การผลิตที่ช่วยลดผลกระทบต่อ สิ่งแวดล้อม ส่งเสริม คุณภาพชีวิตที่ดี เอื้อเพื่อให้ คนในชุมชนมี รายได้ทั้ง ทางตรงและ ทางอ้อม					
ดัชนีที่ 11	ทาน (social benefit)	กิจกรรมที่เกี่ยวข้องสิ่ง ทอที่เป็น การทำเพื่อ ส่วนรวม	เป็นกิจกรรมที่ มุ่งประโยชน์ เฉพาะพวก เฉพาะ ฝ่าย						เป็นกิจกรรม เพื่อส่วนรวม มีอุดมคติที่จะ ทำเพื่อให้เกิด					

องค์ประกอบ/ดัชนี		เกณฑ์การพิจารณา	คำอธิบายรายละเอียด	ระดับคะแนนที่ได้					คำอธิบายรายละเอียด	ระดับคะแนนที่ได้				
			“ความเป็ียดเบียน”	1	2	3	4	5	“ความเกื้อกูล”	1	2	3	4	5
									สิ่งดังมาต่อส่วนรวม					
ดัชนีที่ 12	การผลิตและบริโภคมีความพอดี	การผลิตสิ่งทอมีความพอเพียงต่อการจำหน่าย	มีผลิตภัณฑ์ที่หลีกเลี่ยงการผลิตเกินความต้องการของท้องตลาด						ผลิตผลิตภัณฑ์ตามกำลังการผลิต ความต้องการในการจำหน่าย และความต้องการของผู้บริโภคอย่างเหมาะสม					
		การผลิตสิ่งทอมีความพอเพียงต่อการใช้ในชุมชน	มีการผลิตโดยปราศจากการพิจารณาความต้องการของตลาด ผลิตแบบไม่มีการวางแผน						มีการผลิตแบบมีเหตุมีผล มีการวางแผนสำหรับทุกระดับ					
ดัชนีที่ 13	มีภูมิคุ้มกัน (มีเงินออมวางแผนการลงทุน)	ความเพียงพอต่อการใช้จ่ายในปัจจุบัน	การใช้จ่ายนั้นเป็นไปเพื่อปรนเปรอสิ่งที่เกินจำเป็น						การใช้จ่ายนั้นเป็นไปเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี					
		เงินออมที่พอเพียงสำหรับใช้จ่ายในอนาคตอีก 3 ปีข้างหน้า (ระยะเวลาเพื่อวางแผนทำงานต่างๆ ได้ในระดับกลาง) (อัจฉรา	ขาดการประกันความเสี่ยงหวังผลจากรายได้ในอนาคตที่ไม่ชัดเจน						มีเงินที่ประกันความเสี่ยงในอนาคต และการวางแผนการเงิน					

องค์ประกอบ/ดัชนี	เกณฑ์การพิจารณา	คำอธิบายรายละเอียด	ระดับคะแนนที่ได้					คำอธิบายรายละเอียด	ระดับคะแนนที่ได้					
			1	2	3	4	5		1	2	3	4	5	
		จันทร์ฉาย, 2014)												
		สถานะหนี้สิน	มีหนี้สินที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ หรือ หนี้สินที่เกิดจากความต้องการเพื่อปรนเปรอตนเองเกินจำเป็น					มีหนี้ที่เกิดจากลงทุนเพื่อการพัฒนาหรือสร้างอนาคต และคุณภาพชีวิตที่ตามความเหมาะสม						
ดัชนีที่ 14	การจัดสรรทรัพยากรให้ได้ประโยชน์สูงสุด	การใช้ทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการทอผ้า	ขาดการจัดการ จัดการ ไม่มี การคำนวณไม่มีการประเมินอย่างถูกต้อง ใช้ตามความรู้สึก ปราศจากหลักวิชาการที่เหมาะสม					ถูกต้องตามองค์ความรู้ หลักวิชาการ หรือภูมิปัญญา มีความรอบคอบในการนำความรู้มาใช้						
		การใช้ทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตประจำวัน	การกักตุนเก็บไว้เกินจำเป็น เบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น					มีเหตุมีผลในการนำมาใช้ใน ระดับที่พอเพียง คำนึงถึงผลกระทบที่จะตามมาอย่างรอบคอบ						
ดัชนีที่ 15	ผู้ได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน	ผลประโยชน์ทางตรงที่เกิดขึ้นกับผู้อื่น อันเนื่องมาจาก	คนได้รับผลประโยชน์ เกิดการ แข่งขันกันเอง ภายในชุมชน					ขยายโอกาสให้กับคนในชุมชนทำงาน สิ่งทอเพื่อเพิ่มรายได้						

องค์ประกอบ/ดัชนี	เกณฑ์การพิจารณา	คำอธิบายรายละเอียด	ระดับคะแนนที่ได้					คำอธิบายรายละเอียด	ระดับคะแนนที่ได้					
			1	2	3	4	5		1	2	3	4	5	
		การทำงานด้านสิ่งทอ	ทำผลิตภัณฑ์ซ้ำกัน											
		ผลประโยชน์ทางอ้อมที่เกิดกับผู้อื่นอันเนื่องมาจากการทำงานด้านสิ่งทอ เช่น การมีชื่อเสียงของชุมชน ชุมชนเป็นที่รู้จักของคนภายนอก มีทรัพย์สินทางปัญญาภายในชุมชน	คนในชุมชนที่ไม่เกี่ยวข้องกับสิ่งทอไม่สามารถได้รับผลประโยชน์ทั้งด้านจิตใจและวัตถุ					ขยายโอกาสให้กับคนในชุมชนที่ไม่ได้เกี่ยวข้อง สามารถมีรายได้ได้ และมีความสุข						
ปัจจัยภายในที่สามารถควบคุมหรือเปลี่ยนแปลงได้														
องค์ประกอบที่ 5 ด้านสังคมที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี														
ดัชนีที่ 16	ส่งเสริมทำนุบำรุงศาสนา	กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนา	ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนกับศาสนาเป็นไปแบบมีผลประโยชน์ด้านเศรษฐกิจ เช่น การเรียไร					ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนกับศาสนาเป็นไปแบบการทะนุบำรุง เกื้อกูลส่งเสริมจริยธรรมอันดีงาม เช่น การส่งเสริมงานบุญตามประเพณี						

องค์ประกอบ/ดัชนี		เกณฑ์การพิจารณา	คำอธิบายรายละเอียด	ระดับคะแนนที่ได้					คำอธิบายรายละเอียด	ระดับคะแนนที่ได้					
			“ความเป็ยตเป็ยน”	1	2	3	4	5	“ความเก็อกูล”	1	2	3	4	5	
ดัชนีที่ 18	มีการสืบสาน การยอมรับของ คนรุ่นใหม่	กิจกรรมที่เกี่ยวข้อง ตาม วัฒนธรรม ประเพณีที่ คนรุ่นใหม่ เป็นผู้ นำ	กิจกรรม เป็นไปเพื่อ ประโยชน์ด้าน วัตถุ							กิจกรรม เป็นไปเพื่อ ประโยชน์ด้าน จิตใจ มอง ความหมาย ของความดี งามเป็น วัตถุประสงค์ หลัก					
		การใช้ ผลิตภัณท์ สิ่งทอของ ชุมชนในวิถี ชีวิตประจำวัน	เป็นการใช้เพื่อ ปรุ่งแต่งตาม สมัยนิยมแบบ ครั้งคราวหรือ ตามกระแส							มีการรักษาอัต ลักษณ์และ วัฒนธรรมไว้ ได้อย่าง เหมาะสม					
องค์ประกอบที่ 6 ทศนคติ/ความเชื่อ															
ดัชนีที่ 19	เป็นไปตาม หลักที่ แท้จริง ไม่ ปรุ่งแต่ง	รูปแบบการ อยู่อย่าง เก็อกูลกัน อยู่อย่าง ธรรมชาติ	มีหลักการที่ แบ่งแยก ไม่มี เหตุมีผล สนับสนุนที่ เหมาะสม							มีหลักการเป็น สากล เป็น กลาง ไม่แบ่ง พรรคแบ่งฝ่าย มีเหตุมีผล สนับสนุนที่ เหมาะสม					
		การอยู่อย่าง พอเพียง ตามแนวคิด เศรษฐกิจ พอเพียง	มีสิ่งเร้าที่ทำให้ เกิดความ ต้องการมาก เกิดการใช้จ่าย และการผลิต ที่มากเกินไป ความจำเป็น							มีความสันโดษ มีความเพียร มี ความประหยัด (แรงงาน ต้นทุนและ เวลา) ในการ ทำงานเพื่อให้ มีคุณภาพชีวิต ที่เหมาะสม					

องค์ประกอบ/ดัชนี		เกณฑ์การพิจารณา	คำอธิบายรายละเอียด	ระดับคะแนนที่ได้					คำอธิบายรายละเอียด	ระดับคะแนนที่ได้				
			“ความเป็ยตเป็ยน”	1	2	3	4	5	“ความเก็อูกูล”	1	2	3	4	5
ดัชนีที่ 20	มีวัดเป็นศูนย์กลางศึกษาและปฏิบัติธรรม	มีวัด ศาสนสถานหรือสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ชุมชนให้ความเคารพนับถือ	วัดที่เอื้อให้บุคคลภายนอกเข้ามาแทรกแซงขาดพระสงฆ์ที่มีคุณภาพขาดศาสนทายาทรุ่นใหม่สืบทอดศาสนาหรือขาดสามเณร						มีวัดเป็นศูนย์กลางในการนำกิจกรรมทางคุณธรรมและมีพระสงฆ์ที่มีคุณภาพที่สามารถสอนธรรมแก่ประชาชนสามารถร่วมมือกับชุมชนในการเอื้อความดีงาน การศึกษา การเรียนรู้ให้กับชุมชน					
		มีสถานที่ทางจิตวิญญาณที่คนนับถือ	สถานที่ที่ทำให้เกิดศูนย์รวมจิตใจที่จะทำให้คนในชุมชนร่วมกันทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยความกลัว ไสยศาสตร์ที่ปราศจากเหตุผลทางคุณธรรมสนับสนุน						สถานที่ที่ทำให้เกิดศูนย์รวมจิตใจที่จะทำให้คนในชุมชนร่วมกันทำสิ่งที่ดีงามด้วยความเลื่อมใสศรัทธา					
		ผู้นำทางจิตวิญญาณ/ผู้นำทางศาสนา ในชุมชน	บุคคลที่ประสานช่วยให้คนในชุมชนมาอยู่รวมกันทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันตามประโยชน์						บุคคลที่ประสานช่วยให้คนในชุมชนมาอยู่รวมกันทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันเพื่อนำไปสู่					

องค์ประกอบ/ดัชนี		เกณฑ์การพิจารณา	คำอธิบายรายละเอียด	ระดับคะแนนที่ได้					คำอธิบายรายละเอียด	ระดับคะแนนที่ได้				
				1	2	3	4	5		1	2	3	4	5
			ทางสังคมตามหน้าที่หรือเพื่อประโยชน์ทางวัตถุ เกิดการแข่งขันกับภายนอก						ความดีงาม สู่จุดหมายที่ดีงาม โดยถูกต้องตามธรรม คนในชุมชนศรัทธา มีความมั่นใจ ปรานความร่วมมือกับภายนอก					
ดัชนีที่ 21	สร้างความสมดุลในระบบนิเวศน์	การทดแทนแทนทรัพยากรที่ถูกใช้ไป เช่น น้ำ ป่าไม้ ธรรมชาติ	ทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้ไปถูกทดแทนด้วยสิ่งที่ไม่เหมาะสมหรือคนรุ่นใหม่ไม่สามารถนำไปใช้หรือยังไม่มีความรู้ที่จะนำไปใช้ได้ มีผู้ได้รับผลกระทบจากสาเหตุนี้ในระดับต่าง ๆ						ทรัพยากรที่ถูกใช้ไปสามารถทดแทนให้กลับมาเป็นประโยชน์ต่อคนรุ่นใหม่ได้ มีผู้ได้รับผลประโยชน์จากสาเหตุนี้ในระดับต่าง ๆ					
องค์ประกอบที่ 7 ลักษณะการรวมกลุ่ม														
ดัชนีที่ 22	มีระเบียบวินัย มีความเกรงใจสมณะ	การมีระเบียบ กฎหรือกติกาในชุมชน	กติกาที่มีข้อจำกัด ข้อผูกมัด ยากต่อการเข้าถึงหรือปฏิบัติได้ในแต่ละระดับ ไม่เอื้อต่อการทำกิจกรรมตามสภาพแวดล้อมมีผู้ได้รับผลกระทบจาก						มีกติกาที่ปิดช่องไม่ให้เกิดเรื่องไม่ดี และมีกติกาที่เอื้อโอกาสให้คนสามารถพัฒนาชีวิตสังคม ส่งเสริมการสร้างสรรค์ต่าง ๆ มีผู้ได้รับ					

องค์ประกอบ/ดัชนี		เกณฑ์การพิจารณา	คำอธิบายรายละเอียด	ระดับคะแนนที่ได้					คำอธิบายรายละเอียด	ระดับคะแนนที่ได้				
				1	2	3	4	5		1	2	3	4	5
			สาเหตุนี้ในระดับต่าง ๆ						ผลประโยชน์จากสาเหตุนี้ในระดับต่าง ๆ					
ดัชนีที่ 23	ก้าวทันต่อโลกที่เปลี่ยนแปลง	ความสามารถในด้านเทคโนโลยีปัจจุบัน เช่น การใช้ อินเทอร์เน็ต	มีระบบ สาธารณูปโภค ด้านการสื่อสารที่จำกัด มีความรู้จำกัด						มีระบบ สาธารณูปโภค ด้านการสื่อสารที่พอเพียง เข้าถึงได้ ไม่มีข้อจำกัด					
ดัชนีที่ 24	การมีส่วนร่วม	กิจกรรมที่ส่งเสริมการพึ่งพาตนเอง กิจกรรมสร้างอาชีพ เช่น ศูนย์เรียนรู้	มีแหล่งความรู้ หรือการสื่อสารที่ไม่เป็น ประโยชน์ มีสภาพแวดล้อมหรือระบบสื่อสารที่สามารถเข้าถึง ยาก มีข้อจำกัดของการทำงาน						มีแหล่งความรู้ หรือการสื่อสารที่เป็นประโยชน์ มีสภาพแวดล้อมหรือระบบสื่อสารที่สามารถเข้าถึงได้ง่าย					
ดัชนีที่ 25	การสร้าง ความสามัคคี	กิจกรรมที่ส่งเสริมการทำงานร่วมกันของคนในชุมชน	การนำการแข่งขันหรือ แบ่งแยกมาสร้างความร่วมมือ เพื่อผลประโยชน์ เป็นความร่วมมือเทียม						การสร้างความร่วมมือในความพยายาม เพื่อสนองความต้องการ คุณภาพชีวิต					
องค์ประกอบที่ 8 ปัจจัยส่วนบุคคล														
ดัชนีที่ 26	ความสามารถในการทำงานพึ่งพาตนเอง	ศักยภาพในการทำงาน ในหน้าที่รับผิดชอบ	ความต้องการ สิ่งปรนเปรอที่ไม่มีขอบเขต จำกัด						ความต้องการ แบบมีฉันทะ คือมีขอบเขต จำกัด เป็น					

องค์ประกอบ/ดัชนี		เกณฑ์การพิจารณา	คำอธิบายรายละเอียด	ระดับคะแนนที่ได้					คำอธิบายรายละเอียด	ระดับคะแนนที่ได้				
				1	2	3	4	5		1	2	3	4	5
		หรืออาชีพของตนเอง							ความต้องการด้านคุณภาพชีวิต					
ดัชนีที่ 27	มีการฝึกปฏิบัติธรรม	กิจกรรมที่ส่งเสริมการฝึกฝนทางด้านจิตใจ	การทำหน้าที่อย่างมีกิเลสคือหน้าที่ของตนอย่างไม่เหมาะสมกับตนเอง สังคมสิ่งแวดล้อม ทำเพื่อปรารถนาด้านวัตถุหรือเป้าหมายที่เป็นวัตถุเป็นหลัก						การทำหน้าที่อย่างมีสัมมาทิฐิ คือศรัทธา ทำหน้าที่ของตนอย่างถูกต้องเหมาะสมทั้งต่อตนเอง สังคมและสิ่งแวดล้อม มีความคิดความเชื่อที่ถูกต้อง					
ดัชนีที่ 28	มีความมั่นคงทางจิตใจ	ความพอใจในชีวิตปัจจุบัน	การทำงานหรือกิจกรรมเป็นไปด้วยความจำใจหรือถูกกำหนดให้ทำงานด้วยความต้องการผลตอบแทนด้านอื่น ๆ ทำงานเพราะมีเงื่อนไข						การทำงานหรือกิจกรรมเป็นไปด้วยความเต็มใจพึงพอใจทำงานตามความต้องการของคุณภาพชีวิต ต้องการพัฒนาตนเองหรือพัฒนาศักยภาพของคน					
ดัชนีที่ 29	มีนวัตกรรม	นวัตกรรมวัตถุสิ่งของ/สีย้อม	องค์ความรู้มาจากภายนอกชุมชน ต้องแสวงหาจากที่อื่น เช่น ได้รับจากคนอื่น จากกลุ่มอื่น						องค์ความรู้เกิดขึ้นภายในชุมชนเอง เช่น เกิดในระดับบุคคล คนในครอบครัวในชุมชน แล้ว					

องค์ประกอบ/ดัชนี	เกณฑ์การพิจารณา	คำอธิบายรายละเอียด	ระดับคะแนนที่ได้					คำอธิบายรายละเอียด	ระดับคะแนนที่ได้					
		“ความเป็ยตเป็ยน”	1	2	3	4	5	“ความเก็อกูล”	1	2	3	4	5	
			จากชุมชนอื่น ๆ หรือแม้แต่ประเทศอื่น ๆ						เป็นประโยชน์ต่อคนในชุมชนหรือไปจนถึงได้ประโยชน์ในระดับสูงขึ้นไปไม่หวงแหนไว้เฉพาะของตน					
		การคิดลวดลายใหม่ ๆ บนรากวัฒนธรรมของตนเอง	ไม่สามารถออกแบบพัฒนางานของตนเองได้เอง ต้องพึ่งพาคนภายนอก ชุมชนเป็นผู้พัฒนาหรือออกแบบผลงาน หรือไม่มีการเชื่อมโยงวัฒนธรรมของตนเข้ามาจนเสียอัตลักษณ์ของตนเอง						คนภายในชุมชนสามารถออกแบบพัฒนาได้เอง ต้องจากการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและความสามารถในการเชื่อมโยงองค์ประกอบของวัฒนธรรมที่ดึงมาให้สัมพันธ์เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน					
ดัชนีที่ 30	สร้างเครือข่าย	รูปแบบความร่วมมือเพื่อสังคม	การรวมกลุ่มเพื่อต่อรองผลประโยชน์ให้กับตนเอง การเข้าร่วมกิจกรรมเป็นไปเพื่อผลประโยชน์ของตนเอง						การรวมกลุ่มเพื่อต่อรองผลประโยชน์ให้กับชุมชน มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความสมัครใจในการเข้าร่วม					
		รูปแบบความ	การใช้ความเป็นชุมชนไป						การใช้ความเป็นชุมชนไป					

การคำนวณคะแนนถ่วงน้ำหนักเกณฑ์การประเมิน

การกำหนดน้ำหนักคะแนนได้กำหนดและได้รับความเห็นชอบจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านภูมิปัญญาและวัฒนธรรมด้านสิ่งทอพื้นเมืองของไทย ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง ผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรม ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาชุมชน และผู้เชี่ยวชาญด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม ในการพิจารณาความถูกต้องเหมาะสมของเกณฑ์ประเมินและน้ำหนักคะแนนในแต่ละด้านของชุมชนสิ่งทอที่มีศักยภาพในการพัฒนาอย่างยั่งยืน การกำหนดค่าคะแนนถ่วงน้ำหนัก (Weighting score) เป็นการกำหนดคะแนนแบบค่าเฉลี่ยเลขคณิตถ่วงน้ำหนัก (weighted arithmetic mean) โดยมีพื้นฐานจากหลักการคิดค่าเฉลี่ยเลขคณิตซึ่งจะกำหนดความสำคัญของตัวชี้วัดแต่ละตัวไม่เท่ากัน โดยกำหนดน้ำหนักให้กับตัวชี้วัดแต่ละตัวแทนค่าด้วยคะแนนมากน้อยต่างกัน (Rating scale) ซึ่งองค์ประกอบที่มีคะแนนมากที่สุด (มีความสำคัญมากที่สุด) คือ ปัจจัยส่วนบุคคล รองลงมาได้แก่ ทักษะ/ความเชื่อ สิ่งแวดล้อม และปัจจัยส่วนที่เหลือตามลำดับ

การประเมินคะแนนในแต่ละองค์ประกอบจะใช้ สมการถ่วงน้ำหนัก ซึ่งได้จากผลคูณระหว่างค่าถ่วงน้ำหนักของแต่ละองค์ประกอบและค่าคะแนนประเมินในแต่ละดัชนี

น้ำหนักของคะแนนได้มาจากระดับคะแนนของแต่ละองค์ประกอบที่แสดงไว้ในตารางที่ 5.3 นำมาใช้โดยคะแนนคือค่าความสำคัญของแต่ละด้านซึ่งไม่เท่ากัน โดยกำหนดให้น้ำหนักหรือ $w_1, w_2, w_3, \dots, w_8$ เป็นความสำคัญหรือน้ำหนักถ่วงของข้อมูล ซึ่งรวมกันเท่ากับ 1 เนื่องจากระดับเกณฑ์ประเมินมี 5 ระดับ คือ 1-5 ดังแสดงในตารางที่ 5.5

ตารางที่ 5.5 คะแนนถ่วงน้ำหนักเกณฑ์การประเมิน

องค์ประกอบ	น้ำหนัก (W_i)	คะแนนเฉลี่ยรวมจากแต่ ระดับนี้ในองค์ประกอบ (Rating scale) $C_i = (N_i \times c_i)$	คะแนนเฉลี่ยถ่วง น้ำหนัก ($W_i \times C_i$)
ลักษณะทางกายภาพของ ชุมชน	0.10	1-5	0.1-0.5
ลักษณะการตั้งถิ่นฐาน	0.10	1-5	0.1-0.5
สิ่งแวดล้อม	0.15	1-5	0.15-0.75
ด้านเศรษฐกิจ	0.10	1-5	0.1-0.5
วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี	0.10	1-5	0.1-0.5
ทัศนคติ/ความเชื่อ	0.15	1-5	0.15-0.75
ลักษณะการรวมกลุ่ม	0.10	1-5	0.1-0.5
ปัจจัยส่วนบุคคล	0.20	1-5	0.2-1.0
น้ำหนักรวม	$\sum_{i=1}^n W_i = 1$	ค่าคะแนนของตัวชี้วัดนี้ เท่ากับ	$\sum_{i=1}^n W_i C_i = 1 - 5$

สูตรการคำนวณคะแนนถ่วงน้ำหนัก

ผลรวมคะแนนเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก เท่ากับ

$$WC = \sum_{i=1}^n W_i C_i \text{ หรือ } W_1 C_1 + W_2 C_2 + \dots + W_n C_n$$

โดย

- W หมายถึง น้ำหนักความสำคัญที่ให้กับแต่ละองค์ประกอบของการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน และผลรวมของน้ำหนักของทุกองค์ประกอบ เท่ากับ 1
- C หมายถึง คะแนนที่ได้จากการเทียบกับผลการดำเนินงานของตัวชี้วัด
- c หมายถึง คะแนนที่ได้จากระดับคะแนนถ่วงน้ำหนัก
- i หมายถึง ลำดับที่ของดัชนีที่กำหนด
- N หมายถึง ลำดับผู้ประเมิน

ตัวอย่างการคำนวณคะแนนถ่วงน้ำหนัก

ตัวอย่างการคำนวณคะแนนจากคณะกรรมการประเมินชุมชน 5 ท่าน แสดงดังตารางที่ 5.6 ตารางที่ 5.6 ตัวอย่างการคำนวณคะแนนจากการประเมินของกรรมการ

(N=5)

องค์ประกอบ	น้ำหนัก (W_i)	ระดับคะแนนที่ได้ จากกรรมการแต่ละ ท่าน (c_i)					คะแนนรวมจากแต่ละดัชนีใน องค์ประกอบ (C)	คะแนน เฉลี่ย ถ่วง น้ำหนัก WC	
		1	2	3	4	5			
ลักษณะทาง กายภาพของชุมชน	0.10		2	3			$(2 \times 2) + (3 \times 3)$	13.00	1.30
ลักษณะการตั้งถิ่น ฐาน	0.10	1	2	2			$(1 \times 1) + (2 \times 2) + (2 \times 3)$	11.00	1.10
สิ่งแวดล้อม	0.15		2	2	1		$(2 \times 2) + (2 \times 3) + (1 \times 4)$	14.00	2.10
ด้านเศรษฐกิจ	0.10		1	3	1		$(1 \times 2) + (3 \times 3) + (1 \times 4)$	15.00	1.50
วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี	0.10	1	1	2	1		$(1 \times 1) + (1 \times 2) + (2 \times 3) + (1 \times 4)$	13.00	1.30
ทัศนคติ/ความเชื่อ	0.15	2	1	2			$(2 \times 1) + (1 \times 2) + (2 \times 3)$	10.00	1.50
ลักษณะการ รวมกลุ่ม	0.10	1	2	2			$(1 \times 1) + (2 \times 2) + (2 \times 3)$	11.00	1.10
ปัจจัยส่วนบุคคล	0.20		2	3			$(2 \times 2) + (3 \times 3)$	13.00	2.60
น้ำหนักรวม	1.00								

5.6 การนำผลคะแนนไปใช้ในการพิจารณาเพื่อวางแผนการพัฒนา

ผลคะแนนได้มาจากมาตรวัดแบบให้คะแนนออกเป็น 5 ระดับ โดยการหาความกว้างของ
อันตรภาคชั้นสร้างตามมาตรวัดของลิเคิร์ต (Likert Scale) โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนคำตอบดังนี้

$$\begin{aligned} \text{ช่วงกว้างของอันตรภาคชั้น} &= \text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด} \\ \text{จำนวนชั้น} &= \frac{5 - 1}{5} \\ &= 0.8 \end{aligned}$$

สร้างมาตรวัดของลิเคิร์ต (Likert Scale) โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนระดับความยั่งยืนดังนี้

ระดับความเบียดเบียน

1 คือชุมชนสิ่งทอที่มีแนวโน้มด้านความเบียดเบียนในระดับต่ำที่สุด และ 5 คือชุมชนสิ่งทอที่มีแนวโน้มความเบียดเบียนในระดับมากที่สุด เกณฑ์การแปลความหมาย เพื่อจัดระดับคะแนนเฉลี่ยในช่วงคะแนนดังตารางที่ 5.7

ตารางที่ 5.7 ระดับค่าคะแนนแนวโน้มความเบียดเบียนของชุมชนสิ่งทอ

ค่าคะแนนถ่วงน้ำหนัก	ระดับแนวโน้มความเบียดเบียนของชุมชนสิ่งทอ
4.21-5.00	ชุมชนที่มีความเบียดเบียนมากที่สุด: ลักษณะของชุมชนในแต่ละด้านมีความชัดเจนและครอบคลุมในระดับดีทุกองค์ประกอบ
3.41-4.10	ชุมชนที่มีความเบียดเบียนมาก: ลักษณะของชุมชนในแต่ละด้านมีความชัดเจนครอบคลุมทุกองค์ประกอบ
2.61-3.40	ชุมชนที่มีความเบียดเบียนปานกลาง: ลักษณะของชุมชนในแต่ละด้านเป็นไปตามข้อกำหนดปานกลาง
1.81-2.60	ชุมชนที่มีความเบียดเบียนระดับต่ำ: ลักษณะของชุมชนในแต่ละด้านเป็นไปตามข้อกำหนดบางส่วน
1.00-1.80	ชุมชนที่มีความเบียดเบียนในระดับต่ำที่สุด: ลักษณะของชุมชนในแต่ละด้านเป็นไปตามข้อกำหนดในส่วนน้อย

คะแนนในแต่ละองค์ประกอบจะมีระดับคะแนนเต็ม 5 โดยสามารถนำมาแสดงผลในลักษณะของกราฟเรดาร์ (Radar Chart) เพื่อสะดวกต่อการพิจารณาดังภาพที่ 5.4

รูปที่ 5.4 ตัวอย่างแผนภูมิเรดาร์ (Radar Chart) แสดงผลการประเมินชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืนด้าน
ความยืดหยุ่น
ที่มา: ผู้วิจัย

ระดับความเกื้อกูล

1 คือชุมชนสิ่งทอที่มีแนวโน้มด้านความเกื้อกูลในระดับต่ำที่สุด และ 5 คือชุมชนสิ่งทอที่มีแนวโน้มความเกื้อกูลในระดับมากที่สุด เกณฑ์การแปลความหมาย เพื่อจัดระดับคะแนนเฉลี่ย ในช่วงคะแนนดังตารางที่ 5.8

ตารางที่ 5.8 ระดับค่าคะแนนแนวโน้มความเกื้อกูลของชุมชนสิ่งทอ

ค่าคะแนนถ่วงน้ำหนัก	ระดับแนวโน้มความเกื้อกูลของชุมชนสิ่งทอ
4.21-5.00	ชุมชนที่มีความเกื้อกูลระดับดีมากที่สุด: ลักษณะของชุมชนในแต่ละด้านมีความชัดเจนและครอบคลุมในระดับดีทุกองค์ประกอบ
3.41-4.10	ชุมชนที่มีความเกื้อกูลระดับดี: ลักษณะของชุมชนในแต่ละด้านมีความชัดเจนครอบคลุมทุกองค์ประกอบ
2.61-3.40	ชุมชนที่มีความเกื้อกูลระดับปานกลาง: ลักษณะของชุมชนในแต่ละด้านเป็นไปตามข้อกำหนดปานกลาง

ตารางที่ 5.8 ระดับค่าคะแนนแนวโน้มความเกื้อกูลของชุมชนสิ่งทอ (ต่อ)

ค่าคะแนนถ่วงน้ำหนัก	ระดับแนวโน้มความเกื้อกูลของชุมชนสิ่งทอ
1.81-2.60	ชุมชนที่มีความเกื้อกูลระดับต่ำ: ลักษณะของชุมชนในแต่ละด้านเป็นไปตามข้อกำหนดบางส่วน
1.00-1.80	ชุมชนที่มีความเกื้อกูลระดับต่ำที่สุด: ลักษณะของชุมชนในแต่ละด้านเป็นไปตามข้อกำหนดในส่วนน้อย

คะแนนในแต่ละองค์ประกอบจะมีระดับคะแนนเต็ม 5 โดยสามารถนำมาแสดงผลในลักษณะของกราฟเรดาร์ (Radar Chart) เพื่อสะดวกต่อการพิจารณาดังภาพที่ 5.5

รูปที่ 5.5 ตัวอย่างแผนภูมิเรดาร์ (Radar Chart) แสดงผลการประเมินชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืนด้านความเกื้อกูล
ที่มา: ผู้วิจัย

5.7 การวิเคราะห์ผลการประเมิน

การวิเคราะห์ผลการประเมินชุมชนสิ่งทอทั้งในด้านความเกื้อกูล (ผลกระทบเชิงบวก) และในด้านความเปราะบาง (ผลกระทบเชิงลบ) เป็นการประเมินกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนทั้งจากภายในและภายนอกที่ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของคนในชุมชน กรณีที่กิจกรรมหรือสิ่งที่เกิดขึ้นมีผลกระทบในเชิงบวก ผู้เกี่ยวข้องในการพัฒนาควรกำหนดนโยบายเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิด

อย่างต่อเนื่อง กรณีที่กิจกรรมหรือสิ่งที่เกิดขึ้นมีผลกระทบในเชิงลบ การกำหนดนโยบายควรเป็นการลดหรือยับยั้งไม่ให้เกิดต่อเนื่องต่อไป ซึ่งจะส่งผลเสียให้กับชุมชนในอนาคต

5.8 คำอธิบายรายละเอียดของเกณฑ์ประเมิน

ตารางที่ 5.9 คำอธิบายรายละเอียดเกณฑ์ประเมิน

องค์ประกอบ/ดัชนี	เกณฑ์การพิจารณา	คำอธิบายรายละเอียดของเกณฑ์		หลักการ	แหล่งอ้างอิง	
		“ความเปิดเผย”	“ความเกื้อกูล”			
ปัจจัยภายนอกที่ไม่สามารถควบคุมได้						
องค์ประกอบที่ 1 ลักษณะทางกายภาพของชุมชน						
ดัชนีที่ 1	มีปัจจัยที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตตามธรรมชาติ/ ฤดูกาล เวลา/ดิน/น้ำ/อากาศ	แหล่งน้ำที่เอื้อประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพและใช้ในการดำรงชีวิตของชุมชน	แหล่งน้ำอยู่ในพื้นที่ส่วนตัวหรือมีข้อจำกัดในเข้าถึง ระยะทาง ความสะดวกของระบบการจัดการ	แหล่งน้ำที่สะดวกต่อการเข้าถึง ระยะทาง ความสะดวกของระบบการจัดการ	การพัฒนาแบบพึ่งตนเอง	Robinson and Green (2011)
		ลักษณะของแหล่งทรัพยากรตามธรรมชาติ	มีแหล่งทรัพยากรจำกัดเฉพาะ บางอย่าง ต้องพึ่งพาจากภายนอก	แหล่งทรัพยากรมีความหลากหลาย พอเพียงกับความ ต้องการในชุมชน	การพัฒนาแบบพึ่งตนเอง	Robinson and Green (2011)
		แหล่งอาหารธรรมชาติที่เอื้อต่อการดำรงชีวิต	มีแหล่งอาหารจำกัดเฉพาะ บางอย่าง มีจำนวนจำกัด	มีแหล่งอาหารหลากหลาย มีจำนวนพอเพียง	การพัฒนาแบบพึ่งตนเอง	Robinson and Green (2011)
ดัชนีที่ 2	มีปัจจัยที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตอย่างพอดี พอเหมาะ	แนวคิดทฤษฎีใหม่ (การจัดสรรพื้นที่ทำกินอย่างเหมาะสม)	การจัดสรรพื้นที่ทำกินที่ทำให้เกิดปัญหาคุณภาพชีวิต ไม่สอดคล้องกับบริบทของชุมชนและหลักวิชา	การจัดสรรพื้นที่ทำกินเป็นไปตามหลักการที่เหมาะสมกับบริบทวิถีชีวิตของชุมชนและหลักวิชา	เศรษฐกิจพอเพียง	พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช (2007)
ดัชนีที่ 3	มีปัจจัยที่สามารถทดแทนได้	พื้นที่ป่าดั้งเดิมที่ถูกบุกรุก	ปริมาณพื้นที่ป่าถูกบุกรุกเพื่อใช้ประโยชน์ส่วนตน หรือทำกิจกรรมเฉพาะอย่างที่ไม่เกี่ยวข้อง กับคุณภาพชีวิต	ปริมาณพื้นที่ป่าถูกบุกรุกเพื่อประโยชน์ส่วนรวม หรือทำกิจกรรมที่ดีต่อคุณภาพชีวิต เช่น ขุดบ่อน้ำ	การพัฒนาอย่างยั่งยืน	Sithey et al. (2015)

องค์ประกอบ/ดัชนี		เกณฑ์การพิจารณา	คำอธิบายรายละเอียดของเกณฑ์		หลักการ	แหล่งอ้างอิง
			“ความเปิดเผย”	“ความเกื้อกูล”		
			เช่น ถางป่าทำไร่เลื่อนลอย	ชุมชน ทำถนนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม คนในชุมชนเห็นด้วย		
		พื้นที่ป่าที่ได้รับการปลูกทดแทน	มีการปลูกทดแทนเพื่อประโยชน์ทางอ้อม เช่น การได้ลดหย่อนภาษี การหวังผลจากการตัดไม้เมื่อได้เวลาเหมาะสม	การปลูกทดแทนเพื่อสร้างสภาพแวดล้อมให้กลับคืนสู่ธรรมชาติ ลดการทำลายอย่างต่อเนื่อง	การพัฒนาอย่างยั่งยืน	Bridger and Luloff (1999)
		เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับท้องถิ่น	เทคโนโลยีใช้ได้จำกัด ต้องอาศัยจากภายนอกชุมชน สร้างความเดือดร้อนให้กับคนสังคมและสิ่งแวดล้อมและขัดแย้งต่อวิถีชีวิต	เทคโนโลยีใช้ได้อย่างทั่วถึง สามารถประยุกต์ใช้ได้ อย่างเป็นก่อกูลทั้งตนเองและผู้อื่น ไม่สร้างความเดือดร้อนให้กับคน สังคมและสิ่งแวดล้อมและไม่ขัดแย้งต่อวิถีชีวิต	หลักการทางพุทธศาสนา	สมเด็จพระพุทธิโชษาจารย์ (2550)
องค์ประกอบที่ 2 ลักษณะการตั้งถิ่นฐาน						
ดัชนีที่ 4	เป็นสถานที่ที่เอื้อต่อความสงบสบาย (สัปปายะ)	ระดับความเป็นสังคมเมืองเมื่อเทียบกับความเป็นชุมชนดั้งเดิมในพื้นที่	รูปแบบวิถีชีวิตมีความไม่ชัดเจนของรูปแบบวิถีชีวิต ไม่มีการเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมหรือประวัติศาสตร์ของชุมชน	รูปแบบวิถีชีวิตมีความเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมกับประวัติศาสตร์ของชุมชน	หลักการทางพุทธศาสนา	สมเด็จพระพุทธิโชษาจารย์ (2549a)
		ความหนาแน่นของประชากรเดิม	คนภายนอกหรือต่างถิ่นเข้ามาอาศัยปรับเปลี่ยนรูปแบบความเป็นอยู่ วิถีชีวิต	คนไม่ย้ายถิ่นฐานรักท้องถิ่น	การพัฒนาวัฒนธรรมชุมชน	Maraña (2010)

องค์ประกอบ/ดัชนี		เกณฑ์การพิจารณา	คำอธิบายรายละเอียดของเกณฑ์		หลักการ	แหล่งอ้างอิง
			“ความเบียดเบียน”	“ความเกื้อกูล”		
		ความเหมาะสมของพื้นที่ในการประกอบอาชีพทั้งอาชีพหลักและอาชีพเสริม	สภาพพื้นที่ที่มีความเสื่อมโทรมเสียหาย ไม่เป็นระเบียบ ไม่สะดวก ไม่มีความปลอดภัย (ขาดคีล) ระบบที่ทำให้เกิดความไม่พร้อม ไม่สบาย ไม่สะดวกในการทำงาน (ขาดสมาธิ) ความเป็นอยู่หรือคิดงานต่าง ๆ ไม่สามารถดำเนินไปได้ด้วยดี (ขาดปัญญา) ชีวิตและงานไม่สัมฤทธิ์ตามจุดหมาย	สถานที่ที่มีความมั่นคง ปลอดภัย (คีล) มีสภาพที่เป็นระเบียบชัดเจน (สมาธิ) สิ่งต่าง ๆ ที่เอื้อในการทำงานมีคุณภาพดีและสามารถใช้ได้อย่างเต็มศักยภาพ (ปัญญา) ทำให้การทำงานสามารถบรรลุเป้าหมายได้อย่างดี	หลักการทางพุทธศาสนา	สมเด็จพระพุทธิโชษาจารย์ (2549a)
		ระยะทางในการเดินทางไปทำงาน	สถานที่ทำงานอยู่ในแหล่งอื่น การทำงานมีความไม่สะดวก	สถานที่ทำงานอยู่ในชุมชน การเดินทางมีความสะดวก	หลักการทางพุทธศาสนา	สมเด็จพระพุทธิโชษาจารย์ (2549a)
ดัชนีที่ 5	มีสภาพแวดล้อมให้ดำรงอยู่ได้โดยไม่เดือดร้อน	ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนบ้าน	ไม่มีกิจกรรมหรือปฏิสัมพันธ์เพื่อสังคม สิ่งแวดล้อมร่วมกัน	มีส่วนร่วมที่สร้างสรรค์สังคมและปฏิบัติต่อสิ่งแวดล้อมที่ให้ประโยชน์ต่อตนเอง ชุมชน สังคมหรือประเทศ ไม่เกิดการเบียดเบียน	หลักการทางพุทธศาสนา	สมเด็จพระพุทธิโชษาจารย์ (2549a)
		ความใกล้ชิดกันของคนในสังคม	ต่างคนต่างอยู่ไม่เอื้อกันในกิจกรรมระดับต่าง ๆ ทำเฉพาะกลุ่มหรือพวกพ้องตนเอง	มีการทำงานหรือกิจกรรมไปด้วยกัน อาศัยกัน ประสานกันและเป็นปัจจัยแก่กัน	หลักการทางพุทธศาสนา	สมเด็จพระพุทธิโชษาจารย์ (2549a)

องค์ประกอบ/ดัชนี		เกณฑ์การพิจารณา	คำอธิบายรายละเอียดของเกณฑ์		หลักการ	แหล่งอ้างอิง
			“ความเบียดเบียน”	“ความเกื้อกูล”		
		การเพิ่มจำนวนประชากรจากภายนอก	มีจำนวนทรัพยากรจำกัดและไม่เพียงพอต่อปริมาณประชากร เกิดการทำลายหรือสร้างความเสียหายแก่สิ่งแวดล้อม	ทรัพยากรที่มีอยู่สามารถจัดสรรให้มีการใช้ได้ อย่างพอดีเหมาะสมและทดแทนใหม่ได้	การพัฒนาอย่างยั่งยืน	
ดัชนีที่ 6	ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมดั้งเดิม	การจัดบริการระบบสาธารณสุข	การจัดบริการระบบสาธารณสุขที่ทำลายหรือสร้างความเสียหายให้กับสิ่งแวดล้อม	การจัดบริการระบบสาธารณสุขที่คนในชุมชนมีส่วนร่วมและมีส่วนในการตัดสินใจทั้งด้านวิธีการและรูปแบบ	การพัฒนาอย่างยั่งยืน	
องค์ประกอบที่ 3 สิ่งแวดล้อม						
ดัชนีที่ 7	การไม่เบียดเบียนความเกื้อกูลเมตตาต่อธรรมชาติ	กิจกรรมที่ปลูกฝังการเคารพธรรมชาติ	กิจกรรมที่ทำเพื่อบุกทำลายแสวงหาผลประโยชน์จากธรรมชาติเพียงอย่างเดียว ไม่คำนึงถึงความเหมาะสมของสภาพแวดล้อม	กิจกรรมที่มุ่งเน้นความมีน้ำใจเกื้อกูลสร้างปฏิสัมพันธ์แบบถ้อยทีถ้อยอาศัยทั้งกับคน ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	หลักการทางพุทธศาสนา	สมเด็จพระพุทธิโชชาจารย์ (2549b)
		การรู้จักธรรมชาติของท้องถิ่นฤดูกาล	ทำสิ่งต่าง ๆ ตามความต้องการของมนุษย์โดยการฟื้นฟูสภาพที่แท้จริงตามธรรมชาติ	รู้ลำดับ ระยะเวลา จังหวะ ปริมาณ ความเหมาะสมของเวลาว่าควรลงมือทำอะไร ตอนไหนจึงจะเหมาะสม เพื่อให้สามารถวางแผนล่วงหน้าได้	หลักการทางพุทธศาสนา	สมเด็จพระพุทธิโชชาจารย์ (2547)
		กิจกรรมที่สร้างภูมิคุ้มกันให้กับธรรมชาติของชุมชน	การอยู่กับธรรมชาติเป็นไปเพื่อผลประโยชน์จากอาชีพ การ	มีนโยบายด้านสิ่งแวดล้อมและการอยู่กับ	แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง	พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช

องค์ประกอบ/ดัชนี		เกณฑ์การพิจารณา	คำอธิบายรายละเอียดของเกณฑ์		หลักการ	แหล่งอ้างอิง
			“ความเปิดเผย”	“ความเกื้อกูล”		
			รักษาธรรมชาติแบบชั่วคราว ไม่ต่อเนื่อง	ธรรมชาติอย่างไม่เปิดเผย		ดูยเดช (2007)
ดัชนีที่ 8	มีปัจจัยแวดล้อมที่เอื้อต่อการแก้ไขปัญหาล้างแ้วดล้อมที่เกิดขึ้นระเบียบสะอาด	การจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อม	การจัดการที่สร้างผลกระทบที่ไม่เป็นต้องการ ส่งผลเสียต่อความต้องการของคนในชุมชน	การจัดการที่คนในชุมชนมีส่วนร่วม สนับสนุน ให้ความร่วมมือ ก่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกัน	การพัฒนาอย่างยั่งยืน	Lai and Nepal (2006)
ดัชนีที่ 9	มีแผนการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม	แผนการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อม	นโยบายการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมมีผลกระทบต่อคนธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไม่เหมาะสมกับบริบทของชุมชน	นโยบายการจัดการมีการปรับปรุงคุณภาพชีวิต ไม่สร้างผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมเกินกว่าที่จะทนได้	การพัฒนาอย่างยั่งยืน	Roseland (2000)
องค์ประกอบที่ 4 ด้านเศรษฐกิจ						
ดัชนีที่ 10	หลักศีล (สัมมาอาชีวะ)	กิจกรรมด้านการตลาดของผ้าทอ เช่น การขนส่ง การจำหน่าย	การใช้วัตถุดิบที่ไม่เหมาะสม เช่น สี ย้อมที่เป็นอันตราย เพื่อลดต้นทุน ระดับการส่งผลเสีย หรืออันตรายต่อชีวิตและสุขภาพของประชาชน ทั้งต่อผู้ผลิต ผู้ใช้ ไปจนถึงสิ่งแวดล้อม มีความเสียหายที่เกิดจากการลดต้นทุนแบบไม่เหมาะสมนี้ทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น เมื่อสุขภาพเสีย ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการรักษา ไม่	กิจกรรมที่เกี่ยวข้องข้องเป็นไปเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิต ทำอย่างตั้งใจ ใส่ใจ ทั้งกับสภาพแวดล้อม ผู้บริโภคได้รับความพอใจและต้องการทำงานหรือใช้กระบวนการเหล่านี้อย่างต่อเนื่อง	หลักการทางพุทธศาสนา	พระพรหมคุณาภรณ์ (2005)

องค์ประกอบ/ดัชนี		เกณฑ์การพิจารณา	คำอธิบายรายละเอียดของเกณฑ์		หลักการ	แหล่งอ้างอิง
			“ความเบียดเบียน”	“ความเกื้อกูล”		
			สามารถทำงานได้ ขาดรายได้			
		กิจกรรมที่ส่งเสริมการแข่งขันทางด้านการตลาด เช่น การโฆษณา การติดประกาศ	ชักจูงให้คนมีแนวโน้มว่า การใช้จ่ายที่ไม่เหมาะสม การโฆษณาที่เป็นการเพิ่มต้นทุน ชักจูงให้คนมาซื้อของขายของได้ดีขึ้น เพิ่มต้นทุน คนซื้อของแพงโดยไม่จำเป็น เกิดความฟุ่มเฟือย หรือสร้างค่านิยมที่ทำให้เกิดความอึดอัด	โฆษณาที่เป็น การส่งเสริม รมรงค์เป็นสิ่งดีงาม ทำให้คนมีการตัดสินใจที่ดีขึ้นในการซื้อสินค้า สร้างค่านิยมที่ดีในสังคม สร้างคุณค่าและศรัทธาที่ดีทางจิตใจให้กับผู้บริโภค	หลักการทางพุทธศาสนา	พระพุทธม คุณากรณ์ (2005)
		ความเหมาะสมของราคาจำหน่าย	ตั้งราคาสูงเกินคุณภาพและความเป็นจริง มูลค่าของสินค้ามาจากการเสียคุณภาพชีวิต เช่น ทำลายสุขภาพ การใช้แรงงานไม่เหมาะสม	คุณภาพของงาน และราคามีความเหมาะสม ผู้บริโภคสามารถหาซื้อได้อย่างทั่วถึง	แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง	พระบาทสม เด็จพระ ปรมินทร มหาภูมิพล อดุลยเดช (2007)
		กระบวนการผลิตสิ่งทอ	การผลิตที่มีส่วนทำลายคุณภาพชีวิต ทรัพยากรธรรมชาติ ทำให้สภาพแวดล้อมเสียหาย	การผลิตที่ช่วยลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดี เอื้อให้คนในชุมชนมีรายได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม	หลักการทางพุทธศาสนา	พระพุทธม คุณากรณ์ (2005)

องค์ประกอบ/ดัชนี		เกณฑ์การพิจารณา	คำอธิบายรายละเอียดของเกณฑ์		หลักการ	แหล่งอ้างอิง
			“ความเบียดเบียน”	“ความเกื้อกูล”		
ดัชนีที่ 11	ทาน (social benefit)	กิจกรรมที่เกี่ยวข้องสิ่งทอที่เป็นการทำเพื่อส่วนรวม	เป็นกิจกรรมที่มุ่งประโยชน์เฉพาะพวก เฉพาะฝ่าย	เป็นกิจกรรมเพื่อส่วนรวม มีอุดมคติที่จะทำเพื่อให้เกิดสิ่งดีงามต่อส่วนรวม	หลักการทางพุทธศาสนา	สมเด็จพระพุฒาจารย์ (2545)
ดัชนีที่ 12	การผลิตและบริโภคมีความพอดี	การผลิตสิ่งทอมีความพอเพียงต่อการจำหน่าย	มีผลิตภัณฑ์ที่เหลือจากการผลิตเกินความต้องการของท้องตลาด	ผลิตผลิตภัณฑ์ตามกำลังการผลิต ความต้องการในการจำหน่าย และความต้องการของผู้บริโภคอย่างเหมาะสม	แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง	พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช (2007)
		การผลิตสิ่งทอมีความพอเพียงต่อการใช้ในชุมชน	มีการผลิตโดยปราศจากการพิจารณาความต้องการของตลาด ผลิตแบบไม่มีการวางแผน	มีการผลิตแบบมีเหตุมีผล มีการวางแผนสำหรับทุกระดับ	แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง	พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช (2007)
ดัชนีที่ 13	มีภูมิคุ้มกัน (มีเงินออม วางแผนการลงทุน)	ความเพียงพอต่อการใช้จ่ายในปัจจุบัน	การใช้จ่ายนั้นเป็นไปเพื่อปรนเปรอสิ่งที่ไม่จำเป็น	การใช้จ่ายนั้นเป็นไปเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี	แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง หลักการทางพุทธศาสนา	พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช (2007) และ พระพรหมคุณาภรณ์ (2005)
		เงินออมที่พอเพียงสำหรับใช้จ่ายในอนาคตอีก 3 ปี ข้างหน้า (ระยะเวลาเพื่อวางแผนทำงานต่างๆ ได้ในระดับกลาง) (อัจฉรา จันทร์ฉาย, 2014)	ขาดการประกันความเสี่ยงหวังผลจากรายได้ในอนาคตที่ไม่ชัดเจน	มีเงินที่ประกันความเสี่ยงในอนาคต และมีการวางแผนการใช้เงิน	แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง หลักการทางพุทธศาสนา	พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช (2007) และ พระพรหมคุณาภรณ์ (2005)

องค์ประกอบ/ดัชนี		เกณฑ์การพิจารณา	คำอธิบายรายละเอียดของเกณฑ์		หลักการ	แหล่งอ้างอิง
			“ความเบียดเบียน”	“ความเกื้อกูล”		
		สภาวะหนี้สิน	มีหนี้สินที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ หรือหนี้สินที่เกิดจากความต้องการเพื่อปรนเปรอตนเองเกินจำเป็น	มีหนี้ที่เกิดจากลงทุนเพื่อการพัฒนาหรือสร้างอนาคตและคุณภาพชีวิตที่ตามความเหมาะสม	แนวคิด เศรษฐกิจพอเพียง หลักการพุทธศาสนา	พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ มหามกุฏราชวิทยาลัย (2007) และ พระพรหมคุณาภรณ์ (2005)
ดัชนีที่ 14	การจัดสรรทรัพยากรให้ได้ประโยชน์สูงสุด	การใช้ทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการทอผ้า	ขาดการจัดการ ไม่มีการคำนวณไม่มีการประเมินอย่างถูกต้อง ใช้ตามความรู้สึก ปราศจากหลักวิชาการที่เหมาะสม	ถูกต้องตามองค์ความรู้ หลักวิชาการหรือภูมิปัญญา มีความรอบคอบในการนำความรู้มาใช้	แนวคิด เศรษฐกิจพอเพียง	พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ มหามกุฏราชวิทยาลัย (2007)
		การใช้ทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตประจำวัน	การกักตุน เก็บไว้เกินจำเป็น เบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น	มีเหตุมีผลในการนำมาใช้ในระดับที่พอเพียง คำนึงถึงผลกระทบที่จะตามมาอย่างรอบคอบ	แนวคิด เศรษฐกิจพอเพียง	พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ มหามกุฏราชวิทยาลัย (2007)
ดัชนีที่ 15	ผู้ได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน	ผลประโยชน์ทางตรงที่เกิดกับผู้อื่นอันเนื่องมาจากการทำงานด้านสิ่งทอ	คนได้รับผลประโยชน์เกิดการแข่งขันกันเองภายในชุมชน ทำให้ผลิตภัณฑ์ซ้ำกัน	ขยายโอกาสให้กับคนในชุมชนทำงานสิ่งทอเพื่อเพิ่มรายได้	แนวคิด เศรษฐกิจพอเพียง	พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ มหามกุฏราชวิทยาลัย (2007)
		ผลประโยชน์ทางอ้อมที่เกิดกับผู้อื่นอันเนื่องมาจากการทำงานด้านสิ่งทอ เช่น การมีชื่อเสียงของชุมชน ชุมชนเป็นที่รู้จักของคนภายนอก มี	คนในชุมชนที่ไม่เกี่ยวข้องกับสิ่งทอไม่สามารถได้รับผลประโยชน์ทั้งด้านจิตใจและวัตถุ	ขยายโอกาสให้กับคนในชุมชนที่ไม่ได้เกี่ยวข้อง สามารถมีรายได้ และมี ความสุข	แนวคิด เศรษฐกิจพอเพียง	พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ มหามกุฏราชวิทยาลัย (2007)

องค์ประกอบ/ดัชนี		เกณฑ์การพิจารณา	คำอธิบายรายละเอียดของเกณฑ์		หลักการ	แหล่งอ้างอิง
			“ความเปิดเผย”	“ความเกื้อกูล”		
		ทรัพย์สินทางปัญญาภายในชุมชน				
ปัจจัยภายในที่สามารถควบคุมหรือเปลี่ยนแปลงได้						
องค์ประกอบที่ 5 ด้านสังคมที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี						
ดัชนีที่ 16	ส่งเสริมทำนุบำรุงศาสนา	กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนา	ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนกับศาสนา เป็นไปแบบมีผลประโยชน์ด้านเศรษฐกิจ เช่น การเรียไร	ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนกับศาสนา เป็นไปแบบการทะนุบำรุง เกื้อกูลส่งเสริมจริยธรรมอันดีงาม เช่น การส่งเสริมงานบุญตามประเพณี	การพัฒนาวัฒนธรรมชุมชน	Maraña (2010)
ดัชนีที่ 17	กุศโลบายเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันทางศีลธรรมและปลูกฝังจริยธรรม	กิจกรรมตามประเพณีที่คนรุ่นใหม่มีส่วนร่วม	เป็นกิจกรรมที่จัดเพื่อความสนุกสนานตามสมัยนิยม หรือไม่จริงจัง เกิดเพียงครั้งคราว คนในชุมชนไม่ได้มีส่วนร่วมอย่างจริงจังแต่ทำไปตามประเพณีนิยม ที่มุ่งเน้นรูปแบบการจัดมากกว่าเนื้อหาสาระของกิจกรรม	เป็นกิจกรรมหรือประเพณีที่รวมคนรุ่นต่าง ๆ รวมถึงคนรุ่นใหม่ในชุมชนให้มาอยู่ร่วมกัน เพื่อประสานให้คนเข้ามาเรียนรู้การอยู่ร่วมกันอย่างดีงาม เกื้อกูล ฝึกวินัยเบื้องต้นที่จะนำไปสู่ความดีงาม เรียนรู้แบบแผน วัฒนธรรมหรือเอกลักษณ์ของชุมชน	หลักการทางพุทธศาสนา	สมเด็จพระพุฒาจารย์ (2551)

องค์ประกอบ/ดัชนี		เกณฑ์การพิจารณา	คำอธิบายรายละเอียดของเกณฑ์		หลักการ	แหล่งอ้างอิง
			“ความเบียดเบียน”	“ความเกื้อกูล”		
		ข้อคิด คำสอน หรือความเชื่อที่มาจากบรรพบุรุษ	การเปลี่ยนแปลง คำสอนที่ผิดเพี้ยนไปจากเดิมเพื่อประโยชน์ การเก็บรักษาคำสอนเพื่อวัตถุประสงค์ของการประชาสัมพันธ์ ไม่ได้นำไปประยุกต์ใช้จริง	การนำข้อคิด คำสอน ความเชื่อ มาประยุกต์ใช้ใน ชีวิตประจำวัน ตามความเหมาะสมของ ชีวิตในปัจจุบัน เพื่อประโยชน์ ด้านคุณภาพชีวิต ทุกระดับ	การพัฒนา ชนบท แนว วัฒนธรรม มัชฌิมชน	Maraña (2010)
ดัชนีที่ 18	มีการสืบสาน การยอมรับของคนรุ่นใหม่	กิจกรรมที่เกี่ยวข้อง ตามวัฒนธรรม ประเพณีที่คนรุ่นใหม่เป็นผู้นำ	กิจกรรมเป็นไปเพื่อประโยชน์ด้านวัตถุ	กิจกรรมเป็นไปเพื่อประโยชน์ ด้านจิตใจ มอง ความหมายของ ความดีงามเป็น วัตถุประสงค์หลัก	การพัฒนา วัฒนธรรม มัชฌิมชน	Maraña (2010)
		การใช้ผลิตภัณฑ์สิ่ง ทอของชุมชนในวิถี ชีวิตประจำวัน	เป็นการใช้เพื่อปรุง แต่งตามสมัยนิยม แบบครั้งคราวหรือ ตามกระแส	มีการรักษาอัต ลักษณ์และ วัฒนธรรมไว้ได้ อย่างเหมาะสม	การพัฒนา วัฒนธรรม มัชฌิมชน	Wilson (2015)
องค์ประกอบที่ 6 ทศนคติ/ความเชื่อ						
ดัชนีที่ 19	เป็นไปตามหลักที่ แท้จริง ไม่ปรุงแต่ง	รูปแบบการอยู่ อย่างเกื้อกูลกัน อยู่ อย่างธรรมชาติ	มีหลักการที่ แบ่งแยก ไม่มีเหตุมี ผลสนับสนุนที่ เหมาะสม	มีหลักการเป็น สากล เป็นกลาง ไม่แบ่งพรรคแบ่ง ฝ่าย มีเหตุมีผล สนับสนุนที่ เหมาะสม	ลักษณะ ของพุทธ ศาสนา	พระพรหม คุณากรณ์ (2011)
		การอยู่อย่าง พอเพียงตาม แนวคิดเศรษฐกิจ พอเพียง	มีสิ่งเร้าที่ทำให้เกิด ความต้องการมาก เกิดการใช้จ่ายและ การผลิตที่มากเกินไป ความจำเป็น	มีความสันโดษ มี ความเพียร มี ความประหยัด (แรงงาน ต้นทุน และเวลา) ใน การทำงาน เพื่อให้มีคุณภาพ ชีวิตที่เหมาะสม	แนวคิด เศรษฐกิจ พอเพียง หลักการ พุทธ ศาสนา	พระบาทสมเด็จ พระ ปรมินทร มหาภูมิพลอดุลยเดช (2007) และ พระพรหม คุณากรณ์ (2005)

องค์ประกอบ/ดัชนี		เกณฑ์การพิจารณา	คำอธิบายรายละเอียดของเกณฑ์		หลักการ	แหล่งอ้างอิง
			“ความเปิดเผย”	“ความเกื้อกูล”		
ดัชนีที่ 20	มีวัดเป็นศูนย์กลางศึกษาและปฏิบัติธรรม	มีวัด ศาสนสถาน หรือสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ชุมชนให้ความเคารพนับถือ	วัดที่เอื้อให้บุคคลภายนอกเข้ามาแทรกแซง ขาดพระสงฆ์ที่มีคุณภาพ ขาดศาสนทายาทรุ่นใหม่สืบทอดศาสนา หรือขาดสามเณร	มีวัดเป็นศูนย์กลางในการนำกิจกรรมทางคุณธรรมและมีพระสงฆ์ที่มีคุณภาพที่สามารถสอนธรรมแก่ประชาชน สามารถร่วมมือกับชุมชนในการเอื้อความดีงาน การศึกษา การเรียนรู้ให้กับชุมชน	หลักการทางพุทธศาสนา	สมเด็จพระพุฒาจารย์ (2546)
		มีสถานที่ทางจิตวิญญาณที่คนนับถือ	สถานที่ที่ทำให้เกิดศรัทธาจิตใจที่จะทำให้คนในชุมชนร่วมกันทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยความกลัว ไสยศาสตร์ที่ปราศจากเหตุผลทางคุณธรรมสนับสนุน	สถานที่ที่ทำให้เกิดศรัทธาจิตใจที่จะทำให้คนในชุมชนร่วมกันทำสิ่งที่ดีงามด้วยความเลื่อมใส ศรัทธา	หลักการทางพุทธศาสนา	
		ผู้นำทางจิตวิญญาณ/ผู้นำทางศาสนา ในชุมชน	บุคคลที่ประสานช่วยให้คนในชุมชนมาอยู่ร่วมกัน ทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน ตามประโยชน์ทางสังคม ตามหน้าที่หรือเพื่อประโยชน์ทางวัตถุ เกิดการแข่งขันกับภายนอก	บุคคลที่ประสานช่วยให้คนในชุมชนมาอยู่ร่วมกัน ทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน เพื่อนำไปสู่ความดีงาม สู่จุดหมายที่ดียิ่ง โดยถูกต้องตามธรรมคนในชุมชนศรัทธา มีความมั่นใจ ปรานีความร่วมมือกับภายนอก	หลักการทางพุทธศาสนา	สมเด็จพระพุฒาจารย์ (2547)

องค์ประกอบ/ดัชนี		เกณฑ์การพิจารณา	คำอธิบายรายละเอียดของเกณฑ์		หลักการ	แหล่งอ้างอิง
			“ความเป็ยดเป็ยน”	“ความเก็ยดเป็ยน”		
ดัชนีที่ 21	สร้างสมมดลในระบบนเเวศน	การทดแทนแทนทรพยากรที่ถูกใชไป เช่น น้า ป้าไม้ ธรรมชาติ	ทรพยากรธรรมชาติที่ใชไปถูกทดแทนด้วยสิ่งที่ไม่เหมาะสมหรือคนรุ่นใหมไม่สามารถน้าไปใชหรือยังไม่มีความรู้ที่จะน้าไปใชได้ มีผู้ได้รับผลกระทบจากสาเหตุนี้ในระดับต่าง ๆ	ทรพยากรที่ถูกใชไปสามารถทดแทนให้กลับมาเป็นประโยชน์ต่อคนรุ่นใหมได้ มีผู้ได้รับผลประโยชน์จากสาเหตุนี้ในระดับต่าง ๆ	การพัฒนาอย่างยั่งยืน	Roseland (2000)
องค์ประกอบที่ 7 ลักษณะการรวมกลุ่ม						
ดัชนีที่ 22	มีระเบียบ วินัย มีความเกรงใจ สมถะ	การมีระเบียบ กฎหรือกติกาในชุมชน	กติกาที่มีข้อจำกัด ข้อผูกมัด ยกต่อการเข้าถึงหรือปฏิบัติได้ในแต่ละระดับ ไม่เอื้อต่อการทำกิจกรรมตามสภาพแวดล้อม มีผู้ได้รับผลกระทบจากสาเหตุนี้ในระดับต่าง ๆ	มีกติกาที่ปิดช่องไม่ให้เกิดเรื่องไม่ดี และมีกติกาที่เอื้อโอกาสให้คนสามารถพัฒนาชีวิต สังคม ส่งเสริมการสร้างสรรค์ต่าง ๆ มีผู้ได้รับผลประโยชน์จากสาเหตุนี้ในระดับต่าง ๆ	หลักการทางพุทธศาสนา	สมเด็จพระพุทธานุชาจารย์ (2545) และพระพรหมคุณาภรณ์ (2011)
ดัชนีที่ 23	ก้าวทันต่อโลกที่เปลี่ยนแปลง	ความสามารถในด้านเทคโนโลยี ปัจจุบัน เช่น การใช้อินเทอร์เน็ต	มีระบบสาธารณูปโภคด้านการสื่อสารที่จำกัด มีความรู้จำกัด	มีระบบสาธารณูปโภคด้านการสื่อสารที่พอเพียง เข้าถึงได้ ไม่มีข้อจำกัด	การพัฒนาอย่างยั่งยืน	Roseland (2000)
ดัชนีที่ 24	การมีส่วนร่วม	กิจกรรมที่ส่งเสริมการพึ่งพาตนเอง กิจกรรมสร้างอาชีพ เช่น ศูนย์เรียนรู้	มีแหล่งความรู้หรือการสื่อสารที่ไม่เป็นประโยชน์ มีสภาพแวดล้อมหรือระบบสื่อสารที่สามารถเข้าถึงยาก มีข้อจำกัดของการใช้งาน	มีแหล่งความรู้หรือการสื่อสารที่เป็นประโยชน์ มีสภาพแวดล้อมหรือระบบสื่อสารที่สามารถเข้าถึงได้ง่าย	การพัฒนาอย่างยั่งยืน	Roseland (2000)

องค์ประกอบ/ดัชนี		เกณฑ์การพิจารณา	คำอธิบายรายละเอียดของเกณฑ์		หลักการ	แหล่งอ้างอิง
			“ความเปิดเผย”	“ความเกื้อกูล”		
ดัชนีที่ 25	การสร้างความสัมพันธ์	กิจกรรมที่ส่งเสริมการทำงานร่วมกันของคนในชุมชน	การนำการแข่งขันหรือแบ่งแยกมาสร้างความร่วมมือเพื่อผลประโยชน์เป็นความร่วมมือที่เข้ม	การสร้างความร่วมมือในความพยายามเพื่อสนองความต้องการคุณภาพชีวิต	หลักการทางพุทธศาสนา	พระพรหมคุณาภรณ์ (2005)
องค์ประกอบที่ 8 ปัจจัยส่วนบุคคล						
ดัชนีที่ 26	ความสามารถในการพึ่งพาตนเอง	ศักยภาพในการทำงานในหน้าที่รับผิดชอบหรืออาชีพของตนเอง	ความต้องการสิ่งปรนเปรอที่ไม่มีขอบเขตจำกัด	ความต้องการแบบมีฉันทะ คือ มีขอบเขตจำกัด เป็นความต้องการด้านคุณภาพชีวิต	หลักการทางพุทธศาสนา	สมเด็จพระพุฒาจารย์ (2550)
ดัชนีที่ 27	มีการฝึกปฏิบัติธรรม	กิจกรรมที่ส่งเสริมการฝึกฝนทางด้านจิตใจ	การทำหน้าที่อย่างมีศิลปะคือ หน้าที่ของตนอย่างไม่เหมาะสมกับตนเอง สังคม สิ่งแวดล้อม ทำเพื่อปรารถนาด้านวัตถุหรือเป้าหมายที่เป็นวัตถุเป็นหลัก	การทำหน้าที่อย่างมีสัมมาทิฐิ คือ ศรัทธา ทำหน้าที่ของตนอย่างถูกต้องเหมาะสมทั้งต่อตนเอง สังคมและสิ่งแวดล้อม มีความคิด ความเชื่อที่ถูกต้อง	หลักการทางพุทธศาสนา	พุทธทาสภิกขุ (2554)
ดัชนีที่ 28	มีความมั่นคงทางจิตใจ	ความพอใจในชีวิตปัจจุบัน	การทำงานหรือกิจกรรมเป็นไปด้วยความจำใจ หรือถูกกำหนดให้ทำงานด้วยความต้องการ ผลตอบแทนด้านอื่น ๆ ทำงานเพราะมีเงื่อนไข	การทำงานหรือกิจกรรมเป็นไปด้วยความเต็มใจ พึงพอใจ ทำงานตามความต้องการของคุณภาพชีวิต ต้องการพัฒนาตนเองหรือพัฒนาศักยภาพของคน	หลักการทางพุทธศาสนา	พระพรหมคุณาภรณ์ (2005)

องค์ประกอบ/ดัชนี		เกณฑ์การพิจารณา	คำอธิบายรายละเอียดของเกณฑ์		หลักการ	แหล่งอ้างอิง
			“ความเปิดเผย”	“ความเกื้อกูล”		
ดัชนีที่ 29	มินวัตกรรม	นวัตกรรมวัตุดิบสิ่งทอ/สีย้อม	องค์ความรู้มาจากภายนอกชุมชน ต้องแสวงหาจากที่อื่น เช่น ได้รับจากคนอื่น จากกลุ่มอื่น จากชุมชนอื่น ๆ หรือแม้แต่ประเทศอื่น ๆ	องค์ความรู้เกิดขึ้นภายในชุมชนเอง เช่น เกิดในระดับบุคคล คนในครอบครัวในชุมชน แล้วเป็นประโยชน์ต่อคนในชุมชนหรือไปจนถึงได้ประโยชน์ในระดับสูงขึ้นไปไม่หวงแหนไว้เฉพาะของตน	การพัฒนาอย่างยั่งยืน	Roseland (2000)
		การคิดลวดลายใหม่ ๆ บนรากวัฒนธรรมของตนเอง	ไม่สามารถออกแบบพัฒนางานของตนเองได้เองต้องพึ่งพาคนภายนอกชุมชนเป็นผู้พัฒนาหรือออกแบบผลงานหรือไม่มีการเชื่อมโยงวัฒนธรรมของตนเข้ามาจนเสียอัตลักษณ์ของตนเอง	คนภายในชุมชนสามารถออกแบบพัฒนาได้เองต้องการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และความสามารถในการเชื่อมโยงองค์ประกอบของวัฒนธรรมที่ดึงมาให้สัมพันธ์เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน	หลักการทางพุทธศาสนา	สมเด็จพระพุทธิโชษาจารย์ (2546)
ดัชนีที่ 30	สร้างเครือข่าย	รูปแบบความร่วมมือเพื่อสังคม	การรวมกลุ่มเพื่อต่อรอง ผลประโยชน์ให้กับตนเอง การเข้าร่วมกิจกรรมเป็นไปเพื่อผลประโยชน์ของตนเอง	การรวมกลุ่มเพื่อต่อรอง ผลประโยชน์ให้กับชุมชน มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความสมัครใจในการเข้าร่วม	การพัฒนาแบบพึ่งตนเอง	Robinson and Green (2011)

องค์ประกอบ/ดัชนี		เกณฑ์การพิจารณา	คำอธิบายรายละเอียดของเกณฑ์		หลักการ	แหล่งอ้างอิง
			“ความเปิดเผย”	“ความเกื้อกูล”		
		รูปแบบความร่วมมือเพื่อพัฒนาองค์ความรู้	การใช้ความเป็นชุมชนไปสร้างการร่วมมือเพื่อพัฒนาความรู้กับหน่วยงานภายนอก แต่ผู้ได้รับความรู้หรือพัฒนาได้เฉพาะกลุ่มหรือใช้ไม่ได้ทั่วถึง	การใช้ความเป็นชุมชนไปสร้างการร่วมมือเพื่อพัฒนาความรู้กับหน่วยงานภายนอกเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างแท้จริง	การพัฒนาอย่างยั่งยืน	Beautieu and Jordan (2014)
		รูปแบบความร่วมมือเพื่อพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ	มีความร่วมมือกับองค์กรเครือข่ายในการยกระดับคุณภาพชีวิตเพื่อสร้างโอกาสในการประกอบอาชีพเฉพาะกลุ่ม ไม่ได้เป็นส่วนรวม	มีความร่วมมือกับองค์กรเครือข่ายในการยกระดับคุณภาพชีวิตเพื่อสร้างโอกาสในการประกอบอาชีพและมีสวัสดิการชุมชน	การพัฒนาอย่างยั่งยืน	Beautieu and Jordan (2014)

บทที่ 6

การนำตัวแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืนไปสู่การใช้งาน

6.1 การตรวจสอบตัวแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืนในพื้นที่ตัวอย่าง

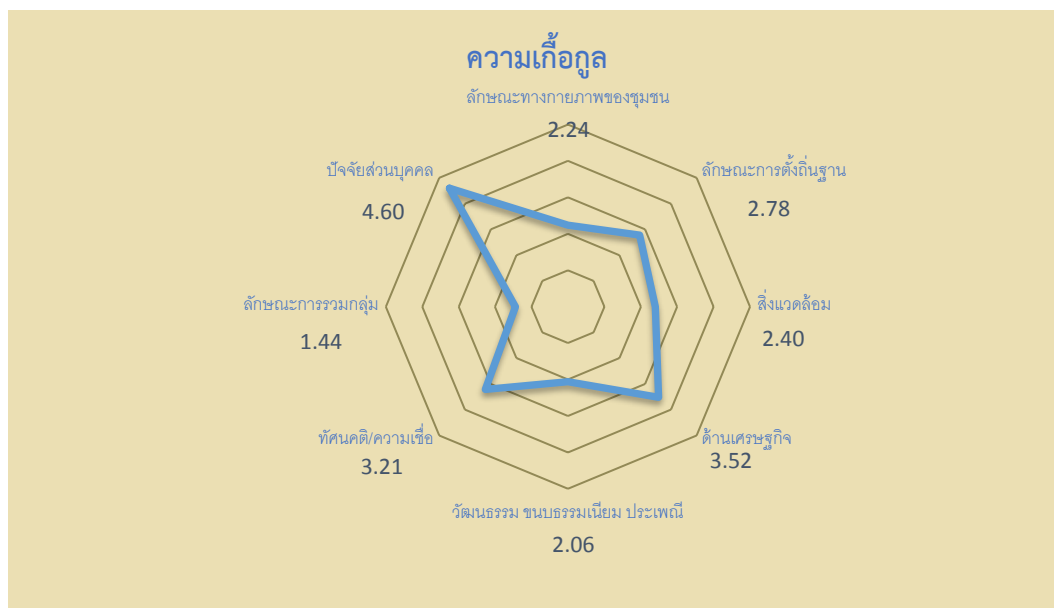
ภายหลังจากพัฒนาตัวแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืนเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยได้ทดลองนำตัวแบบฯ ที่พัฒนาได้ไปทดสอบการประเมิน โดยลงพื้นที่ในชุมชนสิ่งทอ อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ อีกครั้งผลการประเมินดังนี้

รูปที่ 6.1 แผนภูมิเรดาร์ (Radar Chart) แสดงผลการประเมินชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืนใน อ.แม่แจ่ม จ. เชียงใหม่ ด้านความเป็ดยั่งยืน

จากรูปที่ 6.1 การวิเคราะห์ผลการประเมินชุมชนสิ่งทอในด้านความเป็ดยั่งยืน (ผลกระทบเชิงลบ) แสดงให้เห็นว่า ชุมชนสิ่งทอในอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ มีผลกระทบเชิงลบที่มีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่มากที่สุดในด้านเศรษฐกิจ รองลงมาคือปัจจัยส่วนบุคคลและสิ่งแวดล้อม ตามลำดับ ในด้านเศรษฐกิจ พบว่า ชุมชนสิ่งทอในอำเภอแม่แจ่ม เริ่มประสบปัญหาเรื่องคู่แข่งทางการตลาด ทั้งเกิดจากการแข่งขันกันเองภายในชุมชนและภายนอกทำให้ปัญหาการแข่งขันสร้างความเป็ดยั่งยืนต่อกัน ราคาขึ้นอยู่กับปัจจัยภายนอกหรือกลไกทางการตลาดภายนอก รวมถึงวัตถุดิบซึ่งไม่สามารถผลิตได้เองหรือผลิตได้ไม่เพียงพอ เช่น ฝ้าย นอกจากนี้ ปัจจัยส่วนบุคคลหรือศักยภาพของคนที่เริ่มมีความแบ่งแยกและจากการที่มีคนภายนอกย้ายถิ่นฐานเข้ามาจำนวนมากทำให้ความคุ้นเคยหรือการมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันระหว่างเพื่อนบ้านเริ่มลดลง สำหรับด้านสิ่งแวดล้อมทั้งในด้านธรรมชาติและสภาพ

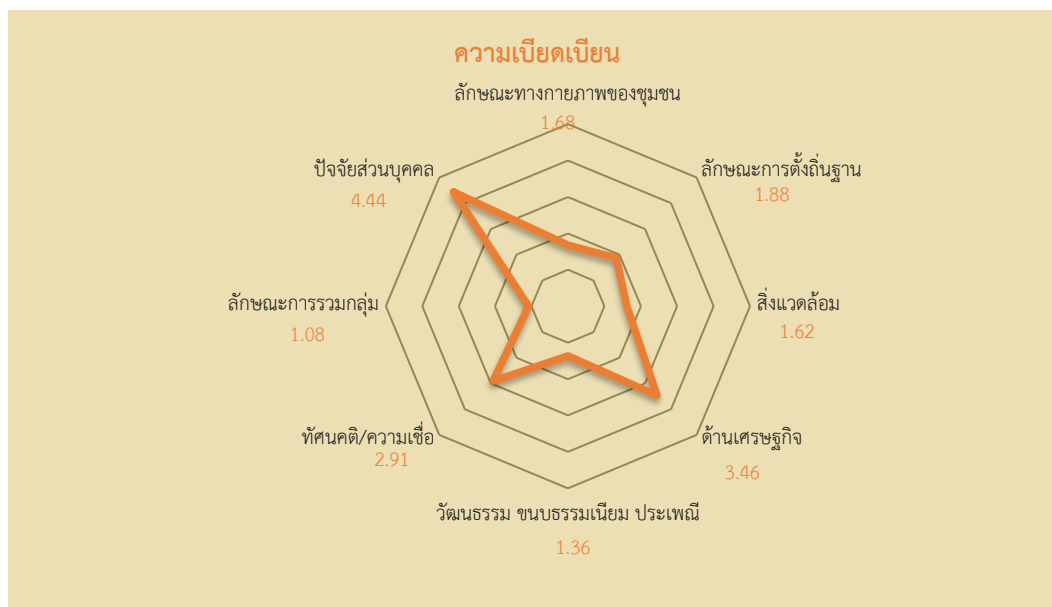
ความเป็นอยู่ของชุมชนในอำเภอแม่แจ่มยังมีการบุกรุกทำลายพื้นที่เพื่อทำเกษตรกรรมอยู่มาก นอกจากนี้การเข้ามาตั้งถิ่นฐานของคนจากภายนอกเพิ่มขึ้นก็มีส่วนทำให้พื้นที่ธรรมชาติบางส่วนได้รับผลกระทบและเมื่อความเป็นเมืองเพิ่มขึ้นการดูแลระบบสาธารณูปโภคและความสะอาดของชุมชนก็เริ่มมีความลำบากในการพัฒนาควรกำหนดนโยบายเพื่อลดลดปัญหาเหล่านี้ โดยเฉพาะการบุกรุกพื้นที่ธรรมชาติโดยปราศจากความพอเพียง ซึ่งจะส่งผลเสียให้กับชุมชนในอนาคต

รูปที่ 6.2 แผนภูมิเรดาร์ (Radar Chart) แสดงผลการประเมินชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืนใน อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่ ด้านความเกื้อกูล

จากรูปที่ 6.2 การวิเคราะห์ผลการประเมินชุมชนสิ่งทอในด้านความเกื้อกูล (ผลกระทบเชิงบวก) แสดงให้เห็นว่า ชุมชนสิ่งทอในอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ มีผลกระทบเชิงบวกที่มีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่มากที่สุดในปัจจัยส่วนบุคคล รองลงมาได้แก่ รองลงมาคือด้านเศรษฐกิจ และทัศนคติ/ความเชื่อ ตามลำดับ แสดงให้เห็นถึงปัจจัยภายในของบุคคลที่แสดงถึงศักยภาพของคนในชุมชนความเข้มแข็งและมั่นคงด้านจิตใจ นอกจากนี้ ในด้านเศรษฐกิจแม้ว่าในด้านความเบียดเบียนจะแสดงให้เห็นถึงปัญหาด้านการแข่งขันและการตลาด แต่พบว่าในส่วนของความเกื้อกูลภายในชุมชนจะมีความชัดเจน เนื่องจากมีหลายกิจกรรมที่ทำให้คนในชุมชนได้รับผลประโยชน์จากชื่อเสียงของผ้าทอ การเป็นแหล่งท่องเที่ยวและมีอัตลักษณ์ของผ้าทอที่แตกต่างจากชุมชนอื่น ส่งผลต่อภาพรวมด้านเศรษฐกิจหลาย ๆ ระดับ และการที่มีทัศนคติความเชื่อในด้านศาสนาอย่างเข้มแข็ง มีศูนยรวมนจิตใจหรือจิตวิญญาณภายในชุมชน ซึ่งแต่ละบุคคลย่อมมีระดับความศรัทธาแตกต่างกันแต่เมื่อต้องอยู่ร่วมกันก็สามารถเกื้อกูลกันได้อย่างเหมาะสม ซึ่งเป็นผลมาให้เกิดการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและส่งเสริมให้มีการสืบสานอย่างต่อเนื่องในชุมชน

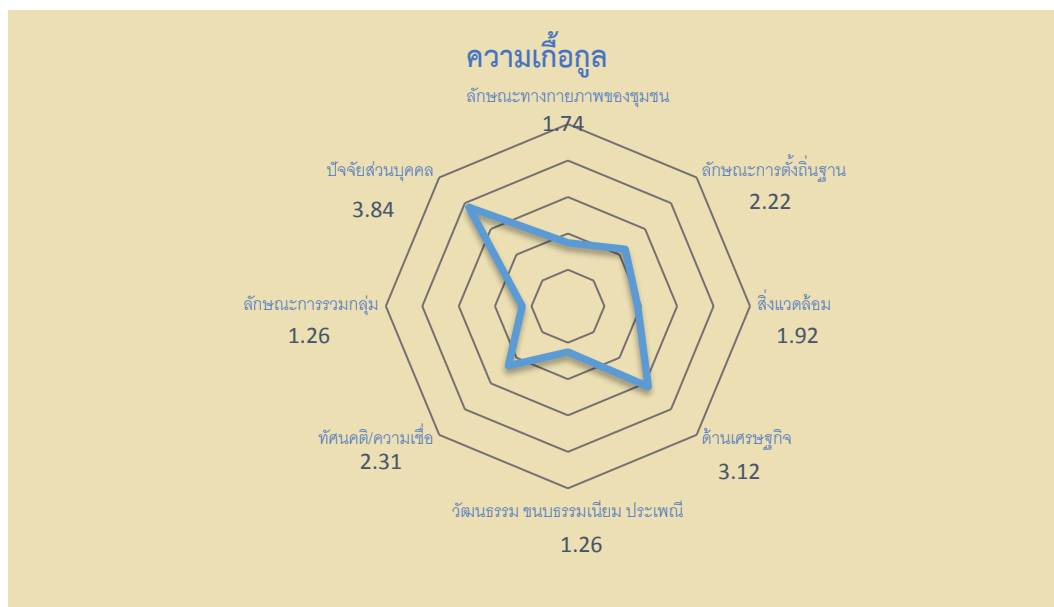
นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังได้ทดสอบการใช้งานตัวแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืนในชุมชนสิ่งทอที่อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ผลการประเมินดังรายละเอียดต่อไปนี้

รูปที่ 6.3 แผนภูมิเรดาร์ (Radar Chart) แสดงผลการประเมินชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืนใน อ.ลับแล จ.อุตรดิตถ์ ด้านความเป็ยดเป็ยน

จากรูปที่ 6.3 การวิเคราะห์ผลการประเมินชุมชนสิ่งทอในด้านความเป็ยดเป็ยน (ผลกระทบเชิงลบ) แสดงให้เห็นว่า ชุมชนสิ่งทอในอำเภอ.ลับแล จังหวัด.อุตรดิตถ์ มีผลกระทบเชิงลบที่มีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่มากที่สุดในด้าน ปัจจัยส่วนบุคคล รองลงมา คือด้านเศรษฐกิจและทัศนคติ/ความเชื่อ จากการสังเกตและสัมภาษณ์คนในชุมชน พบว่า คนในชุมชนมีแนวโน้มในการพึ่งพาผู้อื่นและปัจจัยภายนอกค่อนข้างมาก นอกจากนี้ยังพบว่าแนวคิดในการนับถือศาสนาและความเชื่อตามคตาคำสอนจากบรรพบุรุษ ได้เริ่มลดน้อยลงและการใช้ชีวิตเริ่มมีลักษณะของความเป็นชุมชนเมืองมากขึ้น อีกทั้งในชุมชนขาดผู้นำทางจิตวิญญาณที่เชื่อมโยงให้เกิดความเลื่อมใส ศรัทธา การทำกิจกรรมต่าง ๆ เป็นไปตามประเพณีและเคยชิน ซึ่งอาจเป็นสาเหตุให้วัฒนธรรมบางอย่างที่สำคัญของชุมชนค่อย ๆ ลดบทบาทและมีความเปลี่ยนแปลงแบบสังคมเมืองมากขึ้น นโยบายในการพัฒนาจึงควรเร่งฟื้นฟูสิ่งดีงามด้านจิตใจให้มากขึ้นเนื่องจากอาจส่งผลกระทบต่อสร้างความเป็นกันเองให้กับสังคม ธรรมชาติและไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้ ในด้านเศรษฐกิจพบว่า การทอผ้าเน้นการแข่งขันและกำหนดราคาที่ค่อนข้าง

สูง และเนื่องจากไม่สามารถเลี้ยงไหมได้เองทำให้ต้องพึ่งปัจจัยการผลิตจากผู้อื่นและสินค้ามีราคาสูง คนในชุมชนไม่สามารถใช้ในชีวิตประจำวันได้

รูปที่ 6.4 แผนภูมิเรดาร์ (Radar Chart) แสดงผลการประเมินชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืนใน อ.ลับแล จ. อุตรดิตถ์ ด้านความเกื้อกูล

จากรูปที่ 6.4 การวิเคราะห์ผลการประเมินชุมชนสิ่งทอในด้านความเกื้อกูล (ผลกระทบเชิงบวก) แสดงให้เห็นว่า ชุมชนสิ่งทอในอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ มีผลกระทบเชิงบวกที่มีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่มากที่สุดในด้านปัจจัยส่วนบุคคล รองลงมาคือด้านเศรษฐกิจ และทัศนคติ/ความเชื่อ ตามลำดับ แสดงให้เห็นถึงปัจจัยภายในที่โดดเด่นของชุมชนใน อ. ลับแล คือชุมชนมิกติกา มีส่วนร่วมในการกำหนดลักษณะต่าง ๆ ตามความต้องการของคนในชุมชนและความพยายามในการสร้างความร่วมมือกันเพื่อช่วยเหลือกันและกันในหลาย ๆ ด้าน ในขณะที่เดียวกันการตั้งถิ่นฐานของชุมชนค่อนข้างเป็นระเบียบ มีความสะดวกสบายในด้านระบบสาธารณูปโภคที่ถูกจัดสรรได้พอเพียง ลักษณะดังกล่าวอาจเป็นผลมาจากการใกล้ชิดกับเมืองที่มีความเจริญและการเข้าถึงได้สะดวกของชุมชน อย่างไรก็ตาม ในด้านทัศนคติ/ความเชื่อ แม้ว่าส่วนของความเบียดเบียนจะแสดงออกอย่างชัดเจน แต่ก็มีความเข้มแข็งในการที่จะสืบสานมรดกทางวัฒนธรรมและคติที่ดั่งงามทางด้านศาสนา รวมถึงมีความพยายามที่จะทำบุ๋บารุงศาสนาและมรดกทางวัฒนธรรมในหลาย ๆ กิจกรรม ซึ่งควรได้รับการสนับสนุนให้เพิ่มพูนมากขึ้น เพื่อให้สามารถดำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ที่ดีและสามารถส่งต่อไปถึงรุ่นต่อไปได้

นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้นำตัวแบบกลับไปสอบถามแนวคิดและหลักการจากผู้เกี่ยวข้องที่ไม่ได้เป็นกลุ่มตัวอย่างใน อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ จากการลงพื้นที่เพื่อนำตัวแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืนไปทดสอบการใช้งานในพื้นที่ อ.ลับแล จ.อุตรดิตถ์ โดยพิจารณาตาม

องค์ประกอบของตัวแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน พบว่า มีความสอดคล้องและแตกต่างกันระหว่าง 2 พื้นที่ในประเด็นต่อไปนี้

1. ลักษณะทางกายภาพของชุมชน พบว่า อ.ลับแล จ.อุตรดิตถ์ มีพื้นที่ราบมากกว่า แม้จะมีภูเขาโอบล้อมแต่การเข้าถึง การคมนาคมเป็นไปสะดวกมากกว่า พื้นที่ยังคงมีความเป็นธรรมชาติแต่พบว่าลักษณะของความเป็นเมืองเริ่มมีมากด้วยเช่นกัน พื้นที่ป่า และทรัพยากรธรรมชาติยังคงมีความอุดมสมบูรณ์และพอเพียงให้ชุมชนได้ใช้ประโยชน์จากสภาพแวดล้อม

2. ลักษณะการตั้งถิ่นฐาน รูปแบบความเป็นเมืองยังไม่มาก การสร้างบ้านเรือนอยู่ใกล้ชิดติดกันแต่ความเป็นพื้นที่แบบดั้งเดิมเหลือน้อยมากและเมื่อเปรียบเทียบกับ อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่ พบว่า มีความพลุกพล่านมากกว่า ทั้งจากคนสัญจร แต่ก็ยังคงมีความสงบที่สามารถสร้างสมาธิในการทำงานได้

3. สิ่งแวดล้อม พบว่า สภาพโดยทั่วไปมีความเป็นระเบียบ การอยู่ร่วมกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรอบชุมชนมีความพอดี พอเพียง เนื่องจากพื้นที่มีภูเขาและชาวบ้านที่ทำไร่ ปลูกสวนผลไม้ก็สามารถปรับตัวเข้ากับภาพแวดล้อมและจัดสรรพื้นที่ได้ดี

4. ด้านเศรษฐกิจ ในการประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับสิ่งทอ พบว่า ชุมชนในอ.ลับแล ผลิตสิ่งทอเพื่อเป็นสินค้าและใช้ในชีวิตประจำวันเช่นเดียวกับชุมชนใน อ.แม่แจ่ม แต่ใช้วัตถุดิบแตกต่างกัน โดยที่อ.ลับแลจะเน้นการใช้เส้นไหม ผสมกับเส้นด้ายฝ้ายเป็นหลัก แต่ทั้งสองชุมชนแสดงให้เห็นถึงการปรับสภาพทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่มาใช้ได้อย่างเหมาะสม แต่ราคาของผ้าที่ทอใน อ.ลับแล จะค่อนข้างมีราคาสูงเมื่อเทียบกับผ้าตีนจกในอ.แม่แจ่ม ทั้งนี้อาจเป็นเพราะวัตถุดิบที่ใช้ และเนื่องจากการผลิตผ้าไหมทำได้ค่อนข้างช้าเพราะมีความละเอียดจึงทำให้ราคาสูง

5. ด้านความเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ชนบธรรมนิยม ประเพณี เนื่องจากทั้งสองพื้นที่มีเชื้อสายไทยยวนและมีรากของวัฒนธรรมมาจากแหล่งเดียวกัน การดำรงรักษาไว้ซึ่งประเพณีหลาย ๆ อย่างจึงคล้ายคลึงกัน แต่อย่างไรก็ตามพบว่า ในชุมชนของ อ.ลับแล การเชื่อมโยงของคนรุ่นเก่ากับคนรุ่นใหม่ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ให้เกิดความต่อเนื่องมีน้อย กิจกรรมทางวัฒนธรรมบางอย่างจึงเหลือเพียงการเล่าขานแต่ไม่ได้สืบสานมาจนถึงปัจจุบัน

6. ทักษะ/ความเชื่อ ในพื้นที่ของ อ.ลับแล ชุมชนสิ่งทอที่กระจายอยู่ในพื้นที่มีหลักคิดที่มาจากวัฒนธรรมของบรรพบุรุษอยู่บ้างแต่ค่อนข้างน้อยกว่าเมื่อเทียบกับใน อ.แม่แจ่ม จึงทำให้วิถีชีวิตของคนในชุมชนค่อนข้างจะมีความเป็นวิถีของคนเมืองมากกว่า นอกจากนี้ จากการที่ในพื้นที่ไม่มีจุดรวมทางจิตใจที่ชัดเจน กิจกรรมต่าง ๆ เป็นการทำตามความเคยชินหรือประเพณี เช่นการไปทำบุญ

การทำกิจกรรมที่แสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ การสืบสานคำสอนจากคนยุคเก่าจึงค่อย ๆ ลด
เลือนลง

7. ลักษณะการรวมกลุ่ม เป็นการรวมกลุ่มที่มุ่งเน้นกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างรายได้ หรือสร้าง
งานเป็นส่วนใหญ่ มีกิจกรรมเพื่อการทำงานส่วนรวมน้อย ในชุมชนทอผ้ามีผู้หญิงเป็นส่วนใหญ่กิจกรรม
ที่รวมกันจึงเป็นเรื่องของงานทอผ้า นอกจากนี้ จากการตั้งบ้านเรือนที่แยกกันอยู่และมีระยะทางไกล
ในการมาชุมนุมเพื่อทำกิจกรรมร่วมกันจึงเป็นไปได้ค่อนข้างยาก

8. ปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ผู้ที่ทอผ้าในชุมชนสิ่งทอและมีอาชีพเสริมด้วยการทอผ้า ต่างให้
ความเห็นที่สามารถพึ่งพาตนเองได้จากความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ และงานสิ่งทอก็
สามารถฝึกความมีสมาธิ ความละเอียดถี่ถ้วนและการแก้ปัญหา เนื่องจากต้องมีความตั้งใจจึงจะ
สามารถทอผ้าออกมาได้ดี ความผิดพลาดและไม่แก้ไขจะเป็นความไม่สมควรและสิ่งที่เกิดขึ้นจะ
เห็นได้ชัดเจนจากผลงาน และแม้ว่าจะได้รับการถ่ายทอดความรู้มาจากบรรพบุรุษ แต่การ
เปลี่ยนแปลงปรับแต่งให้ได้สิ่งใหม่ ๆ ก็จำเป็นต่อการทำงานสิ่งทอ จึงทำให้ต้องแสวงหาความรู้และ
รวมกลุ่มกันเพื่อพัฒนาตนเองอยู่เสมอ

จากการสำรวจพื้นที่ของผู้วิจัยโดยการนำตัวแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน
ไปใช้ในการสังเกตการณ์ พบว่า การพิจารณาศักยภาพของชุมชนสิ่งทอที่ อ. ลับแล ด้วยองค์ประกอบ
ทั้ง 8 ด้านนี้ช่วยสร้างความเข้าใจและมองเห็นแนวทางในการวางแผนหรือกำหนดนโยบายเพื่อการ
พัฒนาชุมชนได้ แต่อย่างไรก็ตามต้องมีการสำรวจอย่างรอบคอบและใช้เวลาเพื่อให้เกิดความเข้าใจใน
วิถีชุมชนและทัศนคติที่แท้จริง

6.2 ความเป็นไปได้ในการนำตัวแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทอไปใช้

นอกจากนี้ ได้นำเสนอแนวคิดและสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องใน 3 ประเด็น คือ 1) ความเหมาะสม
ขององค์ประกอบและดัชนีย่อยในแต่ละองค์ประกอบ 2) ความเป็นไปได้ในการนำตัวแบบไป
ประยุกต์ใช้ และ 3) ประโยชน์ที่มีต่อการกำหนดนโยบายหรือวางแผนในการพัฒนาชุมชน ผลการ
ตรวจสอบและพิจารณาของผู้เกี่ยวข้องและมีบทบาทต่อการพัฒนาชุมชนสิ่งทอทั้ง 2 แห่ง ดัง
รายละเอียดต่อไปนี้

6.1.1 ความเหมาะสมขององค์ประกอบและดัชนีย่อยในแต่ละองค์ประกอบ

ผู้เกี่ยวข้องและมีบทบาทต่อการพัฒนาชุมชนสิ่งทอทั้ง 2 แห่ง เห็นว่า องค์ประกอบ
ของการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน ทั้ง 8 องค์ประกอบและดัชนีย่อย 30 ดัชนี มีส่วนสำคัญต่อการ
พิจารณาในการวางแผนพัฒนาชุมชนสิ่งทอ โดยเฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบที่มาจากปัจจัย
ภายในชุมชน ทั้งในด้านวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ด้านทัศนคติ/ความเชื่อ ของคนใน

ชุมชนและปัจเจกส่วนบุคคล โดยให้ความคิดเห็นว่า คนในชุมชนมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาชุมชนของตนเอง ไม่ใช่หน่วยงานภายนอก หากคนในชุมชนมีความเข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้ ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดจากปัจจัยภายนอกจะแก้ไขได้ไม่ยาก โดยคนภายในชุมชนต้องมีเป้าหมาย และนักพัฒนาจากภายนอกควรทำหน้าที่เป็นผู้สังเกตการณ์ไม่ใช่ชี้นำในส่วนที่ยากต่อการนำไปต่อยอดของคนภายใน นอกจากนี้ การพัฒนาชุมชนเป็นงานที่ใช้ระยะเวลาและมีส่วนเกี่ยวข้องกับคนในชุมชนทุกระดับชั้น การลงพื้นที่สำรวจเพื่อตัดสินใจในการวางแผนและกำหนดนโยบายในการพัฒนาควรทำอย่างต่อเนื่อง ครอบคลุมและรอบคอบ อีกทั้ง นักพัฒนาควรประกอบไปด้วยผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่ายที่จะช่วยกันเสนอ มุมมองโดยเฉพาะต้องมีนักพัฒนาที่เป็นผู้ที่เกี่ยวข้องอยู่ในพื้นที่ เพื่อนำเสนอและวางแผนงานได้อย่าง เข้าใจบริบทของคนในพื้นที่อย่างแท้จริง

นอกจากนี้ ในด้านการส่งเสริมเรื่องของจิตใจและการพิจารณาด้านพุทธศาสนา ผู้ทรงคุณวุฒิ ทั้ง 2 พื้นที่ต่างเห็นด้วยอย่างยิ่งที่พุทธศาสนามีส่วนทำให้การพัฒนาชุมชนสิ่งทอเป็นไปอย่างมีความสุข มีความเกื้อกูลและมีส่วนทำให้การทำงานด้านสิ่งทอมีความละเอียดละไม ดังนั้น พื้นที่ที่มีหลักคิดทาง พุทธศาสนาที่เข้มแข็งย่อมจะส่งเสริมให้คนในพื้นที่มีความคิดและทัศนคติที่ดีต่อการทำงาน การอยู่ ร่วมกันในธรรมชาติอย่างเกื้อกูล และส่งผลต่อการปฏิบัติตัวของคนในชุมชนให้มีความสมถะ พอเพียง และแก้ไขปัญหาต่าง ๆ อย่างมีเมตตา อย่างไรก็ตาม การมีผู้นำทางจิตวิญญาณหรือความคิด ซึ่งเป็น ผู้ที่คนในชุมชนให้ความเลื่อมใสศรัทธา จะยิ่งมีส่วนให้กิจกรรมหรือการกระทำต่าง ๆ สามารถดำเนิน ต่อไปได้อย่างต่อเนื่อง ทั้งกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี หรือกิจกรรมที่ เป็นนโยบายจากภาครัฐ ที่ต้องอาศัยความสนับสนุนจากชุมชน อีกทั้ง พระสงฆ์หรือบุคคลที่เป็นที่ เคารพ ศรัทธาจะเป็นผู้นำพาชุมชนให้มีความเข้มแข็งและมีศักยภาพในการพึ่งพาตนเองได้สูง อีกทั้ง ความแตกต่างของศาสนาไม่ได้เป็นปัญหาต่อการอยู่ร่วมกันแต่อย่างใด

6.1.2 ความเป็นไปได้ของการนำตัวแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืนไป ประยุกต์ใช้

ผู้เกี่ยวข้องพิจารณาเห็นว่ามีความเป็นไปได้ในการประยุกต์ตัวแบบการพัฒนาชุมชนสิ่งทอ อย่างยั่งยืนไปใช้สำหรับพิจารณาแนวโน้มของชุมชนสิ่งทอที่มีศักยภาพในการพัฒนาให้เกิดความยั่งยืน ต่อไป ในส่วนของการพัฒนาด้านสิ่งทอเห็นว่ามีเหมาะสมและจำเป็น เนื่องจากสิ่งทอมีความ เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชุมชน นอกจากนี้ยังเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีอัตลักษณ์และความงามที่แตกต่าง กันในแต่ละท้องถิ่นอย่างเห็นได้ชัด การพัฒนาให้ผ้าทอได้นำไปใช้ทั้งในชีวิตประจำวันและเพื่อการค้าก็ มีส่วนสร้างความมั่นคงให้กับวิถีชีวิตของคนในชุมชน และเห็นว่ารายได้ที่มาจาก การทอผ้ามีความ พอเพียงและเหมาะสมต่อการใช้จ่ายในชีวิตประจำวันหากทำเป็นอาชีพเสริมตามวิถีชีวิตที่เป็นอยู่ แต่ หากผู้ที่ต้องการทำเพื่อการค้าและเริ่มมีแนวโน้มเพื่อนำด้านการตลาดก็มีส่วนที่ทำให้ต้องแข่งขันสูง

และอาจส่งผลต่อความสุข ความสงบภายในจิตใจของผู้ท้อเพราะมีความว่าวุ่นจากปัจจัยภายนอกเพิ่มมากขึ้น ขาดความสงบ สมารถในการทำงานและส่งผลต่อผลงานที่อาจลดคุณค่าและความงามลง ซึ่งส่งผลต่อคุณภาพผ้าทอและมีผลต่อราคาอย่างเห็นได้ชัดเจน

การพิจารณาความสามารถในการพึ่งพาตนเองของชุมชนสิ่งทอโดยพิจารณาทั้งจากปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายใน มีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการกำหนดนโยบายการพัฒนาในทุกชุมชน แต่ปัจจัยภายในที่เกิดจากเกื้อกูลกันของคนภายในชุมชนจะเป็นสิ่งบ่งชี้ที่ชัดเจนว่าชุมชนสิ่งทอสามารถพึ่งพาตนเองได้หรือไม่ ซึ่งการจะรับรู้ความคิดภายในใจคนในชุมชนได้ ก็ต้องพิจารณาบริบทวิถีชีวิตไปพร้อม ๆ กันด้วย

6.1.3 ประโยชน์ที่มีต่อการกำหนดนโยบายหรือวางแผนในการพัฒนาชุมชน

ผู้เกี่ยวข้องในชุมชนทั้งสองแห่ง ให้ความเห็นว่า การพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน โดยมีตัวแบบที่ประกอบด้วยองค์ประกอบ 8 ส่วนนี้สามารถใช้ประโยชน์ต่อการวางแผนเชิงนโยบายให้กับชุมชนสิ่งทอได้โดยต้องเน้นการลดการเบียดเบียนในด้านต่าง ๆ ลงและใช้ความสุขของคนในชุมชนเป็นตัวกำหนดจึงจะสามารถวางแผนให้เป็นรูปธรรมได้ โดยกำหนดว่าสิ่งใดคือความสุขที่แท้จริงของคนในชุมชน นโยบายที่มีลักษณะแบบเหมารวมหรือมีความเหมือนกันในด้านรูปแบบโดยปราศจากการพิจารณาความต้องการของคนในชุมชนจะทำให้เกิดการขัดแย้ง

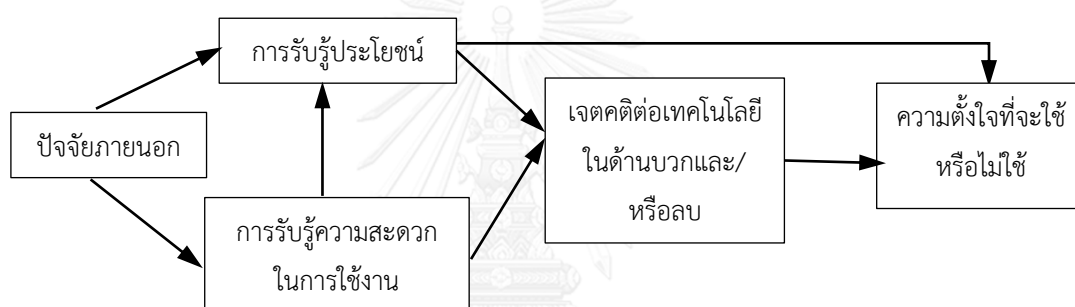
6.3 การประเมินการยอมรับตัวแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยได้สร้างคู่มือตัวแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน ในการออกแบบคู่มือตัวแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืนผู้วิจัยได้เลือกใช้การออกแบบหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (eBook : electronic book) เพื่อให้สามารถประยุกต์ใช้ได้กับคอมพิวเตอร์ในการเปิดอ่าน รวมถึงสามารถเชื่อมโยงกับเว็บไซต์ต่าง ๆ ได้สะดวก โดยคู่มือนี้จะสร้างขึ้นด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ เพื่อให้มีลักษณะเป็นเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ ที่สามารถอ่านผ่านทางหน้าจอคอมพิวเตอร์ทั้งในระบบออฟไลน์ และออนไลน์ และสามารถเชื่อมโยงไปยังส่วนต่าง ๆ ของหนังสือและเว็บไซต์ต่าง ๆ นอกจากนี้ข้อดีของหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ คือ สามารถปรับปรุงข้อมูลให้ทันสมัยได้ตลอดเวลา ทั้งนี้เพื่อให้สะดวกต่อผู้ใช้งานซึ่งเป้าหมายคือนักพัฒนาชุมชนและผู้เกี่ยวข้องที่จำเป็นต้องเดินทางและเข้าไปยังชุมชนต่าง ๆ ในพื้นที่ที่ห่างไกลซึ่งจะทำให้สะดวกต่อผู้ใช้และเข้าถึงได้ง่าย

การออกแบบคู่มือจะใช้โปรแกรมออกแบบ Indesign ซึ่งสามารถทำงานด้านการจัดหน้ากระดาษได้เป็นอย่างดีและสามารถแปลงข้อมูลและเขียนโปรแกรมให้ทำงานร่วมกับเอกสารประเภท Portable document format หรือ PDF ซึ่งได้รับการพัฒนาโดยบริษัท Adobe System Inc คู่มือที่ออกแบบและจัดให้อยู่ในรูปแบบ PDF เรียบร้อยแล้วจะอยู่ในรูปแบบเหมือนเอกสารพร้อมพิมพ์

ซึ่งสามารถใช้งานได้ในระบบปฏิบัติการจำนวนมากและรวมถึงอุปกรณ์การอ่านหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ ในหลาย ๆ รูปแบบด้วย อีกทั้งสามารถรักษารูปแบบของเอกสารไว้เหมือนต้นฉบับ และสามารถจัดเก็บ ตัวอักษร รูปภาพ รูปลายเส้น ในลักษณะที่เป็นหน้าหนังสือ ได้จำนวนหลายหน้าในแฟ้มข้อมูลเดียวกัน นอกจากนี้ ภายในคู่มือจะใช้การนำเสนอข้อมูลด้วยการออกแบบข้อมูลให้มีลักษณะผสมผสานกันระหว่างข้อมูลที่เป็นตัวอักษรและภาพหรือกราฟิกซึ่งบ่งชี้ถึงข้อมูล (Infographic หรือ Information Graphic) ที่ประมวลผลได้ง่ายด้วยการมอง ทำให้เข้าถึงข้อมูลซับซ้อน ในเวลาอันจำกัด

เมื่อได้คู่มือเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยได้นำคู่มือไปประเมินการยอมรับตัวแบบนวัตกรรมโดยนำทฤษฎีการยอมรับเทคโนโลยี TAM (Technology Acceptance Model : TAM) เพื่อใช้อธิบายกระบวนการที่บุคคลยอมรับและใช้เทคโนโลยีใหม่ ซึ่งอธิบายโดย Davis, Bagozzi, and Warshaw (1989) ดังรูปที่ 6.5

รูปที่ 6.5 แบบจำลองการยอมรับเทคโนโลยี TAM (Technology Acceptance Model : TAM)

ที่มา: ประยุกต์จาก Davis et al. (1989)

กระบวนการประเมินการยอมรับตัวแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืนนี้ ผู้วิจัยใช้การสอบถามความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญและผู้เกี่ยวข้องกับงานด้านการพัฒนาชุมชนจากหน่วยงานต่าง ๆ ได้แก่ อาจารย์ในมหาวิทยาลัย เจ้าหน้าที่ของกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย และกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 30 ราย โดยใช้แบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูล เนื้อหาประกอบด้วยข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ระดับความคิดเห็นที่มีต่อคู่มือในรูปแบบหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ และข้อเสนอแนะเพิ่มเติม การสอบถามได้การวิเคราะห์ผลเป็น 3 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ส่วนที่ 2 การยอมรับคู่มือตัวแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืนในรูปแบบหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (E-book)

ส่วนที่ 3 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

ผลการประเมินการยอมรับคู่มือตัวแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน ได้ผลดังต่อไปนี้

6.3.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

จากแบบสอบถามที่สอบถามกลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามแสดงดังตารางที่ 6.1

ตารางที่ 6.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

N=30

ข้อมูล	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	0.00	0.00
หญิง	30.00	100.00
รวม	30.00	100.00
ตำแหน่งในหน่วยงาน		
อาจารย์มหาวิทยาลัย	3.00	10.00
ผู้ประกอบการสิ่งทอพื้นเมือง	2.00	6.67
วิศวกรวิชาการชำนาญการ	4.00	13.33
นักวิชาการระดับปฏิบัติการ	15.00	50.00
ไม่ตอบ	6.00	20.00
รวม	30.00	100.00

ตารางที่ 6.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม (ต่อ)

N=30

ข้อมูล	จำนวน	ร้อยละ
อายุ		
20-30 ปี	0.00	0.00
31-40 ปี	3.00	10.00
41-50 ปี	24.00	80.00
มากกว่า 50 ปี	3.00	10.00
รวม	30.00	100.00
ระดับการศึกษา		
ต่ำกว่าปริญญาตรี	0.00	0.00
ปริญญาตรี	5.00	16.67
สูงกว่าปริญญาตรี	20.00	66.67
ไม่ตอบ	5.00	16.67
รวม	30.00	100.00

จากตารางที่ 6.1 จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามทั้งหมดเป็นผู้หญิง ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 41-50 ปี ตำแหน่งในหน่วยงานคือเป็นนักวิชาการในระดับปฏิบัติการ รองลงมาได้แก่ วิศวกร ชำนาญการ และอาจารย์มหาวิทยาลัย ตามลำดับ โดยมีระดับการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรีเป็นส่วนใหญ่

6.3.2 การยอมรับคู่มือตัวแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืนในรูปแบบหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (E-book)

เพื่อศึกษาการยอมรับคู่มือตัวแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืนในรูปแบบหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (E-book) ได้สอบถามความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อการใช้งานของคู่มือ ข้อมูลแสดงดังตารางที่ 6.2

ตารางที่ 6.2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำคู่มือไปใช้งาน

N=30

ปัจจัย	คะแนนเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบน	ระดับเฉลี่ยความ
	ความคิดเห็น (\bar{X})	มาตรฐาน S.D.	คิดเห็น
การรับรู้ประโยชน์ (Perceived Usefulness)			
ข้อมูลในคู่มือทำให้ได้รับความรู้ในการพัฒนาชุมชนสิ่ง ทอ	4.50	0.26	มากที่สุด
ข้อมูลในคู่มือสร้างแรงจูงใจในการวางแผนพัฒนา ชุมชนสิ่งทอ	5.00	0.17	มากที่สุด
ข้อมูลมีประโยชน์ต่อการนำไปประยุกต์ใช้ในการ พัฒนาชุมชนสิ่งทอ	4.83	0.20	มากที่สุด
คู่มือนี้เป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนอื่นได้	4.50	0.26	มากที่สุด
การรับรู้ความสะดวกในการใช้งาน (Perceived Ease of Use)			
รูปแบบของคู่มือสะดวกต่อการใช้งาน	4.50	0.26	มากที่สุด
คู่มือมีความรวดเร็วในการนำไปใช้งาน	4.17	0.32	มาก
คู่มือนี้สามารถเข้าถึงได้ตลอดเวลา	4.67	0.23	มากที่สุด
คู่มือรองรับอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ที่ใช้งานอยู่ เช่น โทรศัพท์ โน้ตบุค คอมพิวเตอร์ PC	4.63	0.24	มากที่สุด
ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี (Ability to use)			
สามารถใช้คู่มือได้ด้วยตนเอง	4.83	0.20	มากที่สุด
สามารถแนะนำให้กับผู้อื่นใช้ได้	4.83	0.20	มากที่สุด
ทัศนคติต่อการใช้งาน (Attitude to use)			
รูปแบบของคู่มือน่าสนใจ	4.17	0.32	มาก
คู่มือเป็นแนวคิดที่ดีในการนำไปใช้งานภาคสนาม	4.83	0.20	มากที่สุด
รูปแบบสามารถจูงใจให้เกิดแนวคิดในการพัฒนา ชุมชนสิ่งทอ	4.00	0.34	มาก
รู้สึกพึงพอใจต่อรูปแบบของคู่มือ	4.33	0.29	มากที่สุด
กระตุ้นให้เกิดความสนใจการพัฒนาชุมชนสิ่งทอใน มุมมองใหม่	4.50	0.26	มากที่สุด
ความตั้งใจที่จะใช้งาน (Behavior Intention of Use)			
โอกาสในการนำคู่มือนี้ไปใช้ในการพัฒนาชุมชนสิ่งทอ	4.00	0.34	มาก
แนวโน้มในการนำไปใช้ประกอบการวางแผนพัฒนา ชุมชนสิ่งทอ	4.17	0.32	มาก

ตารางที่ 6.2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำคู่มือไปใช้งาน (ต่อ)

N=30

ปัจจัย	คะแนนเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบน	ระดับเฉลี่ยความ
	ความคิดเห็น (\bar{X})	มาตรฐาน S.D.	คิดเห็น
แนวโน้มในการแนะนำให้ผู้สนใจงานพัฒนาชุมชนนำไปใช้	4.17	0.32	มาก

จากตารางที่ 6.2 ผลการประเมินการยอมรับในคู่มือตัวแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งอย่างยั่งยืนในรูปแบบหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (E-book) ในด้านการรับรู้ประโยชน์ (Perceived usefulness) พบว่า ผู้ใช้เห็นว่าข้อมูลในคู่มือสร้างแรงจูงใจในการวางแผนพัฒนาชุมชนสิ่งทอมากที่สุด มีคะแนนเฉลี่ย 5.00 รองลงมาเห็นว่า ข้อมูลมีประโยชน์ต่อการนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชนสิ่งทอ มีคะแนนเฉลี่ย 4.83 ในด้านการรับรู้ความสะดวกในการใช้งาน (Perceived Ease of Use) พบว่า ผู้ประเมินเห็นด้วยมากที่สุดในเรื่อง คู่มือนี้สามารถเข้าถึงได้ตลอดเวลา มีคะแนนเฉลี่ย 4.67 รองลงมาคือคู่มือสามารถรองรับอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ที่ใช้งานอยู่ มีคะแนนเฉลี่ย 4.63 โดยความสามารถในการใช้เทคโนโลยี (Ability to use) ของผู้ประเมินพบว่า สามารถใช้คู่มือได้ด้วยตนเอง และสามารถแนะนำให้ผู้อื่นใช้ได้มีความเห็นด้วยมากที่สุดมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากันคือ 4.83 ในด้านทัศนคติต่อการใช้งาน (Attitude to use) ผู้ประเมินเห็นด้วยมากที่สุดว่าคู่มือเป็นแนวคิดที่ดีในการนำไปใช้งาน ภาคสนาม มีคะแนนเฉลี่ย 4.83 รองลงมาได้แก่ กระตุ้นให้เกิดความสนใจการพัฒนาชุมชนสิ่งทอในมุมมองใหม่ มีคะแนนเฉลี่ย 4.50

6.3.3 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

นอกจากระดับความคิดเห็นในการนำไปใช้แล้ว ผู้ประเมินยังได้ให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมดังนี้

ด้านเนื้อหาของคู่มือ

1. คู่มือมีรูปแบบเป็นวิชาการ ซึ่งอาจจะยากต่อการใช้งานและความเข้าใจของบุคคลทั่วไป หรือชาวบ้านที่ต้องการนำไปใช้
2. เป็นคู่มือที่มีประโยชน์ น่าจะนำไปให้ผู้ที่เกี่ยวข้องในหน่วยงานต่าง ๆ ได้ใช้ต่อไป
3. ควรเพิ่มเติมวิธีการอ่านหรือการวิเคราะห์ เพื่อสรุปว่าควรพัฒนาสิ่งทอของชุมชนต่อหรือไม่ อย่างไร

ด้านการพัฒนาเทคโนโลยี

1. ควรจะทำ Application ของคู่มือเชื่อมต่อกับส่วนที่แสดงผลกราฟและผลวิเคราะห์ผลออกมาได้เลย

ผู้วิจัยได้นำผลที่ได้จากการทดสอบมาปรับปรุง แก้ไขและเพิ่มเติมรายละเอียดของคู่มือให้เหมาะสมมากยิ่งขึ้น เพื่อให้สอดคล้องต่อความต้องการในการใช้งานของผู้ประเมินต่อไป

6.4 การนำตัวแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืนไปสู่การใช้งานเชิงพาณิชย์

การพัฒนาชุมชนเป็นโครงการทางด้านสังคมมีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน การนำเครื่องไปวัดเพื่อตัดสินใจในการกำหนดนโยบายต่าง ๆ ให้กับชุมชนเป็นสิ่งที่ต้องระมัดระวังเป็นอย่างสูง เนื่องจากความเสียหายที่เกิดจากความผิดพลาดของการวิเคราะห์มีผลกระทบต่อชีวิตของคนทั้งในด้านความรู้สึกและความเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต “คู่มือตัวแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน” นี้ จึงจัดทำขึ้นเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ทางสังคม

เนื่องจากการบริการทางสังคมไม่สามารถวัดต้นทุนค่าใช้จ่ายหรือผลตอบแทนได้โดยตรงจึงวิเคราะห์ศักยภาพด้านการนำไปใช้ในเชิงพาณิชย์ของตัวแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน ในด้านอื่น ได้แก่

1 พิจารณาจากต้นทุนในการทำงานด้านการพัฒนาชุมชนสิ่งทอที่เกี่ยวข้อง เช่น ค่าใช้จ่ายในการเก็บข้อมูล และลงพื้นที่เพื่อสำรวจความต้องการของคนในชุมชนเพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการวางแผนพัฒนาชุมชนสิ่งทอ การลงทุนที่ไม่ตรงกับความต้องการของคนในชุมชนที่แท้จริง

2 พิจารณาจากรายได้ที่เกิดขึ้นหรือรายจ่ายที่ลดลงจากการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน เช่น การพัฒนาชุมชนสิ่งทอให้เกิดความพอเพียง มีศีล มีความสุขในการทำงาน คนในชุมชนไม่ย้ายถิ่นฐาน สามารถพึ่งพาตนเองและเกื้อกูลกันและกัน รัฐจะลดค่าใช้จ่ายที่ต้องจัดการระบบสาธารณสุขโรคลดปัญหาการว่างงานและคนในชุมชนสามารถสร้างงานได้ด้วยตนเอง รักษามรดกทางวัฒนธรรมไว้ได้ด้วยคนในชุมชนโดยรัฐเสียค่าใช้จ่ายน้อยลง ชุมชนสามารถสร้างรายได้ได้จากการเป็นแหล่งท่องเที่ยว มีการกระจายรายได้ที่เกิดขึ้นให้กับคนในชุมชนที่ไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการผลิตสิ่งทอ คนผลิตสิ่งทอสามารถจำหน่ายผ้าทอที่มีเอกลักษณ์ มีเรื่องราวและกลายเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน รัฐลดค่าใช้จ่ายจากการแก้ปัญหาสังคม คนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี

การวางแผนที่เหมาะสมจะทำให้หน่วยงานสามารถกระจายสวัสดิการที่เหมาะสมให้กับคนในชุมชนได้อย่างทั่วถึงและคนในชุมชนเข้าถึงคุณภาพชีวิตที่ดีได้อย่างเท่าเทียมกัน เกิดความเกื้อกูลและอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข การพัฒนาชุมชนสิ่งทอจะไม่เป็นการเน้นแค่ด้านเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดการ

แข่งขันแต่จะเป็นการมองชุมชนในทุกองค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง ผู้ที่อยู่ในชุมชนจะได้รับประโยชน์อย่างทั่วถึงกันทั้งด้านคุณภาพชีวิตและจิตใจ

แต่อย่างไรก็ตาม ประโยชน์ที่เกิดจากการประเมินเพื่อนำไปสู่การวางแผนหรือกำหนดนโยบายการพัฒนาชุมชนสิ่งทอในทิศทางที่เหมาะสมจะช่วยให้เกิดผลกระทบในเชิงบวกต่อทั้งคนในชุมชน ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การนำไปใช้เพื่อให้ประโยชน์จึงกำหนดแนวทางการวิเคราะห์ 3 ขั้นตอน คือ

1. การคัดเลือกหน่วยงานที่จะนำคู่มือไปปรับใช้
2. การประเมินศักยภาพของผู้ทำหน้าที่ประเมินหรือผู้นำไปใช้งาน และ
3. การจัดอบรมการใช้ตัวแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืนไปใช้ในการ

พิจารณาศักยภาพของชุมชนสิ่งทอเป้าหมาย

การคัดเลือกหน่วยงานที่จะนำคู่มือไปปรับใช้ เนื่องจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่ทำหน้าที่ในการพัฒนาชุมชนมีจำนวนมาก และการพัฒนาชุมชนสิ่งทอก็เป็นภาระใหญ่ในการดำเนินงาน ดังนั้น เพื่อช่วยให้หน่วยงานเหล่านั้นลดค่าใช้จ่ายในการวิเคราะห์ข้อมูลอย่างขาดทิศทาง หรือไม่ตรงกับความต้องการของชุมชนสิ่งทอเป้าหมายอย่างแท้จริง ทำให้เสียค่าใช้จ่ายและเวลาในการลงพื้นที่สำรวจเบื้องต้น การประเมินหน่วยงานที่มีความพร้อม เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันโดยเกณฑ์ประเมินประกอบด้วย

1. เป็นหน่วยงานที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการพัฒนาชุมชนสิ่งทอโดยตรงแต่ยังไม่เคยมีคู่มือเฉพาะเพื่อการพัฒนาชุมชนสิ่งทอที่ถูกจัดทำขึ้น
2. เป็นหน่วยงานที่ยังไม่เคยมีการนำข้อมูลเชิงลึกของชุมชนมาวิเคราะห์แนวทางการพัฒนามาก่อนหน้านี้
3. เป็นหน่วยงานที่มีสาขาหรือหน่วยย่อยอยู่ในพื้นที่ชุมชนและมีคนในหน่วยงานเป็นคนในพื้นที่

6.5 ค่าใช้จ่ายในการพัฒนาตัวแบบและผลตอบแทนทางการเงิน

6.5.1 ต้นทุนในการพัฒนาตัวแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน

ประมาณการค่าใช้จ่ายในการพัฒนาตัวแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืนประกอบด้วย

รายการ	งบประมาณ (บาท)
1. ค่าตอบแทน	<u>42,000</u>
1.1 ค่าตอบแทนผู้ช่วยเก็บข้อมูล (3 คน x 700 บาท x 12 วัน)	25,200
1.2 ค่าตอบแทนผู้เชี่ยวชาญ 3 คน (3 คน x 1200 บาท x 2 วัน)	7,200
1.3 ค่าตอบแทนผู้ให้ข้อมูล จำนวน 8 คน (8 คน X 1,200 บาท)	9,600
2. ค่าใช้สอย	<u>333,000</u>
2.1 การสืบค้นข้อมูล คัดเลือกชุมชนและลงพื้นที่เก็บข้อมูล	127,000
1) ค่าอาหาร (5 คน x 200 บาท x 4 วัน x 3 ครั้ง)	9,000
2) ค่าที่พัก (5 คน x 800 บาท X 3 คืน x 3 ครั้ง)	36,000
3) ค่าเช่าพาหนะ 1 คัน (1,800 บาท x 4 วัน x 3 ครั้ง)	81,000
4) ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง	10,000
2.3 ค่าจัดทำและวิเคราะห์ข้อมูล	25,000
2.4 การจัดอบรมการปฏิบัติการสำหรับการประเมินชุมชน 3 วัน	45,000
3. ค่าวัสดุอุปกรณ์	<u>60,000</u>
3.1 การออกแบบและพัฒนาคู่มือ	25,000
3.2 ค่าจัดทำคู่มือ	25,000
3.4 ค่าวัสดุอุปกรณ์ในการอบรม/เอกสารอบรม	10,000
4. ค่าสาธารณูปโภค	<u>43,500</u>
รวมทั้งสิ้น -สี่แสนเจ็ดหมื่นแปดพันห้าร้อยบาทถ้วน-	<u>478,500</u>

อ้างอิงข้อมูลจาก : วงเงินงบประมาณที่ได้รับจัดสรรและราคากลาง (ราคาอ้างอิง) ในการจัดซื้อจัดจ้าง ที่มีใช้สิ่งก่อสร้างของโครงการกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย

6.5.2 ประมาณการผลตอบแทน

ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ตัวแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืนถือเป็นบริการทางสังคม การวัดผลตอบแทนทำได้ยากจากการประเมินโดยตรงจึงวิเคราะห์ศักยภาพด้านการนำไปใช้ในเชิงพาณิชย์ของตัวแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน ข้อมูลงบประมาณค่าใช้จ่ายในการพัฒนาชุมชนในแต่ละปีของกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย พบว่า มีโครงการและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อมที่มีความต่อเนื่องทุกปี เช่น โครงการส่งเสริมและพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ พบว่ามีค่าใช้จ่าย (กรมการพัฒนาชุมชน, 2017) ดังนี้

ปี 2556 มีการเบิกจ่ายค่าใช้จ่ายทั้งสิ้น 37,363,767.99 บาท (สามสิบล้านเจ็ดพันสามแสนหกหมื่นสามพันเจ็ดร้อยหกสิบลบาทเก้าสิบบาทเก้าสตางค์)

ปี 2557 มีการเบิกจ่ายค่าใช้จ่ายทั้งสิ้น 11,114,787.66 บาท (สิบล้านเจ็ดพันหนึ่งแสนหนึ่งหมื่นสี่พันเจ็ดร้อยแปดสิบบาทหกสิบบาทหกสตางค์)

ปี 2558 มีการเบิกจ่ายค่าใช้จ่ายทั้งสิ้น 49,547,256.79 บาท (สี่สิบล้านเก้าพันห้าแสนสี่หมื่นเจ็ดพันสองร้อยห้าสิบบาทเจ็ดสิบบาทเก้าสตางค์)

ปี 2559 มีการเบิกจ่ายค่าใช้จ่ายทั้งสิ้น 2,759,839.63 บาท (สองล้านเจ็ดแสนห้าหมื่นเก้าพันแปดร้อยสามสิบบาทหกสิบบาทสามสตางค์)

โครงการนี้เริ่มต้นมาตั้งแต่ปี 2549 แต่รวมค่าใช้จ่ายสำหรับโครงการส่งเสริมและพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ในระยะ 4 ปี เท่ากับ 100,785,652.07 บาท (หนึ่งร้อยล้านเจ็ดแสนแปดหมื่นห้าพันหกกร้อยห้าสิบบาทเจ็ดสตางค์) ถึงแม้ว่าค่าใช้จ่ายเหล่านี้จะเป็นการนำไปพัฒนาชุมชนในชนบททั่วประเทศซึ่งพบว่า หมู่บ้านที่ได้รับการพัฒนาให้เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบแล้วมีจำนวน 7,309 หมู่บ้าน ซึ่ง นอกจากนั้น มติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 5 เมษายน 2559 ที่เห็นชอบโครงการยกระดับศักยภาพหมู่บ้านฯ เพื่อพัฒนาและเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ภูมิภาคทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และเป็นไปตามความต้องการของประชาชนในพื้นที่ รวมทั้งสอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่เน้นการพัฒนาที่ยั่งยืน จึงมีการสนับสนุนงบประมาณให้แก่หมู่บ้าน จำนวน 74,588 หมู่บ้าน ภายในวงเงินไม่เกินหมู่บ้านละ 2 แสนบาท ภายในวงเงินงบประมาณ 15,000 ล้านบาท (กระทรวงมหาดไทย, 2559) แต่อย่างไรก็ตาม ยังมีงบประมาณสำหรับโครงการอื่น ๆ อีกมากที่นอกเหนือไปจากนี้ เช่น โครงการการพัฒนาคุณภาพชีวิตครัวเรือนยากจนแบบบูรณาการ โครงการส่งเสริมการบริหารจัดการชุมชนแบบบูรณาการ ซึ่งมีงบประมาณแต่ละปีใกล้เคียงกันกับโครงการส่งเสริมและพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบด้วย

ดังนั้นงบประมาณในการจัดทำตัวแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืนนี้สามารถจะนำไปใช้ในการพิจารณาและค้นหาศักยภาพของชุมชนสิ่งทอที่มีไม่น้อยกว่า 3,000 ชุมชนทั่วประเทศ โดยคนในชุมชนที่เกี่ยวข้องสามารถปรับใช้และมีส่วนร่วมในการประเมินตนเองและร่วมกันพัฒนากิจกรรมที่เหมาะสมสำหรับชุมชนตนเองด้วยรูปแบบของการมีส่วนร่วมแบบพึ่งพาตนเองจะสามารถลดรายจ่ายและต้นทุนในการพัฒนาชุมชนได้อีกมาก ซึ่งหากเปรียบเทียบค่าใช้จ่ายในการส่งเสริมและพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบที่มีค่าใช้จ่ายหมู่บ้านละประมาณ 2 แสนบาท ตัวแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืนสามารถช่วยให้ชุมชนมีการพิจารณาศักยภาพของตนเองและดูแลตัวเองได้โดยมีค่าใช้จ่ายต่อชุมชนในอัตราส่วนที่น้อยกว่าหลายเท่า

นอกจากนี้ กรณีที่ชุมชนต้องการนำตัวแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทอไปประยุกต์ใช้สามารถจัดสรรงบประมาณได้ในส่วนจำเป็นเพื่อจัดการอบรมเชิงปฏิบัติการให้กับผู้เกี่ยวข้องในชุมชนจำนวน 5-10 คน/ครั้ง ดังต่อไปนี้

รายการ	งบประมาณ (บาท)
1. ค่าตอบแทน	<u>10,200</u>
1.1 ค่าตอบแทนวิทยากร 2 คน (2 คน x 1200 บาท x 2 วัน)	4,800
1.2 ค่าตอบแทนผู้ช่วยดำเนินกิจกรรม จำนวน 3 คน (3 คน X 600 บาท x 2 วัน)	5,400
2. ค่าใช้สอย	<u>10,000</u>
2.1 การจัดอบรมการปฏิบัติการสำหรับการประเมินชุมชน 2 วัน	10,000
3. ค่าวัสดุอุปกรณ์	<u>5,000</u>
3.4 ค่าวัสดุอุปกรณ์ในการอบรม/เอกสารอบรม	5,000
รวมทั้งสิ้น -สองหมื่นห้าพันสองร้อยบาทถ้วน-	<u>25,200</u>

อ้างอิงข้อมูลจาก : วงเงินงบประมาณที่ได้รับจัดสรรและราคากลาง (ราคาอ้างอิง) ในการจัดซื้อจัดจ้างที่มีใช้สิ่งก่อสร้างของโครงการกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย

โดยงบประมาณดังกล่าวหากชุมชนเข้มแข็งและสามารถพึ่งพาตนเองได้จะช่วยลดงบประมาณโครงการส่งเสริมและพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบได้อย่างน้อย 2 แสนบาท/ชุมชน/ปี

งบประมาณต่าง ๆ ในการพัฒนาชุมชนจากมุมมองของภายนอกที่ต้องการให้ชุมชนมีความเท่าเทียมกัน หากแต่ขาดการพิจารณาความต้องการและวัฒนธรรมของชุมชนอย่างแท้จริง โครงการต่าง ๆ จึงสูญเสียค่าใช้จ่ายไปกับการดำเนิน เช่น การค้นหาหมู่บ้าน/ชุมชนต้นแบบ ค่าใช้จ่ายในการประเมินผล ค่าจัดประชุม ค่าประชาสัมพันธ์ เป็นต้น ดังนั้น หากการดำเนินการสามารถลดค่าใช้จ่ายที่

เกินจำเป็นเหล่านี้ลงได้จะประหยัดงบประมาณของประเทศได้อย่างมาก การมุ่งเน้นให้ชุมชนเรียนรู้ การค้นหาทรัพยากรภายในของตนเองและพึ่งพาตนเองจะสร้างความเข้มแข็ง นอกจากนี้ การที่ชุมชนสามารถรักษาอัตลักษณ์ของท้องถิ่น และทรัพยากรทางธรรมชาติไว้ได้ด้วยตนเอง รัฐบาลย่อมลดงบประมาณที่เกี่ยวข้องในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ลงไปได้อีกจำนวนมาก

บทที่ 7

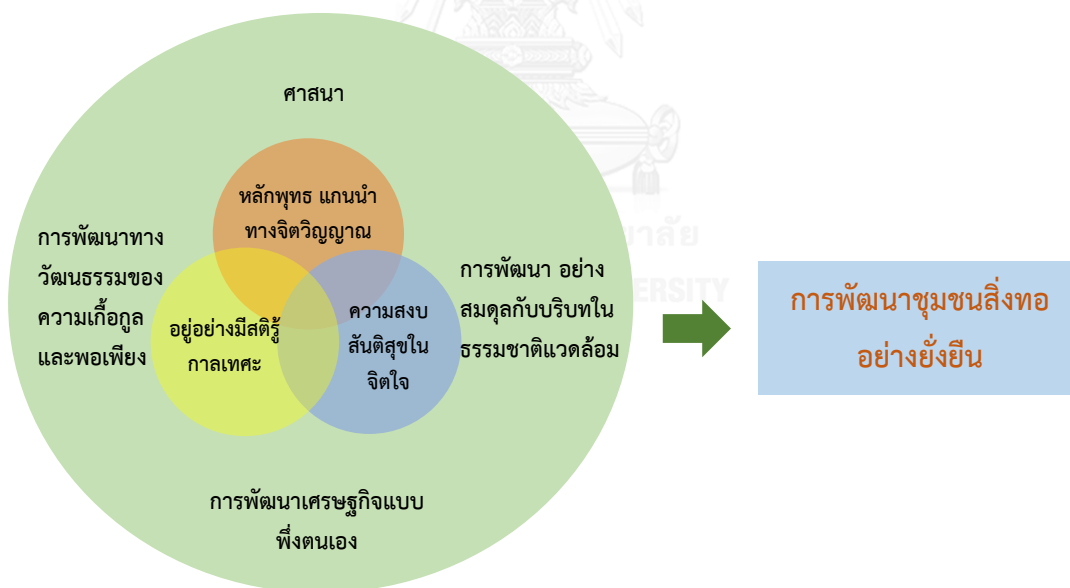
สรุปผลและข้อเสนอแนะในการนำผลการศึกษาไปใช้ประโยชน์

ผลการศึกษาด้านวัฒนธรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน สรุปผลการศึกษาทั้งหมด ดังนี้

7.1 สรุปและอภิปรายผลการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์บริบทพื้นฐานของชุมชนสิ่งทอที่ยังคงมีอัตลักษณ์ด้านภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น 2) นำเสนอกรอบแนวคิดการพัฒนาชุมชนสิ่งทอ 3) พัฒนาตัวแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน และ 4) นำตัวแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืนไปใช้พัฒนาชุมชนสิ่งทอ

จากการวิเคราะห์บริบทเบื้องต้นได้นำมาสร้างกรอบแนวคิดของการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน โดยสรุปเป็นกรอบแนวคิดเบื้องต้นมาจากการศึกษาข้อมูลทางทฤษฎีและการลงพื้นที่ชุมชนเพื่อสำรวจข้อมูลเพิ่มเติม ดังกรอบแนวคิดจากคำถามการวิจัยแสดงในรูปที่ 7.1 และ 7.2

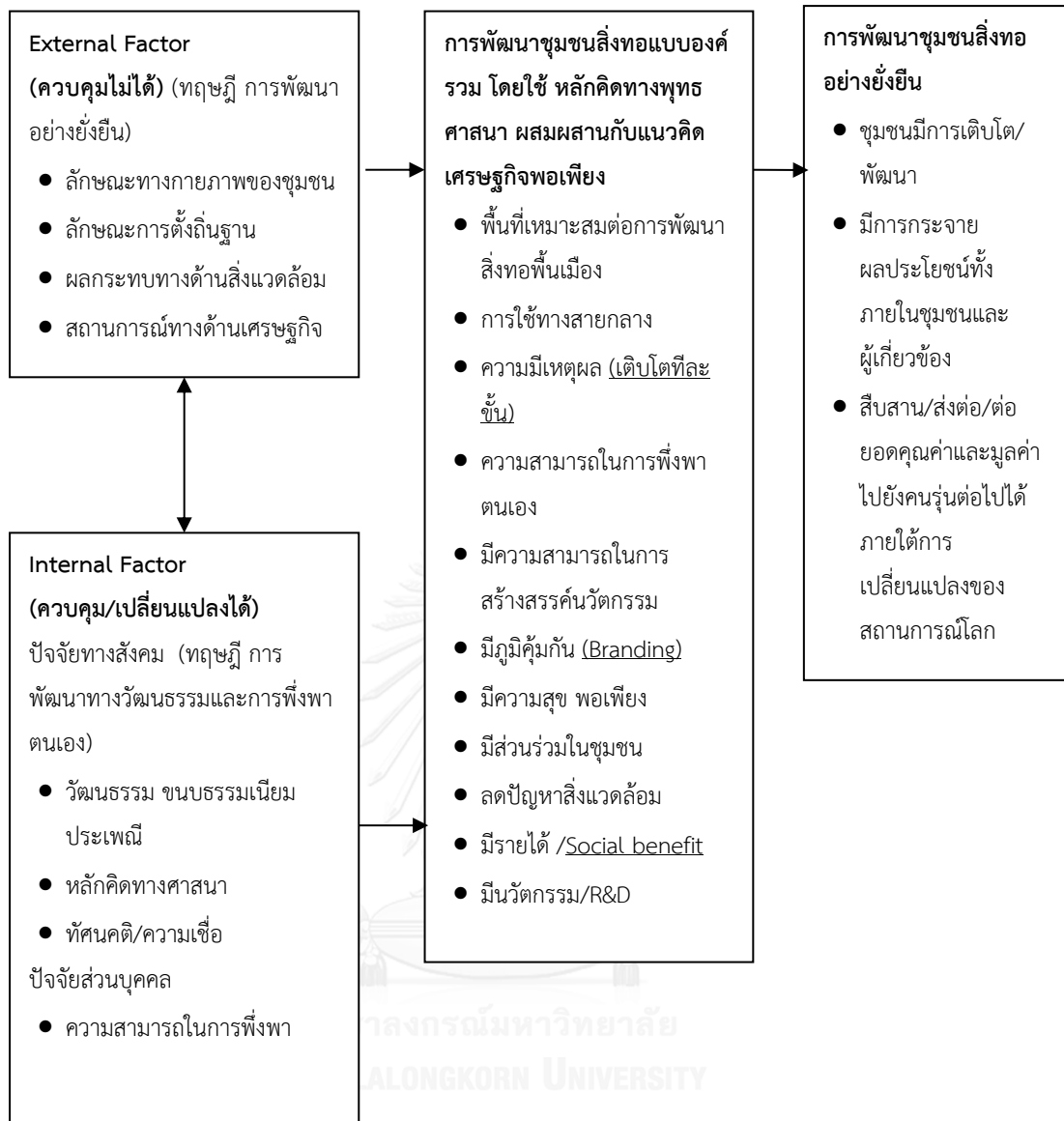

รูปที่ 7.1 กรอบแนวคิดเรื่องการพัฒนาชุมชนสิ่งทอที่เหมาะสมกับบริบทพื้นฐานของประเทศไทย

รูปที่ 7.2 กรอบแนวคิดปัจจัยที่เหมาะสมกับการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน

ผลการศึกษา พบว่า ปัจจัยที่เหมาะสมกับการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน ดังแสดงในภาพที่ 7.3

รูปที่ 7.3 ปัจจัยที่เหมาะสมกับการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน

จากรูปที่ 7.3 ปัจจัยที่ค้นพบเพิ่มเติมจากการศึกษาคือ หลักคิดทางพุทธศาสนาจะส่งเสริมให้คนในชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ ทำให้เกิดความสงบสุขและเป็นภูมิคุ้มกันที่ดีต่อไปในอนาคต

จากการศึกษาสรุปได้ว่า องค์ประกอบที่สำคัญของการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืนประกอบด้วยส่วนที่เกี่ยวข้องอยู่ 2 ส่วน คือ ปัจจัยภายนอกที่ไม่สามารถควบคุมได้ 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ลักษณะทางกายภาพของชุมชน 2) ลักษณะการตั้งถิ่นฐาน 3) สิ่งแวดล้อม และ 4) สภาพทางด้านเศรษฐกิจ และปัจจัยภายในที่สามารถควบคุมหรือเปลี่ยนแปลงได้ 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ด้านสังคมที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี 2) ทศนคติ/ความเชื่อ 3) ลักษณะการรวมกลุ่ม และ 4) ปัจจัยส่วนบุคคล โดยทั้ง 2 ส่วนนำมาพัฒนาเป็นตัวแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชน

สิ่งทออย่างยั่งยืน โดยกำหนดเป็นดัชนีชี้วัดลักษณะของชุมชนสิ่งทอที่สามารถจะพัฒนาเพื่อนำไปสู่ความยั่งยืนได้ 30 ตัวชี้วัด ดังสรุปในตารางที่ 7.1

ตารางที่ 7.1 สรุปองค์ประกอบและดัชนีของตัวแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน

องค์ประกอบ/ดัชนี	หลักการในการอ้างอิง	
ปัจจัยภายนอกที่ไม่สามารถควบคุมได้		
องค์ประกอบที่ 1 ลักษณะทางกายภาพของชุมชน		
ดัชนีที่ 1	มีปัจจัยที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตตามธรรมชาติ/ ฤดูกาล เวลา/ดิน/น้ำ/อากาศ	การพัฒนาแบบพึ่งตนเอง
ดัชนีที่ 2	มีปัจจัยที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตอย่างพอดี พอเหมาะ	แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง
ดัชนีที่ 3	มีปัจจัยที่สามารถทดแทนได้	การพัฒนาอย่างยั่งยืน หลักการทางพุทธศาสนา
องค์ประกอบที่ 2 ลักษณะการตั้งถิ่นฐาน		
ดัชนีที่ 4	เป็นสถานที่ที่เอื้อต่อความสงบ สบาย (สัปปายะ)	หลักการทางพุทธศาสนา การพัฒนาวัฒนธรรม ชุมชน
ดัชนีที่ 5	มีสภาพแวดล้อมให้ดำรงอยู่ได้โดยไม่เดือดร้อน	หลักการทางพุทธศาสนา การพัฒนาอย่างยั่งยืน
ดัชนีที่ 6	ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมดั้งเดิม	การพัฒนาอย่างยั่งยืน
องค์ประกอบที่ 3 สิ่งแวดล้อม		
ดัชนีที่ 7	การไม่เบียดเบียนความเกื้อกูล เมตตาต่อธรรมชาติ	หลักการทางพุทธศาสนา แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง
ดัชนีที่ 8	มีปัจจัยแวดล้อมที่เอื้อต่อการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น ระเบียบ สะอาด	การพัฒนาอย่างยั่งยืน
ดัชนีที่ 9	มีแผนการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม	การพัฒนาอย่างยั่งยืน
องค์ประกอบที่ 4 ด้านเศรษฐกิจ		
ดัชนีที่ 10	หลักศีล (สัมมาอาชีวะ)	หลักการทางพุทธศาสนา แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง
ดัชนีที่ 11	ทาน (social benefit)	หลักการทางพุทธศาสนา
ดัชนีที่ 12	การผลิตและบริการมีความพอดี	แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

ตารางที่ 7.1 สรุปลองค์ประกอบและดัชนีของตัวแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน (ต่อ)

องค์ประกอบ/ดัชนี		หลักการในการอ้างอิง
ดัชนีที่ 13	มีภูมิคุ้มกัน (มีเงินออม วางแผนการลงทุน)	แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง หลักการทางพุทธศาสนา
ดัชนีที่ 14	การจัดสรรทรัพยากรให้ได้ประโยชน์สูงสุด	แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง
ดัชนีที่ 15	ผู้ได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน	แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง
ปัจจัยภายในที่สามารถควบคุมหรือเปลี่ยนแปลงได้		
องค์ประกอบที่ 5 ด้านสังคมที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี		
ดัชนีที่ 16	ส่งเสริมทำนุบำรุงศาสนา	การพัฒนาวัฒนธรรม ชุมชน
ดัชนีที่ 17	กุศโลบายเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันทางศีลธรรมและปลูกฝังจริยธรรม	หลักการทางพุทธศาสนา การพัฒนาวัฒนธรรม ชุมชน
ดัชนีที่ 18	มีการสืบสาน การยอมรับของคนรุ่นใหม่	การพัฒนาวัฒนธรรม ชุมชน
องค์ประกอบที่ 6 ทศนคติ/ความเชื่อ		
ดัชนีที่ 19	เป็นไปตามหลักที่แท้จริง ไม่ปรุงแต่ง	แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง หลักการทางพุทธศาสนา
ดัชนีที่ 20	มีวัดเป็นศูนย์กลาง ศึกษาและปฏิบัติธรรม	หลักการทางพุทธศาสนา
ดัชนีที่ 21	สร้างความสมดุลในระบบนิเวศน์	การพัฒนาอย่างยั่งยืน
องค์ประกอบที่ 7 ลักษณะการรวมกลุ่ม		
ดัชนีที่ 22	มีระเบียบ วินัย มีความเกรงใจ สมณะ	หลักการทางพุทธศาสนา
ดัชนีที่ 23	ก้าวทันต่อโลกที่เปลี่ยนแปลง	การพัฒนาอย่างยั่งยืน
ดัชนีที่ 24	การมีส่วนร่วม	การพัฒนาอย่างยั่งยืน
ดัชนีที่ 25	การสร้างสามัคคี	หลักการทางพุทธศาสนา
องค์ประกอบที่ 8 ปัจจัยส่วนบุคคล		
ดัชนีที่ 26	ความสามารถในการพึ่งพาตนเอง	หลักการทางพุทธศาสนา
ดัชนีที่ 27	มีการฝึกปฏิบัติธรรม	หลักการทางพุทธศาสนา
ดัชนีที่ 28	มีความมั่นคงทางจิตใจ	หลักการทางพุทธศาสนา
ดัชนีที่ 29	มีนวัตกรรม	การพัฒนาอย่างยั่งยืน หลักการทางพุทธศาสนา
ดัชนีที่ 30	สร้างเครือข่าย	การพัฒนาแบบพึ่งตนเอง การพัฒนาอย่างยั่งยืน

จากผลการศึกษาได้นำตัวแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืนไปพัฒนาเป็นคู่มือเพื่อนำไปทดสอบการใช้งานและศึกษาการยอมรับนวัตกรรมของคู่มือ สรุปผลการประเมิน ด้านการรับรู้ประโยชน์ พบว่า ผู้ใช้เห็นว่าข้อมูลในคู่มือสร้างแรงจูงใจในการวางแผนพัฒนาชุมชนสิ่งทอมากที่สุด การประเมินด้านการรับรู้ความสะดวกในการใช้งาน พบว่าผู้ประเมินเห็นด้วยมากที่สุดในเรื่องคู่มือสามารถเข้าถึงได้ตลอดเวลา การประเมินความสามารถในการใช้เทคโนโลยี พบว่า สามารถใช้คู่มือได้ด้วยตนเอง และสามารถแนะนำให้กับผู้อื่นใช้ได้มีความเห็นด้วยมากที่สุด การประเมินด้านทัศนคติต่อการใช้งาน พบว่า ผู้ประเมินเห็นด้วยมากที่สุดว่าคู่มือเป็นแนวคิดที่ดีในการนำไปใช้งานภาคสนาม และการประเมินพฤติกรรมการใช้งาน พบว่า ผู้ประเมินเห็นด้วยมากที่สุดในเรื่องมีความคุ้นเคยต่อหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (E-book) มาก่อน

7.2 การนำผลการศึกษาไปใช้ประโยชน์และข้อเสนอแนะ

7.2.1 การนำไปใช้ประโยชน์

ตัวแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืนสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ใน 3 ระดับดังนี้

1. ประโยชน์สำหรับคนในชุมชนสิ่งทอ คือ คนในชุมชนสามารถนำไปใช้ในการประเมินตนเองและชุมชนเพื่อนำไปกำหนดโครงการหรือวางแผนสำหรับตนเอง ครอบครัวหรือนำไปสู่การพัฒนาชุมชนของตนเองหรือสร้างกิจกรรมเพื่อก่อให้เกิดความร่วมมือ แบ่งปันด้านความคิดและความพยายามร่วมกันเพื่ออนุรักษ์และพัฒนาผ้าทอและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องให้สามารถนำไปสู่การสร้างรายได้และการพึ่งพาตนเองได้ อีกทั้งยังช่วยให้คนในชุมชนพิจารณาแนวทางเพื่อสร้างสรรค์ให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูลและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยประเมินศักยภาพของชุมชนอย่างเข้าใจความต้องการของตนเองอย่างแท้จริง อีกทั้งใช้หลักคิดทางพุทธศาสนาและแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในการสร้างพลังอำนาจเพื่อต่อรองและเป็นภูมิคุ้มกันความเสี่ยงที่เกิดจากกระแสความเปลี่ยนแปลงของโลก

2. ประโยชน์สำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน ตัวแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน เหมาะสำหรับการนำไปใช้ประเมินศักยภาพของชุมชนสิ่งทอเพื่อนำไปสู่การวางแผนกลยุทธ์เพื่อการพัฒนาชุมชนสิ่งทอในอนาคต โดยหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน รวมถึงผู้ที่เกี่ยวข้องภายในชุมชน สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ โดยการส่งเสริมทัศนคติและหลักคิดที่ดึงมาจากหลักคิดทางพุทธศาสนาและแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเอง และมีความสุขได้อย่างยั่งยืน โดยหลักการนี้ไม่ได้แบ่งแยกหรือเจาะจงเฉพาะผู้ที่อยู่ในชุมชนหรือคนที่แตกต่างทางด้านศาสนา แต่เน้นให้เกิดการพิจารณาที่เหมาะสมที่จะทำให้คนในชุมชนอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข บนพื้นฐานของความแตกต่างแต่สามารถพึ่งพา

ตนเองและเกื้อกูลซึ่งกันและกันได้ เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้กับตนเองและท้องถิ่น ให้สามารถปรับตัวและดำรงอยู่ได้ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ปัจจุบัน โดยมีความมั่นคงทางจิตใจและมีหลักการที่ยึดเหนี่ยวให้เกิดความแข็งแรง เพื่อสามารถมีคุณภาพชีวิตที่ดี สงบสุขและมีความพอเพียง

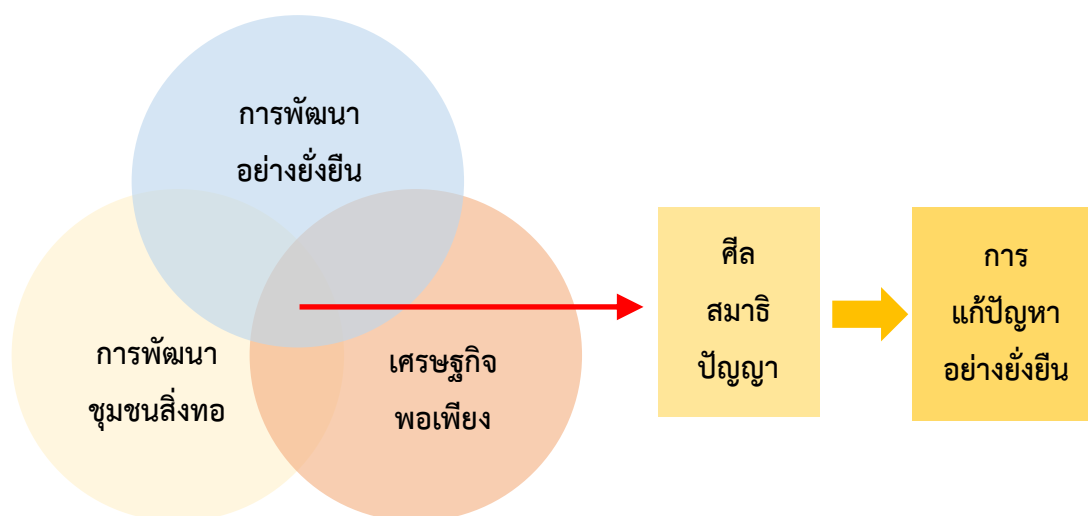
นอกจากนี้ ยังสามารถนำหลักการนี้ไปประยุกต์ใช้เพื่อสร้างสังคมของการมีส่วนร่วม และทำให้เกิดการรักษาสมดุลทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของประเทศให้ดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน เกิดเป็นแนวทางใหม่หรือเป็นนวัตกรรมทางสังคม เพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหา สามารถตอบสนองและรับมือต่อวิกฤตการณ์ทางสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมได้อย่างเหมาะสม ดังนั้น โครงสร้างในสังคมที่ถูกผสมผสานกันหรือมีความหลากหลายในด้านความร่วมมือจากทุกภาคส่วน จะทำให้ชุมชนและสังคมมีส่วนร่วมในการแก้ไขวิกฤตของตนเองไปด้วยกัน

3. ประโยชน์สำหรับภาครัฐและหน่วยงานอื่น ๆ ตัวแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน มีพื้นฐานมาจากหลักคิดทางพุทธศาสนาและแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งเป็นหลักคิดที่ทำให้ประเทศไทยมีวัฒนธรรมแตกต่างจากประเทศอื่น ๆ อย่างชัดเจน แนวคิดนี้เป็นนวัตกรรมทางสังคมที่มุ่งเน้นการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมในจิตใจของคนให้สามารถพึ่งพาตนเอง เกื้อกูลกันและกัน และอยู่ร่วมกันได้อย่างพอเพียง ซึ่งเป็นเกราะคุ้มกันอย่างดีให้คนในประเทศสามารถดำรงอยู่ได้ท่ามกลางความผันผวนของกระแสของโลกในปัจจุบันทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม สามารถสร้างอาชีพและรายได้ได้ด้วยภูมิปัญญาและพัฒนาเป็นนวัตกรรมได้หลากหลาย หลักคิดนี้สามารถใช้เป็นต้นแบบในการวิเคราะห์ปัจจัยที่แท้จริงที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาเพื่อนำไปสู่การวางแผนการพัฒนาประเทศ กำหนดนโยบาย วางกลยุทธ์และหายุทธวิธีที่เหมาะสมและเป็นประโยชน์ต่อการใช้งบประมาณไปในทิศทางที่ถูกต้องและตรงกับความต้องการของคนในประเทศอย่างแท้จริง การพัฒนาคุณค่าด้านจิตใจซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาประเทศจะส่งผลให้ประเทศไทยมีภูมิคุ้มกันที่เข้มแข็งและพัฒนาประเทศได้ด้วยศักยภาพภายในและส่งต่อให้กับลูกหลานได้อย่างยั่งยืนอย่างแท้จริง

รูปที่ 7.4 การนำตัวแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืนไปประยุกต์ใช้

ตัวแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืนเป็นแบบที่ประยุกต์หลักการสำคัญทางพุทธศาสนาและแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตและสังคมของคนไทยซึ่งมีรากของความคิดและวัฒนธรรมมาจากหลักการสำคัญ 2 ประการนี้ ประเด็นหลักที่สำคัญสำหรับแนวทางพุทธศาสนาคือการพัฒนาจิตใจของมนุษย์ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญที่สุดของการดำรงอยู่ในชีวิตของมนุษยชาติในทุกระดับและทุกสังคม การมีจิตใจพื้นฐานประกอบด้วยความเกื้อกูลทั้งต่อตนเอง สังคมและธรรมชาติ หลีกเลี่ยงการเบียดเบียนต่อสรรพสิ่ง มีสมาธิ เพื่อสร้างสติและนำไปสู่ปัญญา การเข้าใจหลักเหตุปัจจัยได้อย่างถ่องแท้ย่อมจะสามารถนำพาให้สังคมรอดพ้นวิกฤตใด ๆ ก็ตามได้อย่างยั่งยืน อีกทั้งยังสามารถส่งต่อสังคมแห่งความดีงามนี้ไปยังคนรุ่นต่อไปโดยไม่ทำให้เกิดความทุกข์สำหรับคนรุ่นหน้า พุทธศาสนามีใช่เป็นเพียงหลักการสำหรับการพ้นทุกข์เฉพาะตน หากหลักการนี้ยังสามารถเอื้อเพื่อให้กับทุกสรรพสิ่งได้ การที่มนุษย์สามารถหลุดพ้นความทุกข์ได้ด้วยตนเองย่อมหมายถึงความสามารถในการที่จะเกื้อกูลให้ผู้อื่นปราศจากความทุกข์ได้ด้วยเช่นกัน คุณธรรมจริยธรรมจึงมิใช่สิ่งที่จะต้องกำหนดไว้ในระเบียบแบบแผนแต่ควรเป็นสิ่งที่ทุกคนควรยึดถือปฏิบัติอยู่ในชีวิตประจำวันและถ่ายทอดเป็นประสบการณ์ให้เห็นและทิ้งไว้เป็นมรดกอันดีงามที่จะนำพาโลกไปสู่ความยั่งยืนได้อย่างแท้จริง ดังตัวอย่างแนวคิดในรูปที่ 7.5

รูปที่ 7.5 หลักการแก้ปัญหาเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนของพระพุทธศาสนา

7.2.2 ข้อเสนอแนะ

1. ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลเชิงลึกเฉพาะชุมชนสิ่งทอที่ อ.แม่แจ่ม จ. เชียงใหม่ และ อ.ลับแล จ.อุตรดิตถ์เท่านั้น หากมีการศึกษาครั้งต่อไปในอนาคต อาจมีการศึกษาชุมชนสิ่งทอที่มีลักษณะและอัตลักษณ์ที่แตกต่างออกไปและสามารถปรับเปลี่ยนปัจจัยในการศึกษาให้สอดคล้องกับบริบทของชุมชนเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เหมาะสมในการพิจารณาชุมชนสิ่งทอที่มีศักยภาพในการพัฒนาให้เกิดความยั่งยืนต่อไป
2. ในการศึกษาครั้งต่อไปอาจมีการศึกษาชุมชนที่ไม่ใช่ชุมชนสิ่งทอหรือชุมชนที่มีมรดกทางวัฒนธรรมอันเป็นอัตลักษณ์ที่มีคุณค่าและสามารถสร้างความโดดเด่นให้กับชุมชนได้
3. อาจมีการศึกษาเพิ่มเติมในชุมชนที่มีศาสนาที่แตกต่างออกไป เช่น การศึกษาชุมชนที่นับถือศาสนาคริสต์ หรืออิสลามเพื่อหาปัจจัยที่เหมาะสมกับชุมชน
4. การพัฒนาตัวแบบในอนาคต อาจมีการประยุกต์ให้มีความกระชับและมีความเข้าใจง่าย ลดความซับซ้อนและปรับให้สามารถเข้าใจได้ง่ายสำหรับกลุ่มผู้ใช้ในหลากหลายระดับความรู้

รายการอ้างอิง

- Alavi, M., & Leidner, D. E. (2001). Review: Knowledge management and knowledge management systems: Conceptual foundations and research issues. *MIS Quarterly: Management Information Systems*, 25(1), 107-136.
- Amabile, T. M., & Kramer, S. J. (2011). The Power Of Small Wins. *Harvard Business Review*, 89(5), 70-80.
- Antonella, N., Emma, C., & Gary, C. (2009). Local Economic and Employment Development (LEED) Community Capacity Building Creating a Better Future Together: Creating a Better Future Together (pp. 18): OECD Publishing.
- Barillet, C., Joffroy, T., & Longuet, I. (2006). Cultural heritage & local development : a guide for African local governments / editors, Christian Barillet, Thierry Joffroy, Isabelle Longuet: Villefontaine (Isère) : CRATerre-ENSAG ; Paris : Convention France-UNESCO, 2006.
- Bass, S., & Dalal-Clayton, B. (2012). *Sustainable Development Strategies: A Resource Book*: Taylor & Francis.
- Beard, V. A. (2007). Household Contributions to Community Development in Indonesia. *World Development*, 35(4), 607-625. doi: 10.1016/j.worlddev.2006.06.006
- Beaulieu, L. J., & Jordan, J. L. (2014). *Developing Sustainable Agriculture and Community*: Taylor & Francis.
- Berg, B. L., Lune, H., & Lune, H. (2004). *Qualitative research methods for the social sciences* (Vol. 5): Pearson Boston, MA.
- Bhattacharyya, S. N. (1972). Community Development in Developing Countries (pp. 2 para. 2): Academic Publishers.
- Bordens, K. S., & Abbott, B. B. (2014). *Research design and methods : a process approach*: New York, NY : McGraw-Hill Education, [2014]. Ninth edition.
- Bridger, J. C., & Luloff, A. E. (1999). Toward an interactional approach to sustainable community development. *Journal of Rural Studies*, 15(4), 377-387. doi: 10.1016/S0743-0167(98)00076-X

- Brooks, J. S. (2013). Avoiding the Limits to Growth: Gross National Happiness in Bhutan as a Model for Sustainable Development. *Sustainability (2071-1050)*, 5(9), 3640-3664. doi: 10.3390/su5093640
- Brown, S. (2010). *Eco Fashion*: Laurence King Publishers.
- Bryman, A. (2006). Integrating quantitative and qualitative research: how is it done? *Qualitative research*, 6(1), 97-113.
- Caulier-Grice, J., Davies, A., Patrick, R., & Norman, W. (2012). Defining social innovation. A deliverable of the project: "The theoretical, empirical and policy foundations for building social innovation in Europe" (TEPSIE), European Commission–7th Framework Programme, Brussels: European Commission, DG Research.
- Cheshire, L. (2016). *Governing Rural Development: Discourses and Practices of Self-help in Australian Rural Policy*: Taylor & Francis.
- Choi, J. N., Anderson, T. A., & Veillette, A. (2009). Contextual inhibitors of employee creativity in organizations: The insulating role of creative ability. *Group and Organization Management*, 34(3), 330-357. doi: 10.1177/1059601108329811
- Cohen, J. M. (1987). *Integrated rural development: the Ethiopian experience and the debate*: Nordic Africa Institute.
- Cooper, D. R., & Schindler, P. S. (2011). *Business Research Methods*: McGraw-Hill/Irwin.
- Creswell, J. W. (2014). *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches*: SAGE Publications.
- Daniels, P. (2007). BUDDHISM AND THE TRANSFORMATION TO SUSTAINABLE ECONOMIES. *Society and Economy*, 29(2), 155-180.
- Davis, F. D., Bagozzi, R. P., & Warshaw, P. R. (1989). USER ACCEPTANCE OF COMPUTER TECHNOLOGY: A COMPARISON OF TWO THEORETICAL MODELS. *Management Science*, 35(8), 982-1003.
- Economic, U. N. D. o., Support, S. A. O. o. E., Coordination, Economic, U. N., & Council, S. (2004). *An Integrated Approach to Rural Development: Dialogues at the Economic and Social Council*: UN.
- Flint, R. W. (2012). *Practice of Sustainable Community Development: A Participatory Framework for Change*: Springer New York.

- Franz, H. W., Hochgerner, J., & Howaldt, J. (2012). *Challenge Social Innovation: Potentials for Business, Social Entrepreneurship, Welfare and Civil Society*: Springer Berlin Heidelberg.
- Ghai, D., & Vivian, J. M. (2014). *Grassroots environmental action: people's participation in sustainable development*: Routledge.
- Hasegawa, H., & Noronha, C. (2014). *Asian Business and Management: Theory, Practice and Perspectives*: Palgrave Macmillan.
- Hashemi, S. M., Schuler, S. R., & Riley, A. P. (1996). Rural credit programs and women's empowerment in Bangladesh. *World Development*, 24(4), 635-653.
- Hinrichsen, D. (1987). *Our Common Future: A Reader's Guide*: Earthscan.
- Hustedde, R. J. (2008). Seven theories for seven community developers. In R. Phillips & R. H. Pittman (Eds.), *An Introduction to Community Development* (pp. 20-37): Taylor & Francis.
- Kantabutra, S., & Siebenhüner, T. (2011). Predicting corporate sustainability: A Thai approach. *Journal of Applied Business Research*, 27(6), 123-133.
- Kayser, B. (1994). Culture and Rural Development. Retrieved from <http://ec.europa.eu/agriculture/rur/leader2/rural-en/biblio/culture/art03.htm> website:
- Lai, P. H., & Nepal, S. K. (2006). Local perspectives of ecotourism development in Tawushan Nature Reserve, Taiwan. *Tourism Management*, 27(6), 1117-1129. doi: 10.1016/j.tourman.2005.11.010
- Larson, B. A. (2007). *Sustainable Development Research Advances*: Nova Science Publishers.
- MacCallum, D., Haddock, S. V., & Moulaert, F. (2016). *Social Innovation and Territorial Development*: Taylor & Francis.
- Macfie, B. P., & Nufrio, P. M. (2006). *Applied Statistics for Public Policy*: M.E. Sharpe.
- Majaro, S. (1992). Strategy search and creativity: The key to corporate renewal. *European Management Journal*, 10(2), 230-238.
- Maraña, M. (2010). *Culture and Development: Evolution and Prospects*: UNESCO Etxea.

- McAdam, R., & McClelland, J. (2002). Sources of new product ideas and creativity practices in the UK textile industry. *Technovation*, 22(2), 113-121. doi: 10.1016/s0166-4972(01)00002-5
- McGuire, K. J. (2012). Maslow's hierarchy of needs. An introduction: GRIN Publishing.
- McKeown, R., Hopkins, C. A., Rizi, R., & Chrystalbridge, M. (2002). *Education for sustainable development toolkit: Energy, Environment and Resources Center*, University of Tennessee.
- Moxey, J., & Studd, R. (2000). Investigating creativity in the development of fashion textiles. *Journal of the Textile Institute Part 1: Fibre Science and Textile Technology*, 91(2 PART 2), 174-192.
- Mulgan, G., Tucker, S., Ali, R., & Sanders, B. (2007). Social innovation: what it is, why it matters and how it can be accelerated.
- Murray, R., Caulier-Grice, J., & Mulgan, G. (2010). *The open book of social innovation: National endowment for science, technology and the art London*.
- Ogunleye-Adetona, C., & Oladeinde, C. (2013). The role of community self help projects in rural development of Kwara state, Nigeria. *International journal of Development and Sustainability*, 2(1), 28-45.
- Osburg, T., & Schmidpeter, R. (2013). Social innovation. *Solutions for a sustainable future*. Springer. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- Pezzey, J. (1992). Sustainable development concepts. *World*, 1, 45.
- Phillips, R., & Pittman, R. H. (2008). A framework for community and economic development. In R. Phillips & R. H. Pittman (Eds.), *An Introduction to Community Development* (pp. 3): Taylor & Francis.
- Pisano, U., Lange, L., & Berger, G. (2015a). Social Innovation in Europe.
- Pisano, U., Lange, L., & Berger, G. (2015b). Social Innovation in Europe. An overview of the concept of social innovation in the context of European initiatives and practices. *ESDN Quarterly Report* April.
- Pisano, U., Lange, L., & Berger, G. (2015c). Social Innovation in Europe. An overview of the concept of social innovation in the context of European initiatives and practices. *ESDN Quarterly Report*, 36, 1-25.

- Powers, A. (2000). C. H. Reilly: Regency, englishness and modernism. *Journal of Architecture*, 5(1), 47-64. doi: 10.1080/136023600373682
- Pyakuryal, K. N. (1993). Community Development as a strategy to Rural Development.
- Robinson, J. W., & Green, G. P. (2011). Introduction to Community Development: Theory, Practice, and Service-Learning: SAGE Publications.
- Roseland, M. (2000). Sustainable community development: Integrating environmental, economic, and social objectives. *Progress in Planning*, 54(2), 73-132. doi: 10.1016/S0305-9006(00)00003-9
- Ruttan, V. W. (1984). Integrated rural development programmes: A historical perspective. *World Development*, 12(4), 393-401.
- Sawyer, R. K. (2012). Explaining Creativity: The Science of Human Innovation: The Science of Human Innovation: Oxford University Press, USA.
- Singh, A. (1979). The 'Basic Needs' approach to development vs the new international economic order: The significance of Third World industrialization. *World Development*, 7(6), 585-606.
- Singh K. (2009). Rural Development: Principles, Policies and Management: SAGE Publications.
- Sithey, G., Thow, A.-M., & Mu, L. (2015). Gross national happiness and health: lessons from Bhutan, Editorial, *Bulletin of the World Health Organization*, pp. 514-514. Retrieved from <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=a9h&AN=108735595&site=ehost-live>
- Steurer, R. (2009). Sustainable development as governance reform agenda: An aggregation of distinguished challenges for policy-making. *Browser Download This Paper*.
- Swisher, M. E., Rezola, S., & Sterns, J. (2003). *Sustainable community development*: University of Florida Cooperative Extension Service, Institute of Food and Agricultural Sciences, EDIS.
- The Budapest Declaration. (2004). Building European civil society through community development. In A. K. J. Butterfield & Y. Korazim-Körösy (Eds.), *Interdisciplinary*

Community Development: International Perspectives (pp. xv): Taylor & Francis.

The Community Development Department, M. o. I., Thailand. (2012). *The selecting of Thailand's One Tambol One Product (OTOP) section of Textile: Community Development Division, Community Development Department, Ministry of Interior.*

The International Fund for Agricultural Development (IFAD). (2016). *The Rural Development Report 2016: Fostering inclusive rural transformation.*

the National Sustainable Development Strategy. (2007). *Sustainable Development Strategy (draft) (september 2007 ed.).* Belgrade

The United Nations Educational, S. a. C. O. (1956). *Unesco Working Paper for ACC Working Group on Connunity Development: THE DEFINITION OF COMMUNITY DEVELOPMENT.* Retrieved 20 March 2014, from <http://unesdoc.unesco.org/images/0017/001797/179726eb.pdf>

UN, G. A. (2015). *Transforming our world: The 2030 agenda for sustainable development: A/RES/70/1, 21 October.*

Unesco. (2001). *Unesco Sources.*

Union, I. (2014). *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: Bryssel.* UNIVERSITY

Väyrynen, R. (1991). *New Directions in Conflict Theory: Conflict Resolution and Conflict Transformation: Sage Publications (CA).*

von Stamm, B. (2008). *Managing Innovation, Design and Creativity: John Wiley & Sons.*

Vonkeman, G. H. (2013). *Sustainable Development of European Cities and Regions: Springer Netherlands.*

Wilson, S. A. (2015). *Identity, Culture and the Politics of Community Development: Cambridge Scholars Publishing.*

Zsolnai, L. (2011). *Ethical Principles and Economic Transformation - A Buddhist Approach: Springer Netherlands.*

- กรมการพัฒนาชุมชน. (2016a). คู่มือสำหรับประชาชน การลงทะเบียนผู้ผลิต ผู้ประกอบการ หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP). Retrieved 29 กุมภาพันธ์ 2559, from กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย <https://biz.govchannel.go.th/th/Home/Article/33>
- กรมการพัฒนาชุมชน. (2016b). รายงานคุณภาพชีวิตของคนไทยในชนบทจากข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ปี 2559. กรุงเทพฯ : กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย.
- กรมการพัฒนาชุมชน. (2017). ระบบบริหารงบประมาณและบริหารกิจกรรม/โครงการ (BPM). Retrieved 9 มิถุนายน 2560, from <http://www.cdd.go.th/bpm>
- กรมศิลปากร. (2542). ภูมิปัญญาและเทคโนโลยีท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: พิรสเกล.
- กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย. (2549). มาตรฐานการส่งเสริมอาชีพ (pp. 95). กระทรวงมหาดไทย.
- กระทรวงมหาดไทย. (2559). รายงานพิเศษ "กระทรวงมหาดไทยมุ่งพัฒนา “หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง” ตั้งเป้าหมายประชาชน “อยู่เย็น เป็นสุข” บนวิถีชีวิตพอเพียง มั่นคง มีภูมิคุ้มกัน". จดหมายข่าวมหาดไทย, 2, 2.
- คณะกรรมการอำนวยการงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน. (2551). รายงานคุณภาพชีวิตของคนไทยปี 2551. กรุงเทพฯ: กรุงเทพฯ : กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย.
- คณะกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2550). การประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียง: กรุงเทพฯ : กลุ่มงานเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550. พิมพ์ครั้งที่ 1. CHULALONGKORN UNIVERSITY
- จิตราภา กุณทลบุตร. (2014). การวิจัยเชิงบรรยาย จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติจริง: สมุทรสาคร : โรงพิมพ์ บริษัท แพลน พรินท์ติ้ง, 2557. พิมพ์ครั้งที่ 2.
- ชัยยศ อิมสุวรรณ์. (2000). การพัฒนารูปแบบการศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน. วิทยานิพนธ์ (ค.ด.)--จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.
- นิตินันท์ พันทวี. (2001). การศึกษาพิธีกรรมท้องถิ่นในฐานะทุนวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชน : กรณีศึกษาพิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญอีสาน. วิทยานิพนธ์ (ค.ด.)--จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.
- นิรนาม. (1990). มุลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ. [จุลสาร]: [กรุงเทพฯ] : กอง, [253-?].
- นิรนาม. (2007). เศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ = Sufficiency economy and the new theory: กรุงเทพฯ : มูลนิธิชัยพัฒนา, 2550.

- ผู้จัดการ 360° รายสัปดาห์. (2551). จะแก้ปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำได้อย่างไร. Retrieved 24 เมษายน, 2559, from <http://www.manager.co.th/mgrWeekly/ViewNews.aspx?NewsID=9510000151943>
- พจนาน เอื้องไพบูลย์. (2003). การพัฒนารูปแบบกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน : การศึกษาแบบพหุกรณี. วิทยานิพนธ์ (ค.ด.)--จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.
- พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. (2008). สำนักพิมพ์จันทร์เพ็ญ.
- พระครูปลัดพิศิษฐ์ เมตตจิตโต (พลชานวพงศ์). (2554). ศึกษาวิเคราะห์ประเพณีจุลกฐินของชาวพุทธล้านนา : กรณีศึกษาวัดอนาลโยทิพยาราม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา. (ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต), มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช. (2007). เศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ = *Sufficiency economy and the new theory*. สำนักงานมูลนิธิชัยพัฒนา: กรุงเทพฯ : มูลนิธิชัยพัฒนา.
- พระพรหมคุณาภรณ์. (2000). การพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพฯ: กรุงเทพฯ : มูลนิธิโกลบอลคิมทอง.
- พระพรหมคุณาภรณ์. (2001). พุทธธรรม (ฉบับเดิม): กรุงเทพฯ : ม.ป.พ., 2544. พิมพ์ครั้งที่ 10.
- พระพรหมคุณาภรณ์. (2005). เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ = *Buddhist economics* (พิมพ์ครั้งที่ 9.. ed.). กรุงเทพฯ: กรุงเทพฯ : สหธรรมิก.
- พระพรหมคุณาภรณ์. (2011). ลักษณะแห่งพระพุทธศาสนา: กรุงเทพฯ : จ.เจริญอินเตอร์พรีน, 2554. พิมพ์ครั้งที่ 22.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต). (2008). เหตุปัจจัยในปฏิจจสมุปบาท. กรุงเทพฯ.
- พระพรหมบัณฑิต. (2016). พระพุทธศาสนากับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. 2016, from <http://www.mcu.ac.th/site/theme/rector21042557.pdf>
- พัคตร์ผจง วัฒนสินธุ์. (2016). จริยธรรมและการบริหารธุรกิจ: กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2559. พิมพ์ครั้งที่ 1.
- พิสันต์ ประทานชวโน. (2553). การพัฒนาชุมชนเอกสารประกอบการบรรยายวิชาการพัฒนาชุมชน. Retrieved 18 มีนาคม 2557, from http://www.cdd.go.th/director_cddnew/pison2/file.pdf/development.pdf
- พุทธทาสภิกขุ. (2005). คู่มือพุทธบริษัท: กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ, 2548. พิมพ์ครั้งที่ 1.
- พุทธทาสภิกขุ (2554). ธรรมะช่วยได้: กรุงเทพฯ: หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ, 2554.
- พุทธทาสภิกขุ และอรุณ แสงทอง. (2006). ธรรมะ 9 ตา: กรุงเทพฯ : อมรินทร์, 2549. พิมพ์ครั้งที่ 1.

- ภูมิพลอดุลยเดช, พ. (2008). พระราชดำรัสสู่ชีวิตและธรรมชาติ: กรุงเทพฯ : กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, 2551. พิมพ์ครั้งที่ 1.
- ภูวดล ศิริพงษ์. (2549). ความสุขมวลรวมประชาชาติกับการพัฒนา. วารสารโรงเรียนนายเรือ, ปีที่ 6 ฉบับที่ 8, 41-47.
- ม.ป.ป. (2549). ข้อมูลเศรษฐกิจและสังคม อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่. จังหวัด เชียงใหม่.
- มูลนิธิชัยพัฒนา. (2557). การพัฒนาสังคมและการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน.
- มูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพ ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ. (2560). ประวัติมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพ ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ. Retrieved 25 เมษายน 2560, from <http://silapacheep.ohm.go.th/index.php/th/component/main/contents/124?layout=detail&b=about>
- วิจิต หล่อจี้ระชุนท์กุล และจิรวาลย์ จิตรถเวช. (2555). การพัฒนาดัชนีและตัวชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับภาคของประเทศไทย. เศรษฐศาสตร์ปริทรรศน์สถาบันจิตพัฒนาบริหารศาสตร์, 6(1), 135-163.
- วิบูลย์ ลี้สุวรรณ, พิสิฐ เจริญวงศ์, & นิลาธิ, ณ. จ. ณ. (2530). ผ้าไทย : พัฒนาการทางอุตสาหกรรมและสังคม: กรุงเทพฯ : บริษัทเงินทุนอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย, 2530.
- วิภาวี กฤษณะภุติ. (2556). การจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน : การเรียนรู้จากกลุ่มอาชีพทอผ้าไหมและทอผ้าฝ้ายในจังหวัดขอนแก่น. วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์, 30(1), 165-188.
- วิมล อังสนันทวิวัฒน์. (2557). สิ่งทอไทย...ถึงเวลายกระดับท้องถิ่นสู่อินเตอร์. Retrieved 19 เมษายน, 2557, from <http://www.okmd.or.th/blog/2013/08/14/%E0%B8%AA%E0%B8%B4%E0%B9%88%E0%B8%87%E0%B8%97%E0%B8%AD%E0%B9%84%E0%B8%97%E0%B8%A2%E0%B8%96%E0%B8%B6%E0%B8%87%E0%B9%80%E0%B8%A7%E0%B8%A5%E0%B8%B2%E0%B8%A2%E0%B8%81%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B8%94/>
- ศิริขวัญ วิเชียรเพลิส. (2558). กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ. กรุงเทพฯ.
- ศิริพงษ์ เกี้ยวสกุล. (2013). การนำเสนอแนวทางการส่งเสริมการจัดการความรู้ของชุมชนในการมีการนำพลังผู้สูงอายุมาใช้ในการพัฒนาชุมชน: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สถาบันพัฒนาอุตสาหกรรมสิ่งทอ. (2556). โครงการวิถีไทยก้าวไกลสู่แฟชั่น. Retrieved 22 มีนาคม 2557, from สถาบันพัฒนาอุตสาหกรรมสิ่งทอ <http://www.thaitextile.org/grandliving/>

สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย สถาบันคีนันแห่งเอเชีย และสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2547). โครงการพัฒนาดัชนีชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย : รายงานการศึกษาฉบับสมบูรณ์. กรุงเทพฯ: กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์. (2545). จัดระเบียบสังคม ตามคตินิยมแห่งสังฆะ: กรุงเทพฯ : กองทุนอริยมรรค, 2545. พิมพ์ครั้งที่ 10.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์. (2546). ต้องฟื้นฟูวัด ให้ชนบทพัฒนา สังคมไทยจึงจะก้าวหน้าได้มั่นคง: นครปฐม : วัดญาณเวศกวัน, 2546.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์. (2547). ภาวะผู้นำ: กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ บริษัทสหธรรมิก จำกัด, 2547. พิมพ์ครั้งที่ 8.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์. (2549a). ชีวิตที่สร้างสรรค์ สดใส และสุขสันต์: นครปฐม : วัดญาณเวศกวัน, 2549. พิมพ์ครั้งที่ 1.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์. (2549b). สลายความขัดแย้ง : สังคมศาสตร์ที่ยั่งยืนถึงธรรมชาติ: กรุงเทพฯ : พิมพ์สวย, 2549. พิมพ์ครั้งที่ 2.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์. (2550). คนไทย สู้ยุคไอที: กรุงเทพฯ : สหธรรมิก, 2550. พิมพ์ครั้งที่ 8 ฉบับปรับปรุง.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์. (2551). พิธีกรรม ใครว่าไม่สำคัญ: กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม, 2551. พิมพ์ครั้งที่ 6.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ และสมศีล ฆานวังสะ. (2011). พระไตรปิฎก : สิ่งที่ชาวพุทธต้องรู้ = *The pali canon : what a Buddhist must know*: กรุงเทพฯ : จันทรเพ็ญ, 2554. พิมพ์ทั้งสองภาษาครั้งที่ 15.

สมบัติ ฝอยทอง. (2014). ผ้าตีนจกแม่แจ่ม: เอือนสืบสานผะหญาเมืองแจ่ม แม่แจ่ม.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2549). รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการจัดทำแผนที่เครือข่ายวิสาหกิจ (Cluster Mapping)

เพื่อยกระดับความสามารถในการแข่งขัน. หจก. อุดมรัตน์การพิมพ์และดีไซน์ กรุงเทพฯ: สถาบันคีนันแห่งเอเชีย.

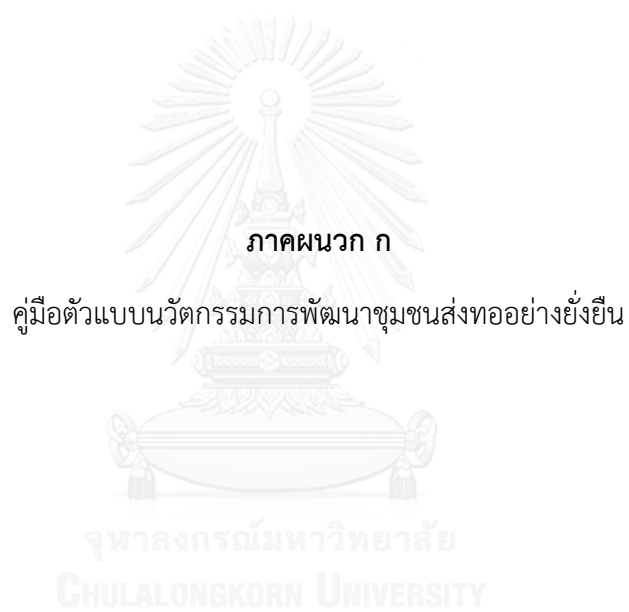
สำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ. (2017). กองทุนหมู่บ้าน. Retrieved 9 มกราคม, 2017, from <http://www.villagefund.or.th/index.aspx?pageid=469&parent=433&directory=1964&pagename=content>

- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2546). การพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทไทย. กรุงเทพฯ: กรุงเทพฯ : สำนักงาน.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2551). นโยบายส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา. กรุงเทพฯ: สำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนาระบบการเรียนรู้ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2016). รายงานลักษณะของประชากร จากการสำรวจการเปลี่ยนแปลงของประชากร พ.ศ. 2558-2559 = Report on population characteristics the 2015-2016 survey of population change: กรุงเทพฯ : สำนักงาน, 2559.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2553). รายงานการสำรวจความเดือดร้อนและความต้องการของประชาชน พ.ศ. 2553. กรุงเทพฯ: สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร.
- สุรพล เศรษฐบุตร. (2016). ทฤษฎีและแนวความคิดในการพัฒนาชนบท. เอกสารประกอบการบรรยายรายวิชา "การส่งเสริมการเกษตรและการพัฒนาชนบท".
- อภิสิทธิ์ พึ่งพร. (2010). การพัฒนากระบวนการเปลี่ยนผ่านไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนกะเหรี่ยงในพื้นที่สูง. วิทยานิพนธ์ (ค.ด.)--จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2553.
- อัจฉรา จันทร์ฉาย. (2014). เทคนิคการพยากรณ์เพื่อการจัดการ: กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2557. พิมพ์ครั้งที่ 1.
- อารียา สีนธูริวัตร, บ., กลุ่มสตรีไทย, จ., & ชมรมนักร้อง. (2005). มูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพ ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ = The Support Foundation of Her Majesty Queen Sirikit of Thailand: กรุงเทพฯ : ด้านสุทธาการพิมพ์, 2548. พิมพ์ครั้งที่ 2.
- อุไรวรรณ เลิศศรีสันทัต, เขมทัต วิศวโยธิน, & สรจักร เกษมสุวรรณ. (1992). มูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพ ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ: [กรุงเทพฯ] : ธนาคารเอเชีย, 2535.

ภาคผนวก

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

INNOVATIVE MODEL for TEXTILE COMMUNITY SUSTAINABLE DEVELOPMENT

ตัวแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน

กิตติกรรมประกาศ

คู่มือ “ตัวแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาวិทยานิพนธ์ เรื่อง ตัวแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน คู่มือนี้สำเร็จลงได้ด้วยความกรุณาอย่างสูงสุดของ อาจารย์ ดร.วินชัย มงคลประดิษฐ์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษา แนะนำและให้แนวทางในการทำวิทยานิพนธ์ พร้อมทั้งลงพื้นที่ชุมชนเพื่อให้ข้อเสนอแนะต่าง ๆ และศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.อัจฉรา จันทร์ฉาย อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ที่กรุณาให้คำปรึกษา แนะนำ ตรวจสอบแก้ไขและให้ข้อคิดและกำลังใจในเรื่องต่าง ๆ เป็นอย่างดียิ่ง รองศาสตราจารย์ ดร.พักร่มจง วัฒนสินธุ์ และ ดร.เอนก นาคะบุตร ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก ที่ให้คำแนะนำ ชี้แนะแนวทางและกำลังใจในการดำเนินงาน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชัชวาล ใจซื่อกุล และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธาดารี ได้ฟ้าพูล ที่กรุณาให้คำแนะนำเพิ่มเติม และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พงศ์พันธ์ อนันต์วณิชย์ที่กรุณาเป็นประธานกรรมการดำเนินการสอบพร้อมให้ข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงให้งานมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ขอกราบขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ขจีจรัส ภิรมย์ธรรมศิริ และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธัญญา จิตต์สงวน ผู้ทรงคุณวุฒิมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ที่ให้คำปรึกษา และแนะนำแนวทางในการเก็บข้อมูลงานวิจัยและชี้แนะแนวทาง ขอขอบคุณชาวชุมชนสิ่งทอในอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ และอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ พร้อมทั้งผู้เกี่ยวข้องทุกท่านซึ่งไม่สามารถเอ่ยนามได้ครบถ้วน ณ ที่นี้ทุกท่าน ที่สละเวลาอันมีค่าเพื่อให้การต้อนรับให้ข้อมูลและความรู้ที่มีคุณค่า พร้อมทั้งคำแนะนำที่เป็นประโยชน์ในการพัฒนาคู่มือเล่มนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคู่มือฉบับนี้จะมีประโยชน์ต่อการพัฒนาองค์ความรู้ให้แก่ผู้สนใจทั้งในด้านวิชาการและในการนำไปปรับใช้ไม่มากก็น้อย

คำนำ

ชุมชนสิ่งทอในประเทศไทยแม้จะเป็นหน่วยเศรษฐกิจในระดับท้องถิ่นแต่ก็มีมูลค่าทางเศรษฐกิจสูง อีกทั้งยังเปรียบเสมือนแหล่งสะสมองค์ความรู้ทางภูมิปัญญาที่ถูกเก็บรักษาไว้และสรรสร้างอัตลักษณ์พิเศษให้กับชุมชนจนถึงระดับประเทศ จนกลายมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดต่อเนื่องกันมายาวนานและเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางทั้งในและต่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็นงานฝีมือจากกระบวนการทอผ้าอันเป็นศิลปะที่มีความละเอียด สวยงาม หลีกคิดและแรงบันดาลใจที่ให้ความจริงตรงตามบนผืนผ้าและแนวคิดคำสอนที่แฝงกับลวดลายจากฝีมือของศิลปินผู้ทอผ้า

การดำรงรักษาไว้ซึ่งความงดงามของงานทอผ้าและวิถีชีวิตที่สงบ เรียบง่าย อาจกลายเป็นเรื่องสวนกระแสการพัฒนาของโลกในยุคปัจจุบัน ทั้งด้านสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง ด้านเศรษฐกิจที่กระตุ้นให้เกิดการแข่งขันอย่างมากมาย รวมถึงการใช้ทรัพยากรที่ละเลยความเหมาะสมจนอาจก่อให้เกิดปัญหาผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทั้งในด้านการทำลายและการใช้จนหมดไปของทรัพยากรสำคัญและจำเป็นต่อคนรุ่นต่อไป ชุมชนสิ่งทอจำเป็นต้องปรับตัวและรับมือกับกระแสเหล่านี้เช่นเดียวกับคนทั่วโลก แต่จะทำอย่างไรให้คนในชุมชนสิ่งทอยังสามารถรักษาสิ่งงามของตนไว้ได้ พร้อมทั้งยังสามารถดำรงอยู่ท่ามกลางกระแสความวุ่นวายเหล่านี้ได้อย่างมีความสุข เพียงพอต่อความต้องการตามมาตรฐานคุณภาพชีวิตที่ดี และยังคงต้องสิ่งงามและทรัพยากรมีค่าของท้องถิ่นไปเป็นมรดกให้คนรุ่นต่อไปได้อย่างยั่งยืน

คู่มือการประเมินชุมชนสิ่งทอเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนเล่มนี้จึงได้จัดทำขึ้นเพื่อเป็นคู่มือในการประเมินชุมชนสิ่งทอเพื่อนำไปสู่การวางแผนกลยุทธ์เพื่อการพัฒนาชุมชนสิ่งทอในอนาคตให้กับหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน รวมถึงผู้ที่เกี่ยวข้องภายในชุมชน โดยการส่งเสริมทัศนคติและหลักคิดที่ต่างจากแนวคิดพุทธศาสนาและแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเอง และมีความสุขได้อย่างยั่งยืน โดยเนื้อหาในคู่มือการประเมินนี้ประกอบด้วย 8 องค์ประกอบหลัก ได้แก่

- องค์ประกอบที่มาจากปัจจัยภายนอกชุมชน ประกอบด้วย
- องค์ประกอบที่ 1 ลักษณะทางกายภาพของชุมชน
- องค์ประกอบที่ 2 ลักษณะการตั้งถิ่นฐาน
- องค์ประกอบที่ 3 สิ่งแวดล้อม
- องค์ประกอบที่ 4 ด้านเศรษฐกิจ
- องค์ประกอบที่มาจากปัจจัยภายใน ชุมชน ประกอบด้วย
- องค์ประกอบที่ 5 วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี
- องค์ประกอบที่ 6 ทักษะ/ความเชื่อ
- องค์ประกอบที่ 7 ลักษณะการรวมกลุ่ม
- องค์ประกอบที่ 8 ปัจจัยส่วนบุคคล

คู่มือนี้เหมาะสำหรับหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน รวมถึงผู้ที่เกี่ยวข้องภายในชุมชน สามารถพิจารณา ประเมินและปรับใช้เป็นแนวทางเบื้องต้นในการดำเนินการวางแผนกลยุทธ์เพื่อกำหนดแนวทางในการพัฒนาชุมชนสิ่งทอในพื้นที่ของตนเอง รวมถึงสามารถประยุกต์เนื้อหาเพื่อปรับใช้ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับรูปแบบการดำรงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่นได้

สารบัญ

กิตติกรรมประกาศ	i	วิธีการประเมินและการให้คะแนน	21
คำนำ	ii	กระบวนการตรวจประเมิน	22
สารบัญ	1	การให้คะแนน 23	
ความสำคัญของชุมชนสิ่งทอในประเทศไทย	2	แนวทางการให้คะแนน	25
วัตถุประสงค์ของคู่มือประเมินชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน	5	แบบประเมินชุมชนสิ่งทอเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน	26
การพัฒนาตัวแบบในการประเมินชุมชนสิ่งทอเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน	6	การคำนวณคะแนนถ่วงน้ำหนักเกณฑ์การประเมิน	42
กรอบแนวคิดตัวแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน	8	สูตรการคำนวณคะแนนถ่วงน้ำหนัก	43
องค์ประกอบตัวชี้วัดการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน	12	การนำผลคะแนนไปใช้ในการพิจารณาเพื่อวางแผนการพัฒนา	44
องค์ประกอบที่ 1 ลักษณะทางกายภาพของชุมชน	13	การวิเคราะห์ผลการประเมิน	45
องค์ประกอบที่ 2 ลักษณะการตั้งถิ่นฐาน	14	คำอธิบายรายละเอียดของเกณฑ์ประเมิน	46
องค์ประกอบที่ 3 สิ่งแวดล้อม	16	รายการอ้างอิง	67
องค์ประกอบที่ 4 ด้านเศรษฐกิจ	17		
องค์ประกอบที่ 5 ด้านสังคมที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี	18		
องค์ประกอบที่ 6 ทักษะ/ความเชื่อ	19		
องค์ประกอบที่ 7 ลักษณะการรวมกลุ่ม	19		
องค์ประกอบที่ 8 ปัจจัยส่วนบุคคล	20		

ความสำคัญของชุมชนสิ่งทอในประเทศไทย

ประเทศไทยมีกลุ่มชุมชนที่กระจายอยู่ตามภูมิภาคต่าง ๆ ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มชุมชนย่อย ๆ ระดับท้องถิ่นแล้วขยายไปสู่ชุมชนเมือง โดยมีลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นตัวกำหนดร่วมกันอย่าง หลวม ๆ จากลักษณะของเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา ความเชื่อ ขนบธรรมเนียม และประเพณี มีการตั้งถิ่นฐานรวมกันเป็นชุมชน หรือหมู่บ้านที่มีระบบสังคมและวัฒนธรรมของตนเอง รูปแบบการทอผ้าของแต่ละชุมชนจึงมีความแตกต่างกันไปตามความเชื่อ และขนบธรรมเนียม ประเพณีของกลุ่ม มีการกำหนดรูปแบบผ้าทอที่มีความเฉพาะและเป็นอัตลักษณ์ของตนขึ้นเพื่อให้แตกต่างจากชุมชนอื่น นอกจากนี้ กลุ่มชุมชนเชื้อสายเดียวกันก็อาจมีรูปแบบและรายละเอียดที่แตกต่างกันตามวิถีชีวิต การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่ได้รับมาจากภายนอก ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงลักษณะหรือเอกลักษณ์ของท้องถิ่น

ผ้าตีนจกเป็นมรดกทางภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษที่ถูกส่งต่อให้กับรุ่นลูกหลาน ผ่านหลักคิดทางพุทธศาสนา และคติความเชื่อ เป็นวัฒนธรรมสืบต่อกันมาช้านาน

มรดกทางวัฒนธรรมด้านสิ่งทอ เป็นงานฝีมือและการออกแบบที่มีความสำคัญ การผลิตสิ่งทอมักจะมีผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมในทุกยุคสมัย ศิลปะด้านสิ่งทอในแต่ละท้องถิ่นมีมูลค่าที่น่าสนใจ นอกจากจะเป็นสิ่งที่รวบรวมประวัติศาสตร์การใช้ชีวิต ประเพณีที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษและส่งผ่านไปยังลูกหลานแล้ว ยังเป็นแหล่งที่ให้ความรู้และทักษะในการผลิตงานฝีมือแบบดั้งเดิม โดยถ่ายทอดผ่าน ภาษา คำศัพท์ที่ใช้ในการอธิบาย กิจกรรมที่เกิดขึ้นทั้งในกระบวนการผลิตและผลงานที่ปรากฏออกมา นอกจากนี้ เทคโนโลยีด้านสิ่งทอยังมีการใช้กระบวนการ เครื่องมือ อุปกรณ์ และวิธีการทอผ้าแบบดั้งเดิมให้เห็นอยู่ในทุกชุมชนท้องถิ่น มีการถ่ายทอดความรู้ รวมถึงการประยุกต์ใช้เครื่องมือและการผลิตจากสิ่งทอยุคโบราณในหลายพื้นที่ ให้ยังคงมีเทคนิค และได้ผลลัพท์ออกมาเหมือนเดิม ถึงแม้ว่าอุปกรณ์และวิธีการจะมีความแตกต่างกันออกไปบ้าง นวัตกรรมในงานออกแบบสิ่งทอถือว่าเป็นนวัตกรรมด้านงานฝีมือ (Craft Innovation) ที่สร้างสรรค์โดยช่างฝีมือหรือช่างทอผ้าที่คิดค้นและค้นคว้าพัฒนาผลงานของตนเองตามยุคสมัยโดยใช้องค์ความรู้ที่ได้รับมาจากประเพณีท้องถิ่นและมรดกทางวัฒนธรรมทั้งในด้านทฤษฎีและปฏิบัติ หรือเทคโนโลยีดั้งเดิม (Vintage technology) ซึ่งเป็นมรดกทางภูมิปัญญา กระบวนการนี้ทำให้งานฝีมือด้านสิ่งทอมีความโดดเด่น แตกต่างกันในแต่ละพื้นที่

ร้อยละ 94.6

นับถือศาสนาพุทธ

~> 3,000 ชุมชน

กลุ่มชุมชนทอผ้าเป็นอาชีพเสริม

~> 20,000 ล้านบาท/ปี

มูลค่าทางเศรษฐกิจ

**ผ้าทอพื้นเมืองของไทยมีอัตลักษณ์พิเศษ
แตกต่างกันกระจายอยู่ทั่วทุกภาคของประเทศ**

ลักษณะเด่นของการพัฒนาชุมชนในประเทศไทย 2 ประการคือ การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเข้าไปปฏิบัติในทุก ๆ ภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในชีวิตและทุกระดับของสังคม อีกทั้งประเทศไทยเป็นประเทศที่นับถือพุทธศาสนาเป็นหลัก ดังนั้น พุทธศาสนาดึงมีอิทธิพลต่อคนไทยอย่างมากไม่ว่าจะเป็นความเกื้อกูล การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มีมิตรสัมพันธ์ เปิดเผย เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ (femininity) และหลีกเลี่ยงต่อความเสี่ยง (Uncertainty avoidance) (Hasegawa & Noronha, 2014)

เนื่องจากประเทศไทยเป็นประเทศที่ให้ความเสรีภาพในการนับถือศาสนา คนไทยเลือกนับถือศาสนาต่าง ๆ ได้ตามความสมัครใจ ประชากรส่วนมากนับถือศาสนาพุทธ และมีการยอมรับนับถือสืบต่อกันมาเป็นเวลานาน จนกลายเป็นรากฐานของความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณีส่วนใหญ่ตั้งแต่เกิดจนตาย และเป็นเอกลักษณ์ของชาติในปัจจุบัน สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2016) ระบุว่า ประชากรไทยประมาณร้อยละ 94 นับถือศาสนาพุทธ โดยส่วนใหญ่เป็นนิกายเถรวาท จากการที่พุทธศาสนาได้ฝังรากในจิตใจของคนไทย ทำให้การแสดงออกทางวัฒนธรรมและศิลปะต่าง ๆ มักจะเป็นเรื่องราวที่มีความเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา แนวคิดของพุทธศาสนิกชนที่แสดงออกมาก็มีลักษณะเอื้อกัน เอื้อกูลปรองดองกัน พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และทำให้พอใจในการดำรงชีวิตอย่างสงบสุข

วัตถุประสงค์ของคู่มือประเมินชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน

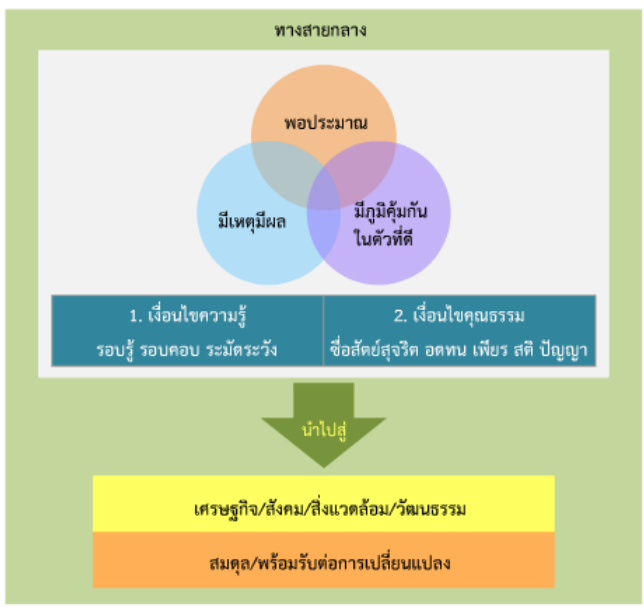
คู่มือประเมินชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืนจัดทำขึ้นเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการพิจารณาชุมชนสิ่งทอที่มีศักยภาพในการพัฒนาให้เป็นชุมชนที่สามารถพึ่งพาตนเอง และมีวิถีชีวิตที่มีความสุขท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลงและการแข่งขันของโลกปัจจุบัน โดยไม่สูญเสียอัตลักษณ์ของตนเองและยังคงรักษาไว้ได้ซึ่งมรดกทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรม รวมถึงสามารถรักษาสิ่งแวดล้อมให้อยู่คงอยู่สืบต่อไปถึงคนรุ่นหน้าได้อย่างยั่งยืน โดยมีวัตถุประสงค์ของคู่มือดังนี้

1. เพื่อเป็นเครื่องมือสำหรับพิจารณาศักยภาพของชุมชนสิ่งทอ
2. เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน

การพัฒนาตัวแบบในการประเมินชุมชนสิ่งทอเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

จากแนวทางตามหลักคิดทางพุทธศาสนาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ และหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืนสามารถนำไปใช้เป็นพื้นฐานแนวคิดสำหรับการดำรงชีวิตในยุคปัจจุบันได้ โดยทำให้เกิดระบบที่สามารถแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม มีพื้นฐานในการสร้างความสมดุลให้กับธรรมชาติ มีความพอเพียงและพอดี สร้างระบบนิเวศให้สามารถอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูลได้ การพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน ต้องตอบสนองความต้องการของชุมชนในประเด็นที่สามารถทำให้ชุมชนยังคงดำรงอยู่ต่อไปจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่งโดยยังคงมีความพึงพอใจต่อระบบที่เกิดขึ้น ซึ่งพิจารณาจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนพร้อม ๆ กับการสร้างความสมดุลให้กับสิ่งแวดล้อม รวมไปถึงสร้างความพึงพอใจในด้านเศรษฐกิจและมีความสุขกับสังคมที่เป็นอยู่อย่างต่อเนื่อง กล่าวคือมีความเป็นอยู่อย่างเหมาะสมพอดี ในสภาพแวดล้อมที่ดี มีทรัพยากรใช้อย่างพอเพียงและตลอดไป

กรอบแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง
ที่มา: สุนธ ตันติเวชกุล (2559)

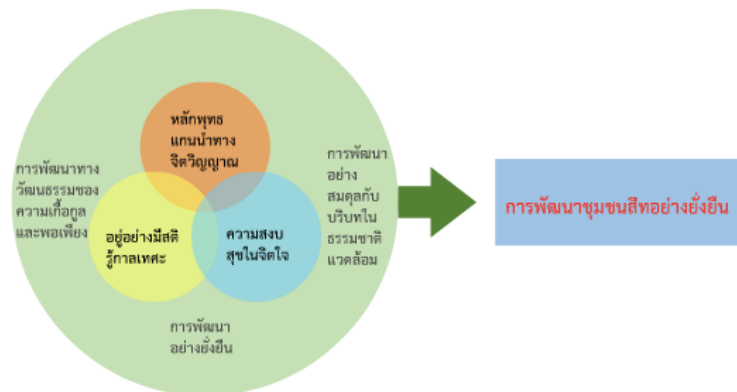
จากที่กล่าวมาข้างต้นเกี่ยวกับรากฐานทางสังคมและวัฒนธรรม ประเพณีของคนไทยส่วนใหญ่สอดคล้องกับ ศาสนาพุทธ ทำให้การนำแนวปฏิบัติมาปรับใช้ในวิถีประจำวันเป็นไปโดยธรรมชาติ ดังนั้น การพิจารณาแนวทางดังกล่าวข้างต้นเพื่อสร้างดัชนีในการพิจารณาองค์ประกอบที่เหมาะสมของการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจึงพิจารณา คัดเลือกดัชนีที่อยู่ในแนวทางที่มนุษย์สามารถปฏิบัติและนำไปใช้ประโยชน์ได้ในชีวิตจริงโดยเหมาะสมตามสภาวะของ คน สังคม และสิ่งแวดล้อม หลักการพัฒนาดัชนีในการประเมินชุมชนสิ่งทอ มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้นำไปใช้สามารถ วิเคราะห์บริบทพื้นฐานของชุมชนสิ่งทอที่ยังคงมีอัตลักษณ์ด้านภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อนำไปสู่การวางแผน เชิงนโยบายที่เหมาะสมต่อการพัฒนาชุมชนสิ่งทอให้เกิดความยั่งยืนต่อไป โดยขอบเขตของดัชนีนี้จะนำไปใช้ประเมิน ชุมชนสิ่งทอที่เป็นชุมชนซึ่งเกิดจากการรวมกลุ่มเพื่อสร้างสรรค์งานสิ่งทอที่ได้รับมรดกทางภูมิปัญญาและอนุรักษ์ศิลปะ ประเพณีวัฒนธรรมของไทย

ภาพจิตรกรรมฝาผนัง วัดป่าแคด อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่

กรอบแนวคิดตัวแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน

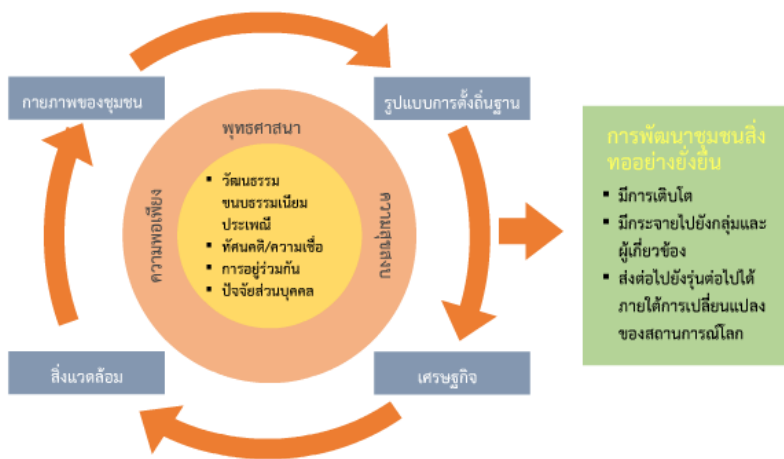

รูปที่ 1 กรอบแนวคิดในการพัฒนาองค์ประกอบของการประเมินชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน

โดยแนวคิดเหล่านี้จะเป็นพื้นฐานของการพัฒนาชุมชนได้ด้วยการสนับสนุนและส่งเสริมของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนต่าง ๆ ดังนั้น ประเด็นสำคัญของการลงพื้นที่ศึกษาเพื่อประเมินชุมชนสิ่งทอที่มีแนวโน้มว่าจะมีศักยภาพและสามารถพัฒนาชุมชนให้เกิดความสงบสุข มีความพอเพียงและส่ง ต่อทรัพยากรในท้องถิ่นที่ยั่งยืนต่อไปได้อย่างยั่งยืน

จากการลงพื้นที่เพื่อศึกษาด้านแบบของชุมชนที่มีศักยภาพในการพึ่งพาตนเอง มีความสามารถในการรักษาระบบนิเวศตามแนวทางของบรรพบุรุษได้ และยังคงยึดมั่นศรัทธาต่อคำสอนของพุทธศาสนา และผู้นำทางจิตวิญญาณในชุมชน สรุปผลการวิเคราะห์และเพื่อสร้างเป็นต้นแบบสำหรับการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืนได้ดังแสดงในรูปที่ 3

รูปที่ 3 ตัวแบบการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน

จากรูปที่ 3 การพิจารณาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน ประกอบด้วย ปัจจัยที่เกี่ยวข้องและความสัมพันธ์และมีผลกระทบต่อบริบทและวิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนโดยประกอบด้วยปัจจัย 2 ส่วนคือ ปัจจัยภายนอกที่ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้อย่างอิสระและปัจจัยภายในซึ่งสามารถเรียนรู้ฝึกฝนและเปลี่ยนแปลงได้ จากคำอธิบายของ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (2549a) สรุปได้ว่า บุคคลและสถาบันที่ดีมีบทบาทสำคัญมากต่อสังคม ไม่ว่าจะเป็น ครอบครัว ผู้รอบรู้ตัวทั้งในระดับใกล้ชิดและในระดับที่ไกลออกไปรวมถึง หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องที่มีส่วนเป็น ประโยชน์ที่ดี หรือมีความเป็นกัลยาณมิตร ก็จะนำไปสู่คนรุ่นใหม่ไปสู่ความเห็นชอบ (สัมมาทิฐิ) ซึ่งเป็นฐานของการพัฒนาตนเองเพื่อนำไปสู่คุณสมบัติที่สำคัญ คือ ทัศนคติโดยมีอิสรภาพ ซึ่งจะเกิดขึ้นต่อเมื่อปัจจัยภายในที่เหมาะสมรวมไปถึงต้องอาศัยปัจจัยภายนอกที่ต้องพึ่งพาไม่เป็นอิสระซึ่งยากต่อการปรับเปลี่ยน ดังนั้น จุดสำคัญจึงอยู่ที่ปัจจัยภายใน โดยอาศัยปัจจัยภายนอกมาเป็นสื่อเพื่อช่วยจัดสรรสิ่งแวดล้อมที่เอื้อและปัจจัยเกื้อหนุนที่เหมาะสม โดยเฉพาะการที่จะชักนำให้คนสามารถใช้ปัจจัยภายในของตนเอง (โยนิโสมนสิการ)

นอกจากนี้ จากการวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชนสิ่งทอในประเทศไทย ที่มีลักษณะรูปแบบการดำเนินชีวิตแบบผสมผสานกัน หลักในการพัฒนาที่จะเชื่อมโยงเข้ากับการพัฒนาชุมชนสิ่งทอให้เกิดความยั่งยืนประกอบด้วย

1. การพัฒนาผู้นำหรือกลุ่มผู้นำทางจิตวิญญาณ เป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมและความเชื่อทางพุทธศาสนา
2. พัฒนาความสมดุลของชุมชนกับสิ่งแวดล้อม โดยใช้หลักคิดของการอยู่อย่างแบ่งปัน เกื้อกูลกันและพอเพียง และ
3. การพึ่งพาตนเอง ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงและการใช้ผลิตภัณฑ์สิ่งทอที่สามารถสร้างสรรค์ได้เองภายในชุมชน

องค์ประกอบของตัวแบบการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนที่มีความสัมพันธ์และผลกระทบต่อบริบทของชีวิตของคนในชุมชนสิ่งทอแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 องค์ประกอบของตัวแบบการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนที่มีความสัมพันธ์และผลกระทบต่อชีวิตของคนในชุมชนสิ่งทอ

องค์ประกอบ	ความสัมพันธ์และ/หรือผลกระทบต่อวิถีชีวิต
ปัจจัยภายนอกที่ยากต่อการกำหนดควบคุม	
1. ลักษณะทางกายภาพของชุมชน	แหล่งที่ตั้ง สภาพแวดล้อมที่เป็นตัวกำหนดสภาพพื้นที่ของชุมชน
2. รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน	ขนาดของชุมชน การสร้างบ้านเรือน การอยู่รวมกัน เป็นตัวกำหนดระบบสาธารณูปโภคที่สำคัญในชุมชน
3. สิ่งแวดล้อม	สภาพดิน ฟ้า อากาศ แหล่งน้ำ พื้นที่ป่า แสดงถึงความอุดมสมบูรณ์
4. เศรษฐกิจ	มีกิจกรรมเพื่อการแลกเปลี่ยนสินค้า สร้างตลาด สร้างงาน การบริโภค การลงทุน สนองความต้องการด้านความคุณภาพชีวิต
ปัจจัยภายในที่สามารถควบคุมหรือเปลี่ยนแปลงได้	
5. วัฒนธรรม ชนบทธรรมเนียมประเพณี	ความสัมพันธ์ระหว่างบรรพบุรุษกับคนรุ่นหลัง ความภูมิใจในวิถีชีวิตของตนเอง การดำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของท้องถิ่น การใช้หลักคิดที่สิ่งทอของชุมชนในวิถีชีวิตประจำวัน
6. ทักษะ/ความเชื่อ	หลักคิดทางศาสนา ผู้นำทางจิตวิญญาณ หรือผู้นำทางความคิดที่มีผลต่อการประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน การอยู่อย่างเกื้อกูลและอยู่อย่างพอเพียงเป็นหัวใจสำคัญ
7. ลักษณะการรวมกลุ่ม	กฎ ระเบียบ กติกาสำหรับคนในชุมชน ความเอื้อเฟื้อและรูปแบบของกิจกรรมตามลักษณะกลุ่มที่ส่งเสริมให้เกิดการพึ่งพาตนเอง
8. ปัจจัยส่วนบุคคล	ศักยภาพของคนในชุมชน ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ที่เหมาะสมกับวิถีการแบ่งปันและพอเพียง มีนวัตกรรมวิถีดุติของสิ่งทอ สีย้อม การทอ และสวดลายที่อยู่บนรากทางวัฒนธรรมของตน ความสามารถในการพัฒนาและ/หรือสร้างนวัตกรรม เสรีภาพทางการเงิน (สภาพหนี้สิน)

องค์ประกอบตัวชี้วัดการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน

จากรูปที่ 2 และการสรุปความสัมพันธ์ในตารางที่ 1 เป็นผลการสังเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาชุมชนสิ่งทอในอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่เพื่อนำไปสู่การพัฒนาตัวชี้วัดในการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน ได้สังเคราะห์ปัจจัยหลักที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันตามกรอบแนวคิดการวิจัยออกเป็น 2 ปัจจัย ประกอบด้วย ปัจจัยภายนอกที่ไม่สามารถควบคุมได้ และปัจจัยภายในที่สามารถควบคุมหรือเปลี่ยนแปลงได้ รวมทั้งนำแนวคิดและข้อมูลเพิ่มเติมจากการทบทวนวรรณกรรมมาเสริมให้ผลการสังเคราะห์จากการวิจัยช่วยสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืนมีผลสัมฤทธิ์ที่นำไปปรับใช้ได้เหมาะสม 8 องค์ประกอบ โดยมีจำนวนของตัวชี้วัดรวมทั้งสิ้น 30 ตัวนี้ ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 องค์ประกอบตัวชี้วัดการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน

องค์ประกอบที่	รายละเอียด	จำนวนดัชนี
ปัจจัยภายนอก		
1	ลักษณะทางกายภาพของชุมชน	3
2	ลักษณะการตั้งถิ่นฐาน	3
3	สิ่งแวดล้อม	3
4	ด้านเศรษฐกิจ	6
ปัจจัยภายใน		
1	วัฒนธรรม ชนบทธรรมเนียม ประเพณี	3
2	ทัศนคติ/ความเชื่อ	3
3	ลักษณะการรวมกลุ่ม	4
4	ปัจจัยส่วนบุคคล	5
รวม		30

องค์ประกอบหลักของการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน 8 ด้าน จะประกอบด้วย 30 ดัชนีย่อย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

องค์ประกอบที่ 1 ลักษณะทางกายภาพของชุมชน

ที่ตั้งของชุมชนมีความเกี่ยวข้องกับสภาพภูมิศาสตร์ซึ่งเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดแหล่งทรัพยากรและสิ่งที่เป็นสาเหตุทำให้เกิดปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่มนุษย์ควบคุมไม่ได้ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน ลักษณะทางกายภาพหรือสภาพแวดล้อมของชุมชนเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และสิ่งแวดล้อม มีผลต่อการประกอบอาชีพ

ลักษณะทางกายภาพของชุมชน แบ่งการประเมินเป็น 3 ดัชนี ดังนี้

ดัชนีที่ 1 ปัจจัยที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตตามธรรมชาติ/ฤดูกาล เวลา/ดิน/น้ำ/อากาศ ปัจจัยพื้นฐานที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตตามธรรมชาติได้แก่

1.1 มีแหล่งน้ำธรรมชาติเพียงพอต่อการใช้งานทั้งในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตประจำวันอย่างพอเพียงตลอดทั้งปี

1.2 มีสภาพพื้นที่ธรรมชาติที่ได้รับการดูแลรักษาอย่างเหมาะสม ปราศจากการบุกรุกทำลายพื้นที่สาธารณะ

ดัชนีที่ 2 ปัจจัยที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตอย่างพอดี พอเหมาะ คือ ต้องมีองค์ประกอบของชุมชน คือ แหล่งน้ำ แหล่งทรัพยากร แหล่งทำกิน และสถานที่สำคัญทางจิตใจหรือจิตวิญญาณ สภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยตามสภาพดั้งเดิม ไม่จำเป็นต้องเบียดเบียนแล้วดางทำลายสภาพธรรมชาติ เพื่อปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงพื้นที่

เกินจำเป็น เช่น การทำลายผืนป่าเพื่อทำไร่ การทำอาชีพที่ไม่เหมาะสมต่อขนาดพื้นที่ทำกินของตนเองจัดเป็นความเบียดเบียนต่อธรรมชาติ นอกจากนี้ สภาพแวดล้อมตามแนวคิดทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ

ดัชนีที่ 3 ปัจจัยที่-สามารถทดแทนได้ ได้แก่ พื้นที่ป่าสามารถเพาะปลูกทดแทนได้ง่ายเมื่อถูกทำลาย พื้นดินมีการฟื้นฟู มีแหล่งพลังงานทดแทนตามความเหมาะสม เช่น เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับท้องถิ่นหรือชุมชน

เกณฑ์การให้คะแนน พิจารณาจากหลักฐานเชิงประจักษ์ และข้อมูลที่ได้รับจากคนในชุมชนเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม สภาพพื้นที่ป่า ลักษณะอาชีพพื้นฐาน โดยพิจารณาจากลักษณะการใช้พื้นที่เพื่อประกอบอาชีพ และการอยู่อาศัย และระดับผลกระทบของสิ่งปลูกสร้างใหม่หรืออำนวยความสะดวกใหม่ ๆ ที่เพิ่มเข้ามา เช่น การสร้างถนน การขุดบ่อน้ำ การเพิ่มระบบสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน

องค์ประกอบที่ 1 ลักษณะทางกายภาพของชุมชน

ที่ตั้งของชุมชนมีความเกี่ยวข้องกับสภาพภูมิศาสตร์ซึ่งเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดแหล่งทรัพยากรและสิ่งที่เป็นสาเหตุทำให้เกิดปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่มนุษย์ควบคุมไม่ได้ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน ลักษณะทางกายภาพหรือสภาพแวดล้อมของชุมชนเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และสิ่งแวดล้อม มีผลต่อการประกอบอาชีพ

ลักษณะทางกายภาพของชุมชน แบ่งการประเมินเป็น 3 ดัชนี ดังนี้

ดัชนีที่ 1 ปัจจัยที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตตามธรรมชาติ/ฤดูกาล เวลา/ดิน/น้ำ/อากาศ ปัจจัยพื้นฐานที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตตามธรรมชาติได้แก่

1.1 มีแหล่งน้ำธรรมชาติเพียงพอต่อการใช้งานทั้งในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตประจำวันอย่างพอเพียงตลอดทั้งปี

1.2 มีสภาพพื้นที่ธรรมชาติที่ได้รับการดูแลรักษาอย่างเหมาะสม ปราศจากการบุกรุกทำลายพื้นที่สาธารณะ

ดัชนีที่ 2 ปัจจัยที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตอย่างพอดี พอเหมาะ คือ ต้องมีองค์ประกอบของชุมชน คือ แหล่งน้ำ แหล่งทรัพยากร แหล่งทำกิน และสถานที่สำคัญทางจิตใจหรือจิตวิญญาณ สภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยตามสภาพดั้งเดิม ไม่จำเป็นต้องเบียดเบียนแล้วดางทำลายสภาพธรรมชาติ เพื่อปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงพื้นที่

เกินจำเป็น เช่น การทำลายผืนป่าเพื่อทำไร่ การทำอาชีพที่ไม่เหมาะสมต่อขนาดพื้นที่ทำกินของตนเองจัดเป็นความเบียดเบียนต่อธรรมชาติ นอกจากนี้ สภาพแวดล้อมตามแนวคิดทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ

ดัชนีที่ 3 ปัจจัยที่-สามารถทดแทนได้ ได้แก่ พื้นที่ป่าสามารถเพาะปลูกทดแทนได้ง่ายเมื่อถูกทำลาย พื้นดินมีการฟื้นฟู มีแหล่งพลังงานทดแทนตามความเหมาะสม เช่น เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับท้องถิ่นหรือชุมชน

เกณฑ์การให้คะแนน พิจารณาจากหลักฐานเชิงประจักษ์ และข้อมูลที่ได้รับจากคนในชุมชนเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม สภาพพื้นที่ป่า ลักษณะอาชีพพื้นฐาน โดยพิจารณาจากลักษณะการใช้พื้นที่เพื่อประกอบอาชีพ และการอยู่อาศัย และระดับผลกระทบของสิ่งปลูกสร้างใหม่หรืออำนวยความสะดวกใหม่ ๆ ที่เพิ่มเข้ามา เช่น การสร้างถนน การขุดบ่อน้ำ การเพิ่มระบบสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน

องค์ประกอบที่ 2 ลักษณะการตั้งถิ่นฐาน

ลักษณะการตั้งถิ่นฐานของชุมชนเป็นส่วนที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสภาพแวดล้อม เป็นการแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนทั้งในด้านการใช้ชีวิตร่วมกันและวิถีชีวิตที่มีความเกี่ยวข้องกันซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพิจารณาสิ่งเอื้ออำนวยความสะดวกเพื่อใช้ร่วมกัน แบ่งการพิจารณาเป็น 3 ดัชนี ดังนี้

ดัชนีที่ 4 สถานที่ที่เอื้อต่อความสงบ สบาย (สัปปายะ) ได้แก่ ระดับความเป็นสังคมเมืองของชุมชน ระดับความวุ่นวายจากสภาพความเป็นเมือง เนื่องจากงานทอผ้าเป็นงานที่ต้องการสมาธิและมีความสงบ ความวุ่นวายจากสังคมภายนอกเป็นปัจจัยที่ส่งผลในเชิงลบต่อความสงบ โดยการพิจารณาความเป็นสัปปายะของสถานที่สามารถสังเกตได้ดังนี้ สัปปายะ ประกอบด้วยสิ่งที่เหมาะสมและเกื้อกูล สนับสนุนให้ผู้สามารถสร้างสมาธิ มีความตั้งมั่นได้ในการทำสิ่งที่มีส่วนสำคัญต่องานทอผ้าเป็นอย่างมาก แนวทางสำคัญของความเป็นสัปปายะ 7 ประการ (พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, 2008) ได้แก่

- 1.1 ปราศจากความวุ่นวาย หลุกหล่าน มีความเงียบสงบ (อวาสสัปปายะ)
- 1.2 เป็นสถานที่มีแหล่งอาหารหาได้สะดวกไม่ลำบากเกินไป ชุมชนมีแหล่งอาหารเหมาะสม (โคจรสัปปายะ)
- 1.3 มีการสนทนาพูดคุยที่พอเหมาะพอประมาณ (ภัสสรสัปปายะ)
- 1.4 เป็นสถานที่ที่มีผู้มีจิตใจดี มีคุณธรรมและความรู้ สามารถให้คำปรึกษาได้ (บุคคผลสัปปายะ)

1.5 เป็นสถานที่มีแหล่งอาหารเหมาะสมตามธรรมชาติง่ายต่อการบริโภค เหมาะกับสุขภาพร่างกาย (โภชนสัปปายะ)

1.6 มีสภาพอากาศตามธรรมชาติแวดล้อมที่เหมาะสม อุณหภูมิเหมาะสมไม่ร้อนหรือหนาวจนเกินไป (อุตุสัปปายะ)

1.7 เป็นสถานที่ที่เอื้อต่อการปรับเปลี่ยนอิริยาบถของร่างกายได้อย่างเหมาะสม เคลื่อนไหวได้สะดวกต่อการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน (อิริยาบถสัปปายะ)

ดัชนีที่ 5 มีสภาพแวดล้อมให้ดำรงอยู่ได้โดยไม่เดือดร้อน เป็นความเหมาะสมของชุมชน โดยพิจารณาจากความเป็นชุมชนดั้งเดิมของพื้นที่ ระดับความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นของคนในชุมชน และการเพิ่มจำนวนประชากรที่มาจากภายนอก

ดัชนีที่ 6 ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมดั้งเดิม การเข้ามามีตั้งถิ่นฐานของคนภายนอกมากขึ้นและเปลี่ยนสภาพความเป็นอยู่และธรรมเนียมบางอย่าง

เกณฑ์การให้คะแนน พิจารณาจากหลักฐานเชิงประจักษ์ และข้อมูลที่ได้รับจากคนในชุมชน และ/หรือผู้เกี่ยวข้อง โดยพิจารณาจาก

- 1.1 ระดับความเป็นสังคมเมืองเมื่อเทียบกับความเป็นชุมชนดั้งเดิมในพื้นที่
- 1.2 ความหนาแน่นของประชากรเดิม
- 1.3 การเพิ่มจำนวนประชากรจากภายนอก
- 1.4 ความยากง่ายของการจัดบริการระบบสาธารณสุข
- 1.5 ความใกล้ชิดกันของคนในสังคม
- 1.6 ความเหมาะสมของพื้นที่ในการประกอบอาชีพทั้งอาชีพหลักและอาชีพเสริม
- 1.7 ระยะทางในการเดินทางไปทำงาน
- 1.8 ขนาดของพื้นที่ที่ใช้ในการประกอบอาชีพ

องค์ประกอบที่ 3 สิ่งแวดล้อม

เป็นความสัมพันธ์ของมนุษย์กับการอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติของชุมชนเมือง โดยแบ่งพิจารณาเป็น 3 ดัชนี ดังนี้

ดัชนีที่ 7 การไม่เบียดเบียนความเกื้อกูล เมตตาต่อธรรมชาติ ได้แก่ การใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการท่องเที่ยวหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องอย่างมีสติ การใช้สภาพแวดล้อมและธรรมชาติเพื่อประโยชน์ในการสร้างสรรค์งานเป็นไปอย่างมีสติสัมปชัญญะ พองเพียงและเข้าใจธรรมชาติ มีกิจกรรมที่ปลูกฝังการอยู่อย่างเคารพในธรรมชาติ คือ ฤดูกาล (เวลา) วัสดุสภาพดินทรัพยากรธรรมชาติแวดล้อมและอยู่อย่างแบ่งปัน พองเพียง จึงสามารถสร้างภูมิคุ้มกันให้กับธรรมชาติและชุมชนได้

ดัชนีที่ 8 มีปัจจัยแวดล้อมที่เอื้อต่อการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น มีระเบียบ สะอาด เป็นการจัดเตรียมพื้นที่ทำงาน และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวไม่ส่งผลในเชิงลบต่อสิ่งแวดล้อม และสภาพความเป็นอยู่น้อยที่สุด

ดัชนีที่ 9 มีแผนการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม เช่น การจัดสรรพื้นที่ทิ้งสิ่งที่เหลือจากกระบวนการผลิต เช่น น้ำเสียที่เกิดจากกระบวนการย้อม แนวคิดและการปฏิบัติกับเศษวัสดุหรือขยะที่เหลือจากกระบวนการผลิต

เกณฑ์การให้คะแนน พิจารณาจากหลักฐานเชิงประจักษ์ และข้อมูลที่ได้รับจากคนในชุมชน และ/หรือผู้เกี่ยวข้อง

องค์ประกอบที่ 4 ด้านเศรษฐกิจ

เป็นองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม แบ่งการพิจารณาออกเป็น 6 ดัชนี ได้แก่

ดัชนีที่ 10 หลักศีล (สัมมาอาชีวะ) คือ กิจกรรมด้านอาชีพตอบสนองความต้องการด้านคุณภาพชีวิตอย่างเหมาะสม

ดัชนีที่ 11 ทาน (social benefit) คือ กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับอาชีพเอื้อประโยชน์ต่อผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน

ดัชนีที่ 12 การผลิตและบริโภคมีความพอดี คือ การผลิตที่เกี่ยวข้องกับอาชีพมีเพียงพอต่อความต้องการของผู้บริโภค (ทั้งตนเองและผู้อื่น) มีการใช้สอยสิ่งต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันอย่างพอดี ไม่เกินจำเป็น

ดัชนีที่ 13 มีภูมิคุ้มกัน (มีเงินออม วางแผนการลงทุน) คือ ความเป็นอิสระทางการเงิน ไม่มีหนี้สิน มีการวางแผนด้านการเงินตามความเหมาะสม

ดัชนีที่ 14 การจัดสรรทรัพยากรให้ได้ประโยชน์สูงสุด คือ มีการวางแผนการใช้ทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับการใช้ในชีวิตประจำวัน การจำหน่าย หรือ การเก็บรักษาไว้ใช้ยามจำเป็น

ดัชนีที่ 15 ผู้ได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน คือ ผู้ที่ได้รับผลทั้งทางตรงและทางอ้อมจากกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับอาชีพ
เกณฑ์การให้คะแนน พิจารณาจากหลักฐานเชิงประจักษ์ และข้อมูลที่ได้รับจากคนในชุมชน และ/หรือผู้เกี่ยวข้อง

องค์ประกอบที่ 5 ด้านสังคมที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ชนบทธรรมนิยม ประเพณี

คือ ความสัมพันธ์ระหว่างบรรพบุรุษกับคนรุ่นหลัง ความภูมิใจในวิถีชีวิตของตนเอง การดำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของท้องถิ่น การใช้ผลิตภัณฑ์สิ่งทอของชุมชนในวิถีชีวิตประจำวัน ประกอบด้วย 3 ดัชนีย่อย ได้แก่

ดัชนีที่ 16 ส่งเสริมทำนุบำรุงศาสนา ได้แก่ มีผู้นำทางศาสนาหรือผู้นำทางจิตวิญญาณที่เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชน การมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนา

ดัชนีที่ 17 ฤกษ์โลบายเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันทางศีลธรรมและปลูกฝังจริยธรรม

ดัชนีที่ 18 มีการสืบสาน การยอมรับของคนรุ่นใหม่

องค์ประกอบที่ 6 ทัศนคติ/ความเชื่อ

ดัชนีที่ 19 เป็นไปตามหลักที่แท้จริง ไม่ปรุงแต่ง เป็นลักษณะของการรูปแบบการอยู่อย่างเกื้อกูลกัน อยู่อย่างธรรมชาติ

ดัชนีที่ 20 มีวัดหรือศาสนสถานที่เป็นศูนย์กลางศึกษาและปฏิบัติธรรม มีผู้นำทางจิตวิญญาณที่เป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชน เช่น พระสงฆ์ ผู้นำทางศาสนา ที่คนในชุมชนให้ความเคารพศรัทธา

ดัชนีที่ 21 สร้างความสมดุลในระดับนิเวศน์ มีการทดแทนแทนทรัพยากรที่ถูกใช้ไป เช่น น้ำ ป่าไม้ ธรรมชาติอย่างเหมาะสม

องค์ประกอบที่ 7 ลักษณะการรวมกลุ่ม

ดัชนีที่ 22 มีระเบียบ วินัย มีความเกรงใจ สมถะ คือ การมีกฎ กติกา หรือระเบียบปฏิบัติร่วมกันภายในชุมชน

ดัชนีที่ 23 ก้าวทันต่อโลกที่เปลี่ยนแปลง คือ มีแหล่งเรียนรู้หรือแลกเปลี่ยนข้อมูลกับภายนอก

ดัชนีที่ 24 การมีส่วนร่วม คือ มีกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เกิดการพึ่งพาตนเอง เช่น การรวมกลุ่มเรียนรู้สร้างอาชีพ

ดัชนีที่ 25 การสร้างความสามัคคี คือ มีกิจกรรมที่ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน

องค์ประกอบที่ 8 ปัจจัยส่วนบุคคล

คือ ศักยภาพของคนในชุมชน ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ที่เหมาะกับวิถีการแบ่งปันและพอเพียง มีนวัตกรรมวัดดูดีของสิ่งทอ สีส้อม การทอ และลวดลายที่อยู่บนรากทางวัฒนธรรมของตน ความสามารถในการพัฒนาและ/หรือสร้างนวัตกรรม เสรีภาพทางการเงิน (สภาพหนี้สิน) ประกอบด้วย 6 ดัชนีย่อยคือ

ดัชนีที่ 26 ความสามารถในการพึ่งพาตนเอง คนในชุมชนมีองค์ความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษและสร้างงานอาชีพให้กับตนเองได้ สร้างงานและสร้างตลาดได้ด้วยตนเอง

ดัชนีที่ 27 มีการฝึกปฏิบัติธรรม ได้แก่ การฝึกฝนจิตใจเพื่อให้เกิดสมาธิ เกิดจิตใจที่มีเมตตาต่อแม่

ดัชนีที่ 28 มีความมั่นคงทางจิตใจ ได้แก่ การไม่หวั่นไหวไปกับปัจจัยภายนอกที่ไม่เกี่ยวข้องกับวิถีความเป็นอยู่

ดัชนีที่ 29 มีนวัตกรรม ได้แก่ ความสามารถในการสร้างสรรค์คิดค้นหรือประยุกต์งานของตนเอง

ดัชนีที่ 30 การสร้างเครือข่าย ได้แก่ ความสามารถในการสร้างเครือข่ายที่เกื้อกูลต่อกันและกัน คือ รูปแบบความร่วมมือเพื่อสังคม ความร่วมมือเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ และความร่วมมือเพื่อพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ

◀ 20 ▶

วิธีการประเมินและการให้คะแนน

ในแต่ละองค์ประกอบของการประเมินในคู่มือนี้ มีวัตถุประสงค์ในการพิจารณาแตกต่างกันจึงมีการกำหนดระดับคะแนนที่แตกต่างกันเพื่อนำไปสู่การประยุกต์ใช้ตามความเหมาะสม ซึ่งการกำหนดระดับคะแนนของแต่ละองค์ประกอบได้จากการพิจารณาระดับความสำคัญซึ่งเป็นผลที่ได้จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลจากการลงพื้นที่ชุมชน ดังแสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ระดับคะแนนของแต่ละองค์ประกอบ

องค์ประกอบที่	รายละเอียด	คะแนน
ปัจจัยภายนอก		
1	ลักษณะทางกายภาพของชุมชน	10
2	ลักษณะการตั้งถิ่นฐาน	10
3	สิ่งแวดล้อม	15
4	ด้านเศรษฐกิจ	10
	รวม	45
ปัจจัยภายใน		
1	วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี	10
2	ทัศนคติ/ความเชื่อ	15
3	ลักษณะการรวมกลุ่ม	10
4	ปัจจัยส่วนบุคคล	20
	รวม	55
	รวม	100

◀ 21 ▶

กระบวนการตรวจประเมิน

ในองค์ประกอบแต่ละข้อจะประกอบไปด้วยดัชนีย่อยที่ใช้พิจารณาประเมินแตกต่างกัน ผู้ตรวจประเมินควรเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งจากภายในและภายนอกชุมชน เพื่อให้ได้มุมมองครอบคลุมทุกภาคส่วน โดยการประเมินปฏิบัติตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ผู้ตรวจประเมินควรมาจากภาคส่วนต่าง ๆ ครอบคลุมผู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน เช่น นักพัฒนาชุมชน ผู้นำชุมชน ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชน นักวิชาการ เป็นต้น
2. ระยะเวลาในการลงพื้นที่เพื่อทำการประเมินควรมีช่วงเวลาแตกต่างกันตลอดทั้งปี เนื่องจากการพัฒนาที่มีรากฐานมาจากวัฒนธรรมชุมชน และวิถีชีวิตมีความเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงหลาย ๆ ส่วนในแต่ละช่วงเวลา เช่น ฤดูกาลที่มีผลต่อการประกอบอาชีพ กิจกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรมที่แตกต่างกันในแต่ละเดือนหรือช่วงเวลา เป็นต้น การสรุปผลในช่วงสั้น ๆ อาจทำให้ผลลัพธ์ที่ได้มีความคลาดเคลื่อน หรือไม่สอดคล้องกับบริบทที่แท้จริงของชุมชน
3. การประเมิน ผู้ประเมินพิจารณาดัชนีย่อยของแต่ละองค์ประกอบ โดยพิจารณาดัชนีที่ตรงกับลักษณะของชุมชน เนื่องจากชุมชนแต่ละแห่งอาจมีลักษณะแตกต่างกันตามพื้นที่แล้วทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องการให้คะแนนโดยพิจารณาจากเกณฑ์การให้คะแนนตามที่กำหนด
4. เนื่องจากการประเมินเป็นความคิดเห็นเชิงคุณภาพจึงมีการประเมินทั้งผลกระทบที่เกิดขึ้นด้านลบและผลกระทบที่เกิดขึ้นด้านบวกควบคู่กัน เนื่องจากบางสิ่งที่มีผู้ได้รับผลกระทบหรือถูกเบียดเบียนมีบางส่วนแต่ผู้ได้รับประโยชน์หรือการเกื้อกูลมีจำนวนมากกว่า การพิจารณาจึงต้องทำให้เห็นทั้งสองฝ่าย เช่น การถากเปลือกไม้เพื่อนำมาใช้ในการย้อมสี ผู้ได้รับประโยชน์คือผู้ประกอบการและผู้ซื้อผ้าทอย้อมสีธรรมชาติ แต่ผู้ได้รับความเบียดเบียนคือ ต้นไม้ที่อาจยืนต้นตาย สัตว์ที่อาศัยต้นไม้เป็นที่อยู่ การลดลงของจำนวนป่า เป็นต้น
5. รวมคะแนนในแต่ละดัชนี
6. รวมคะแนนในแต่ละองค์ประกอบ
7. สรุปคะแนนการประเมิน

การให้คะแนน

เพื่อให้การพิจารณาข้อมูลเชิงคุณภาพสามารถวัดผลและมีเกณฑ์ที่น่าไปวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาให้เหมาะสมได้ ผู้วิจัยจึงใช้การประเมินการพัฒนาชุมชนสิ่งทอย่างยั่งยืน โดยประยุกต์ใช้การแปลงข้อมูลที่สำรวจเป็นข้อมูลเชิงลบ ได้แก่ ระดับของ “ความเบียดเบียน” และข้อมูลเชิงบวก ได้แก่ ระดับของ “ความเกื้อกูล” ซึ่งได้จากการศึกษาความสอดคล้องของการพิจารณาประเด็นต่าง ๆ ตามแนวคิดในพุทธศาสนา แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง และการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดย

ระดับของ “ความเบียดเบียน” คือ ผลกระทบในเชิงลบหรือผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนทั้งด้านจิตใจและภายนอกจิตใจ รวมถึงก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมเสียหาย จากกิจกรรมหรือสิ่งที่ชุมชนหรือคนในชุมชนได้ทำขึ้น ไม่ว่าจะเป็น คน สัตว์ รวมถึงธรรมชาติแวดล้อม

ระดับของ “ความเกื้อกูล” คือ ผลกระทบในเชิงบวกหรือผู้ที่ได้รับความสุข ความสะดวกสบายทั้งด้านจิตใจและภายนอกจิตใจ มีการช่วยเหลือส่งเสริมและสร้างสรรค์ จากกิจกรรมหรือสิ่งที่ชุมชนหรือคนในชุมชนได้ทำขึ้น ไม่ว่าจะเป็น คน สัตว์ รวมถึงธรรมชาติแวดล้อม

โดยจะแปลงให้มีลักษณะเป็นแบบมาตราอันตรภาค (Interval Scale) โดยแบ่งออกเป็น 5 ระดับ ดังนี้

ข้อมูลเชิงลบ ได้แก่ ระดับของ “ความเบียดเบียน” ประกอบด้วย	ข้อมูลเชิงบวก ได้แก่ ระดับของ “ความเกื้อกูล” ประกอบด้วย
5 เป็นระดับที่มีความเบียดเบียน สูงมาก	5 เป็นระดับที่มีความเกื้อกูล สูงมาก
4 เป็นระดับที่มีความเบียดเบียน สูง	4 เป็นระดับที่มีความเกื้อกูล สูง
3 เป็นระดับที่มีความเบียดเบียน ปานกลาง	3 เป็นระดับที่มีความเกื้อกูล ปานกลาง
2 เป็นระดับที่มีความเบียดเบียน ต่ำ	2 เป็นระดับที่มีความเกื้อกูล ต่ำ
1 เป็นระดับที่มีความเบียดเบียน ต่ำมาก	1 เป็นระดับที่มีความเกื้อกูล ต่ำมาก

การเลือกใช้มาตราอันดับ 5 ระดับ เนื่องจากเป็นจำนวนระดับที่เหมาะสม แยกระดับที่แตกต่างกันได้ชัดเจน เกิดความหลากหลายในการตอบไม่กระจุกตัวกันที่ด้านใดด้านหนึ่ง (Cooper & Schindler, 2011) นอกจากนี้ การกำหนดลักษณะของการพิจารณาข้อมูลทั้ง ข้อมูลเชิงบวกและข้อมูลเชิงลบ เพื่อให้เกิดการพิจารณาประเด็นทุกด้านอย่างสมดุลและมีความเหมาะสมพอดี และเน้นที่ทางสายกลาง โดยใช้หลักคิดตามแนวพุทธศาสนา และเศรษฐกิจพอเพียง และเพื่อให้ผลของการวิเคราะห์สามารถตรวจสอบได้ตามหลักเหตุและผลของการวิจัยต้องการวัดระดับผลกระทบในเชิงบวกและผลกระทบในเชิงลบ จะช่วยให้นักพัฒนาหรือผู้ประกอบการวิเคราะห์สถานการณ์ของชุมชนได้ตามความเป็นจริงโดยไม่ได้ใช้ความคิดเห็นหรือทัศนคติส่วนตัว อีกทั้งสามารถนำผลที่ได้จากการพิจารณานำไปวิเคราะห์ข้อมูลเชิงสถิติเพื่อขยายผลในการพัฒนาเชิงนโยบายต่อไป

การให้คะแนนใช้การถ่วงน้ำหนัก (weighted mean) ตามหลักการอธิบายของ Macfie and Nutrio (2006) ซึ่งเป็นการคิดคะแนนค่าเฉลี่ยของข้อมูลที่มีค่าความสำคัญไม่เท่ากันและให้น้ำหนักคะแนนต่างกัน แต่นำมาปรับให้ทุก ๆ ค่ามีให้น้ำหนักเท่ากันเพื่อนำมาคิดเป็นค่าเฉลี่ยคะแนน เนื่องจากการประเมินระดับความคิดเห็นเป็นลักษณะข้อมูลเชิงคุณภาพ อาจมีความคลาดเคลื่อนหรือเบี่ยงเบนจากความคิดเห็นส่วนบุคคลได้ เพื่อให้การเก็บข้อมูลที่เกิดจากการสังเกตสามารถนำมาหาค่าเฉลี่ยที่เหมาะสมได้จึงมีการกำหนดค่าคะแนนระหว่าง 1 ถึง 5 มีความหมายโดยทั่วไปดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 รายละเอียดคะแนนถ่วงน้ำหนัก

คะแนนถ่วงน้ำหนัก	รายละเอียดการถ่วงน้ำหนัก	
	ระดับของ “ความเบียดเบียน”	ระดับของ “ความเกื้อกูล”
1	ผลกระทบในทางลบต่อตนเอง	ผลกระทบในทางบวกต่อตนเอง
2	ผลกระทบในทางลบต่อตนเองและสมาชิกในครอบครัว	ผลกระทบในทางบวกต่อตนเองต่อตนเองและสมาชิกในครอบครัว
3	ผลกระทบในทางลบต่อเพื่อนบ้านใกล้เคียง	ผลกระทบในทางบวกต่อตนเองต่อเพื่อนบ้านใกล้เคียง
4	ผลกระทบในทางลบภายในชุมชน	ผลกระทบในทางบวกต่อตนเองภายในชุมชน
5	ผลกระทบในทางลบต่อชุมชนภายนอก	ผลกระทบในทางบวกต่อตนเองต่อชุมชนภายนอก

แนวทางการให้คะแนน

เพื่อให้การนำไปใช้มีความสะดวกและพิจารณาได้ง่าย ผู้วิจัยจึงออกแบบแบบประเมินสำหรับให้คะแนนโดยสรุปหลักเกณฑ์การพิจารณาไว้ดังในแบบประเมินต่อไปนี้

แบบประเมินชุมชนสิ่งทอเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

กรุณาเขียนเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องคะแนนถ่วงน้ำหนักที่ระบุหมายเลขระดับความคิดเห็นในแต่ละด้านของเกณฑ์ที่กำหนด ดังนี้

ระดับของ “ความเบียดเบียน” คือ ผลกระทบในเชิงลบหรือผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนทั้งด้านจิตใจและภายนอกจิตใจ จากกิจกรรมหรือสิ่งที่ชุมชนหรือคนในชุมชนได้ทำขึ้น ไม่ว่าจะเป็น คน สัตว์ รวมถึงธรรมชาติแวดล้อม ประกอบด้วย

- 5 เป็นระดับที่มีความเบียดเบียน สูงมาก
- 4 เป็นระดับที่มีความเบียดเบียน สูง
- 3 เป็นระดับที่มีความเบียดเบียน ปานกลาง
- 2 เป็นระดับที่มีความเบียดเบียน ต่ำ
- 1 เป็นระดับที่มีความเบียดเบียน ต่ำมาก

ระดับของ “ความเกื้อกูล” คือ ผลกระทบในเชิงบวกหรือผู้ที่ได้รับความสุข ความสะดวกสบายทั้งด้านจิตใจและภายนอกจิตใจ จากกิจกรรมหรือสิ่งที่ชุมชนหรือคนในชุมชนได้ทำขึ้น ไม่ว่าจะเป็น คน สัตว์ รวมถึงธรรมชาติแวดล้อม ประกอบด้วย

- 5 เป็นระดับที่มีความเกื้อกูล สูงมาก
- 4 เป็นระดับที่มีความเกื้อกูล สูง
- 3 เป็นระดับที่มีความเกื้อกูล ปานกลาง
- 2 เป็นระดับที่มีความเกื้อกูล ต่ำ
- 1 เป็นระดับที่มีความเกื้อกูล ต่ำมาก

แบบประเมินชุมชนสิ่งทอเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ข้อมูลชุมชนสิ่งทอ

1. ชื่อชุมชน.....
2. ตำบล.....อำเภอ/เขต.....จังหวัด.....รหัสไปรษณีย์.....
3. สิ่งทอที่ผลิตได้.....
4. อัตลักษณ์พิเศษของสิ่งทอ.....

รายชื่อคณะผู้ตรวจประเมิน

1.
2.
3.
4.
5.

ช่วงเวลาทำการประเมิน

ครั้งที่ระหว่างวันที่.....ถึงวันที่.....

องค์ประกอบ/ดัชนี	เกณฑ์การพิจารณา	คำอธิบายรายละเอียดของเกณฑ์ "ความเปิดเผย"	ระดับคะแนนที่ได้					คำอธิบายรายละเอียดของเกณฑ์ "ความเกื้อกูล"	ระดับคะแนนที่ได้								
			1	2	3	4	5		1	2	3	4	5				
องค์ประกอบที่ 1 ลักษณะทางกายภาพของชุมชน																	
ดัชนีที่ 1	มีปัจจัยที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตตามธรรมชาติ/ฤดูกาล เวลา/ดินน้ำ/อากาศ	แหล่งน้ำที่เอื้อประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพและใช้ในการดำรงชีวิตของชุมชน	แหล่งน้ำอยู่ในพื้นที่ส่วนตัวหรือมีข้อจำกัดในเข้าถึงระยะทาง ความสะดวกของระบบการจัดการ					แหล่งน้ำที่สะดวกต่อการเข้าถึงระยะทาง ความสะดวกของระบบการจัดการ									
		ลักษณะของแหล่งทรัพยากรตามธรรมชาติ	มีแหล่งทรัพยากรจำกัดเฉพาะบางอย่าง ต้องพึ่งพาจากภายนอก					แหล่งทรัพยากรมีความหลากหลายเพียงพอกับความต้องการในชุมชน									
		แหล่งอาหารธรรมชาติที่เอื้อต่อการดำรงชีวิต	มีแหล่งอาหารจำกัดเฉพาะบางอย่าง มีจำนวนจำกัด					มีแหล่งอาหารหลากหลาย มีจำนวนพอเพียง									
ดัชนีที่ 2	มีปัจจัยที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตอย่างพอดีพอเหมาะ	แนวคิดทฤษฎีใหม่ (การจัดสรรพื้นที่ทำกินอย่างเหมาะสม)	การจัดสรรพื้นที่ทำกินทำให้เกิดปัญหาคุณภาพชีวิต ไม่สอดคล้องกับบริบทของชุมชนและหลักวิชา					การจัดสรรพื้นที่ทำกินเป็นไปตามหลักการที่เหมาะสมกับบริบทวิถีชีวิตของชุมชนและหลักวิชา									

องค์ประกอบ/ดัชนี	เกณฑ์การพิจารณา	คำอธิบายรายละเอียดของเกณฑ์ "ความเบียดเบียน"	ระดับคะแนนที่ได้					คำอธิบายรายละเอียดของเกณฑ์ "ความเกือบล"	ระดับคะแนนที่ได้						
			1	2	3	4	5		1	2	3	4	5		
องค์ประกอบที่ 1 ลักษณะทางกายภาพของชุมชน (ต่อ)															
ดัชนีที่ 3	มีปัจจัยที่สามารถทดแทนได้	พื้นที่ป่าดั้งเดิมที่ถูกบุกรุก	ปริมาณพื้นที่ป่าถูกบุกรุกเพื่อใช้ประโยชน์ส่วนบุคคล หรือทำกิจกรรมเฉพาะอย่างไม่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิต เช่น ถางป่าทำไร่เลื่อนลอย						ปริมาณพื้นที่ป่าถูกบุกรุกเพื่อประโยชน์ส่วนรวม หรือทำกิจกรรมที่ตัดคุณภาพชีวิต เช่น ขุดบ่อน้ำชุมชน ทำถนนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม คนในชุมชนเห็นด้วย						
		พื้นที่ป่าที่ได้รับการปลูกทดแทน	มีการปลูกทดแทนเพื่อประโยชน์ทางอ้อม เช่น การได้ลดหย่อนภาษี การหวังผลจากการตัดไม้เมื่อได้เวลาเหมาะสม						การปลูกทดแทนเพื่อสร้างสภาพแวดล้อมให้กลับคืนสู่ธรรมชาติ ลดการทำลายอย่างต่อเนื่อง						
		เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับท้องถิ่น	เทคโนโลยีใช้ได้จำกัด ต้องอาศัยจากภายนอกชุมชน สร้างความเดือดร้อนให้กับคน สังคมและสิ่งแวดล้อมและขัดแย้งต่อวิถีชีวิต						เทคโนโลยีใช้ได้อย่างทั่วถึง สามารถประยุกต์ใช้ได้อย่างเกือบลทั้งตนเองและผู้อื่น ไม่สร้างความเดือดร้อนให้กับคน สังคมและสิ่งแวดล้อมและไม่ขัดแย้งต่อวิถีชีวิต						

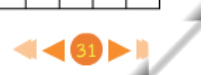
องค์ประกอบ/ดัชนี	เกณฑ์การพิจารณา	คำอธิบายรายละเอียดของเกณฑ์ "ความเบียดเบียน"	ระดับคะแนนที่ได้					คำอธิบายรายละเอียดของเกณฑ์ "ความเกือบล"	ระดับคะแนนที่ได้						
			1	2	3	4	5		1	2	3	4	5		
องค์ประกอบที่ 2 ลักษณะการตั้งถิ่นฐาน															
ดัชนีที่ 4	เป็นสถานที่ที่เอื้อต่อความสงบ สบาย (ลับป่ายะ)	ระดับความเป็นสังคมเมืองเมื่อเทียบกับความเป็นชุมชนดั้งเดิมในพื้นที่	รูปแบบวิถีชีวิตมีความไม่ชัดเจนของรูปแบบวิถีชีวิต ไม่มีการเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมหรือประวัติศาสตร์ของชุมชน						รูปแบบวิถีชีวิตมีความเชื่อมโยงกับวัฒนธรรม กับประวัติศาสตร์ของชุมชน						
		ความหนาแน่นของประชากรเดิม	คนภายนอกหรือต่างถิ่นเข้ามาอาศัยปรับเปลี่ยนรูปแบบความเป็นอยู่ วิถีชีวิต						คนไม่ย้ายถิ่นฐาน รักท้องถิ่น						
		ความเหมาะสมของพื้นที่ในการประกอบอาชีพทั้งอาชีพหลักและอาชีพเสริม	สภาพพื้นที่มีความเสื่อมโทรมเสียหาย ไม่เป็นระเบียบ ไม่สะดวก ไม่มีความปลอดภัย (ขาดศาล) ระบบที่ทำให้เกิดความไม่พร้อม ไม่สบาย ไม่สะดวกในการทำงาน (ขาดสมาธิ) ความเป็นอยู่หรือคิคนงานต่าง ๆ ไม่สามารถดำเนินไปได้ด้วยดี (ขาดปัญญา) ชีวิตและงานไม่สัมพันธ์ตามจุดหมาย						สถานที่มีความมั่นคง ปลอดภัย (ศาล) มีสภาพที่เป็นระเบียบชัดเจน (สมาธิ) สิ่งต่าง ๆ ที่เอื้อในการทำงานมีคุณภาพดีและสามารถใช้อย่างเต็มศักยภาพ (ปัญญา) ทำให้การทำงานสามารถบรรลุเป้าหมายได้อย่างดี						
		ระยะทางในการเดินทางไปทำงาน	สถานที่ทำงานอยู่ในแหล่งอื่น การทำงานมีความไม่สะดวก						สถานที่ทำงานอยู่ในชุมชน การเดินทางมีความสะดวก						

องค์ประกอบ/ดัชนี	เกณฑ์การพิจารณา	คำอธิบายรายละเอียดของเกณฑ์ “ความเป็ยคเป็นน”	ระดับคะแนนที่ได้					คำอธิบายรายละเอียดของเกณฑ์ “ความเกือกุล”	ระดับคะแนนที่ได้					
			1	2	3	4	5		1	2	3	4	5	
องค์ประกอบที่ 2 ลักษณะการตั้งถิ่นฐาน (ต่อ)														
ดัชนีที่ 5	มีสภาพแวดล้อมให้ดำรงอยู่ได้โดยไม่มีเชื้อโรคอื่น	ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนบ้าน	ไม่มีกิจกรรมหรือปฏิสัมพันธ์เพื่อสังคม สิ่งแวดล้อมร่วมกัน						มีส่วนร่วมที่สร้างสรรคสังคัมและปฏิบัติต่อสิ่งแวดล้อมที่ให้ประโยชน์ต่อตนเอง ชุมชนสังคมหรือประเทศ ไม่เกิดการเป็ยคเป็นน					
		ความใกล้ชิดกันของคนในสังคม	ต่างคนต่างอยู่ไม่เอื้อกันในกิจกรรมระดับต่าง ๆ ทำเฉพาะกลุ่มหรือพวกพ้องตนเอง						มีการทำงานหรือกิจกรรมไปด้วยกัน อาศัยกัน ประสานกันและเป็นปัจจัยแก่กัน					
		การเพิ่มจำนวนประชากรจากภายนอก	มีจำนวนทรัพยากรจำกัดและไม่เพียงพอต่อปริมาณประชากร เกิดการทำลายหรือสร้างควมเสียหายแก่สิ่งแวดล้อม						ทรัพยากรที่มีอยู่สามารถจัดสรรให้มีการใช้ได้อย่างพอดีเหมาะสมและทดแทนใหม่ได้					
ดัชนีที่ 6	ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมดั้งเดิม	การจัดบริการระบบสาธารณะ	การจัดบริการระบบสาธารณะที่ทำลายหรือสร้างความเสียหายให้กับสิ่งแวดล้อม						การจัดบริการระบบสาธารณะที่คนในชุมชนมีส่วนร่วมและมีส่วนในการตัดสินใจทั้งด้านวิธีการและรูปแบบ					

องค์ประกอบ/ดัชนี	เกณฑ์การพิจารณา	คำอธิบายรายละเอียดของเกณฑ์ “ความเป็ยคเป็นน”	ระดับคะแนนที่ได้					คำอธิบายรายละเอียดของเกณฑ์ “ความเกือกุล”	ระดับคะแนนที่ได้					
			1	2	3	4	5		1	2	3	4	5	
องค์ประกอบที่ 3 สิ่งแวดล้อม														
ดัชนีที่ 7	การไม่เป็ยคเป็นน ความเกือกุลเมตตาคือธรรมชาติ	กิจกรรมที่ปลูกฝังการเคารพธรรมชาติ	กิจกรรมที่ทำเพื่อบุกทำลายแสวงหาผลประโยชน์จากธรรมชาติเพียงอย่างเดียว ไม่คำนึงถึงความเหมาะสมของสภาพแวดล้อม						กิจกรรมที่มุ่งเน้นความมีน้ำใจ เกื้อกูลสร้างปฏิสัมพันธ์แบบถ้อยทีถ้อยอาศัยทั้งกับคน ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม					
		การรู้จักธรรมชาติของท้องถิ่น ฤดูกาล	ทำสิ่งต่าง ๆ ตามความต้องการของมนุษย์โดยการกินสภาพที่แท้จริงตามธรรมชาติ						ผู้สาคับ ระยะ จังหวะ ปริมาณ ความเหมาะสมของเวลาว่าควรลงมือทำอะไรตอนไหนจึงจะเหมาะสม เพื่อให้สามารถวางแผนล่วงหน้าได้					
		กิจกรรมที่สร้างภูมิคุ้มกันให้กับธรรมชาติของชุมชน	การอยู่กับธรรมชาติเป็นไปเพื่อผลประโยชน์จากอาชีพ การศึกษาระบบชาติแบบชั่วคราว ไม่ต่อเนื่อง						มีนโยบายด้านสิ่งแวดล้อมและการอยู่กับธรรมชาติอย่างไม่เป็ยคเป็นน					
ดัชนีที่ 8	มีปัจจัยแวดล้อมที่เอื้อต่อการแก้ไขปัญหาลิงแวดล้อมที่เกิดขึ้นเป็ยคเป็นน	การจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อม	การจัดการที่สร้างผลกระทบที่ไม่เป็นที่ต้องการ ส่งผลเสียต่อความต้องการของคนในชุมชน						การจัดการที่คนในชุมชนมีส่วนร่วมสนับสนุน ให้ควมร่วมมือ ก่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกัน					

องค์ประกอบ/ดัชนี	เกณฑ์การพิจารณา	คำอธิบายรายละเอียดของเกณฑ์ “ความเบียดเบียน”	ระดับคะแนนที่ได้					คำอธิบายรายละเอียดของเกณฑ์ “ความเกื้อกูล”	ระดับคะแนนที่ได้												
			1	2	3	4	5		1	2	3	4	5								
องค์ประกอบที่ 3 สิ่งแวดล้อม																					
ดัชนีที่ 7	การไม่เบียดเบียนความเกื้อกูลเมตตาต่อธรรมชาติ	กิจกรรมที่ปลูกฝังการเคารพธรรมชาติ	กิจกรรมที่ทำเพื่อปลูก ทำลาย แสวงหาผลประโยชน์จากธรรมชาติเพียงอย่างเดียว ไม่คำนึงถึงความเหมาะสมของสภาพแวดล้อม						กิจกรรมที่มุ่งเน้นความมีน้ำใจ เกื้อกูลสร้างปฏิสัมพันธ์แบบค่อย ๆ ดีด้อยอาศัยทั้งกับคน ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม												
		การรู้จักธรรมชาติของท้องถิ่น ฤดูกาล	ทำสิ่งต่าง ๆ ตามความต้องการของมนุษย์โดยการมีสภาพที่แท้จริงตามธรรมชาติ						ผู้ล่าดับ ระยะ จังหวะ ปริมาณ ความเหมาะสมของเวลาว่าควรลงมือทำอะไรตอนไหนจึงจะเหมาะสม เพื่อให้สามารถวางแผนล่วงหน้าได้												
		กิจกรรมที่สร้างภูมิคุ้มกันให้กับธรรมชาติของชุมชน	การอยู่กับธรรมชาติเป็นไปเพื่อผลประโยชน์จากอาชีพ การศึกษาธรรมชาติแบบชั่วคราว ไม่ต่อเนื่อง						มีนโยบายด้านสิ่งแวดล้อมและการอยู่กับธรรมชาติอย่างไม่เบียดเบียน												
ดัชนีที่ 8	มีปัจจัยแวดล้อมที่เอื้อต่อการแก้ไขปัญหาล้างแฉดล้อมที่เกิดขึ้นแบบสะสม	การจัดการปัญหาล้างแฉดล้อม	การจัดการที่สร้างผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่ไม่เป็นที่ยอมรับของสังคม ความต้องการของคนในชุมชน						การจัดการที่คนในชุมชนมีส่วนร่วม สนับสนุน ให้ความร่วมมือ ก่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกัน												

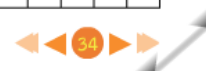
องค์ประกอบ/ดัชนี	เกณฑ์การพิจารณา	คำอธิบายรายละเอียดของเกณฑ์ “ความเบียดเบียน”	ระดับคะแนนที่ได้					คำอธิบายรายละเอียดของเกณฑ์ “ความเกื้อกูล”	ระดับคะแนนที่ได้												
			1	2	3	4	5		1	2	3	4	5								
องค์ประกอบที่ 3 สิ่งแวดล้อม (ต่อ)																					
ดัชนีที่ 9	มีแผนการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม	แผนการจัดการปัญหาล้างแฉดล้อม	นโยบายการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมมีผลกระทบต่อคน ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไม่เหมาะสมกับบริบทของชุมชน						นโยบายการจัดการมีการปรับปรุงคุณภาพชีวิต ไม่สร้างผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมเกินกว่าที่ทนได้												
องค์ประกอบที่ 4 ด้านเศรษฐกิจ																					
ดัชนีที่ 10	หลักศีล (สัมมาอาชีวะ)	กิจกรรมด้านการตลาดของค้าพ่อ เช่น การขนส่ง การจำหน่าย	การใช้วัตถุดิบที่ไม่เหมาะสม เช่น สีย้อมที่เป็นอันตราย เพื่อลดต้นทุน ระดับการส่งเสริมหรืออันตรายต่อชีวิตและสุขภาพของประชาชน ทั้งต่อผู้ผลิต ผู้ใช้ ไปจนถึงสิ่งแวดล้อม มีความเสียหายที่เกิดจากการลดต้นทุนแบบไม่เหมาะสมนี้ ทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น เมื่อสุขภาพเสีย ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการรักษา ไม่สามารถทำงานได้ ขาดรายได้						กิจกรรมที่เกี่ยวข้องเป็นไปเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิต ทำอย่างตั้งใจ ใส่ใจทั้งกับสภาพแวดล้อม ผู้บริโภคได้รับความพอใจและทำให้รู้สึกดีต้องการทำงานหรือใช้กระบวนการเหล่านี้อย่างต่อเนื่อง												

องค์ประกอบ/ดัชนี	เกณฑ์การพิจารณา	คำอธิบายรายละเอียดของเกณฑ์ "ความเปิดเผย"	ระดับคะแนนที่ได้					คำอธิบายรายละเอียดของเกณฑ์ "ความเกื้อกูล"	ระดับคะแนนที่ได้								
			1	2	3	4	5		1	2	3	4	5				
องค์ประกอบที่ 4 ด้านเศรษฐกิจ (ต่อ)																	
ดัชนีที่ 11	ทาน (social benefit)	กิจกรรมที่เกี่ยวข้องสิ่งทองที่เป็นการทำเพื่อส่วนรวม	เป็นกิจกรรมที่มุ่งประโยชน์เฉพาะพวก เฉพาะฝ่าย						เป็นกิจกรรมเพื่อส่วนรวม มีอุดมคติที่จะทำเพื่อให้เกิดสิ่งดีงามต่อส่วนรวม								
ดัชนีที่ 12	การผลิตและบริโภคมีความพอดี	การผลิตสิ่งของมีความพอเพียงต่อการจำหน่าย	มีผลิตภัณฑ์ที่เลือกจากการผลิตเกินความต้องการของท้องตลาด						ผลิตผลิตภัณฑ์ตามกำลังการผลิต ความต้องการในการจำหน่าย และความต้องการของผู้บริโภคอย่างเหมาะสม								
		การผลิตสิ่งของมีความพอเพียงต่อการใช้ในชุมชน	มีการผลิตส่วนที่เกินจำเป็น						มีการผลิตแบบมีเหตุมีผล								
ดัชนีที่ 13	มีภูมิคุ้มกัน (มีเงินออมวางแผนการลงทุน)	ความเพียงพอต่อการใช้จ่ายในปัจจุบัน	การใช้จ่ายนั้นเป็นไปเพื่อปรนเปรอสิ่งที่เกินจำเป็น						การใช้จ่ายนั้นเป็นไปเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี								
		เงินออมที่พอเพียงสำหรับใช้จ่ายในอีก 3 ปีข้างหน้า	ขาดการประกันความเสี่ยงหวังผลจากรายได้ในอนาคตที่ไม่ชัดเจน						มีเงินที่ประกันความเสี่ยงในอนาคต และมีการวางแผนการใช้จ่าย								
		สถานะหนี้สิน	มีหนี้สินที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้หรือหนี้สินที่เกิดจากความต้องการเพื่อปรนเปรอตนเองเกินจำเป็น						มีหนี้ที่เกิดจากลงทุนเพื่อการพัฒนาหรือสร้างอนาคตและคุณภาพชีวิตที่ดีตามความเหมาะสม								

องค์ประกอบ/ดัชนี	เกณฑ์การพิจารณา	คำอธิบายรายละเอียดของเกณฑ์ "ความเปิดเผย"	ระดับคะแนนที่ได้					คำอธิบายรายละเอียดของเกณฑ์ "ความเกื้อกูล"	ระดับคะแนนที่ได้								
			1	2	3	4	5		1	2	3	4	5				
องค์ประกอบที่ 4 ด้านเศรษฐกิจ (ต่อ)																	
ดัชนีที่ 14	การจัดสรรทรัพยากรให้ได้ประโยชน์สูงสุด	การใช้ทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการทอดผ้า	ขาดการจัดการ ไม่มีการคำนวณไม่มีการประเมินอย่างถูกต้อง ใช้ตามความรู้สึกปราศจากหลักวิชาการที่เหมาะสม						ถูกต้องตามองค์ความรู้ หลักวิชาการหรือภูมิปัญญา มีความรอบคอบในการนำความรู้มาใช้								
		การใช้ทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตประจำวัน	การกักตุน เก็บไว้เกินจำเป็น เบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น						มีเหตุผลในการนำมาใช้ในระดัที่พอเพียง คำนึงถึงผลกระทบที่จะตามมาอย่างรอบคอบ								
ดัชนีที่ 15	ผู้ได้รับผลประโยชน์ทางตรง	ผู้ได้รับผลประโยชน์ที่เกิดกับผู้อื่นเนื่องมาจากการทำงานด้านสิ่งทอง	คนได้รับผลประโยชน์เกิดการแข่งขันกันเองภายในชุมชน ทำผลิตภัณฑ์ซ้ำกัน						ขยายโอกาสให้กับคนในชุมชนทำงานสิ่งทองเพื่อเพิ่มรายได้								
		ผู้ได้รับผลประโยชน์ทางอ้อมที่เกิดกับผู้อื่นอันเนื่องมาจากการทำงานด้านสิ่งทอง เช่น ชื่อเสียงของชุมชน ชุมชนเป็นที่รู้จักของคนภายนอก มีทรัพย์สินทางปัญญาภายในชุมชน	คนในชุมชนที่ไม่เกี่ยวข้องกับสิ่งทองไม่สามารถได้รับผลประโยชน์ทั้งด้านจิตใจและวัตถุ						ขยายโอกาสให้กับคนในชุมชนที่ไม่ได้เกี่ยวข้องสามารถมีรายได้ได้ และมีความสุข								

องค์ประกอบ/ดัชนี	เกณฑ์การพิจารณา	คำอธิบายรายละเอียดของเกณฑ์ "ความเบียดเบียน"	ระดับคะแนนที่ได้					คำอธิบายรายละเอียดของเกณฑ์ "ความเกื้อกูล"	ระดับคะแนนที่ได้							
			1	2	3	4	5		1	2	3	4	5			
องค์ประกอบที่ 5 ด้านสังคมที่เกี่ยวกับวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี																
ดัชนีที่ 16	ส่งเสริมทำบุญ บำรุงศาสนา	กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนา	ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนกับศาสนาเป็นไปแบบมีผลประโยชน์ด้านเศรษฐกิจ เช่น การเรื่อโร						ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนกับศาสนาเป็นไปแบบการทะนุบำรุง เกื้อกูลส่งเสริมจริยธรรมอันดีงาม เช่น การส่งเสริมงานบุญตามประเพณี							
ดัชนีที่ 17	กุศโลบายเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันทางศีลธรรม และปลูกฝังจริยธรรม	กิจกรรมตามประเพณีที่คนรุ่นใหม่มีส่วนร่วม	เป็นกิจกรรมที่จัดเพื่อความสนุกสนานตามสมัยนิยม หรือไม่จริงจัง เกิดเพียงครั้งคราว คนในชุมชนไม่ได้มีส่วนร่วมอย่างจริงจังแต่ทำไปตามประเพณีนิยม ที่มุ่งเน้นรูปแบบการจัดมากกว่าเนื้อหาสาระของกิจกรรม						เป็นกิจกรรมหรือประเพณีที่รวมคนรุ่นต่าง ๆ รวมถึงคนรุ่นใหม่ในชุมชนให้มาอยู่ร่วมกัน เพื่อประสานให้คนเข้ามาเรียนรู้การอยู่ร่วมกันอย่างดีงาม เกื้อกูล ฝึกวินัยเบื้องต้นที่จะนำไปสู่ความดีงาม เขียนรูปแบบแผน วัฒนธรรม หรือเอกลักษณ์ของชุมชน							
		ข้อคิด คำสอน หรือความเชื่อที่มาจากบรรพบุรุษ	การเปลี่ยนแปลงคำสอนที่ผิดเพี้ยนไปจากเดิมเพื่อประโยชน์การเก็บรักษาคำสอนเพื่อวัตถุประสงค์ของการประชาสัมพันธ์ไม่ได้นำไปประยุกต์ใช้จริง						การนำข้อคิด คำสอน ความเชื่อมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ตามความเหมาะสมของชีวิตในปัจจุบัน เพื่อประโยชน์ด้านคุณภาพชีวิตทุกระดับ							

องค์ประกอบ/ดัชนี	เกณฑ์การพิจารณา	คำอธิบายรายละเอียดของเกณฑ์ "ความเบียดเบียน"	ระดับคะแนนที่ได้					คำอธิบายรายละเอียดของเกณฑ์ "ความเกื้อกูล"	ระดับคะแนนที่ได้							
			1	2	3	4	5		1	2	3	4	5			
องค์ประกอบที่ 5 ด้านสังคมที่เกี่ยวกับวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี (ต่อ)																
ดัชนีที่ 18	มีการสืบสานการยอมรับของคนรุ่นใหม่เป็นผู้เฒ่า	กิจกรรมที่เกี่ยวข้องตามวัฒนธรรม ประเพณีที่คนรุ่นใหม่เป็นผู้เฒ่า	กิจกรรมเป็นไปเพื่อประโยชน์ด้านวัตถุ						กิจกรรมเป็นไปเพื่อประโยชน์ด้านจิตใจ มองความหมายของความดีงามเป็นวัตถุประสงค์หลัก							
		การใช้ผลิตภัณฑ์สิ่งทอของชุมชนในวิถีชีวิตประจำวัน	เป็นการใช้เพื่อปรุงแต่งตามสมัยนิยมแบบครั้งคราวหรือตามกระแส						มีการรักษาอัตลักษณ์และวัฒนธรรมไว้ได้อย่างเหมาะสม							
องค์ประกอบที่ 6 ทศคติ/ความเชื่อ																
ดัชนีที่ 19	เป็นไปตามหลักที่แท้จริง ไม่ปรุงแต่ง	การอยู่อย่างเกื้อกูลกัน	มีหลักการที่แปงแยก ไม่มีเหตุ มีผลสนับสนุนที่เหมาะสม						มีหลักการเป็นสากล เป็นกลาง ไม่แบ่งพรรคแบ่งฝ่าย มีเหตุผลสนับสนุนที่เหมาะสม							
		การอยู่อย่างพอเพียงตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง	มีสิ่งเร้าทำให้เกิดความ ต้องการมาก เกิดการใช้จ่าย และการผลิตที่มากเกินความจำเป็น						มีความสันโดษ มีความเพียร มีความประหยัด (แรงงาน ต้นทุน และเวลา) ในการทำงานเพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่เหมาะสม							

องค์ประกอบ/ดัชนี	เกณฑ์การพิจารณา	คำอธิบายรายละเอียดของเกณฑ์ "ความเบียดเบียน"	ระดับคะแนนที่ได้					คำอธิบายรายละเอียดของเกณฑ์ "ความเกือกล"	ระดับคะแนนที่ได้												
			1	2	3	4	5		1	2	3	4	5								
องค์ประกอบที่ 6 ทักษะ/ความเชื่อ																					
ดัชนีที่ 20	มีวัดเป็นศูนย์กลาง ศึกษาและปฏิบัติธรรม	มีวัด ศาลสถาน หรือสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ชุมชนให้ความเคารพนับถือ	วัดที่เอื้อให้บุคคลภายนอกเข้ามาแทรกแซง ขาดพระสงฆ์ที่มีคุณภาพ ขาดศาสนทายาทรุ่นใหม่สืบทอดศาสนา หรือขาดสามเณร																		
		มีสถานที่ทางจิตวิญญาณที่คนนับถือ	สถานที่ที่ทำให้เกิดศูนย์รวมจิตใจที่จะทำให้คนในชุมชนร่วมกันทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยความกลัว โสยศาสตร์ที่ปราศจากเหตุผลทางคุณธรรมสนับสนุน																		
		ผู้นำทางจิตวิญญาณ/ผู้นำทางศาสนา ในชุมชน	บุคคลที่ประสานช่วยให้คนในชุมชนมาอยู่ร่วมกัน ทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน ตามประโยชน์ทางสังคม ตามหน้าที่หรือเพื่อประโยชน์ทางจิตมากกว่าด้านจิตใจ																		

องค์ประกอบ/ดัชนี	เกณฑ์การพิจารณา	คำอธิบายรายละเอียดของเกณฑ์ "ความเบียดเบียน"	ระดับคะแนนที่ได้					คำอธิบายรายละเอียดของเกณฑ์ "ความเกือกล"	ระดับคะแนนที่ได้												
			1	2	3	4	5		1	2	3	4	5								
องค์ประกอบที่ 6 ทักษะ/ความเชื่อ																					
ดัชนีที่ 21	สร้างความสมดุลในระบบนิเวศน์	การทดแทนแทนทรัพยากรที่ถูกใช้ไป เช่น น้ำ ป่าไม้ ธรรมชาติ	ทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้ไปถูกทดแทนด้วยสิ่งที่ไม่เหมาะสม หรือคนรุ่นใหม่ไม่สามารถนำไปใช้หรือยังไม่มีความรู้ที่จะนำไปใช้ได้																		
องค์ประกอบที่ 7 ลักษณะการรวมกลุ่ม																					
ดัชนีที่ 22	มีระเบียบ วินัย มีความเกรงใจ สนิท	การมีระเบียบ กฎ หรือกติกาในชุมชน	กติกาที่มีข้อจำกัด ข้อผูกมัด ยากต่อการเข้าถึงหรือปฏิบัติได้ในแต่ละระดับ ไม่เอื้อต่อการทำกิจกรรมตามสภาพแวดล้อม																		
ดัชนีที่ 23	ก้าวทันต่อโลกที่เปลี่ยนแปลง	ความสามารถในด้านเทคโนโลยีปัจจุบัน เช่น การใช้ อินเทอร์เน็ต	มีระบบसारณูปโภคด้านการสื่อสารที่จำกัด มีความรู้จำกัด																		
ดัชนีที่ 24	การมีส่วนร่วม	กิจกรรมที่ส่งเสริมการพึ่งพาตนเอง กิจกรรมสร้างอาชีพ เช่น ศูนย์เรียนรู้	มีแหล่งความรู้หรือการสื่อสารที่ไม่เป็นประโยชน์ มีสภาพแวดล้อมหรือระบบสื่อสารที่สามารถเข้าถึงยาก มีข้อจำกัดของการใช้งาน																		

องค์ประกอบ/ดัชนี	เกณฑ์การพิจารณา	คำอธิบายรายละเอียดของเกณฑ์ “ความเป็ยตเป็ยน”	ระดับคะแนนที่ได้					คำอธิบายรายละเอียดของเกณฑ์ “ความเก็อกุล”	ระดับคะแนนที่ได้													
			1	2	3	4	5		1	2	3	4	5									
องค์ประกอบที่ 7 ลักษณะการรวมกลุ่ม																						
ดัชนีที่ 25	การสร้างความสัมพันธ์	กิจกรรมที่ส่งเสริมการทำงานร่วมกันของคนในชุมชน	การนำการแข่งขันหรือแบ่งแยกมาสร้างความร่วมมือ เพื่อผลประโยชน์ เป็นความร่วมมือเทียม																			
องค์ประกอบที่ 8 ปัจจัยส่วนบุคคล																						
ดัชนีที่ 26	ความสามารถในการพึ่งพาตนเอง	ศักยภาพในการทำงานในหน้าที่รับผิดชอบหรืออาชีพของตนเอง	ความต้องการสิ่งปรนเปรอที่ไม่มีขอบเขตจำกัด																			
ดัชนีที่ 27	มีการฝึกปฏิบัติธรรม	กิจกรรมที่ส่งเสริมการฝึกฝนทางด้านจิตใจ	การทำหน้าที่อย่างมีเก็ลคือหน้าที่ของตนอย่างเหมาะสมกับตนเอง สังคม สิ่งแวดล้อม ทำเพื่อปรารถนาด้านวัตถุหรือเป้าหมายที่เป็นวัตถุเป็นหลัก																			

องค์ประกอบ/ดัชนี	เกณฑ์การพิจารณา	คำอธิบายรายละเอียดของเกณฑ์ “ความเป็ยตเป็ยน”	ระดับคะแนนที่ได้					คำอธิบายรายละเอียดของเกณฑ์ “ความเก็อกุล”	ระดับคะแนนที่ได้													
			1	2	3	4	5		1	2	3	4	5									
องค์ประกอบที่ 8 ปัจจัยส่วนบุคคล (ต่อ)																						
ดัชนีที่ 28	มีความมั่นคงทางจิตใจ	ความพอใจในชีวิตปัจจุบัน	การทำงานหรือกิจกรรมเป็นไปด้วยความตั้งใจ หรือถูกกำหนดให้ทำ ทำงานด้วยความต้องการผลตอบแทนด้านอื่น ๆ ทำงานเพราะมีเงื่อนไข																			
ดัชนีที่ 29	มีนวัตกรรม	นวัตกรรมวัตถุสิ่งของ/สิ่งป็ย	องค์ความรู้มาจากภายนอกชุมชน ต้องแสวงหาจากที่อื่น เช่น ได้รับจากคนอื่น จากกลุ่มอื่น จากชุมชนอื่น ๆ หรือแม้แต่ประเทศอื่น ๆ																			
		การคิดค้นสิ่งใหม่ นวัตกรรมของตนเอง	ไม่สามารถออกแบบพัฒนางานของตนเองได้เองต้องอาศัยคนภายนอกชุมชนเป็นผู้พัฒนาหรือออกแบบผลงาน หรือมีการเชื่อมโยงวัฒนธรรมภายนอกเข้ามางเล็ยอัตลักษณ์ของตนเอง																			

องค์ประกอบ/ดัชนี	เกณฑ์การพิจารณา	คำอธิบายรายละเอียดของเกณฑ์ “ความเบียดเบียน”	ระดับคะแนนที่ได้					คำอธิบายรายละเอียดของเกณฑ์ “ความเกื้อกูล”	ระดับคะแนนที่ได้												
			1	2	3	4	5		1	2	3	4	5								
องค์ประกอบที่ 8 ปัจจัยส่วนบุคคล (ต่อ)																					
ดัชนีที่ 30	สร้างเครือข่าย	รูปแบบความร่วมมือเพื่อสังคม	การรวมกลุ่มเพื่อต่อรองผลประโยชน์ให้กับตนเอง การเข้าร่วมกิจกรรมเป็นไปเพื่อผลประโยชน์ของตนเอง					การรวมกลุ่มเพื่อต่อรองผลประโยชน์ให้กับชุมชน มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความสนใจในการเข้าร่วม													
		รูปแบบความร่วมมือเพื่อพัฒนาองค์กรความรู้	การใช้ความเป็นชุมชนไปสร้างการร่วมมือเพื่อพัฒนาความรู้กับหน่วยงานภายนอกแต่ผู้ได้รับความรู้หรือพัฒนาได้เฉพาะกลุ่มหรือใช้ไม่ได้ทั่วถึง					การใช้ความเป็นชุมชนไปสร้างการร่วมมือเพื่อพัฒนาความรู้กับหน่วยงานภายนอกเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างแท้จริง													
		รูปแบบความร่วมมือเพื่อพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ	มีความร่วมมือกับองค์กรเครือข่ายในการยกระดับคุณภาพชีวิตเพื่อสร้างโอกาสในการประกอบอาชีพเฉพาะกลุ่ม ไม่ได้เป็นส่วนรวม					มีความร่วมมือกับองค์กรเครือข่ายในการยกระดับคุณภาพชีวิตเพื่อสร้างโอกาสในการประกอบอาชีพและสวัสดิการชุมชน													

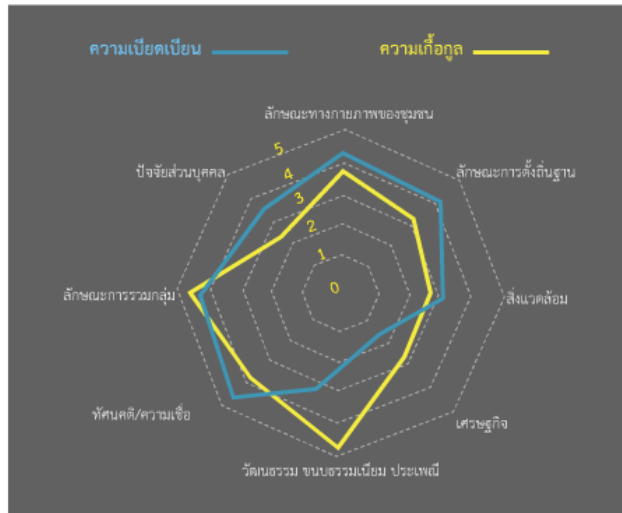
การคำนวณคะแนนถ่วงน้ำหนักเกณฑ์การประเมิน

การพิจารณาระดับของชุมชนสิ่งทอที่มีศักยภาพในการพัฒนาอย่างยั่งยืนแสดงในตารางที่ 5 ตารางที่ 5 คะแนนถ่วงน้ำหนักเกณฑ์การประเมิน

องค์ประกอบ	น้ำหนัก	คะแนนเฉลี่ยรวมจากแต่ละดัชนีในองค์ประกอบ	คะแนนเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก
	(Wi)	$CI = (Ni \times ci)/5$	$(Wi \times CI)$
ลักษณะทางกายภาพของชุมชน	0.10		
ลักษณะการตั้งถิ่นฐาน	0.10		
สิ่งแวดล้อม	0.15		
ด้านเศรษฐกิจ	0.10		
วัฒนธรรม ชนธรรมนิยม ประเพณี	0.10		
ทัศนคติ/ความเชื่อ	0.15		
ลักษณะการรวมกลุ่ม	0.10		
ปัจจัยส่วนบุคคล	0.20		
น้ำหนักรวม	$\sum Wi = 1$	ค่าคะแนนของตัวชี้วัดนี้เท่ากับ	$\sum (Wi \times CI)$

คะแนนในแต่ละองค์ประกอบจะมีระดับคะแนนเต็ม 5 โดยสามารถนำมาแสดงผลในลักษณะของกราฟเรดาร์ (Radar Chart) เพื่อสะดวกต่อการพิจารณาดังรูปที่ 3

รูปที่ 3 ตัวอย่างแผนภูมิเรดาร์ (Radar Chart) แสดงผลการประเมินชุมชนสิ่งทองอย่างยั่งยืน

การวิเคราะห์ผลการประเมิน

การวิเคราะห์ผลการประเมินชุมชนสิ่งทองทั้งในด้านความเกื้อกูล (ผลกระทบเชิงบวก) และในด้านความเบียดเบียน (ผลกระทบเชิงลบ) เป็นการประเมินกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนทั้งจากภายในและภายนอกที่ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของคนในชุมชน กรณีที่กิจกรรมหรือสิ่งที่เกิดขึ้นมีผลกระทบในเชิงบวก ผู้เกี่ยวข้องในการพัฒนาควรกำหนดนโยบายเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดอย่างต่อเนื่อง กรณีที่กิจกรรมหรือสิ่งที่เกิดขึ้นมีผลกระทบในเชิงลบ การกำหนดนโยบายควรเป็นการลดหรือยับยั้งไม่ให้เกิดต่อเนื่องต่อไป ซึ่งจะส่งผลเสียให้กับชุมชนในอนาคต

คำอธิบายรายละเอียดของเกณฑ์ประเมิน

	เกณฑ์การพิจารณา	คำอธิบายรายละเอียดของเกณฑ์		หลักการ	แหล่งอ้างอิง	
		“ความเบียดเบียน”	“ความเกื้อกูล”			
ปัจจัยภายนอกที่ไม่สามารถควบคุมได้						
องค์ประกอบที่ 1 ลักษณะทางกายภาพของชุมชน						
ดัชนีที่ 1	มีปัจจัยที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตตามธรรมชาติ/ ฤดูกาล เวลา/ ดิน/น้ำ/อากาศ	แหล่งน้ำที่เอื้อประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพ และใช้ในการดำรงชีวิตของชุมชน	แหล่งน้ำอยู่ในพื้นที่ส่วนตัวหรือมีข้อจำกัดในเข้าถึง ระยะทาง ความสะดวกของระบบการจัดการ	แหล่งน้ำที่สะดวกต่อการเข้าถึง ระยะทาง ความสะดวกของระบบการจัดการ	การพัฒนาแบบพึ่งตนเอง	Robinson and Green (2011)
		ลักษณะของแหล่งทรัพยากรตามธรรมชาติ	มีแหล่งทรัพยากรจำกัดเฉพาะบางอย่าง ต้องพึ่งพาจากภายนอก	แหล่งทรัพยากรมีความหลากหลายพอเพียงกับความต้องการในชุมชน	การพัฒนาแบบพึ่งตนเอง	Robinson and Green (2011)
		แหล่งอาหารธรรมชาติที่เอื้อต่อการดำรงชีวิต	มีแหล่งอาหารจำกัดเฉพาะบางอย่าง มีจำนวนจำกัด	มีแหล่งอาหารหลากหลาย มีจำนวนพอเพียง	การพัฒนาแบบพึ่งตนเอง	Robinson and Green (2011)
ดัชนีที่ 2	มีปัจจัยที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตอย่างพอดี พอเหมาะ	แนวคิดทฤษฎีใหม่ (การจัดสรรพื้นที่ทำกินอย่างเหมาะสม)	การจัดสรรพื้นที่ทำกินที่ทำให้เกิดปัญหาคุณภาพชีวิต ไม่สอดคล้องกับบริบทของชุมชนและหลักวิชา	การจัดสรรพื้นที่ทำกินเป็นไปตามหลักการที่เหมาะสมกับบริบทวิถีชีวิตของชุมชนและหลักวิชา	เศรษฐกิจพอเพียง	สำนักงานมูลนิธิชัยพัฒนา (2007)

คลิกที่ “ดัชนี” เพื่อกลับไปยังหน้าประเมิน

		เกณฑ์การพิจารณา	คำอธิบายรายละเอียดของเกณฑ์		หลักการ	แหล่งอ้างอิง
			“ความเบียดเบียน”	“ความเกื้อกูล”		
ดัชนีที่ 3	มีปัจจัยที่สามารถทดแทนได้	พื้นที่ป่าดั้งเดิมที่ถูกบุกรุก	ปริมาณพื้นที่ป่าถูกบุกรุกเพื่อใช้ประโยชน์ส่วนตัวหรือทำกิจกรรมเฉพาะอย่างที่ไม่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิต เช่น ถางป่าทำไร่เลื่อนลอย	ปริมาณพื้นที่ป่าถูกบุกรุกเพื่อประโยชน์ส่วนรวม หรือทำกิจกรรมที่ดีต่อคุณภาพชีวิต เช่น ขุดบ่อน้ำชุมชน ทำถนนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม คนในชุมชนเห็นด้วย	การพัฒนาอย่างยั่งยืน	Sithey, Thow, and Mu (2015)
		พื้นที่ป่าที่ได้รับการปลูกทดแทน	มีการปลูกทดแทนเพื่อประโยชน์ทางอ้อม เช่น การได้ลดหย่อนภาษี การหวังผลจากการตัดไม้เมื่อได้เวลาเหมาะสม	การปลูกทดแทนเพื่อสร้างสภาพแวดล้อมให้กลับคืนสู่ธรรมชาติ ลดการทำลายอย่างต่อเนื่อง	การพัฒนาอย่างยั่งยืน	Bridger and Luloff (1999)
		เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับท้องถิ่น	เทคโนโลยีใช้ได้จำกัด ต้องอาศัยจากภายนอกชุมชน สร้างความเดือดร้อนให้กับคน สังคมและสิ่งแวดล้อม และขัดแย้งต่อวิถีชีวิต	เทคโนโลยีใช้ได้ทุกที่ ต้องสามารถประยุกต์ใช้ได้ อย่างเกื้อกูลทั้งตนเองและผู้อื่น ไม่สร้างความเดือดร้อนให้กับคน สังคมและสิ่งแวดล้อมและไม่ขัดแย้งต่อวิถีชีวิต	หลักการทางพุทธศาสนา	สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (2550)

		เกณฑ์การพิจารณา	คำอธิบายรายละเอียดของเกณฑ์		หลักการ	แหล่งอ้างอิง
			“ความเบียดเบียน”	“ความเกื้อกูล”		
องค์ประกอบที่ 2 ลักษณะการตั้งถิ่นฐาน						
ดัชนีที่ 4	เป็นสถานที่ที่เอื้อต่อความสงบ สบาย (สัปปายะ)	ระดับความเป็นสังคมเมืองเมื่อเทียบกับความเป็นชุมชนดั้งเดิมในพื้นที่	รูปแบบวิถีชีวิตมีความไม่ชัดเจนของรูปแบบวิถีชีวิต ไม่มีการเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมหรือประวัติศาสตร์ของชุมชน	รูปแบบวิถีชีวิตมีความเชื่อมโยงกับวัฒนธรรม กับประวัติศาสตร์ของชุมชน	หลักการทางพุทธศาสนา	สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (2549a)
		ความหนาแน่นของประชากรเดิม	คนภายนอกหรือต่างถิ่นเข้ามาอาศัยปรับเปลี่ยนรูปแบบความเป็นอยู่ วิถีชีวิต	คนไม่ย้ายถิ่นฐาน รักรท้องถิ่น		

	เกณฑ์การพิจารณา	คำอธิบายรายละเอียดของเกณฑ์		หลักการ	แหล่งอ้างอิง
		“ความเบียดเบียน”	“ความเกื้อกูล”		
	ความเหมาะสมของพื้นที่ในการประกอบอาชีพทั้งอาชีพหลักและอาชีพเสริม	สภาพพื้นที่ที่มีความเสื่อมโทรม เสียหาย ไม่เป็นระเบียบ ไม่สะดวก ไม่มีความปลอดภัย (ขาดศาล) ระบบที่ทำให้เกิดความไม่พร้อม ไม่สบาย ไม่สะดวกในการทำงาน (ขาดสมาธิ) ความเป็นอยู่หรือติดตั้งต่าง ๆ ไม่สามารถดำเนินไปได้ด้วยดี (ขาดปัญญา) ชีวิตและงานไม่สัมพันธ์ตามจุดหมาย	สถานที่ที่มีความมั่นคงปลอดภัย (ศาล) มีสภาพที่เป็นระเบียบ ชัดเจน (สมาธิ) สิ่งต่าง ๆ ที่เอื้อในการทำงานมีคุณภาพดีและสามารถใช้ได้อย่างเต็มศักยภาพ (ปัญญา) ทำให้การทำงานสามารถบรรลุเป้าหมายได้อย่างดี	หลักการทางพุทธศาสนา	สมเด็จพระพุทธโสภาจารย์ (2549a)
	ระยะทางในการเดินทางไปทำงาน	สถานที่ทำงานอยู่ในแหล่งอื่น การทำงานมีความไม่สะดวก	สถานที่ทำงานอยู่ในชุมชน การเดินทางมีความสะดวก	หลักการทางพุทธศาสนา	สมเด็จพระพุทธโสภาจารย์ (2549a)

	เกณฑ์การพิจารณา	คำอธิบายรายละเอียดของเกณฑ์		หลักการ	แหล่งอ้างอิง	
		“ความเบียดเบียน”	“ความเกื้อกูล”			
ดัชนีที่ 5	มีสภาพแวดล้อมให้ดำรงอยู่ได้โดยไม่เดือดร้อน	ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนบ้าน	ไม่มีกิจกรรมหรือปฏิสัมพันธ์เพื่อสังคม สิ่งแวดล้อมร่วมกัน	มีส่วนร่วมที่สร้างสรรค์ สังคม และปฏิบัติต่อสิ่งแวดล้อมที่ให้ประโยชน์ต่อตนเอง ชุมชน สังคมหรือประเทศ ไม่เกิดการเบียดเบียน	หลักการทางพุทธศาสนา	สมเด็จพระพุทธโสภาจารย์ (2549a)
	ความใกล้ชิดกันของคนในสังคม	ต่างคนต่างอยู่ไม่เอื้อกัน ในกิจกรรมระดับต่าง ๆ ทำเฉพาะกลุ่มหรือพวกพ้องตนเอง	มีการทำงานหรือกิจกรรมไปด้วยกัน อาศัยกัน ประสานกันและเป็นปัจจัยแก่กัน	หลักการทางพุทธศาสนา	สมเด็จพระพุทธโสภาจารย์ (2549a)	
	การเพิ่มจำนวนประชากรจากภายนอก	มีจำนวนทรัพยากรจำกัด และไม่เพียงพอต่อปริมาณประชากร เกิดการทำลายหรือสร้างความเสียหายแก่สิ่งแวดล้อม	ทรัพยากรที่มีอยู่สามารถจัดสรรให้มีการใช้ได้อย่างพอดี เหมาะสมและทดแทนใหม่ได้	การพัฒนาอย่างยั่งยืน	Roseland (2000)	
ดัชนีที่ 6	ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมดั้งเดิม	การจัดบริการระบบสาธารณะ	การจัดบริการระบบสาธารณะที่ทำลายหรือสร้างความเสียหายให้กับสิ่งแวดล้อม	การจัดบริการระบบสาธารณะที่คนในชุมชนมีส่วนร่วมและมีส่วนในการตัดสินใจทั้งด้านวิธีการและรูปแบบ	การพัฒนาอย่างยั่งยืน	Roseland (2000)

	เกณฑ์การพิจารณา	คำอธิบายรายละเอียดของเกณฑ์		หลักการ	แหล่งอ้างอิง	
		“ความเบียดเบียน”	“ความเกื้อกูล”			
องค์ประกอบที่ 3 สิ่งแวดล้อม						
ดัชนีที่ 7	การไม่เบียดเบียนความเกื้อกูล เมตตาต่อธรรมชาติ	กิจกรรมที่ปลูกฝังการเคารพธรรมชาติ	กิจกรรมที่ทำเพื่อปลูกทำลาย แสงหาผลประโยชน์จากธรรมชาติเพียงอย่างเดียว ไม่คำนึงถึงความเหมาะสมของสภาพแวดล้อม	กิจกรรมที่มุ่งเน้นความมีน้ำใจ เกื้อกูลสร้างปฏิสัมพันธ์แบบถ้อยทีถ้อยอาศัยทั้งกับคน ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม	หลักการทางพุทธศาสนา	สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (2549b)
		การรู้จักธรรมชาติของท้องถิ่น ฤดูกาล	ทำสิ่งต่าง ๆ ตามความต้องการของมนุษย์โดยการฟื้นฟูสภาพที่แท้จริงตามธรรมชาติ	รู้ลำดับ ระยะเวลา ปริมาณความเหมาะสมของเวลาว่าควรลงมือทำอะไรตอนไหนจึงจะเหมาะสม เพื่อให้สามารถวางแผนล่วงหน้าได้	หลักการทางพุทธศาสนา	สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (2547)
		กิจกรรมที่สร้างภูมิคุ้มกันให้กับธรรมชาติของชุมชน	การอยู่กับธรรมชาติเป็นไปเพื่อผลประโยชน์จากอาชีพ การรักษาธรรมชาติแบบชั่วคราว ไม่ต่อเนื่อง	มีนโยบายด้านสิ่งแวดล้อม และการอยู่กับธรรมชาติอย่างไม่เบียดเบียน	แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง	สำนักงานมูลนิธิชัยพัฒนา (2007)

	เกณฑ์การพิจารณา	คำอธิบายรายละเอียดของเกณฑ์		หลักการ	แหล่งอ้างอิง	
		“ความเบียดเบียน”	“ความเกื้อกูล”			
ดัชนีที่ 8	มีปัจจัยแวดล้อมที่เอื้อต่อการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นระยะยาว	การจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อม	การจัดการที่สร้างผลกระทบที่ไม่เป็นที่ต้องการ ส่งผลเสียต่อความต้องการของคนในชุมชน	การจัดการที่คนในชุมชนมีส่วนร่วม สนับสนุน ให้ความร่วมมือ ก่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกัน	การพัฒนาที่ยั่งยืน	Lai and Nepal (2006)
ดัชนีที่ 9	มีแผนการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม	แผนการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อม	นโยบายการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมมีผลกระทบต่อคน ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ไม่เหมาะสมกับบริบทของชุมชน	นโยบายการจัดการมีการปรับปรุงคุณภาพชีวิต ไม่สร้างผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมเกินกว่าที่จะทนได้	การพัฒนาที่ยั่งยืน	Roseland (2000)

	เกณฑ์การพิจารณา	คำอธิบายรายละเอียดของเกณฑ์		หลักการ	แหล่งอ้างอิง	
		“ความเบียดเบียน”	“ความเกื้อกูล”			
องค์ประกอบที่ 4 ด้านเศรษฐกิจ						
ดัชนีที่ 10	หลักศีล (สัมมาอาชีวะ)	กิจกรรมด้านการตลาดของผ้าทอ เช่น การขนส่ง การจำหน่าย	การใช้วัตถุดิบที่ไม่เหมาะสม เช่น สีย้อมที่เป็นอันตราย เพื่อลดต้นทุนระดับการส่งเสียหรืออันตรายต่อชีวิตและสุขภาพของประชาชน ทั้งต่อผู้ผลิต ผู้ใช้ ไปจนถึงสิ่งแวดล้อม มีความเสียหายที่เกิดจากการลดต้นทุนแบบไม่เหมาะสมนี้ทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น เมื่อสุขภาพเสีย ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการรักษา ไม่สามารถทำงานได้ ขาดรายได้	กิจกรรมที่เกี่ยวข้องเป็นไปเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิต ทำอย่างตั้งใจ ใส่ใจทั้งกับสภาพแวดล้อม ผู้บริโภคได้รับความพอใจและทำให้รู้สึกต้องการทำงานหรือใช้กระบวนการเหล่านี้อย่างต่อเนื่อง	หลักการทางพุทธศาสนา	พระพรหมคุณาภรณ์ (2005)

	เกณฑ์การพิจารณา	คำอธิบายรายละเอียดของเกณฑ์		หลักการ	แหล่งอ้างอิง	
		“ความเบียดเบียน”	“ความเกื้อกูล”			
		กิจกรรมที่ส่งเสริมการแข่งขันทางด้านการตลาด เช่น การโฆษณา การตีตประกาศ	ชักจูงให้คนมีเม็ดเงินในวิถีการใช้ภาพที่ไม่เหมาะสม การโฆษณาเป็นการเพิ่มต้นทุน ชักจูงให้คนมาซื้อของ ขยายของได้ดีขึ้น เพิ่มต้นทุน คนซื้อของแพงโดยไม่จำเป็น เกิดความฟุ้งเฟ้อ หรือสร้างค่านิยมที่ทำให้เกิดความอึดอัด	โฆษณาที่เป็นการส่งเสริมรณรงค์ในสิ่งดีงาม ทำให้คนมีการตัดสินใจที่ดีขึ้นในการซื้อสินค้า สร้างค่านิยมที่ดีในสังคม สร้างคุณค่าและศรัทธาที่ดีทางจิตใจให้กับผู้บริโภค	หลักการทางพุทธศาสนา	พระพรหมคุณาภรณ์ (2005)
	ความเหมาะสมของราคาจำหน่าย	ตั้งราคาสูงเกินคุณภาพและความเป็นจริง มูลค่าของสินค้ามาจากกำไรเสียคุณภาพชีวิต เช่น ทำลายสุขภาพ การใช้แรงงานไม่เหมาะสม	คุณภาพของงานและราคา มีความเหมาะสม ผู้บริโภคสามารถหาซื้อได้อย่างทั่วถึง	แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง	สำนักงานมูลนิธิชัยพัฒนา (2007)	
	กระบวนการผลิตสิ่งทอ	การผลิตที่มีส่วนทำลายคุณภาพชีวิต ทรัพยากรธรรมชาติ ทำให้สภาพแวดล้อมเสียหาย	การผลิตที่ช่วยลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดี เอื้อให้คนในชุมชนมีรายได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม	หลักการทางพุทธศาสนา	พระพรหมคุณาภรณ์ (2005)	

	เกณฑ์การพิจารณา	คำอธิบายรายละเอียดของเกณฑ์		หลักการ	แหล่งอ้างอิง	
		“ความเบียดเบียน”	“ความเกื้อกูล”			
ดัชนีที่ 11	ทาน (social benefit)	กิจกรรมที่เกี่ยวข้องสิ่งทอที่เป็นการทำเพื่อส่วนรวม	เป็นกิจกรรมที่มุ่งประโยชน์เฉพาะพวก เฉพาะฝ่าย	เป็นกิจกรรมเพื่อส่วนรวม มีอุดมคติที่จะทำเพื่อให้เกิดสิ่งดีงามต่อส่วนรวม	หลักการทางพุทธศาสนา	สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (2545)
ดัชนีที่ 12	การผลิตและบริโภคมีความพอดี	การผลิตสิ่งทอมีความพอเพียงต่อการจำหน่าย	มีผลิตภัณฑ์ที่เหลือจากการผลิตเกินความต้องการของท้องตลาด	ผลิตผลิตภัณฑ์ตามกำลังการผลิต ความต้องการในการจำหน่าย และความต้องการของผู้บริโภคอย่างเหมาะสม	แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง	สำนักงานมูลนิธิชัยพัฒนา (2007)
		การผลิตสิ่งทอมีความพอเพียงต่อการใช้ในชุมชน	มีการผลิตส่วนที่เกินจำเป็น	มีการผลิตแบบมีเหตุมีผล	แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง	สำนักงานมูลนิธิชัยพัฒนา (2007)
ดัชนีที่ 13	มีภูมิคุ้มกัน (มีเงินออมวางแผนการลงทุน)	ความเพียงพอต่อการใช้จ่ายในปัจจุบัน	การใช้จ่ายนั้นเป็นไปเพื่อปรนเปรอสิ่งที่เกินจำเป็น	การใช้จ่ายนั้นเป็นไปเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี	แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง หลักการพุทธศาสนา	สำนักงานมูลนิธิชัยพัฒนา (2007) และ พระพรหมคุณาภรณ์ (2005)
		เงินออมที่พอเพียงสำหรับใช้จ่ายในอนาคตอีก 3 ปีข้างหน้า	ขาดการประกันความเสี่ยงหวังผลจากรายได้ในอนาคตที่ไม่ชัดเจน	มีเงินที่ประกันความเสี่ยงในอนาคต และมีการวางแผนการใช้จ่ายเงิน	แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง หลักการพุทธศาสนา	สำนักงานมูลนิธิชัยพัฒนา (2007) และ พระพรหมคุณาภรณ์ (2005)

	เกณฑ์การพิจารณา	คำอธิบายรายละเอียดของเกณฑ์		หลักการ	แหล่งอ้างอิง	
		“ความเบียดเบียน”	“ความเกื้อกูล”			
		สภาวะหนี้สิน	มีหนี้สินที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ หรือหนี้สินที่เกิดจากความจำเป็นต้องปรนเปรอตนเองเกินจำเป็น	มีหนี้ที่เกิดจากลงทุนเพื่อการพัฒนาหรือสร้างอนาคตและคุณภาพชีวิตที่ดีตามความเหมาะสม	แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง หลักการพุทธศาสนา	สำนักงานมูลนิธิชัยพัฒนา (2007) และ พระพรหมคุณาภรณ์ (2005)
ดัชนีที่ 14	การจัดสรรทรัพยากรให้ได้ประโยชน์สูงสุด	การใช้ทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการทอผ้า	ขาดการจัดการ ไม่มีปริมาณไม่มีการประเมินอย่างถูกต้อง ใช้ตามความรู้สึกปราศจากหลักวิชาการที่เหมาะสม	ถูกต้องตามองค์ความรู้ หลักวิชาการหรือภูมิปัญญา มีความรอบคอบในการนำความรู้มาใช้	แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง	สำนักงานมูลนิธิชัยพัฒนา (2007)
		การใช้ทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตประจำวัน	การกักตุน เก็บไว้เกินจำเป็น เบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น	มีเหตุมีผลในการนำมาใช้ในระดัที่พอเพียง คำนึงถึงผลกระทบที่จะตามมาอย่างรอบคอบ	แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง	สำนักงานมูลนิธิชัยพัฒนา (2007)
ดัชนีที่ 15	ผู้ได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน	ผลประโยชน์ทางตรงที่เกิดกับผู้อื่นอันเนื่องมาจากการทำงานด้านสิ่งทอ	คนได้รับผลประโยชน์เกิดการแข่งขันกันเองภายในชุมชน ทำผลิตภัณฑ์ซ้ำกัน	ขยายโอกาสให้กับคนในชุมชนทำงานสิ่งทอเพื่อเพิ่มรายได้	แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง	สำนักงานมูลนิธิชัยพัฒนา (2007)

		เกณฑ์การพิจารณา	คำอธิบายรายละเอียดของเกณฑ์		หลักการ	แหล่งอ้างอิง
			“ความเบียดเบียน”	“ความเกื้อกูล”		
		ผลประโยชน์ทางอ้อมที่เกิดกับผู้อื่นอันเนื่องมาจากการทำงานด้านสิ่งทอ เช่น การมีชื่อเสียงของชุมชน ชุมชนเป็นที่รู้จักของคนภายนอก มีทรัพย์สินทางปัญญาภายในชุมชน	คนในชุมชนที่ไม่เกี่ยวข้องกับสิ่งทอไม่สามารถได้รับผลประโยชน์ทั้งด้านจิตใจและวัตถุ	ขยายโอกาสให้กับคนในชุมชนที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับสิ่งทอได้ และมีมีความสุข	แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง	สำนักงานมูลนิธิชัยพัฒนา (2007)
ปัจจัยภายในที่สามารถควบคุมหรือเปลี่ยนแปลงได้						
องค์ประกอบที่ 5 ด้านสังคมที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี						
ดัชนีที่ 16	ส่งเสริมทำนุบำรุงศาสนา	กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนา	ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนกับศาสนาเป็นไปแบบมีผลประโยชน์ด้านเศรษฐกิจ เช่น การเรียไร	ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนกับศาสนาเป็นไปแบบการทะนุบำรุง เกื้อกูล ส่งเสริมจริยธรรมอันดีงาม เช่น การส่งเสริมงานบุญตามประเพณี	การพัฒนาวัฒนธรรมชุมชน	Maraña (2010)

		เกณฑ์การพิจารณา	คำอธิบายรายละเอียดของเกณฑ์		หลักการ	แหล่งอ้างอิง
			“ความเบียดเบียน”	“ความเกื้อกูล”		
ดัชนีที่ 17	กุศโลบายเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันทางศีลธรรมและปลูกฝังจริยธรรม	กิจกรรมตามประเพณีที่คนรุ่นใหม่มีส่วนร่วม	เป็นกิจกรรมที่จัดเพื่อความสนุกสนานตามสมัยนิยมหรือไม่จริงจัง เกิดเพียงครั้งคราว คนในชุมชนไม่ได้มีส่วนร่วมอย่างจริงจังแต่ทำไปตามประเพณีนิยม ที่มุ่งเน้นรูปแบบการจัดมากกว่าเนื้อหาสาระของกิจกรรม	เป็นกิจกรรมหรือประเพณีที่รวมคนรุ่นต่าง ๆ รวมถึงคนรุ่นใหม่ในชุมชนให้มาอยู่ร่วมกัน เพื่อประสานให้คนเข้ามาเรียนรู้การอยู่ร่วมกันอย่างดีงาม เกื้อกูล ฝึกวินัยเบื้องต้นที่จะนำไปสู่ความดีงาม เรียนรู้แบบแผน วัฒนธรรม หรือเอกลักษณ์ของชุมชน	หลักการทางพุทธศาสนา	สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (2551)
		ข้อคิด คำสอน หรือความเชื่อที่มาจากบรรพบุรุษ	การเปลี่ยนแปลงคำสอนที่ผิดเพี้ยนไปจากเดิมเพื่อประโยชน์ การเก็บรักษาคำสอนเพื่อวัตถุประสงค์ของการประชาสัมพันธ์ไม่ได้นำไปประยุกต์ใช้จริง	การนำข้อคิด คำสอน ความเชื่อมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันตามความเหมาะสมของชีวิตในปัจจุบัน เพื่อประโยชน์ด้านคุณภาพชีวิตทุกระดับ	การพัฒนาชนบทแนววัฒนธรรมชุมชน	Maraña (2010)
ดัชนีที่ 18	มีการสืบสานการยอมรับของคนรุ่นใหม่	กิจกรรมที่เกี่ยวข้องตามวัฒนธรรม ประเพณีที่คนรุ่นใหม่เป็นผู้ริเริ่ม	กิจกรรมเป็นไปเพื่อประโยชน์ด้านวัตถุ	กิจกรรมเป็นไปเพื่อประโยชน์ด้านจิตใจ มองความหมายของความดีงามเป็นวัตถุประสงค์หลัก	การพัฒนาวัฒนธรรมชุมชน	Maraña (2010)

	เกณฑ์การพิจารณา	คำอธิบายรายละเอียดของเกณฑ์		หลักการ	แหล่งอ้างอิง	
		“ความเบียดเบียน”	“ความเกื้อกูล”			
		การใช้ผลิตภัณฑ์สิ่งทอของชุมชนในวิถีชีวิตประจำวัน	เป็นการใช้เพื่อปรุงแต่งตามสมัยนิยมแบบครั้งคราวหรือตามกระแส	มีการรักษาอัตลักษณ์และวัฒนธรรมไว้ได้อย่างเหมาะสม	การพัฒนาวัฒนธรรมชุมชน	Wilson (2015)
องค์ประกอบที่ 6 ทักษะ/ความเชื่อ						
ดัชนีที่ 19	เป็นไปตามหลักที่แท้จริง ไม่ปรุงแต่ง	การอยู่อย่างเกื้อกูลกัน	มีหลักการที่แบ่งแยก ไม่มีเหตุผลสนับสนุนที่เหมาะสม	มีหลักการเป็นสากล เป็นกลาง ไม่แบ่งพรรคแบ่งฝ่าย มีเหตุผลสนับสนุนที่เหมาะสม	ลักษณะของพุทธศาสนา	พระพรหมคุณาภรณ์ (2011)
		การอยู่อย่างพอเพียงตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง	มีสิ่งรบกวนทำให้เกิดความต้องการมาก เกิดการใช้จ่ายและการผลิตที่มากเกินไปจนเกิดความจำเป็น	มีความสันโดษ มีความเพียร มีความประหยัด (แรงงาน ต้นทุนและเวลา) ในการทำงานเพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่เหมาะสม	แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง หลักการพุทธศาสนา	สำนักงานมูลนิธิชัยพัฒนา (2007) และ พระพรหมคุณาภรณ์ (2005)

	เกณฑ์การพิจารณา	คำอธิบายรายละเอียดของเกณฑ์		หลักการ	แหล่งอ้างอิง	
		“ความเบียดเบียน”	“ความเกื้อกูล”			
ดัชนีที่ 20	มีวัดเป็นศูนย์กลางศึกษาและปฏิบัติธรรม	มีวัด ศาสนสถานหรือสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ชุมชนให้ความเคารพนับถือ	วัดที่เอื้อให้บุคคลภายนอกเข้ามาแทรกแซง ขาดพระสงฆ์ที่มีคุณภาพ ขาดศาสนทายาทรุ่นใหม่สืบทอดศาสนา หรือขาดสามเณร	มีวัดเป็นศูนย์กลางในการนำกิจกรรมทางคุณธรรมและมีพระสงฆ์ที่มีคุณภาพที่สามารถสอนธรรมแก่ประชาชน สามารถร่วมมือกับชุมชนในการเอื้อความดีงาม การศึกษา การเรียนรู้ให้กับชุมชน	หลักการทางพุทธศาสนา	สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (2546)
		มีสถานที่ทางจิตวิญญาณที่คนนับถือ	สถานที่ที่ทำให้เกิดศูนย์รวมจิตใจจะทำให้คนในชุมชนร่วมกันทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยความกลัว ไสยศาสตร์ที่ปราศจากเหตุผลทางคุณธรรมสนับสนุน	สถานที่ที่ทำให้เกิดศูนย์รวมจิตใจจะทำให้คนในชุมชนร่วมกันทำสิ่งที่ตั้งงมด้วยความเลื่อมใส ศรัทธา	หลักการทางพุทธศาสนา	สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (2546)

	เกณฑ์การพิจารณา	คำอธิบายรายละเอียดของเกณฑ์		หลักการ	แหล่งอ้างอิง	
		“ความเบียดเบียน”	“ความเกื้อกูล”			
		ผู้นำทางจิตวิญญาณ/ผู้นำทางศาสนา ในชุมชน	บุคคลที่ประสานช่วยให้คนในชุมชนมาอยู่ร่วมกัน ทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน ตามประโยชน์ทางสังคม ตามหน้าที่หรือเพื่อประโยชน์ทางวัตถุมากกว่าด้านจิตใจ	บุคคลที่ประสานช่วยให้คนในชุมชนมาอยู่ร่วมกัน ทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน เพื่อนำไปสู่ความดีงาม สู่จุดหมายที่ตั้งใจ โดยถูกต้องตามธรรม คนในชุมชนศรัทธา มีความมั่นใจ	หลักการทางพุทธศาสนา	สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (2547)
ดัชนีที่ 21	สร้างความสมดุลในระบบนิเวศน์	การทดแทนแทนทรัพยากรที่ถูกใช้ไป เช่น น้ำ ป่าไม้ ธรรมชาติ	ทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกใช้ไป ถูกทดแทนด้วยสิ่งที่ไม่เหมาะสมหรือคนรุ่นใหม่ไม่สามารถนำไปใช้หรือยังไม่มีความรู้ที่จะนำไปใช้ได้	ทรัพยากรที่ถูกใช้ไป สามารถทดแทนให้กลับมาเป็นประโยชน์ต่อคนรุ่นใหม่ได้	การพัฒนาที่ยั่งยืน	Roseland (2000)
องค์ประกอบที่ 7 ลักษณะการรวมกลุ่ม						
ดัชนีที่ 22	มีระเบียบ วินัย มีความเกรงใจ สมณะ	การมีระเบียบ กฎ หรือ กติกาในชุมชน	กติกามีข้อจำกัด ข้อผูกมัด ยากต่อการเข้าถึง หรือปฏิบัติในแต่ละระดับ ไม่เอื้อต่อการทำกิจกรรมตามสภาพแวดล้อม	มีกติกที่เปิดช่องไม่ให้เกิดเรื่องไม่ดี และมีกติกที่เอื้อโอกาสให้คนสามารถพัฒนาชีวิต สังคม ส่งเสริมการสร้างสรรค์ต่าง ๆ	หลักการทางพุทธศาสนา	สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (2545) และ พระพรหมคุณาภรณ์ (2011)

	เกณฑ์การพิจารณา	คำอธิบายรายละเอียดของเกณฑ์		หลักการ	แหล่งอ้างอิง	
		“ความเบียดเบียน”	“ความเกื้อกูล”			
ดัชนีที่ 23	ก้าวทันต่อโลกที่เปลี่ยนแปลง	ความสามารถในด้านเทคโนโลยีปัจจุบัน เช่น การใช้อินเทอร์เน็ต	มีระบบสาธารณูปโภคด้านการสื่อสารที่จำกัด มีความรู้จำกัด	มีระบบสาธารณูปโภคด้านการสื่อสารที่พอเพียง เข้าถึงได้ ไม่มีข้อจำกัด	การพัฒนาที่ยั่งยืน	Roseland (2000)
ดัชนีที่ 24	การมีส่วนร่วม	กิจกรรมที่ส่งเสริมการพึ่งพาตนเอง กิจกรรมสร้างอาชีพ เช่น ศูนย์เรียนรู้	มีแหล่งความรู้หรือการสื่อสารที่ไม่เป็นประโยชน์ มีสภาพแวดล้อมหรือระบบสื่อสารที่สามารถเข้าถึงยาก มีข้อจำกัดของการใช้งาน	มีแหล่งความรู้หรือการสื่อสารที่เป็นประโยชน์ มีสภาพแวดล้อมหรือระบบสื่อสารที่สามารถเข้าถึงได้ง่าย	การพัฒนาที่ยั่งยืน	Roseland (2000)
ดัชนีที่ 25	การสร้างความสัมพันธ์	กิจกรรมที่ส่งเสริมการทำงานร่วมกันของคนในชุมชน	การนำการแข่งขันหรือแบ่งแยกมาสร้างความร่วมมือเพื่อผลประโยชน์ เป็นความร่วมมือเทียม	การสร้างความร่วมมือในความพยายามเพื่อสนองความต้องการคุณภาพชีวิต	หลักการทางพุทธศาสนา	พระพรหมคุณาภรณ์ (2005)
องค์ประกอบที่ 8 ปัจจัยส่วนบุคคล						
ดัชนีที่ 26	ความสามารถในการพึ่งพาตนเอง	ศักยภาพในการทำงานในหน้าที่รับผิดชอบหรืออาชีพของตนเอง	ความต้องการสิ่งปรนเปรอที่ไม่มีขอบเขตจำกัด	ความต้องการแบบมีอิสระคือมีขอบเขตจำกัด เป็นความต้องการด้านคุณภาพชีวิต	หลักการทางพุทธศาสนา	สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (2550)

	เกณฑ์การพิจารณา	คำอธิบายรายละเอียดของเกณฑ์		หลักการ	แหล่งอ้างอิง	
		"ความเบียดเบียน"	"ความเกื้อกูล"			
ดัชนีที่ 27	มีการฝึกปฏิบัติธรรม	กิจกรรมที่ส่งเสริมการฝึกฝนทางด้านจิตใจ	การทำหน้าที่อย่างมีศิลปะ คือ หน้าที่ของตนเอง สักคน สิ่งแวดล้อม ทำเพื่อปรารถนาด้านวัตถุหรือเป้าหมายที่เป็นวัตถุเป็นหลัก	การทำหน้าที่อย่างมีสัมมาทิฐิ คือ ศรัทธา ทำหน้าที่ของตนอย่างถูกต้องเหมาะสมทั้งต่อตนเอง สังคมและสิ่งแวดล้อม มีความคิดความเชื่อที่ถูกต้อง	หลักการทางพุทธศาสนา	พุทธศาสนิก (2554)
ดัชนีที่ 28	มีความมั่นคงทางจิตใจ	ความพอใจในชีวิตปัจจุบัน	การทำงานหรือกิจกรรมเป็นไปด้วยความจำใจ หรือถูกกำหนดให้ทำ ทำงานด้วยความต้องการผลตอบแทนด้านอื่น ๆ ทำงานเพราะมีเงื่อนไข	การทำงานหรือกิจกรรมเป็นไปด้วยความเต็มใจ พึงพอใจ ทำงานตามความต้องการของคุณภาพชีวิต ต้องการพัฒนาตนเองหรือพัฒนาศักยภาพของตน	หลักการทางพุทธศาสนา	พระพุทธมนุสาภรณ์ (2005)

	เกณฑ์การพิจารณา	คำอธิบายรายละเอียดของเกณฑ์		หลักการ	แหล่งอ้างอิง	
		"ความเบียดเบียน"	"ความเกื้อกูล"			
ดัชนีที่ 29	มีนวัตกรรม	นวัตกรรมวัดดูดีสิ่งของ/สิ่งอื่น	องค์ความรู้มาจากภายนอกชุมชน ต้องแสวงหาจากที่อื่น เช่น ได้รับจากคนอื่น จากกลุ่มอื่น จากชุมชนอื่น ๆ หรือแม้แต่ประเทศอื่น ๆ	องค์ความรู้เกิดขึ้นภายในชุมชนเอง เช่น เกิดในระดับบุคคล คนในครอบครัวในชุมชน แล้วเป็นประโยชน์ต่อคนในชุมชนหรือไปจนถึงได้ประโยชน์ในระดับสูงขึ้นไปไม่หวงแหนไว้เฉพาะของตน	การพัฒนาอย่างยั่งยืน	Roseland (2000)
	การคิดสร้างสรรค์ใหม่ ๆ บนรากวัฒนธรรมของตนเอง	ไม่สามารถออกแบบพัฒนางานของตนเองได้เองต้องอาศัยคนภายนอกชุมชน เป็นผู้พัฒนาหรือออกแบบผลงาน หรือมีการเชื่อมโยงวัฒนธรรมภายนอกเข้ามาจนเสียอัตลักษณ์ของตนเอง	คนภายในชุมชนสามารถออกแบบพัฒนาได้เองต้องจากการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และความสามารถในการเชื่อมโยงองค์ประกอบของวัฒนธรรมที่ดึงให้สัมพันธ์เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน	หลักการทางพุทธศาสนา	สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (2546)	

	เกณฑ์การพิจารณา	คำอธิบายรายละเอียดของเกณฑ์		หลักการ	แหล่งอ้างอิง	
		“ความเบียดเบียน”	“ความเกื้อกูล”			
ดัชนีที่ 30	สร้างเครือข่าย	รูปแบบความร่วมมือเพื่อสังคม	การรวมกลุ่มเพื่อต่อรองผลประโยชน์ให้กับตนเอง การเข้าร่วมกิจกรรมเป็นไปเพื่อผลประโยชน์ของตนเอง	การรวมกลุ่มเพื่อต่อรองผลประโยชน์ให้กับชุมชน มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความสมัครใจในการเข้าร่วม	การพัฒนาแบบพึ่งตนเอง	Robinson and Green (2011)
		รูปแบบความร่วมมือเพื่อพัฒนาองค์ความรู้	การใช้ความเป็นชุมชนไปสร้างการร่วมมือเพื่อพัฒนาความรู้กับหน่วยงานภายนอกแต่ผู้ได้รับความรู้หรือพัฒนาได้เฉพาะกลุ่มหรือใช้ไม่ได้ทั่วถึง	การใช้ความเป็นชุมชนไปสร้างการร่วมมือเพื่อพัฒนาความรู้กับหน่วยงานภายนอกเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างแท้จริง	การพัฒนาอย่างยั่งยืน	Beaulieu and Jordan (2014)
		รูปแบบความร่วมมือเพื่อพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ	มีความร่วมมือกับองค์กรเครือข่ายในการยกระดับคุณภาพชีวิตเพื่อสร้างโอกาสในการประกอบอาชีพเฉพาะกลุ่ม ไม่ได้เป็นส่วนรวม	มีความร่วมมือกับองค์กรเครือข่ายในการยกระดับคุณภาพชีวิตเพื่อสร้างโอกาสในการประกอบอาชีพและมีสวัสดิการชุมชน	การพัฒนาอย่างยั่งยืน	Beaulieu and Jordan (2014)

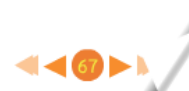
แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ มีพระราชดำริครั้งแรกในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่นิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วันที่ 18 กรกฎาคม 2517 (นิรนาม, 2007) ความดังนี้

“...การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐาน คือ ความพอมีพอกินพอใช้ ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัด แต่ถูกต้องตามหลักวิชา เมื่อได้พื้นฐานมั่นคง พร้อมพอควร และปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญ และฐานะเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไป...”

รายการอ้างอิง

- Beaulieu, L. J., & Jordan, J. L. (2014). *Developing Sustainable Agriculture and Community*: Taylor & Francis.
- Bridger, J. C., & Luloff, A. E. (1999). Toward an interactional approach to sustainable community development. *Journal of Rural Studies*, 15(4), 377-387. doi: 10.1016/S0743-0167(98)00076-X
- Cooper, D. R., & Schindler, P. S. (2011). *Business Research Methods*: McGraw-Hill/Irwin.
- Hasegawa, H., & Noronha, C. (2014). *Asian Business and Management: Theory, Practice and Perspectives*: Palgrave Macmillan.
- Lai, P. H., & Nepal, S. K. (2006). Local perspectives of ecotourism development in Tawushan Nature Reserve, Taiwan. *Tourism Management*, 27(6), 1117-1129. doi: 10.1016/j.tourman.2005.11.010
- Macfie, B. P., & Nufrio, P. M. (2006). *Applied Statistics for Public Policy*: M.E. Sharpe.
- Maraña, M. (2010). *Culture and Development: Evolution and Prospects*: UNESCO Etxea.
- Robinson, J. W., & Green, G. P. (2011). *Introduction to Community Development: Theory, Practice, and Service-Learning*: SAGE Publications.
- Roseland, M. (2000). Sustainable community development: Integrating environmental, economic, and social objectives. *Progress in Planning*, 54(2), 73-132. doi: 10.1016/S0305-9006(00)00003-9

- Sithey, G., Thow, A.-M., & Mu, L. (2015). Gross national happiness and health: lessons from Bhutan, Editorial, *Bulletin of the World Health Organization*, pp. 514-514. Retrieved from <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=a9h&AN=108735595&site=ehost-live>
- Wilson, S. A. (2015). *Identity, Culture and the Politics of Community Development*: Cambridge Scholars Publishing.
- นิรนาม. (2007). เศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ = Sufficiency economy and the new theory: กรุงเทพฯ : มูลนิธิชัยพัฒนา, 2550.
- พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. (2008). สำนักพิมพ์จันทร์เพ็ญ.
- พระพรหมคุณาภรณ์. (2005). เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ = Buddhist economics (พิมพ์ครั้งที่ 9.. ed.). กรุงเทพฯ: กรุงเทพฯ : สหธรรมิก.
- พระพรหมคุณาภรณ์. (2011). ลักษณะแห่งพระพุทธศาสนา: กรุงเทพฯ : จ.เจริญอินเตอร์พรีน, 2554. พิมพ์ครั้งที่ 22.
- พุทธทาสภิกขุ (2554). ธรรมะช่วยได้: กรุงเทพฯ: หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ, 2554.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์. (2545). จัดระเบียบสังคม ตามคตินิยมแห่งสังฆะ: กรุงเทพฯ : กองทุนอวยมรรค, 2545. พิมพ์ครั้งที่ 10.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์. (2546). ต้องฟื้นฟูวัด ให้ชนบทพัฒนา สังคมไทยจึงจะก้าวหน้าได้มั่นคง: นครปฐม : วัดญาณเวศกวัน, 2546.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์. (2547). ภาวะผู้นำ: กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ บริษัทสหธรรมิก จำกัด, 2547. พิมพ์ครั้งที่ 8.

- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์. (2549a). ชีวิตที่สร้างสรรค์ สดใส และสุขสันต์: นครปฐม : วัดญาณเวศกวัน, 2549. พิมพ์ครั้งที่ 1.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์. (2549b). สลายความขัดแย้ง : สังคมศาสตร์ที่ยั่งยืนถึงธรรมชาติ: กรุงเทพฯ : พิมพ์สวย, 2549. พิมพ์ครั้งที่ 2.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์. (2550). คนไทย สู้ยุคไอที: กรุงเทพฯ : สหธรรมมิก, 2550. พิมพ์ครั้งที่ 8 ฉบับปรับปรุง.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์. (2551). พิธีกรรม ใครว่าไม่สำคัญ: กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม, 2551. พิมพ์ครั้งที่ 6.
- สำนักงานมูลนิธิชัยพัฒนา. (2007). เศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ = Sufficiency economy and the new theory. กรุงเทพฯ: กรุงเทพฯ : มูลนิธิชัยพัฒนา.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2016). รายงานลักษณะของประชากร จากการสำรวจการเปลี่ยนแปลงของประชากร พ.ศ. 2558-2559 = Report on population characteristics the 2015-2016 survey of population change: กรุงเทพฯ : สำนักงาน, 2559.
- สุเมธ ตันติเวชกุล. (2559). พอเพียงอย่างไรในสถานอุดมศึกษา. เอกสารประกอบการบรรยาย. ที่ประชุมสภาข้าราชการ พนักงาน และลูกจ้างมหาวิทยาลัยแห่งประเทศไทย.

คู่มือนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิทยานิพนธ์จากการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาธุรกิจเทคโนโลยีและการจัดการนวัตกรรม (สหสาขาวิชา) บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2560 ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ข แบบสังเกต

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

แบบสังเกตการวิจัยเรื่องนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน

ชื่อ-นามสกุลผู้สังเกต:.....วัน/เดือน/ปี ที่สังเกต:

เวลา:.....สถานที่:.....

ประเด็นสังเกต

ลำดับที่	รายการสังเกต	ผลการสังเกต	
		ใช่	ไม่ใช่
สภาพภูมิศาสตร์ (ปัจจัยที่ทำให้เกิดแหล่งทรัพยากร) สิ่งที่เป็นสาเหตุทำให้เกิดสิ่งต่าง ๆ และความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันของสิ่งที่เกิดขึ้น เพื่อศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และสิ่งแวดล้อม			
1.	มีแหล่งทรัพยากรธรรมชาติหลากหลาย/อุดมสมบูรณ์		
2.	พื้นที่สามารถเพาะปลูกพืชได้หลากหลาย (การใช้ประโยชน์ของที่ดิน)		
3.	อนุรักษ์สภาพธรรมชาติดั้งเดิมไว้ได้		
4.	มีสภาพแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น		
5.	การเกิดปัญหาจากภัยธรรมชาติซ้ำซากทุกปี		
6.	ความสะดวกของการคมนาคมขนส่ง		
ลักษณะการตั้งถิ่นฐานของชุมชน (ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสภาพแวดล้อม)			
7.	เป็นชุมชนดั้งเดิมในพื้นที่		
8.	ประชากรอยู่กันอย่างหนาแน่น/หลวม ๆ (การเพิ่มจำนวนประชากร)		
9.	ลักษณะการตั้งบ้านเรือนเป็นบ้านเดี่ยวเป็นกลุ่ม 2-3 หลัง ตั้งอยู่ร่วมกันกระจายห่างไกลจากเพื่อนบ้าน (ขนาดของพื้นที่ทำกินใหญ่ แต่อาจมีปัญหาการจัดการจัดบริการระบบสาธารณะ)		
10.	ลักษณะการตั้งบ้านเรือนเป็นแบบรวมกลุ่ม สังคมใกล้ชิดกัน		
11.	พื้นที่เหมาะสมกับการประกอบอาชีพ		
12.	กิจกรรมทางเศรษฐกิจในพื้นที่มีความต่อเนื่องตลอดเวลา		
วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี			
13.	ความหลากหลายด้านเชื้อชาติของคนในพื้นที่		
14.	ความหลากหลายด้านศาสนาของคนในพื้นที่		

ลำดับที่	รายการสังเกต	ผลการสังเกต	
		ใช่	ไม่ใช่
15.	ความร่วมมือสัมพันธ์กันของคนในชุมชน		
16.	การดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีแบบดั้งเดิม		
17.	การรับอิทธิพลจากวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีจากภายนอก		
ศาสนา (พุทธศาสนา)			
18.	พุทธศาสนาเป็นศาสนาดั้งเดิมในชุมชน		
19.	มีศูนย์กลาง เช่น วัด หรือสถานที่ให้คนในชุมชนสามารถรวมกลุ่มกันประกอบกิจกรรมทางศาสนา		
20.	มีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาอยู่เสมอ		
21.	วัดเป็นศูนย์กลางทางวัฒนธรรมของชุมชน		
22.	ความสัมพันธ์ของชุมชนกับวัดมีความแน่นแฟ้น		
ความเชื่อ (ไสยศาสตร์/โหราศาสตร์)			
23.	ความเชื่อสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ		
24.	ยังคงปฏิบัติตามความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์/โหราศาสตร์ในชีวิตประจำวัน		
25.	มีการใช้ความเชื่อผสมผสานกับการปฏิบัติในศาสนาพุทธ		

แบบสอบถามเพื่อการวิจัยเรื่องนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน

ชื่อ-นามสกุลผู้สอบถาม:.....วัน/เดือน/ปี ที่สอบถาม:

เวลา:.....สถานที่:.....

แบบสอบถามฉบับนี้จัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ การวิจัยเรื่องนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน ผลการวิเคราะห์จะนำมาใช้ในการวิจัยเท่านั้น จึงขอความร่วมมือให้ท่านตอบแบบสอบถามตามความเป็นจริง และผู้วิจัยจะใช้ข้อมูลของท่านเพื่อการศึกษาเท่านั้น

แบบสอบถามแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 คำถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัวของท่าน ที่อาจมีผลต่อทัศนคติในการใช้ชีวิต

ส่วนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับการทำงานทอผ้าหรือสิ่งทอในปัจจุบัน เพื่อสอบถามความคิดเห็นของท่านที่มีต่อการทำงานในด้านต่าง ๆ

ส่วนที่ 1 ชื่อ-นามสกุลผู้ถูกสอบถาม:.....

เพศ: ชาย หญิง อายุ.....ปี

ศาสนา:.....อาชีพหลัก:.....ทำมาแล้ว:.....ปี

อาชีพเสริม:.....ทำมาแล้ว:.....ปี

คนดั้งเดิมในพื้นที่ ย้ายมาจากต่างถิ่น

ส่วนที่ 2 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการผลิตและการนำสิ่งทอไปใช้ในชีวิตประจำวัน

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการทอผ้า	ระดับความคิดเห็น				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
กระบวนการทอผ้า					
1. วัตถุดิบที่ใช้ในการทอ (ฝ้าย/ไหม) ผลิตเองในครัวเรือนหรือชุมชน					
2. การผลิตวัตถุดิบ (ปลูกฝ้าย/เลี้ยงไหม) ใช้สารเคมี					
3. วัตถุดิบในการย้อมสามารถจัดหาหรือปลูกได้เองในชุมชน					

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการทอผ้า	ระดับความคิดเห็น				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
4. การใช้พืชย้อมสีเป็นพืชที่หาได้ในพื้นที่					
5. อุปกรณ์สำหรับการทอผ้า (กี่ และอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้อง) จัดหาได้เองในครัวเรือนหรือในชุมชน					
6. การเตรียมเส้นด้าย บั่นด้ายด้วยตนเองหรือชุมชน					
7. การย้อมเส้นด้ายด้วยตนเองหรือชุมชน					
8. การขึ้นด้ายยืนด้วยตนเองหรือชุมชน					
9. การคิดค้นลวดลายได้เอง					
10. การคิดค้นเทคนิคการทอด้วยตนเอง					
11. ขั้นตอนการทอจนสำเร็จเป็นผืนผ้าทำด้วยตนเอง					
การส่งผลกระทบต่อมนุษย์ สังคม และสิ่งแวดล้อม					
12. เพื่อนบ้านหรือชุมชนได้รับความไม่สะดวกจากการปลูกฝ้าย/เลี้ยงไหม					
13. เพื่อนบ้านหรือชุมชนได้รับความไม่สะดวกจากการย้อมสี					
14. การนำวัสดุจากธรรมชาติมาใช้เป็นไปตามฤดูกาล					
15. มีการปลูกทดแทนพืชที่นำมาใช้					
16. การทิ้งของเสียจากกระบวนการผลิตลงแหล่งน้ำหรือพื้นดินในธรรมชาติ					
การใช้ผ้าในชีวิตประจำวัน					
17. การทอผ้าเพื่อใช้ในชีวิตประจำวัน					
18. การทอผ้าเพื่อใช้ในกิจกรรมหรือวันสำคัญทางพุทธศาสนา					

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการทอผ้า	ระดับความคิดเห็น				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
19. การทอผ้าเพื่อใช้ในงานประเพณี					
การทอผ้าเพื่อเป็นสินค้าจำหน่าย					
20. ผ้าที่นำมาขายตั้งใจทอเพื่อเป็นสินค้า					
21. ผ้าที่นำมาขายเป็นส่วนที่เหลือจากการทอเพื่อใช้ในชีวิตประจำวัน					
22. จำหน่ายภายในชุมชน					
23. จำหน่ายภายนอกชุมชน					
24. ผู้ซื้อเป็นคนในประเทศ					
25. ผู้ซื้อเป็นคนต่างประเทศ					
26. กำหนดราคาเอง					
27. ราคาเป็นไปตามกลไกทางการตลาด					
28. มีสถานที่จำหน่ายเป็นของตนเอง/ในชุมชน					
29. ฝากขายตามแหล่งจำหน่ายสินค้าต่าง ๆ					
30. กำหนดจำนวนการผลิตเองในแต่ละปี					
31. ผลิตตามคำสั่งซื้อ					
32. คิดค้นรูปแบบผลิตภัณฑ์ด้วยตนเอง					
33. ผลิตตามรูปแบบที่ลูกค้าต้องการ					
34. ลวดลายเป็นแบบดั้งเดิมตามบรรพบุรุษ					
35. ดัดแปลงลวดลายตามความนิยม					
การสืบสานภูมิปัญญา					
36. มีการเก็บรวบรวมความรู้ด้วยตนเอง					
37. มีการถ่ายทอดความรู้ให้กับลูกหลานในชุมชน					
38. มีการถ่ายทอดความรู้ให้กับบุคคลภายนอกชุมชน					
39. มีแหล่งข้อมูลในการสืบค้นภายในชุมชนที่เป็นระบบ					
40. มีแหล่งข้อมูลในการสืบค้นภายนอกชุมชน					

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการทอผ้า	ระดับความคิดเห็น				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
ความพึงพอใจในวิถีชีวิต					
41. พอใจกับฐานะความเป็นอยู่ในปัจจุบัน					
42. พอใจกับรายได้ที่ได้รับจากการจำหน่ายผ้า					
43. พอใจกับถิ่นที่อยู่อาศัยของตนเอง					
44. พอใจกับสภาพแวดล้อมในท้องถิ่น					
45. ความสุขในชีวิตโดยภาพรวม					

ภาคผนวก ง แบบสัมภาษณ์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัยเรื่องนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืน

ชื่อ-นามสกุลผู้สัมภาษณ์:.....วัน/เดือน/ปี ที่สัมภาษณ์:
เวลา:.....สถานที่:.....

แบบสัมภาษณ์ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ส่วนที่ 2 ทศนคติการดำเนินชีวิตและทัศนคติที่มีต่อการทำงานและหลักคิดจากการทอผ้า

ส่วนที่ 1

ชื่อ-นามสกุลผู้ถูกสัมภาษณ์:.....เพศ: ชาย หญิง อายุ:.....ปี
ศาสนา:.....อาชีพหลัก:.....อายุงาน:.....ปี
อาชีพเสริม:.....อายุงาน:.....ปี
 คนดั้งเดิมในพื้นที่ ย้ายมาจากต่างถิ่น

ส่วนที่ 2 แนวทางการสัมภาษณ์

1. สภาพทั่วไปของชุมชน ประวัติและความเป็นมา ข้อมูลเกี่ยวกับท้องถิ่น คนที่อยู่อาศัย จำนวนคนในชุมชน ลักษณะทางกายภาพของชุมชน เช่น สภาพพื้นที่ บริการพื้นฐานชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติ เศรษฐกิจชุมชน อาชีพหลัก ความร่วมมือของคนในชุมชน ความมีระเบียบวินัย ความสงบสุข ความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้าน กิจกรรมในชุมชน วัฒนธรรมประเพณี ปัญหาหลักของชุมชน การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน การรับรู้ข้อมูลจากสังคมภายนอก เทคโนโลยี การสื่อสารที่ใช้

2. อาชีพหลักในปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลง ความพึงพอใจ การวางแผนสำหรับอนาคต การพึ่งพาอาศัยกันในหมู่บ้าน ความเหมาะสมของรายได้ในปัจจุบัน ปัญหาและวิธีแก้ไข

3. กลุ่มชุมชนสิ่งทอ ประวัติความเป็นมา การก่อตั้ง จำนวนสมาชิก วิธีการทำงาน เหตุผลของการรวมกลุ่ม กฎระเบียบ กติกาที่นำมาใช้ กิจกรรมกลุ่ม รูปแบบการมีส่วนร่วมและการเรียนรู้ วิธีการช่วยเหลือและสนับสนุนจากภายในและภายนอกชุมชน การสร้างเครือข่ายการติดต่อหรือร่วมงานกับองค์กรอื่นภายในและภายนอกชุมชน การแบ่งปันผลประโยชน์ ปัญหาที่เกิดขึ้นและวิธีการแก้ไข การวางแผนงานในอนาคตร่วมกัน

4. ความเป็นมาของงานทอผ้า การถ่ายทอดความรู้และภูมิปัญญา งานทอผ้ากับความเกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ผลจากงานทอผ้าและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

วัตถุประสงค์ของการทำงานทอผ้า ประโยชน์ที่มีต่อชุมชน แนวคิดเกี่ยวกับการดำรงรักษาภูมิปัญญา ผู้
วิธีการถ่ายทอดความรู้จากการทอผ้าและที่มาขององค์ความรู้ กระบวนการพัฒนางานทอผ้า

5. ทักษะคดีที่มีต่อการใช้ชีวิต ความคิดเห็นหรือความพึงพอใจกับชีวิตความเป็นอยู่ในปัจจุบัน
ความต้องการ/ความคาดหวังในชีวิต วิธีคิดหรือการวางแผนในการดำรงชีวิต ต้นแบบหรือหลักคิดที่
ท่านใช้ในการดำรงชีวิต ความคิดเห็นที่มีต่อศาสนา ความพอเพียง

6. ความคิดเห็นที่มีต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ การใช้ประโยชน์และดูแล
ทรัพยากรธรรมชาติ

ภาคผนวก จ แบบสอบถามเรื่องการยอมรับคู่มือ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

แบบสอบถามเพื่องานวิจัย

เรื่องการยอมรับคู่มือตัวแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืนในรูปแบบหนังสือ

อิเล็กทรอนิกส์ (E-book)

คำชี้แจงสำหรับผู้ตอบแบบสอบถามงานวิจัย

แบบสอบถามฉบับนี้จัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อมูลการยอมรับคู่มือตัวแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืนในรูปแบบหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (E-book) และนำผลการวิเคราะห์มาใช้ในการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืนจริงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านกรุณาตอบแบบสอบถามตามความเป็นจริง และผู้วิจัยจะใช้ข้อมูลของท่านเพื่อการศึกษาเท่านั้น

แบบสอบถามชุดนี้แบ่งเป็น 3 ส่วน ดังนี้

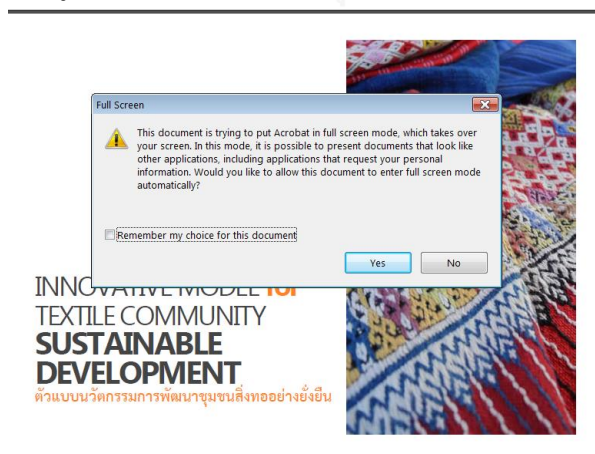
ส่วนที่ 1 ข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถาม (หน้า 2)

ส่วนที่ 2 การยอมรับคู่มือตัวแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืนในรูปแบบหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (E-book) (หน้า 3)

ส่วนที่ 3 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ (หน้า 4)

คำอธิบายการเปิดคู่มือ

1. โปรแกรมรองรับ Adobe Acrobat Reader และ Adobe Flash Player
2. ท่านสามารถเลือกเปิดคู่มือในโปรแกรมใดโปรแกรมหนึ่งหรือทั้งสองอย่างได้
3. กรณีที่ท่านเปิด ไฟล์ PDF จะปรากฏ หน้าจอลักษณะดังภาพ ให้ท่านเลือก “yes” เพื่อทดลองการใช้งานคู่มือ

4. กรณีที่ท่านต้องการกลับไปรูปแบบ PDF ไฟล์ปกติให้กดปุ่ม “esc” ที่อยู่ด้านบนซ้ายมือสุดของแป้นคีย์บอร์ด
5. ท่านสามารถคลิกที่ปุ่ม ◀ เพื่อไปยังหน้าสารบัญ
6. ท่านสามารถคลิกที่หมายเลขหน้าในหน้าสารบัญเพื่อไปยังหน้าที่ท่านต้องการ

ส่วนที่ 1 กรุณาเขียนเครื่องหมาย หน้าข้อความที่ตรงกับลักษณะของท่าน (กรณีประเมินผ่านคอมพิวเตอร์ ท่านสามารถ copy เครื่องหมาย วางทับหน้าหัวข้อที่ตรงกับข้อมูลของท่าน)

1.1 เพศ ชาย หญิง

1.2 ตำแหน่งในหน่วยงาน.....

1.3 อายุ 20 - 30 ปี 31 - 40 ปี 41 - 50 ปี มากกว่า 50 ปี

1.4 ระดับการศึกษา ต่ำกว่าปริญญาตรี ปริญญาตรี สูงกว่าปริญญาตรี

1.5 อายุงาน น้อยกว่า 10 ปี 10-15 ปี 16-20 ปี มากกว่า 20 ปี

ส่วนที่ 2 การยอมรับคู่มือตัวแบบนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนสิ่งทออย่างยั่งยืนในรูปแบบหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (E-book)

คำชี้แจง กรุณาทำเครื่องหมาย ในช่องสี่เหลี่ยมเพื่อระบุระดับความคิดเห็นของท่าน ที่ระบุหมายเลขระดับความพึงพอใจ/ความคิดเห็นและระดับความสำคัญ ในแต่ละคำถาม โดยมีระดับความคิดเห็นดังนี้

ไม่เห็นด้วย คือ 0 เห็นด้วยน้อยที่สุด คือ 1 เห็นด้วยน้อย คือ 2

เห็นด้วยมาก คือ 3 เห็นด้วยมากที่สุด คือ 4

(กรณีประเมินผ่านคอมพิวเตอร์ ท่านสามารถ copy เครื่องหมาย วางลงในช่องระดับความคิดเห็นที่ตรงกับข้อมูลของท่าน)

ปัจจัย	ระดับความคิดเห็น				
	0	1	2	3	4
การรับรู้ประโยชน์ (Perceived Usefulness)					
1. ข้อมูลในคู่มือทำให้ได้รับความรู้ในการพัฒนาชุมชนสิ่งทอ					
2. ข้อมูลในคู่มือสร้างแรงจูงใจในการวางแผนพัฒนาชุมชนสิ่งทอ					
3. ข้อมูลมีประโยชน์ต่อการนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชนสิ่งทอ					
4. คู่มือนี้เป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนอื่นได้					
การรับรู้ความสะดวกในการใช้งาน (Perceived Ease of Use)					
5. รูปแบบของคู่มือสะดวกต่อการใช้งาน					
6. คู่มือมีความรวดเร็วในการนำไปใช้งาน					
7. คู่มือนี้สามารถเข้าถึงได้ตลอดเวลา					
8. คู่มือรองรับอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ที่ท่านใช้งานอยู่ เช่น โทรศัพท์ โน้ตบุ๊ค คอมพิวเตอร์ PC					
ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี					
9. ท่านสามารถใช้คู่มือได้ด้วยตนเอง					
10. ท่านสามารถแนะนำให้กับผู้อื่นใช้ได้					
ทัศนคติต่อการใช้งาน (Attitude to use)					
11. รูปแบบของคู่มือน่าสนใจ					

ปัจจัย	ระดับความคิดเห็น				
	0	1	2	3	4
12. คู่มือเป็นแนวคิดที่ดีในการนำไปใช้งานภาคสนาม					
13. รูปแบบสามารถจูงใจให้เกิดแนวคิดในการพัฒนาชุมชนสิ่งทอ					
14. ท่านรู้สึกพึงพอใจต่อรูปแบบของคู่มือ					
15. กระตุ้นให้เกิดความสนใจการพัฒนาชุมชนสิ่งทอในมุมมองใหม่					
ความตั้งใจที่จะใช้งาน (Behavior Intention of Use)					
16. หากมีโอกาสจะนำคู่มือนี้ไปใช้ในการพัฒนาชุมชนสิ่งทอ					
17. ถ้ามีคู่มือนี้จะนำไปใช้ประกอบการวางแผนพัฒนาชุมชนสิ่งทอ					
18. ถ้ามีคู่มือนี้จะแนะนำให้ผู้สนใจงานพัฒนาชุมชนนำไปใช้					

ส่วนที่ 3: ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวรุ่งทิพย์ ลุยเลา สำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาตรี ปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต (คหกรรมศาสตร์) ในปี พ.ศ. 2540 และสำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาโท ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต ในปี พ.ศ. 2544 จากภาควิชาคหกรรมศาสตร์ คณะเกษตรมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และได้เข้าศึกษาในระดับปริญญาเอกที่หลักสูตรวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาธุรกิจเทคโนโลยีและการจัดการนวัตกรรม (สหสาขา) บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2554

